

GERARDI IOANNIS VOSSI
RHETORICES
CONTRACTÆ, 17
SIVE
PARTITIONVM
ORATORIARVM.

Libri V.

Ex decreto Illustr. ac Pot. HOLLANDIE, &
WEST-FRISIÆ DD. ORDINVM in
usum Scholarum ejusdem Pro-
vincie excusi.

Editio altera castigatior.

OXONIÆ.

Pro Gwil. Turner, & Th. Hazzins,
M.DC.XXI.

11
x. a

Per illustris viro,

BENIAMINO A V B E-
RIO MAVRERIO FON-
TIDANGÆO.

Christianissimi Regis in sanctiore
consistorio Consiliario,

Et ejusdem in fæderatâ Bel-
gicâ Legato.

Illustrissime Domine,

TSI præsentem
Galliarum, & fœ-
deratæ Belgicæ
statum cogitanti,
non difficile esset
conjicere, quan-

topere, si vñquam, nunc publica te
negotia distinerent: fiducia nihil
minus fuit compellandi tui, atque
id non aliâ de causâ, quam ut Rhe-
torices hos libellos quinq; tibi de
manu in manum traderem. Parùm
id verecundè à me factum esse, di-
cerit aliquis: sed tamen multa e-
rant, quæ ad illud impellerent. Nā

obversabatur animo primùm singularis planè, ac prope divina in tantà dignitate humanitas tua. Simul occurrebat, te, magni Mècenatis exemplo, literatos non minùs, quam literas solitum amare, virum vtiq; exquisitissimæ doctrinæ succo, non leviter modò tinctum, sed penitus imbutum. Neque olim dūtaxat hic ardor tuus: sed nunc etiā occupationes gravissimas elegantissimè diffindis Palladis ac Musantium, cū rum sacrīs. In mentē quoq; veniebat, eo in studiorum genere versari hunc laborem meū, quo cives tui, fortissima Gallorū natio, ab omni prope gentis memoriā, commen- dari non minùs, quam armis, solet. Memineram enim, ab antiquo illo Catone* proditum esse, pleramque Galliā duas res industriosissimè perse- cutam, rem militarē, & argutē loqui. Sciebam, urbem, terrarū olim do- minam, Gallos dicendi magistros habuissè: atq; hujus etiam gentis fuisse L. Plotium illum, qui, extre- mis

* apud Sosius patrum lib. 2 ex Origenis num libris. Ac, puto, eadem res exerit B. Hieronimus adver- sus Vigilantium, cū Sola Gallia móstra nō ba- buit; sed vi- ris semper fortissimis & eloqu- tissimis, abundavat. Atque idē epist. ad Rusticum audet v- tertatem Gallicini- coramque sermonis. * Hieron, in Chron.

nis L. Crassi temporibus, primus
dicendi artem Romæ intulit: idq;
magnō concursu, quod studiosissi-
mus quisque apud eum exercere-
tur, teste ad M. Titinnium Cicero-
ne*. Offerebant sc̄ etiam, tum Nar-
bonensis † Votienus, magni sub
Augusto nominis Rhetor, quem
postea a Tiberio in Baleares fuisse
insulas relegatum, Tacitus*. auctor
est: tum illi, qui sub Nerone flo-
ruerūt, Domitius Afer Nemausen-
sis, Clodius Quirinalis Arelaten-
sis, L. Statius Vrſulus Tolosanus. Et
quis enumeret omnes Galliæ Rhe-
tores, atque Oratores; præsertim si
ad posteriora etiam tempora deve-
niendum sit; quorum multos re-
ferunt Burdigalensis Ausonius, ac
B. Hieronymus. Ad hæc cogitabā,
à veteri gloriâ nō descivisse Galliā
tuam, in qua, & hæc, & patrū ætas,
tot excellentes in arte nostrâ viros
protulerit: quorū nomina tabulis
æternitatis Fama inscripsit. Omnes
illos dicere si velim, nō patietur in-

* apud Sue-
ton. de cla-
ris Rheter.
† Martial.
lib. 8. &
Hieron. in
Cbron.
* lib. 4.
Annal.

gens numerus: & si possim, negotia
tua vetabunt. Vnum tamen preter-
ire non sinit praesens instituti ratio.
Est is, vir summus, IACOBVS AVBE-
RIVS, patruus tuus: qui primum ma-
gnâ cum eloquetiæ laude in supre-
mâ Parisiensium curiâ advocatus
vixit: ac postea virtutis & honoris
ergo præturæ vrbanae præfæctus
fuit: atque in eâ ita se gessit, ut ob
singulares animi dotes admiratio-
ni esset omnibus: vnde & hoc in-
ter alia virtutis suæ pretium tulit,
quod rex ipse HENRICVS. II, rara
ejus prudentiâ, & Nestoreâ facun-
diâ motus, miserit eum ad regem
Britanniae legatum. Quâ in digni-
tate, regis sui, civiumque summam
de se exspectationem etiam vicit:
facileq; ostendit, non alteri justius
convenire, quod de Cethego dixit
Ennius *,

*lib.9.

Flos inlibatus populi, Sua digne medulla.
Neque istam domus tuæ gloriam
pateris obscurari, vir Illustrissime:
sed eam dominis tui luce, quâ lôgè
lateque

lateque omnia implesti, potius ad-
auges. Quippe quasi viva, & spirans
quædam patrui tui, vel potius Pi-
thûs ipsius, imago, ita prudentiæ ju-
xta, ac facundiæ laudem pariter es
cōplexus, ut Christianissimo Regi
nō alius æquè idoneus visus sit, qui
apud præpotentes foederatæ Belgia-
cæ Ordines legati munus, nomine
regio, obiret. Quantopere hîc, Do-
mine, alterius triūpharet oratio in
dicendis laudibus tuis. Atq; id sa-
tis intelligunt, quos minimè fugit,
ut in legotarum non paucis sæpe
desideratū fuerit facundiæ decus.

Quæ vbi penitus abest, quid nisi
dixeris cum Antiphane *? Sin potius manca mutilaque
sit, quám nulla: scio, assumi solere
verbo utar, quod Halicarnassensis Diony sius * hanc
rem expressit: vbi id fecisse ait Ta-
rentinorum, ac Nolanorum lega-
tos, cùm in Neapolitano senatu di-
cendum esset. Ac quorundam ju-
dicium esse video, nō magis id illis

* oratorem
mutum.

* Apud A-
thenaum

lib. 12.

* Patronos.

* In exer-
citis de lega-
tionibus.

vitio verti debere, quām acri, &
strenuo viro, Lysandro, cūm orati-
ōnem edidicit *. scriptam sibi a
* pl. arch. in Lysand. Cleone Halicarnasseo. Tibi ve-
rō, Amplissime Legate, nihil ali-
tñā opus facundiā, qui judicio
tanti Regis omnes implēsti nu-
meros ; ut confiliarij prudentissi-
mij, ita disertissimi oratoris. Cu-
jus rei etī, & antea in Gallia, &
multis inde annis in fœderata hac
Belgica, maxima dederis argumē-
ta : non tamen latissimam hanc
aream ingrediar oratione meā, qua
laudibus tuis tenebras potius quā
lucem affunderem. Sublimes enim
curæ illæ de moderandis regnis &
rebus publ. captum meum, meique
similium, hominum quippe um-
braticorum, longissimè transcen-
dunt. Atque ne ista quidem pau-
ca, quæ hactenus delibavi, alio a
me fine dicta sunt, quām vt vide-
ant omnes, non me potuisse me-
lius certiusque tutelæ, ac patro-
cino cuiusquam commendare

hos

hos fibellos meos, quibus orato-
rem formo, & firmo: quām il-
li, qui & summus ipse esset ora-
tor, & ea ex familia, quæ facun-
diæ decus quasi proprium sibi vin-
dicâset: & non ejus tantum na-
tionis civis, sed ab ejus etiam na-
tionis Rege orator ad Belgas mis-
sus, quæ eloquentiæ laude Græ-
cos pariter, ac Romanos, provo-
caret. Quamvis verò magna sint
ista, & talia planè, quæ optimo jure
plurimū me moverint: tamen
aliud præterea accessit, & quidem,
quod me proprius tangat. Nem-
pe præclarum de me. judicium
tuum, sumimāq; erga me benevo-
lentia: quām cum ex alijs, tum præ-
sens ipse nuper satis perspexi: ac
potissimum ex eo, quod egregiæ
indolis, eximiiq; ingenij liberos tu-
os, carissimā sane pignora, apud
me potissimum vivere voluisti. Quare
omnino putavi, rectè me facturū, si
eadē operā ostenderē, & quanti fa-
ciam affectum hunc erga me tuum,

& quibus præceptis existimem ju-
vari posse liberos tuos, quo cum
ætate paulatim ad eloquentiæ,
virtutisque paternæ gloriam ad-
surgant. Hoc, scio, voves ipse, Illu-
strissime Domine, atq; adeo, ut vel
patris nomen, si fieri possit, vin-
cant. In quo tuo, & omnium no-
stri voto (æternus Deus audiat
nos, atque exaudiat) felici omni-
defino. Lugduni Bat. 1500. cxxi.
xii. Kal. vii. ^{bris}

*Illusterrimo nominis tuo
devotissimus.*

**GERARDVS IOANNES
VOSSIUS.**

SERIES CAPITVM.
LIBRI PRIMI.

Cap. I. *De natura Rhetorices.*
Cap. II. *De inventione generatim.*
Cap. III. *De generibus caussarum.*
Cap. IV. *De genere demonstrativo.*
Cap. V. *De genere deliberativo.*
Cap. VI. *De genere juridicali ac us-
niversè de statibus.*
Cap. VII. *De statu conjecturati.*
Cap. VIII. *De statu finitivo.*
Cap. IX. *De statu qualitatis.*
Cap. X. *De statibus legalibus.*
Cap. XI. *De statu quantitatis.*
Cap. XII. *De argumentis in artifici-
alibus.*

LIBRI SECUNDI.

Cap. I. *De affectibus generatim.*
Cap. II. *De metu.*
Cap. III. *De confidencie.*
Cap. IV. *De pudore.*
Cap. V. *De letitia.*
Cap. VI. *De gratia.*
Cap. VII. *De ira.*
Cap. VIII. *De lenitate.*
Cap. IX.

Cap. ix. De amore.

Cap. x. De odio.

Cap. xi. De indignatione.

Cap. xii. De invidiâ.

Cap. xii. De misericordia.

**Cap. xiv. De emulatione, et contēpius
item epilogus doctrinae de affectibus.**

Cap. xv. De moribus.

**Cap. xvi. De inventionis parte speci-
ali univerſe, ac distincte de ora-
tionibus panegyricis & alijs, qua-
ijs sunt adſines.**

**Cap. xvii. De oratione nuptiali, i-
tem de epithalamij.**

**Cap. xviii. De oratione natalitiae,
ac funebri.**

**Cap. xix. De oratione gratulatoria,
gratiarū actione, et lamentatoria.**

**Cap. xx. De oratione, quā discedentes,
vel domum redouentes utimur, vel
alium discedentem prosequimur.**

**Cap. xxi. De mortione, & commen-
datione.**

**Cap. xxii. De concitatione, & con-
ciliatione.**

**Cap. xxii. De abhortatione, & de-
horutione.**

Cap.

Cap. xxiv. *De consolatione.*

Cap. xxv. *De petitoria.*

Cap. xxvi. *De invectivâ, & objurgatione.*

Cap. xxvii. *De expositu, exprobatione, & deprecatione.*

LIBRI TERTII.

Cap. i. *De dispositiōne universē.*

Cap. ii. *De exordiū duplii officio, & utriusque locis generatim.*

Cap. iii. *De specialibus exordiorum locis.*

Cap. iv. *De exordiō oīkōrōphā.*

Cap. v. *De narratione.*

Cap. vi. *De propositione.*

Cap. vii. *De confirmatione.*

Cap. viii. *De confutatione.*

Cap. ix. *De epilogo.*

LIBRI QUARTI.

Cap. i. *De elocutione universē, ad particulatim de priori elegantiae parte, quae in Latinitate cōsistit.*

Cap. ii. *De perspicuitate.*

Cap. iii. *De dignitate, ac tropis generatim.*

Cap. iv. *De metaphora.*

Cap.

Cap.v. De metonymia.
Cap.vi. De synecdoche.
Cap.vii. De ironia.
Cap.viii. De metalepsi, abnonomasia, & ea, quae aetiora dicitur.
Cap. ix. De allegoria, catachresi, & hyperbole.
Cap. x. De sarcasmo, alijsq; ir-
risionis speciebus, etiam onomo-
topaia, antiphrasi, & hypallage.
Cap. xi. De schematibus generatim:
deque ijs speciatim, que defectu,
aut excessu figurant orationem.
Cap. xii. De schematibus λέξεως,
quibus eadem vox reperiatur.
Cap. xiii. De schematibus in ver-
bis similis soni.
Cap. xiv. De occupatione, subjecti-
one, confessione, & concessione.
Cap. xv. De sententia, noemate,
& distributione.
Cap. xvi. De etiologia, diatyposi,
& hypotyposi.
Cap. xvii. De assimilationis spe-
ciebus & dissimilitudine.
Cap. xviii. De schematibus, quibus
opposita junguntur. Cap.

Cap. xix. De digressione, & epithetonemate.

Cap. xx. De schematibus quibus res exagerantur.

Cap. xxii. De figuris pertinentibus ad argumenta maditum.

Cap. xxii. De transitione, reiectione, & digressione.

LIBRI QUINTI.

Cap. i. De prima, altera, & compositionis parte, quae sunt iunctura, & ordo.

Cap. ii. De incisis, membris, periodis.

Cap. iii. De numero.

Cap. iv. De triplici charactere, & speciatim de magnifico, ac virtute ejus.

Cap. v. De charactere tenui, ac virtute ejus: item charactere mediocri, virtu quoque opposito.

Cap. vi. De venustate, virtu quoque ei adversante.

Cap. vii. De gravitate, & virtute, quod ei opponitur.

Cap. viii. De pronunciatione generali, deque voce particulatim.

Cap. ix. De corporis motu.

FINIS.

INSTITUTIO RHETORICAM CONTRACTAM

Carissimi viri

GERARDI VOSSII

DVM pereunt artes, dum se facundia nobis
Eripit, et sensim ba^ra turba sumus.
Quam benequod, VOSSI, fugientem, maximus
Sistis, et errantem sub tua signa vocas. (aut^{or}
Haud tibi cum trivio quicquam est, inventa pellis.
Pandis, et ex imis fontibus hausta doces. (guna
Miramur pariter, pariterque addiscimus omnes:
Nec tantum obstricata est nostra inventa tibi.
Plus quoque venturi debet in tempore artas,
Soli barbaries nec metuenda tibi est.
Vere pereant artes, pereat facundia tota,
Et redeat, postulò quod sicut ame chaos,
Dum solo discatque tuos, et elegatque libellos;
Addiscet pro te postera turba logus.

DANIEL HEINSIUS

GERARDE

HEIN

GERARDI JOHANNIS VOSSI

R H E T O R I C E S
C O N T R A G T Æ,

five

P A R T I T I O N V M
O R A T O R I A R V M
Liber Primus.

C A P. I.

D E N A T V R A R H E T O R I C E S.

Hectori nomen
impositum est à
dicendo, quod
Gracis est p̄eiv.
Vnde bene di-
cendi scientia
Rhetorice vocatur.

R H E T O R I C E N alij dictam volunt
ab eīp̄o, id est dīcō, quia docebat bene
dicere: alij à p̄eiv, id est fūo, quia ejus
beneficio, fluminis instar, procurrat o-
ratio. Sed etymologia neutra est vera.

Nam

* humor
affluens.
† fluendi
actus.
* fluidus.
* verbum
vocabulū.
† dictum,
sententia.
* dicen-
dus.

Nam *εἰρω* quidem quia præterito desti-
tuitur, inutuari illud cogitur ab *ἐρέω*:
vnde *ἐρίπωρ*, non *ρήτωρ* ἀναλόγως dicere-
tur. A *ρέω* autem quod *fluo* significat,
foret *ρεύπωρ*, & *ρευτοεική*, quod alia ver-
balia ostendunt, ut sunt *ρεῦμα**, *ρεῦσις*,
*ρευσός**. Quare omnino venit à *ρέω*, id
est dico; vnde & *ρημα**, *ρησις* & *ρητός**.
Hoc *ρέω* autem *νερός* *ἀραιόστον* factum est
ex *ἐρέω*; quo pro *εἰρω* utuntur, Home-
rus, Lucianus, alij.

2 s. Differunt rhetor, & orator,
quod rhetor sit, qui bene dicendi præ-
cepta tradit: orator, qui accommoda-
tè ad persuadendum potest dicere.

Quamquam enim, si propriam sig-
nificationem attendas, qui Græcis est
ρήτωρ, Latinis fuerit *orator*: tamen dis-
crimen assignatum jam Ciceronis æ-
vo obtinuit; ut cognoscimus ex pri-
mo ejus de oratore. At pro eodem ac-
c. de Orat. cipi solent, *orator*, *dicendi peritus*, *facun-
dus*, *disertus*, *eloquens*. Nisi quod elo-
edit. Ald. quād *diserti**.
& in Bru-
to p. 198.

3 s. Descri-

3 s. Definitur Rhetorice ab Ari-
stotele, facultas vndendi in unaqua-
que re, quod in ea est ad persuaden-
dum idoneum.

Aristot. lib. 1. Rhet. cap. 11. Εἰςωδίη
προτεκτή, δύναμις τοι εὐαγερτή Διαρρήγα τοι ερ-
γαστήρα πολεού. Genus in hac definiti-
one est δύναμις sive facultas: quam Ari-
stoteles potius genus statuit, quam ar-
tem, quia in definitione accuratā genus
proximum adferri debet: ars autem est
genus remotum, facultas proximum.
Nam illę tantum artes facultatis nomen
obtinent apud Peripateticos, quæ aequè
respiciunt utrumque contrarium: quo-
modo Dialectice, & interrogantem in-
struit, & respondentem: Rhetorice
item, & actorem, & reum: quæ duæ
idcirco propriæ facultates dicuntur.
Differentia in allatā definitione petitur
à fine, officio, & materia: quæ tria di-
stinctè explicabimus.

4 s. Finis Oratoris. ultimus est per-
suadere.

Hoc est, disertā oratione aliquem
impel-

impellere ad agendum, siue ad persequendum bonum, & fugiendum malum. At Rhetoris finis alius est: nempe, instruere futurum Oratorem.

5 S. Officium oratoris est videre, quid ad persuadendum conducat, siue dicere ad persuadendum accommodare.

+ cognitio-
nem. *actio-
nis.

+ videre, quid aptū sit ad per-
suadendū. *
videre.

Officium oratoris, - vel ~~tempus~~ ratione consideratur, vel ~~tempus~~ *. Priori modo considerat Aristoteles, cum officium esse dicit ~~tempus~~ τὸ ἀρχέγιον μενεύειν. vbi ~~tempus~~ rationem haberi, indicat vox ~~tempus~~ *. At * ~~tempus~~ spectarunt Cicero, & alij: quando nunc generatim dicunt, officium illud esse bene dicere, siue dicere ad persuadendum apposite; nunc speciatim, officium esse aiunt docere, conciliare, & permovere: item cum officium vocant, invenire quid dicas, inventa dilponere, deinde ornare verbis, post memorie mandare, tunc ad postremum agere ac pronunciare. At differt ab hoc officio officium Rhetoris, quod est tradere præcepta bene dicendi.

65. *Materia est rō ergo, sive una
quaque res. Sed ita versatur circa
res omnes, ut magis occupetur cir-
ca civiles: & ex his ipsis magis
circa hypothesis, quam thesin. Est
vero thesis quæstio infinita, sive u-
niversalis: ut an bellū sit geren-
dum. Hypothesis autem est quæ-
stio finita, sive singularis: ut, an
utile sit Athenensibus, bellum
gerere cum Peloponnesiis, aut
succurrere Corcyraeis.*

*Materia, sive subjectum, circa quod
se occupat orator, est res quælibet, quæ
si per interrogationem proponatur,
Quæstio dicitur.*

*Dividitur autem quæstio quadrifa-
riam.*

*Primum in questionem simplicem,
& conjunctam.*

*Simplex est unius & simplicis the-
matis, quod ad popularē notitiam
explicatur: ut, de Deo, paradiſo, virtu-
te &c.*

*Conjuncta est pronunciari alicujus,
quod argumentis probatur: ut, an du-
cenda sit uxor.*

Deind.

6 PARTITIONVM ORATOR.

Deinde quæstio vel theoretica est,
vel practica.

Theoretica instituitur cognitionis
gratiâ: ut, *qua caussa sit Lunaris defec-*
itus.

Practica tractatur propter actionem:
ut, *an vim vi liceat repellere.*

Præterea vel infinita est quæstio, vel
finita.

Infinita quærit vniuersitatem: ut, *an qua-*
piam de caussâ homini hominem liceat
interficere. Hæc Græcis ~~st̄os~~, Latinis
** propositum, & consultatio dicitur.*

Finita restringit questionem vniuersalem
ad personam, aut rem singularem: ut, *an jure Clodium occiderit Mi-*
lo. Hæc Græcis ~~st̄os~~, Latinis vo-
catur *caussa*, aut *controversia*.

Denique quæstio vel principalis, vel
incidens est.

Principalis est, quæ præcipue in con-
troversiam venit: ut, *an Opimius Grac-*
chum, aut Milo Clodium jure interfec-
rit.

Incidens vocatur, quæ propter ali-
ud tractatur: ut, *num Reip: conservandæ*
caussâ civem liceat occidere, seditiosum
quidem, sed indemnatum. Item *num*
Gracchus vel Clodius, cives fuerint se-
ditiosi.

* Cic. in
Topicis.

ditiosi.

Quæstio simplex, item theoretica, nec non infinita, plurimùm quæstiones sunt incidentes. At quæstio principialis solet esse conjuncta, practica, finita. Et ex conjunctis magis versatur Orator circa practicam; ex practicis, magis circa finitam. Vnde liquet, triplicem esse ejus materiam, communem, magis propriam, & maximè propriam: communem esse, rem quamvis: magis propriam, res civiles: maximè propriam, quæstionem singularem, si-
ve hypothesin.

75. *Duabus rebus* eloquentia pa-*
ratur, naturâ, & curâ: quarum hac
in duobus occupatur, artis præceptis,
& usu sive exercitatione. Natura in-
cipit, ars dirigit, usus perficit. Sed
arti comes esse debet magnarum re-
rum scientia, sine qua non tam elo-
quentia acquiritur, quam lingua vo-
lubilitas, & inanis loquacitas.

Maximam ad dicendum vim adfert
 natura. Nam* & animi, atque inge-
 nij celeres quidam motus esse debent; orat.
 qui

* Fabius
 lib. 2. cap.
 9. & lib. 11.
 9. & lib. 11.

* Crassius
 apud Cic.
 lib. 1. de

8 PARTITIONVM ORATOR.

lib. i. de orat. qui ad cogitandum acuti, & ad explicandum, ornandumque, sint vberes, & ad memoriam firmi, atque diurni. Cujusmodi *eu&oum;* si adsit, facili labore eloquentiam adipiscimur. Sin natura obtigerit planè infelix, supervacua erit omnis doctrina. Vnde vulgo dici solet, eloquentiam (mediocrem saltem) aut citò parari, aut nunquam. Quanquam, non si bonitate naturæ præceliant alij desperare statim oportet. Natura enim invalefecit, si cura adjuvetur. Cura vero hæc in duobus consistit, artis præceptis, & vsu. Quibus aliqui adjungunt multijugam doctrinam, absque quam loquentia potius fuerit, quam eloquentia. Quod ne contingat, operam dare oportet, tum philosophiæ civili, historijs, & alijs, quæ prudentiam adferunt oratori: tum etiam scientiæ rerum naturalium, vnde sèpè similitudines petuntur; item poëtarum fabulis, alijsque; vnde ornatus multum accedit orationi. Nec propterea damnamus eos, qui tria duntaxat statuunt artis principia, naturam, artem, vsum. Nam illa variorum disciplinarum notitia non est de Rheticæ artis *eu&oum;* sed extra artis cancellos petenda est. Ut

quam

quam nec rhetor doceat, quā rhetor: nec orator sciat, quā orator. Sunt qui superioribus Imitationem adjiciant. Sed ea sub vſu continetur: quippe qui in præstantium oratorum, cū lectione & auditione, tum imitatione consistat. Vel si per Imitationem intelligimus doctrinam, vnde & quos, & quomodo imitari oporteat, hauriamus; iam ad præcepta artis pertinebit.

85. Pro quatuor verò officiis oratoris partibus, quæ sunt argumenta invenire, inventa disponere, disposita exornare, & exornata pronunciare: totidem sunt partes Rhetorices, doctrinalis inventionis, dispositionis, elocutionis, & pronunciationis.

Hunc partim numerum, alij augent, alii minuunt. Augent, qui cum Cicerone, atque aliis antiquorum, addunt Memoriam. Nos Aristotelem sequimur, quia, quæ memoriam iuvant, ad distinctam artem pertinent, quæ μνημονικὴ dicitur.

Qui numerum hunc imminuunt, hī Inventionē & Dispositionem omittunt,

A

tanquam

tanquam Logicæ partes.

Verūm & Inventio, & dispositio Dialectica, plurimūm distat à Rhetorica. Nam primūm differunt fine, quia Rhetorices finis est persuasio: Dialectices autem, probabilis disputatio, ac victoria. Dialecticę quæstiones cognitionis gratiā instituuntur: at Rheticæ, actionis causā.

Propter hanc finium diversitatem etiam materia, ac forma est diversa.

Materia quidem, quia tota Inventio Dialectica est generalis, ut quæ tractet quælibet argumenta ερθεξα, sive probabilia: Rhetorica, si propriam materiam spectet, est specialis, qui tractat μδαρα, sive persuadibilia.

Ερθεξα autem sive probabile cum Ari, stotele appello, quod probatur, vel omnibus, vel pluribus, vel sapientibus, iisque vel omnibus, vel pluribus, vel maximè probatis.

At μδαρα seu persuadibile illud tantum vocatur, quod vel omnibus hominibus, vel pluribus probatur: non ite quod sapientibus solis verisimile sit.

Adhæc Dialectica versatur tantum circa argumenta docentia; quibus id quod in quæstione est, vel explicatu

*1. Top.
cap. 1.

vel probatur. Rhetorica insuper instruit argumentis, tum amplificantibus, tum conciliantibus, & permoventibus; quæ inducā, u, radicantā appellantur. Formā etiam differunt, sive species locos Dialectico, & Rhetori, communes, sive Rhetori peculiares, qui ex prioribus derivantur. Communes utriusque artis à Logico considerantur absolutè, & quatenus utiles sunt ad mentem instruendam. A Rhetore vero restringitur hæc consideratio ad popularem notitiam, & voluntatis atque affectuum motionem. Logici quoque accuratè locos illos pertractant in Topicis. Rethores autem, quia nemo nisi Logicis imbutus ad Rhetoricen admitti debet, doctrinam hanc omittunt, vel solum pinguiori docent Minervā, contenti in his locis considerare, quomodo argumenta ex illis petita ad voluntatem movendam applicentur.

Quod ad locos probationum speciales, qui Rhetorices proprijs sunt, fluunt hi quidem ex locis communibus, & sub ijs, ut genus sub specie, continentur. verumtamen Dialecticus considerat argumenta inducā, quatenus sunt evolē, Rhetorice vero, quā adova.

Clarius dicam. Dialectice considerat argumenta persuadibilia generatim, & in communi natura, quatenus nimirum sunt probabilia: cui simile fuerit, si quis hominem spectet, quatenus est animal. Rhetorice speciatim hoc agit, quatenus ad persuadendum idonea sunt: cui simile est, si quis hominem consideret, quatenus est homo.

Itidem plurimum differunt Dispositio Logica & Rhetorica. Logica docet recte disponere utrumque terminum cum medio, ut bonus fiat syllogismus. Item quam methodo quæstiones simplices, aut conjunctæ, debeant tractari. Ac denique quam serie ordinare oporteat disciplinas. Rhetor autem ostendit, quo ordine collocari debeant partes orationis ~~missus~~: quomodo item argumenta cum disponere conveniat, tum qui adstruit, tum qui refellit: atque ut Orator ordinem partium in syllogismo ferè immutet, ac quandoque etiam planè invertat.

CAP. II.

DE INVENTIONE generatim.

INVENTIO, quatenus. materia Rhetorices est *πολιτεία* *, non tantum extendit se ad quæstiones conjunctas, sed etiam ad res simplices. Atque hoc respectu definiri potest, excogitatio eorum, quæ vel expositioni rei simplicis, vel probationi quæstionis conjunctæ, conducunt.

Explicatio rei simplicis vel narratio est, vel descriptio. Narratio est facti, vel quasi facti. Hæc continet fabulam sive apogorum, narrationem pressius sumtam, (quæ poëticam, civilem, & historicam comprehendit,) & ethopœiam, quâ alicujus dicta, aut facta, pro personæ, & circumstantiarum ratione, verisimiliter effingimus.

Cum verò narratio, ut diximus, sit facti, aut quasi facti; descriptio erit quævis alia simplicis rei explicatio. Nec enim refert, utrum quid substantia sit, an accidens; univocale, an individuum; totum, an pars; absolutum an relatum; simplex, an collectivum; abstractum, an concretum, positivum aliquid,

an privatio; ac denique res vera, an i-
mago rei, vti picturæ, aut statuæ qua-
les sunt descriptiones Callistrati.

Quomodo autem res simplex, vel
descriptione, vel narratione explice-
tur; partim rhetorum præceptis addis-
citur; partim oratorum exemplis. Ac
de vtroque, quod satis est, cognoscere
fuit ex progymnasmatis: quæ repe-
re hoc loco nihil attinet. Nam vete-
rum consilium per placet, apud quos
juventus progymnasmatis, tanquam
justæ orationis particulis, grandi præ-
ludere operi solet declamandi. Quia
igitur, quæ ad simplicem quæstionem
pertinent, satis illic explicantur: jure
optimo de solâ quæstione conjunctâ
agere antiqui solent in suis de arte ora-
toria commentarijs: ad quos pro-
gymnasmata sunt manudictionis lo-
co. Quanquam altera etiam ratio ac-
cessit. Nam sophistis quidem consti-
tuere orationem integrâ solet de-
scriptiuncula quæpiam, ethopœia, vel
aliud similè: sed germani oratores illa
potius assūmunt in tractatione quæ-
stionis conjunctæ ad aliquid vel pro-
bandum, vel ornandum, aut amplifi-
candum. Quare &, qui justum artis

ovis tua * perscriberent, ista olim infere-
bant vel intentionis, vel dispositionis,
vel elocutionis doctrinæ; consideran-
tes ea, quatenus vel huic, vel illi, vel
isti inservirent; ac propterea tractan-
tes de illis in ea parte, cuius gratiâ so-
lent assumi. Nos quoque, et si junio-
rum consilium non penitus damnamus:
tamen, quia ratio satis gravis non est,
cur recedamus ab antiquis, exemplum
horum imitabimur. Esto itaque etiam
nobis materies Oratoriæ inventionis
Quæstio conjuncta: & superior Inven-
tionis descriptio hunc in modum re-
stringatur.

1 s. *Inventio est excogitatio argu-
mentorum, quæ ad persuadendum ido-
nea sunt.*

Intellige autem, quæ argumenta i-
stæc sunt istiusmodi. Hoc est, quatenus
sunt *modus*. Nam hac consideran-
di formâ differt Inventio Rhetorica à
Dialectica; ut paulò antè diximus.

2 s. *Argumentum est probabile in-
ventum ad faciendam fidem:*

* corpus
five com-
pagem.

Provt Cicero definit i de Invent. si-
ve vt in Top. ait, est *ratio*, qua rei du-
bia facit fidem. Vel vt Fabius descri-
bit lib. v. cap. x. est *ratio probationem*
prestans, qua colligitur aliud per aliud,
& qua, quod est dubium, per id, quod
non est dubium, confirmat. Juniorum a-
liqui laxius hac voce vtuntur: vt qui-
bus argumentum dicatur, non tantum
quod ad conjunctæ quæstionis proba-
tionem adfertur; sed etiam quod sim-
plicium explicationi inservit. Nobis
cum veteribus, vt sapere, ita & loqui,
animus est.

3 6. Argumenta petuntur è Locis.
Loci sunt sedes ac nota argumento-
rum, quarum admonitu invenitur,
quid in quaque re aptè ad persuaden-
dum dici queat. Horum alijs sunt Rheto-
rica cum Dialectica communes: alijs
verò Rhetoricae peculiares. Loci viri-
usque facultatis communes è Topicis
petuntur.

Eftque locus ambarum communis,
vel artificialis, vel inartificialis. Artifi-
cialis est, vel vocis, vel rei. Locus vocis,
vel est notationis, vel conjugatorum.

Locus

Locus rei vel primus est, vel ortus è primo. Primus est vel internus, vel externus. Internus est generis, & speciei; materiae, & formae; totius, & partis; subiecti, & accidentis. Externus partim est causæ efficientis, & finalis, ac effectus: partim circumstantiæ, objecti, & signi. Locus ortus est definitionis, quæ ~~in~~ indicat: descriptionis, quæ petitur ab accidentibus, effectis, vel partibus: divisionis, quæ species exponit, aut partes, sive per se, sive per accidens insint: comparationis, quæ est majorum, minorum, parium, aut similiū: oppositionis, quæ est dissimilium, relatorum, contrariorum, privantium, & contradictoriū. Atque his ex locis petitur argumentum, quod opinionem pariat, & quandoque etiā scientiam. At locus inartificialis, sive assumptus, est argumenti gignentis fidē. Estque testimonij, vel divini, vel humani. Quæ omnia exemplis illustreremus, nisi istæc notissima forent è Logicis: quorum intelligentem prius esse oportet, si quis serio rhetoricari volet.

4 s. *Quemadmodum autem opus est ingenio ad inveniendum, ita etiam ju-*

A 5

 dicium

dicium requiritur ad feligendum. Nam
licet universos locos percurrere anime
debeat orator: non tamen utitur om-
nibus; sed aptis: non à causâ alienis,
non levibus, non illis etiam, que pa-
rum idonea sunt ad captum popula-
rem.

Vti inter alia sunt perfectæ Logico-
rum definitiones, quales parcè adhibet
orator: vt qui non subtili, & sicco; sed
populari, & fuso, delectetur genere di-
cendi. Nòsse tamen eas debet, ne inani-
bus verbis frustra luxuriet oratio.

5 S Loci Rhetorum proprij sunt
triplices, alij argumentorum docenti-
um, alii conciliantium, alii permoven-
tium. Graci ea vocant λόγος, ὥδη, καὶ ταῦ-
τη *.

Optimè hanc rem expressit Aristoteles in Rhet. & ex eo Cicero lib. 1. de Orat. ubi inquit: *Ratio omnis dicendi tribus ad persuadendum rebus est nixa;* ut probemus vera esse ea, quae defendimus; ut conciliemus nobis eos, qui audiunt; ut animos eorum, ad quemcunque causam

causa postulabit, motum vocemus. Et ibidem: *Mea totius orationis, & istius ipsius quam modo Crassus in cœlum verbis extulit, tres sunt rationes, ut antè dixi: una conciliandorum hominam; altera docendorum; tertia cōcitandorum, Harum trium partium prima lenitatem orationis, secunda acumen, tertia vim desiderat.* Nam necesse est, ut is qui nobis causā adjudicaturus sit, aut inclinatione voluntatis propendeat in nos, aut defensionis argumentis adducatur, aut animi permissione cogatur.

6 §. Omnis ea de triplici hoc argumentorum genere doctrina dividitur in partes duas; primariam unam, ac magis simplicem; alteram verò ex priori dritam.

Prior illa seorsum exponit *λόγος*, quibus probatur quæstio finita: seorsum item de singulis affectibus agit: seorsum quoque *ἴδολογίαν* tractat. Estque hæc pars planè necessaria, vnde ab Aristotele, & veterum aliis, accurate explicatur. At posterior applicat superiorē doctrinā ad species quasdam minores: ut sunt

sunt gratulatio, gratiarum actio, consolatio, & similes. Hanc partem Aristoteles non tractat ex professo, eò quod ratio de istis agendi, modò, usus aliquis accesserit, non ita magno negotio ex ijs quæ dixerat, cognoscatur. Propterea nos quoque de priori majori cum curâ dicemus, alteram strictius, nec negligenter tamen, exponemus.

7 §. In parte principe auspicandum ab argumentis ἀποδεκτικοῖς sive docentibus. Sunt hac vel ἀτεχνα, sive artificia alia: vel ἀτεχνα, sive inartificialia. E ἀτεχνα, & invenienda sunt, & tractanda oratori: ἀτεχνα non inveniuntur ab oratore; sed foris allata tantummodo ab eo tractantur.

Artificialia Ciceroni dicuntur *inventa*: inartificialia autem *assumpta*. Ita causæ intunt argumenta, quæ probant aliquem esse cædis auctorem, quia habuerit occidendi animum, item vires ad eam rem, atque occasionem: & quia signa existent cædis ab eo patratæ. At illa foris assumuntur, quæ petuntur à confessione servi, rumore vulgi, aut similibus.

8 §. Loci artificialium argumentorum
vel generales sunt, vel speciales.

9 §. Loci generales sunt domicilia argu-
mentorum tribus causarum generi-
bus communium.

10 §. Eiusmodi sunt duo. Prior est pos-
sible, & impossibile. Nam sive institu-
atur suasio, vel dissuasio; sive laus,
vel vituperatio; sive accusatio, vel de-
fensio: semper probandum est, aliquid
potuisse fieri.

11 § Alter est magnum, & parvum: quo
pertinent Comparatorum loci: ut cum
ostenditur aliud alio utilius, vel inu-
tilius; honestius, vel dishonestius; equi-
us vel iniquus.

Hæc planiora sient, ex iis, quæ de
tribus dicendi generibus infrà, cum v-
niverse, tum speciatim, dicemus.

12 §. Loci speciales sunt dimicilia ac se-
des argumentorum singulis causarum
generibus priorum. Itaque pro va-
rietate eorumdem variant.

C A P. III.

DE GENERIBVS CAVSSARVM.

- 1 S. SVNT verò tria genera caussarum *τρια δέσμων*, demonstrativum, deliberativum, & juridicale.
- 2 S. Demonstrativum est, quo laudas *μηδένα*, aut vituperamus: deliberativum, quo suademus, aut dissuademus: juridicale, quo accusamus, aut defendimus.
- 3 S. In docendo demonstrativum habet finem propositum honestatem: deliberativum, virilitatem: juridicale, justitiam, & equitatem.
- 4 S. At in movendo, orationis finis est affectus, ad quem præcipue impellit animos auditorum: ut in demonstrativo est delectatio: in deliberativo, spes aut reformidatio: in juridicali, clemensia, aut sævitia.
- 5 S. Qui laudat, aut vituperat, fere tractat presentia: qui suadet, aut dissuadet, versatur circa futurum: qui accusat, aut defendit, considerat præterita.

6 §. In demonstrativo auditor est δ deos
ēs sive spectator: in deliberativo, si
causa est publica, senator: in juri-
dicali, iudex.

7 §. Saepē autem fit, ut cādem in ora-
tione, & laudet, & consulat, & de-
fendat orator: sed cuius generis ora-
tio sit, statui tunc debet ex principali
fine, sive quæstione cā, ex quā aliae
nascentur. Aut si parilis omnium par-
tium ratio sit, ut in causa multipli-
ci contingere potest: pro diversis par-
tibus, unde conflatur oratio, ad aliud,
atque aliud, dicendi genus pertinebit.

Atque hæc vniuersē naturam aperi-
unt trium dicendi generum. Deinceps
speciatim de ijs videbimus.

Ordiemur autem à genere demon-
strativo. Nam etsi dignius est deli-
berativum; vnde & ab eo Aristoteles
cœpit: tamen alterum illud facilius est.
Adde quod hoc genere non ingenia tan-
tum adolescētum excoluntur, sed etiam
mores; dum ea, quæ laude digna sunt, ja
primā illā ætate à turpibus discernere,
& quæ honesta sunt, laudare probare-
que adsuescunt.

DE GENERRE DEMONSTRAIVO.

1 §. *Επιδεικνύον* sive *demonstrativum genus* ita dicitur, quia *solum demonstrat personae rei* re naturam; nec per se intendit auditorum actionem, ut in alijs generibus sit. *Vocatur quoque ἐγκωμιασμὸν, aut πανηγυρίον: que nomina, à parte nobiliori, universo induntur generis.*

Nam propriè *ἐγκώμιον* est laudatio facti instituta coram tribulibus *et in vicis.* *καὶ τοιuse-* *gentis ce-* *lebritate.* *πανηγυρίδος λόγῳ* propriè laudatio est, ac interdum etiam suasio, instituta *ἐν τῇ πανηγύρει* *.

2 §. *Continet hoc genus, ut diximus, laudationem & vituperationem.* Illa exponit bona, qua alicui insunt: *hac contrarium facit.*

3 §. *Vtraque tam latè pater, quam rerum natura.* Nisi quòd in aliquibus alterum illorū *solum* habet locū. Nam in Deū, aut divina, nō cadit vituperatio. Precipue verò occupari solet oratores in laude, aut vituperatione, persona, facti,

cti, aut rei.

4 S. In PERSONA landanda, aut vi-
tuperanda, duplex est ordinis ratio.
Nam aut temporum gradus servan-
tur, aut generum distributiones.

5 S. In temporum ordine orationem
dividimus in ea, quae spectant or-
tum, vitam, & mortem.

6 S. In ortu consideramus genus, &
patriam.

7 S. Per genus autem intelligo, pa-
rentes, avos, consanguineos, affines.
Ac vel honestum obligit genus,
vel infame. Infame satius est prateri-
re. Honestum vel illustre est, vel ob-
scurum. Si illustre sit, dicemus alio
quem respondisse eius splendori: quo-
modo agendum esset in laudatione
Aristotelis, qui ex gente erat Ascle-
piadarum. Si fuerit obscurum, di-
cemus cum illustrasse genus virtute
sua. Addemus, hoc esse maioris virtu-
tis argumentum, quod quis sine com-
mendatione natalium, sine opibus ullis
ad tantum decus pervenerit.

8 S. Patrie nomine signo natale solum,
ac interdum etiam, ubi diu quis com-
mode accepteque vixit. Ab hac quoque
bifariam laudamus. Si enim patria
praetara

praetara est, hoc ipsum in lande ponitur: ut quod Xenophon fuerit Atheniensis. Sin hamilis, dicemus patriam ab eo fuisse illustratam atq; exornatam; quomodo Stagiram nobilitavit Aristoteles.

9 §. Iftis subjiciemus, si quid singulare nativitatis tempore acciderit: aut si quid in somnis visum, vel auditum, quod de nascituro infante haberi posset præsagium.

10 §. In vita spectamus, naturam, fortunam, institutionem, actiones, & honores.

11 §. Natura vel corporis est, vel animi. Corporis sunt sanitas, robur, agilitas, & pulchritudo.

12 §. Animi sunt ingenium, iudicium, memoria, studium: tum etiam mores faciles, ac suaves.

Nam hæc omnia quodammodo naturâ insunt: non item eruditio, quæ studio comparatur, eoque hujus loci non est.

13 §. Fortuna subiiciuntur opes; quæ vel privata sunt, vel cum imperio.

14 §. Institution natura fidem facit, & eandem

candem perficit. Huc refer, apud quos
educatus quis fuerit, ac quibus studi-
is, & à quibus imbutus, & sub quo
genere Resp.

15 §. Institutionem vero perficiunt a-
ctiones: quae spectande sunt secundum
singulas virtutes.

16 §. His subiunge honores, quos quis
virtutis ergo adeptus fuit.

17 §. In morte consideratur, cum ge-
nus & causa mortis: ut quod aliquis,
pro patria pugnans fortiter, occubue-
rit: aut quod defunctus sit pro studio
veritatis, post exantatos maximos
labores.

18 §. Post mortem consideranda sunt,
pompa funebris, iactura Reipublica,
luctus bonorum. Potissimum autem
commemorari debent honores, si qui
sunt habiti defuncto. Ut quod Aristote-
li statua fuerit erecta, cum in-
scriptione istiusmodi, ARISTOTE-
LES PHILOSOPHORVM OPS-
TIMVS.

19 §. His omnibus, si quis recens defun-
ctus est, subjicitur consolatio. Imo
&, cum ea iocum non habet, additur
de liberis, posteris, discipulis. Item illo
hius, quem laudamus, comparatio cum
alii

alij. Ut si Aristotelem conferamus cum Platone, cumque ostendimus præferri oportere.

Hunc temporis ordinem sequitur Isocrates oratione funebri, quâ Evagoras, Salaminis Cyprię regem, laudavit.

I. Nam primū explicat genus, quod à Iove & Æaco usque arcessit.

II. Deinde ait, præterire se velle omnia, vaticinia, somnia, quæ antecessere ejus nativitatem, & ostenderunt humanâ illum sorte forc majorem.

III. Postea exponit, quæ in puero cluxere, formam, modestiam, vires.

IV. Hinc virilem ad ætatem accedit; quam excellens fortitudo, sapientia, & justitia exornavit.

V. Denique magnitudinem rerum gestarum explicat: nempe quâm piè, & strenuè, recuperârit regnum; quâm præclarè item illud administrârit; quâtâ virtute defenderit contra Persas. Post quæ omnia Nicoclem ad paternę hujus virtutis imitationem adhortatur.

Alterum etiam exemplum paulò post adduceimus in laude & vituperatione Iulij Cæsaris.

Nec ab ordine isto multum abit Tullius

lius in vituperando Antonio.

20 S. *Est verò ordo hic facilis, sed vulga-*
ris, & scholam redolens, ac plerunque
langidus nimis, nisi verborum senten-
tiarumque floribus conspergatur, &
acutis excitetur sententiis: utis factum
à Plinio in Panegyrico suo.

Vbi Trajanum laudaturus, ab adopti-
 one ejus orditur, ac deinde provehitur
 ad virtutes illius, & res præclarè gestas.
 Quæ venustè adeo, atq; argutè, & cum
 maiestate quadam tractat, vt pro op-
 timo haberi exemplo ea debeat ora-
 tio.

21 S. *Alter ordo erat, cum generum se-*
quimur distributionem, nullà tempo-
rum habitâ ratione.

Ita Cicero in Manilianâ ait, summo
 Imperatori quatuor res inesse oportes-
 re, scientiam rei militaris, virtutem, au-
 thoritatem, felicitatem: atque ad qua-
 tuor ista omnes Pompeii laudes redu-
 cit. Hic ordo plus artis habet, quam
prior.

22 §. *Est præterea ordo ex duobus his mixtus. Ut si à naturalibus & pueritiae exorsus, ubi ad virilem etatem fuerit perventum, actiones omnes digeras secundum proprias virtutes.*

23 §. *In omni autem laudatione persona quatuor ista observabimus. Primum, ne ad ficticias & clementias laudes recurramus. Nam hujusmodi non decus adferunt orationi; sed in veris etiam fidem derogant oratori.*

Quod illustrare possumus Lysippi exemplo. Apellē is * repræhendit, quia Alexandrum Magnum pinxit fulmen gestantem. At ipse eum hastam manu tenentem effinxit. Nam facile videbat, posteros non credituros de fulmine: immo propriam quoque hastæ gloriari ignoraturos suisle, nisi ea monumentis fieret testata: nunc, tot veram ejus laudem prædicantibus, fore omnino, ut nulla illam secula conticescant.

24 §. *Alterum est, ut ne in meliorum copiæ res consectemur exiles, factaq; leviora. Nam videbimus eius quidem amantes esse, quem volumus laudare: sed reperire vix posse, quod laudem magni-*

* Plutar-
chus in Isi-
de & Osi-
ride.

magnopere mereatur.

Propterea scitè dicebat Phavorinus Philosophus, turpis esse exiguè, atque frigidè laudans, quām insectanter, & graviter vituperari. Vide Gettium lib. xix. cap. III.

25 S. In magnis tamen viris quandoque etiam minutias commemorare condūcit.

fecit hoc in Apollonio suo Damis: eumque nomine reprehensus, argutè respondit* de mensis Deorum, analecta * Philoftr. quoque sedulò colligi debere, ne am- lib. 1. c. 4. brosiæ illius aliquid depereat.

26 S At canendum tunc, ne exigua quæ sunt, immodecè extollamus. Satius enim est, ut quæ parva sunt, contenti simus attigisse, dum id prudenter, & loco suo fiat.

Siquidem plus valet verbum prudenter dictum, quām omnes puerilium hyperbolarum ineptiæ.

27 S. Tertium est, ut non tam consolē-
mur

mur laudes multis competentes, quam
proprias, aut communes cum paucis.
Vel saltem posterioribus his magis im-
morabimur. Interim concessum est,
praeferim si argumentum jejunius sit,
atque aridius, excurrere in locum
communem, ac hypothesis in transferre
ad thesin.

Vt si in encomio formosæ, aut ca-
stæ, laudes bonum formæ, vel castita-
tis. Aut si in laudatione artificis extol-
las artem, quam exercuit.

28 §. Etiam digredi interdum licet, vel
in descriptionem aliquam, vel alicuius
reprehensionem.

Vt si describas urbem, aut regionē,
cui quis præfuit; aut Senatum, cuius
quis pars fuit; aut Academian, in qua
docuit. Item si reprehendas, aut eos,
qui extollunt laude indignos, atque ita
fidem adimunt aliis etiam vera dicen-
tibus: aut eos, qui occupantur in lau-
dandis illis, quos nemo vituperat, aut
quorum nomen satis est clarum: aut
qui reprehendunt eos, quos ipsi lau-
dandos suscepimus: aut qui vitio labo-
rat

rat contrario virtuti, quam in aliquo
prædicamus: quæ collatio multum fa-
cit ad exaggerandum. Huiusmodi di-
gressionum exemplum non unum sug-
gerit Illocrates in laudatione Helenæ,
& Busiridis. Ac poëtæ multò etiam
hac parte sunt liberiores, non in lauda-
tionibus modò, sed quandocunque
materia exilior est. Quomodo Maro
in Culice minimum habet de culice,
longeque maxima carminis pars con-
sumitur in laudibus vitæ rusticæ, arbo-
rum descriptionibus, inferorum argu-
mentis. Et Catullus, Carm. de nup-
tiis Pelei ac Thetidis, minimum agit
de nuptiis, ac totus propemodum est
in descriptione pulvinaris, querelis A-
riadnes, & carmine Parcarum. Sed hu-
iusmodi non exiguum in imitando ju-
dicium desiderant.

29 S. *Et hac de laudatione personarum,*
ex quibus simul cognoscere est, quo-
modo institui debeat persona vituperati-
o: quippe ubi omnia debeat inverti.

Nempe iisdem ex locis petitur, & laus,
& vituperatio personæ; quod luculéto
illustrat exēplo Emporius, Rhetoranti-
quus. Verba eius, et si dictio duriuscula

fit adscribam:

I. Si dicemus in Casarem laudabimus à genere quod Romanus, quod patricius fuerit, quod usque ab Enea, & Iuli gente, descendenter.

Vel si reprehendetur, quod nihil ad laudem attineat ipsum, si urbe magna, aut genere nobili, procreatus, si originem suam vita flagitiis coquinaverit.

Quanquam mihi videtur hac mentio generis tota parcius esse angenda, cum in ejusquam potestate non sit, quemadmodum natum sit: sed usurpanda potius ex intervallo, & pro opportunitate. Alioquin & hoc in vicio contrahemus, ut in diversis materiis uniformiter auspiciemur.

II. Exin nomen tractabitur, quod Iulius a familia sua principe ipso, Iulius nominatus, & Caesar, ex eo, quod unius majorum suorum, hoc nomen adscitum sit, occiso in acie elephanto, qui cæsar vocabatur.

Vel contraria irridetur tam vana appellationis assumptio; quando aquæ sit nomen hoc totum falsum, ferum, abortivum; cum ipsi, qui defundarum matrum veteris exsecantur, cæsares* nominentur.

Sed hoc ipsum omne nimium remotum est, ac penè ridiculum, & tale certe, ut raro

† Spartianus in Aelio Vero.

Servius in 1 Aen.* I-

idem. item

Plinius lib

7. cap. 9.

Servius in men

10. Aen.

Nomius,

Isidorus lib. 9. cap.

3.

varò persona reprehendantur, in quibus test foit. leg. causas nominum mereri test possumus. Ac ^{invenire.} si quid est, quod de Cicerone, quod de ^{vel mereri,} Cesare, quod de Servilio fortè dicatur: ^{more secu-} li illius di- nescio quid præbeat disputationis nomen xit, pro ^{consequi.} Numa, Gracchi, Pisonis*, Cetbegi.

III. Sequitur educatio, quam hoc ^{* De piso-} pacto præferemus in Cesare, ut illum, ^{nis nomi-} ne nō vide cùm esset puer relictus à mortuo patre, ^{tur minus} dicamus cum matre vixisse; quæ in eo ^{dici ali-} hoc diligentior, ac severior fuerit, quod ^{quid posse} in illa sola manserit etiam patris officium. ^{quàm Ciceronis.}

*Aut è contrario non probabimus educa-
tionē in contubernio mulieris, & matris.*

IV. Item ab institutione, quam plus-
rimū in facundia & dicendi studio fu-
sse probet, & quod primam est gloriā
è forensi præstantia consecutus test.

*Itemque culpabitur, quod adeò non a-
deptus sit formā oratorie facultatis, ut
ut eum Gracæ exorationis expertem fu-
sse manifestum sit.*

V. Hinc forma corporis predicabi-
tur, tanquam eminens, & decora.

*Hinc dicetur, ejusdem bonum pudici-
tie prostitutione violatum, quam Nico-
medi subiecerit, Bithyniae regi.*

VI. Tum facta omnia, quacunqz poter-
runt, in partē viranqz ducentur. Disetur

enim accusatione Dolabella famam magna eloquentia consecutus.

Negabitur eandem meruisse, cùm is, quem accusabat, evaserit.

VII. Dicitur honoribus per ordinem functus esse.

Intendetur & quæsturam cruentam, & præturam habuisse turbulentam, adçò ut senatus consultis notaretur.

* Apud Emporium est hosti- liter v- saw: vnde seci, hosti liter rore vſus. Vel scripſeyat, hostiſi vi- vſus. Ni- ſi magis placet, post hostiſi- deeffe vi- ribus, vel ſimile ali- quid.

VIII. Dicitur consul fuisse popu- laris, & benignus in plebem, qui etiam agros putaverit dividendos.

Idem; & cum collega diſſenſiſſe, & hostili terrore * vſus in eundem, & contra morem maiorum in perferendis, ſeditio- nibus perſeveraſſe.

IX. Geſſiſſe illum bellum magnifica, per- tinebit ad laudem; uti Gallias ſubgeſſe.

At in eodem ipſo objicitur, quod e- placet, aſdem provincias non civili modo, neſ more majorum, decerni ſibi per quinque- nium laboraverit, & quod tempore po- tius, quam virante, ſuperaverit.

X. Bellum civile quod geſſerit, ini- micis illius objicitur. Clementia vero eius in eodem adeçò memorabitur, ut ap- pareat illum minimè arma voluisse.

Contra, nullā unquā fuſſe cauſā tā magna, que illum impellere ad bellum civile debuerit.

vt

Ut maximè in eo lenior fuerit, non posse
videri bellum clemens esse, quod tale sit.

X I. MORS quoque atrox, & impia,
& tanquam ipsis rebus humanis luctuosa:
& tamen ex hoc honesta dicetur, quod
sit occisus in curia, & manibus senatorū.

E diverso hostem humani generis, &
tyrannum civitatis, dignum sceleribus
suis tulisse supplicium, multis vulneribus
trucidatum, & in ipsa Pompeiā curiā,
tanquam Pompej manibus, jugulatum.

X II. Postea verò declarabitur, quām
commota illius morte respublica; quām
planè status civitatis eversus; quām de-
nique ipsis percursoribus suis malo fuerit
illud parricidium peregisse.

Item contrā usq; eo illius exitum fu-
isse optabilem civitati, ut penè placuerit,
ejusdem acta rescindi, & hostem judica-
ri, qui eadem tuebatur.

Ad hoc felicitas, qua in illo potest fa-
cile laudari, extenuabitur eo, quod li-
beros non habuerit.

30 S. Nunc videamus de laude & vi-
tuperatione FACTORVM; que cum
personarum demonstratione coniuncta
est, quia etiam in facti laudatione per-
sona à facto laudatur. Locorum-

autem, unde laus petitur, alij quidem sunt probationis, alij vero amplificationis.

31 S. Loci prioris generis sunt, honestum, utile, difficile. Honesti quatuor sunt parses: decorum, quod personam decet; legitimum, quod legibus & consuetudini est consentaneum; justum sive aequalium, quod est pium in Deum, atque homines; gloriosum, quod cum egregia nominis fama est coniunctum.

32 S. Utile gemina est ratio: vel enim prodest adferendo aliquid boni; vel depellendo aliquid mali.

33 S. Difficilis natura ex facili cognoscitur: facile vero est, quod sine magno labore, aut sumptu, & brevi tempore confici solet.

34 S. Loco amplificationis sunt octo. Nam ad facti laudem pertinet, quod quis primus fecerit, vel solus, vel cum paucis, vel precipue, vel tempore maxime necessario, vel sape, vel rem spectantem, imprimis laudem civitatis, vel quodeo novos acquisiverit honores.

35 S. Nec propterea singulis ex locis istis argumenta semper peti debent; sed etiaca rescindere oportet.

Exempli

Exemplo esto Lucretiæ factum, propter illatum stuprum se interimentis. Laudare hoc factum possumus, partim ab honesto, partim ab utili. Adquæ hæc argumenta referuntur.

I. Quia, quod fecit, castam decuit fœminam. Nam cùm eam oporteat omnia metiri honestate; minimè decuīsse, vt illatam pudicitiæ suæ vim contemneret, aut dolorem violati pudoris ferret: sed post huiusmodi maculam, quâ nullâ fœdior esse posset, è vita potius excedere debuisse, quam ut deinceps vel purissimam Solis lucem adspiceret, vel in hominis casti oculos inscurreret.

II. Quia facto suo ostendit, quanti facere oporteat castitatem: atque ita consecuta est illud, ne impudica villa Lucretiæ se exemplo vivere posse dicat.

III. Quia mors non est è malorum genere, sed malorum finis: atque, vt è malis esset, tamen fortis animi non sit, expavescere eam, quæ sine ignominia, imo cùm gloria est coniuncta. Cumque ea virtus etiam rara insit viro, tanto magis in fœmina sit prædicanda.

enim accusatione Dolabellam famam mag-
nacloquentia consecutus.

Negabatur eandem meruisse, cum is,
quem accusabat, evaserit.

VII. Dicetur honoribus per ordi-
nem funditus esse.

Intendetur & questuram cruentam,
& preturam habuisse turbulentam, adeo
ut securius consultis notaretur.

* Apud Emporium est hosti-
liter v-
sus. vnde
seci, hosti-
liter rore
viss. Vel
scripserat,
hostili vi-
sus. Ni-
si magis
placet, post
hostiliter
deesse vi-
ribus, vel
simile ali-
quid.

VIII. Dicetur consul fuisse popu-
laris, & benignus in plebem, qui etiam
agros puraverit dividendos.

Idem; & cum collega dissensisse, &
hostili terrore * usus in eundem, & contra
morem maiorum in perferendis sedis-
tibus perseverasse.

IX. Gessisse illum bella magnifica, per-
tinebit ad laudem; uti Gallias subegisse.

At in eodem ipso objicietur, quod e-
adem provincias non civili modo, nec
more majorum, decerni sibi per quinque-
nium laboraverit, & quod tempore po-
tius, quam viriente, superaverit.

X. Bellum civile quod gesserit, ini-
micis illius objicietur. Clementia verò
eius in eodem adeo memorabitur, ut ap-
pareat illum minimè arma voluisse.

Contra, nullā unquā fuisse causā tā
magnam, quæ illum impellere ad bellum
civile debuerit.

Vt

Ut maximè in eo lenior fuerit, non posse
videri bellum clemens esse, quod tale sit.

X I. Mors quoque acrox, & impia,
& tanquam ipsis rebus humanis inhum-
sa: & tamen ex hoc honesta dicitur, quod
sit occisus in curia, & manibus senatoriū.

Ex diverso hostem humani generis, &
tyrannum civitatis, dignum sceleribus
suis tulisse supplicium, multis vulneribus
trucidatum, & in ipsa Pompeiā curiā,
sanguinem Pompej manibus, jugulatum.

X I I. Postea verò declarabitur, quām
commota illius morte respublica; quām
planè status civitatis eversus; quām de-
nique ipsis percussoribus suis malo fuerit
illud parricidium peregrisse.

Item contrà usq; eo illius exitum fu-
isse optimale civitati, ut penè placuerit,
ejusdem acta rescindi, & hostem judica-
ri, qui eadem tuebatur.

Ad hoc felicitas, qua in illo potest fa-
cile laudari, extenuabitur eo, quod li-
beros non habuerit.

30 S. Nunc videamus de laude & vi-
tuperatione FACTORVM; que cum
personarum demonstratione coniuncta
est, quia etiam in facti laudatione per-
sona à facto laudatur. Locorum-

autem, unde laus petitur, alij quidem sunt probationis, alij vero amplificationis.

31 S. Loci prioris generis sunt, honestum, vile, difficile. Honesti quatuor sunt partes: decorum, quod personam decet; legitimum, quod legibus & consuetudini est consentaneum; justum sive aequum, quod est pius in Deum, atque homines; gloriosum, quod cum egregia nominis fama est coniunctum.

32 S. Utile gemina est ratio: vel enim prodest adferendo aliquid boni; vel depellendo aliquid mali.

33 S. Difficilis natura ex facili cognoscitur: facile vero est, quod sine magno labore, aut sumptu, & brevi tempore confici solet.

34 S. Loco amplificationis sunt octo. Nam ad facti laudem pertinet, quod quis primus fecerit, vel solus, vel cum paucis, vel praecipue, vel tempore maxime necessario, vel sape, vel rem spestantem, imprimis laudem civitatis, vel quod eo novos acquisiverit honores.

35 S. Nec propterea singulis ex locis istis argumenta semper peti debent; sed etiis rescindere oportet.

Exempl.

Exemplo esto Lucretiæ factum, properter illatum stuprum se interimentis. Laudare hoc factum possumus, partim ab honesto, partim ab utile. Ad quæ hæc argumenta referuntur.

I. Quia, quod fecit, castam decuit fœminam. Nam cum eam oporteat omnia metiri honestate; minimè decuisse, ut illatam pudicitiæ suæ vim contemneret, aut dolorem violati pudoris ferret: sed post huiusmodi maculam, quam nullâ fœdior esse posset, è vita potius excedere debuisse, quam ut deinceps vel purissimam Solis lucem adspiceret, vel in hominis casti oculos inscurreret.

II. Quia facto suo ostendit, quanti facere oporteat castitatem: atque ita consecuta est illud, ne impudica villa Lucretiæ se exemplo vivere posse dicat.

III. Quia mors non est è malorum genere, sed malorum finis: atque, ut è malis esset, tamen fortis animi non sit, expavescere eam, quæ sine ignominia, imo cum gloria est coniuncta. Cumque ea virtus etiam rara insit viro, tanto magis in fœmina sit prædicanda.

IV. Quia in malo tam gravi aliud perfugium, aut solarium, quæri non potuit, quam mors. Nam honestius erat mori, ut pudicam; quam vivere, ut impudicam. Præsertim quando nemo sibi crastinum possit polliceri. Imo, cui grave haud fō et, post jacturam pudoris, spiritum ducere, non crederetur in vita esse perpetua. Et poterat Tarquinius, ut adulterorum sunt mores, culpam omnem derivare in Lucretiam, quasi ea flagrantissimum amorem suum aperruisset prior. Nunc innocentiam ipsa, quam testibus non poterat, sanguine suo comprobavit.

V. Quia secuta est exemplum aliarum nobilium & fortium fœminarum, quæ gloriæ suæ hoc dederunt, ut injuriam, aut ignominiam, moriendo, vel vitarent, vel delerent.

VI. Quia fieri potuit, ut adulterium se in visceribus hæsisset. Atqui expectandum non fuit, usque dum ex corruptore suo prolem conspiceret, quæ in matris ac familiæ viveret opprobrium.

VII. Quia atrocitatem illæ injuræ magis ostendit, cum propter illam sibi conscivit mortem.

VIII.

VIII. Quia morte suâ dum vehe-
mentius cier indignationem, simul vi-
am patefecit ad vindictam publicam:
quâ & tyrannus postea regno fuit e-
xutus, & libertas parta est Roma-
nis.

IX. Quia dum non pudicitiam so-
lum vindicat fortiter; sed etiam ad au-
ream libertatem viam munit feliciter:
tum apud Romanos, tum etiam natio-
nes omnes, nomen sibi peperit immor-
tale.

X. Quia non erat, quod vlt̄r̄ cape-
retur dulcedine ac illecebris vitæ; cùm
iucûda illa castæ esse matronæ non pos-
sit post eruptum pudicitiae decus. Eo-
que nisi nunc sponte vitam ademisset
sibi; postea penetruisset vivere, cùm non
eslet tam gloriosum mori.

At idem factum *vituperare* si voles;
fiet id argumentis istis ab in honesto, &
inutili petitis.

I. Primum, quia ratio, cur se interi-
meret, idonea non potest adferri. Nam
libidini adscribi nequit, quod accidit
invitæ: violatum erat corpus, sed ani-
mus fuit innocens: sufficit castitati bo-
na conscientia.

II. Imò contra, cur parceret vitæ, caus-
sa

sa erat satis gravis. Nam iniquum est, ut quæ culpâ vacet, ea non se absolvat; sed nocentum afficiat suppicio.

III. Adhæc non tota erat sua; sed ex parte etiam patris, ac imprimis mari- ti. Nunc & patrem invitum carâ or- bavit filiâ; & maritum optimum vi- duavit conjuge, animæ dimidio suæ: imo insuper dulcibus liberis matrem abstulit.

IV. Quid etiam quòd ipsa erga Deum pietas avocare eam debuit à tam tristi proposito? Nam ideo De- us amorem vitæ indidit animis om- nium, ut ne quis deserat vitam, pri- usquam è statione suâ sumimus vocet Imperator. Quare si anè innocens fuit, saltem facto hoc in culpam, quam fugiebat, incidit. Atque est ea culpa tantò major in fœmina, quantò sexus ille à ferro est remotior.

V. Nec, vt aiunt, animi firmi, sed impatientis potius fuit, manus sibi adferre. Sanè Romana mulier, Tri- cipitini filia, cā animi magnitudine esse debebat, vt fortiter ferret injuriā sceleris alieni, cùm sapientis nihil sit præstare præter culpam.

VI. Adde quòd neque honori, vel

suo,

suo, vel suorum, satis est velificata. Nam suspicio hinc potuit oboriri, quasi pœnitentiâ stupri sponte perpessi solatium sibi, ac perfugium, quæsierit in morte voluntariâ. Multa cùm facilius in defunctam potuere configi, quām in superstitem.

VII. Præterea, si verèoderat corruptorem, serioque ejus vindictam exposcebat: satius fuit exspectare, usque dum supplicium de eo maritus, ac coniunctissimi, sumerent. Ita enim oculos suos paicere potuisset inimici pœnâ: nunc crux suo animum eius satiavit, cuius pœnis ipsa potuit exultare.

VIII. Denique non commoda minus, ac fortasse etiam facilior, & certior, ad vindictam hæc fuisset via. Nam superstes non semel, sed semper, cù suos, tum alienos, plorando, obtestando, ad vltionem vehementissimè potuit inflammare.

39 S. Ad Rēs præcipue referuntur, tum loca, sive naturalia, sive artificia, tum animi habitus.

35 S. Prioris generis sunt regiones, & urbes: quæ ferè eodem tractantur modo, ac persona. Nam quod in personis

nis sunt parentes, & praeceptores, id in
bis sunt reges, ac conditores: quod illic
forma corporis, id hic situs: quod illic
animi virtutes, id hic fertilitas: quod
illic actiones, præmiaque, id hic in-
colarum res feliciter gestæ, ac per ea
nominis claritas, & quandoque eti-
am privilegia, quæ cives universi vir-
tutis ergo à principe suis sunt adepti.
Multum etiam ad gloriam addit, si
cum aliis, seu regionibus, seu urbibus
comparatio instituatur. Quod si ter-
ra aliqua parum fertilis sit: dicemus
hoc incolarum augere prudentiam,
eosque temperantiam docere. Vel eti-
am compensari illud sita loci: ut qui
percommodus sit ad ea importanda,
quibus solum hoc destituitur. Omni-
no autem ad duo potissimum capita
in talibus respici solet, utilitatem, &
voluptatem.

Brevis sed elegans, Campaniæ lau-
datio exstat apud Florum lib. i. cap.
xvi. Omnia non modo Italia, sed toto
orbe terrarum, pulcherrima Campania
plaga est. Nihil mollius cælo: denique bis
floribus vernal. Nihil uberioris solo: ideo
Liberi Cererisq; certamen dicitur. Nihil
hospitalius

hospitalius mari. Hic illi nobiles portus, Caieta, Misenum & tementes fontibus Baiae: Lucrinus, & Avernus, quedam maris ostia. Hic amicti vitibus montes, Gaurus, Falernus, Massicus, & pulcher- rimus omnium Vesuvius, Etnae ignis imitator. Urbes ad mare, Formiae, Cumae, Puteoli, Neapolis, Herculaneum, Pompeii, & ipsa caput urbium Capua, quoniam inter tres maximas, Romanam Carthaginemque, numerata.

Tarenti etiam huiusmodi laudation- culam habes cap. xviii. Tarentus, La- cedemoniorum opus, Calabria quondam, & Apulia, totiusq; Lucania caput, tum magnitudine & maris, portuque nobilis, tum mirabilis situ: quippe in ipsis Adriatici maris faucibus posita, in omnes terras, Histriam, Illyricum, Epirum, Achaiam, Africam, Siciliam, vela dimittit. Immis- net portui ad prospectum maris positum- urbis theatrum.

385. Posterioris verò generis sunt tum dianoëtica virtutes; ut sunt eruditio Aristotelis, eloquentia Ciceronis: tum morales; ut iustitia Aristidis, castitas Iosephi, vel Hippolyti. Sed raro huiusmodi argumentum tractat oratores.

orator. At s̄aþe in laudatione persona aut facti, digreditur in locum communem, de hac, vel illa virtute, aut v̄tio.

Bifariam virtutis laus tractari potest: in individuo; vt si dicas de sapientia Salomonis: vel univerſe, quomodo sapientiæ laudem scripsit Aphthonius. *Theticam laudem* appellat Sopater. Prior modus propriè hujus loci est: quatenus nempe genus demonstrativum, in quo versamur, species est causæ, sive ~~causæ~~, quæ est quæstio singularis. Verum raro usu venit, vt isto modo consideratum ab oratore tractetur. At s̄aþe contingit, vt in laude personæ, aut facti, digrediatur orator in locum communem, de laude justitiæ, clementiæ, fortitudinis belliçæ, eloquentiæ, vel alijs virtutis. Itaque vt plene intelligantur ea, quæ ad personæ, aut facti, laudationem pertinent: etiam cognosci debet ratio univerſe extollendi scientiam, ac virtutē aliquam. Quam iccirco paucis hoc loco exponemus.

39. S. *Laus illa scientiæ, aut virtutis,*
univerſe

universæ spectata, petitur, tum ab honesto, quò refer quoque gloriosum, & alia, quæ suprà in facti laudatione attulimus: ab utili, quò necessarium etiam, ac incundum, pertinet: tum à facili, vel difficulti.

Exemplo fuerit jurisprudentia, quam laudat Cicero primo de Oratore: idque ex quatuor his locis:

I. A facilitate, quando ait: *Si ista esset cognitio juris magna, ac difficilis; tamen utilitatis magnitudo deberet homines ad suscipiendum discendi laborem impellere.* Sed Scavola ipse dicere solet, *nullius sibi artis faciliorenza cognitionem videri.* Quā ratione verò facile hoc studiū fiat, deinde ostendit.

II. A jucunditate. *Accedit, inquit, quo facilius percipi cognoscique jus civile possit (quod minime plerique arbitrantur) mira quedam in cognoscendo suavitas & delectatio.* Hinc docet, suavitatem illam inde provenire, quòd proficit multùm ad notitiam antiquitatis, scientiæ civiliæ, philosophiæ moralis. Item quòd magnæ sit voluptatis, videre, quantum Romani prudentiâ præstiterint cæteris gentibus.

III. A necessitate. *His, inquit, de causis dixeram, iis, qui perfecti oratores esse vellent, juris civilis cognitionem esse necessariam.*

IV. A dignitate, idque his verbis. *Iam verò ipsa per se quantum adferat iis, qui ei præsunt, honoris, gratia, dignitatis, quis ignorat? Et quæ deinceps sequuntur.*

40 5. Et talis quidem est laudatio abso-luta. Sed est præterea laudatio compa-rata; qua vel persona cum persona, vel factum cum facto, vel res cum re con-fertur; unumque alteri esse aequale, vel etiam præstare, ostenditur. Ut si com-pares Alexandrum Magnum, ac Iu-lium Cæsarem; Rem publicam Ro-manam ac Venetam. Instituitur lau-datio talis ijsdem ex locis, quibus lau-datio ab soluto.

Vide si voles, quæ de hoc dicuntur in Progymnasmatis cap. de Compara-tione.

C A P . V.

DE GENERE DELIBERATIVO.

1 S. SE QVITVR genus deliberativum: cuius orationes habebantur apud Romanos in curiâ: apud Gracos ad popus lum.

Vnde est, quod genus hoc ab iis vocetur *διμητερίον*: quemadmodum & quia ἡ εὐχανσία, hoc est *concione*, fiebat; ideo iisdem dicitur εὐχανσίασιον, q. d. *concionale*, sive, ut Agellius loquitur, *concionatorium*. Latinis recte *suasorium* vocatur, non quâ ratione suadere est probare; quomodo ea vox omnibus convenit caussis: sed quâ significat consilium dare, ut aliquid fiat; quomodo dicimur suadere conjugium, aut pacem.

2 S. Materia in hoc genere sunt res contingentes, & posita in nostra potestate: & quidem, qua ad finem referuntur.

De his enim, non de fine ipso, consultatur.

3 S. Speciatim autem, si causa sit publica, quinque sunt, de quibus, iuxta Aristotelem, soleat institui deliberatio: vectigalia, bellum & pax, custodia regionum, ea quae importantur & exportantur, & ratio ferendarum legum: quae perspecta nobis esse oportet priusquam de consilio dando cogitemus.

Optimè Tullius secundo de Orat.

Ad consilium de Rep. dandum caput est nosse Remp. Quæ verò in singulis quinque istorum scire debeamus, hoc ab Aristotele disce in Rheticis *.

* Lib. 1.
cap. 4.

4 S. At in causis privatis certa materies speciatim assignari non potest: cum totidem de rebus possit consultari, quot negotia in vita, & re familiari, occurruunt,

5 S. Loci in genere deliberativo ab Hermogene ponuntur sex. Primus est legitimus: quod petitur, tum à iure scripto, sub quo Christiani sacras quoque literas comprehendunt: tum à consuetudine.

* inartificialis.

Sed hic locus magis est ἀτεχνος *. Nā quid legitimus: aliud est, quā testimonium à legi? nisi quod sub lege etiam consue-

consuetudo cōprehendatur, quia legis
vim habet.

6 S. Alter locus est æquum, quo nomine
continetur quoque pium. Huc igitur
refertur, quod promovet cultum divi-
num; quod parentum, affinum, civium
charitatem spectat; adhac omne id, quo
gratia benemeritis refertur; quodque
ad disciplinam civitatis pertinet, ut
quo improborum frenatur audacia;
item quo bonis signum ad bene speran-
dum ostenditur, et qua huiusmodi sunt.

Alij primum secundumque hunc lo-
cum, atque adeò etiam quinctum, qui,
ut postea dicam, est à glorioſo, honesti
appellatione designant: non male qui-
dem, sed ad vſum tamen accommodatius
est, si loca ista distinguantur.

7 S. Tertius est utile, quod bifarians ac-
cipitur. Nam videndum est, tum quid
futurum sit, si negotium suscipiarur:
tum quid consecuturum, si negligatur.
Ad prius pertinent, bonorum parto-
rum conservatio, & non partorum
comparatio; malorum praesentium de-
pulsio, & imminentium evitatio. Ad
posterioris

sterius referuntur, bonorum partorum amissio, speratorum frustratio; malorum praesentium continuatio, & imminentium certa exspectatio.

Exempli gratiâ, si de arce propinquâ hostibus dedendâ consultetur, dissuadere eam poterimus octo his argumentis. Si arx servetur,

I. Commoditas portus retinebitur, & vrbs tuta erit præsidio arcis, quæ in nostra sit potestate.

II. Etiam ex arce eâ propinquam hostium civitatem invadendi opportuna semper occasio fuerit.

III. Qui nunc contemnunt, atque etiam insultant, illi, vbi videbunt constantiam animi nostri, formidare discent.

IV. Evitabimus quotidianam hostilis militis cursitationem ante vrbis nostræ portas, & mala tot alia, quæ res ista secum trahere solet.

Sin arcem dedamus,

I. Amittetur commodus adeò portus: nec amplius arcis præsidio tuli erimus.

II.

III. Nec propterea pacem, quam aliqui sperant, cum hoste habebimus: aut saltem ea diuturna non fuerit.

III. Periculum quoque erit idem: ac paria, vel majora etiam damna nobis dabit hostis.

IV. Imo metus est, ne occasione primâ urbem vel armis, vel dolo capiat, ac tristē nos servire cogat servitutē.

8 S. Sub utili autem continetur necessarium: quod ita utile est, ut sine eis res nec esse possit: unde & nomen. Sed prius aliquid απλῶς utile esse ostenditur: deinde docetur, non utile modo esse, sed etiam necessarium.

Estque ingens hujus loci vis; multi enim animis sunt adeò segnibus, ut tum quoque, cum aliquid honestum, & utile esse, intelligunt; tamen, si res cum magno sit labore conjuncta, facile terrantur. Apud tales, necessitatis ratio est compendiosa ad persuadendum via. Eiusmodi est argumentum Ciceronis in IV Philippica: *Agitur enim, non quâ conditione victuri; sed victuri ne simus, an cum supplicio ignominiaque perituri.*

95. *Etiam sub utili comprehendit Hera-
mogenes jucundum. Nec peccant ta-
men, qui distinguunt.*

Nempe Hermogeni *utile* est omne id, quod propter aliud expetitur, sive id propter commodum fiat, quod propriè *utile* dici solet: sive ob voluptatem, quod à juvando *jucundum* appellatur. Porrò hoc quoque argumentum multum eos movet, qui, et si viderint honestatem cum *utilitate* esse cō junctam; molestiā tamen operis deter- rentur. Ac propterea, cum quid ~~etiam~~ *utile*, vel etiam necessarium esse, ostendimus: expedit, ut seorsum quoque probemus aliquid esse *jucundum*. Ita dissidentibus, concordes ut esse velint, suadebimus, non tantum, quia con- cordia inter fideles honesta est, atque etiam *utilis*: sed quia *jucunda* simu- sit, juxta illud regii vatis: *Ecce quām*

*Psal. 132. bonum, & iucundum, fratres habitare
in unum. A jucundo etiam est argu-
mētum illud Tullii lib. 3. epist. 11. Hoc
velim tibi persuadeas, si rationibus meis
ā te provisum esse intellectero, magnam
te ex eo, & perpetuam voluptatem, esse
capturum. Et hoc Annæ ad Didonem:*

Solane

*Solāne perpetuā mōrens curpēcūvētā,
Nec dulces natos, Veneris nec prēmia
nōris?*

10 §. *Quartus locus est possibile. Frn.
ſtra enim illud ſuademus, quod credi-
tur fieri non posse. Ac propterea, ſi de
hoc ſcrupulus q̄nimo bareat, ante om-
nia eximiſis debet. Sub poſſibili au-
tem continentur etiam facile. Nam
eorum, qua fiunt, alia facile, alia diſ-
ſiculter fiunt. Facile verò aliquid fi-
eri probatur ab occaſione, & circum-
ſtantiis.*

*Cur autem non honesto tantum, ac
utili, ſed facilitatis quoque argumen-
to pugnemus; liquet ex iis quæ dixi-
mus de iucundo.*

11 §. *Sed aliquid diſſicile ſit, eo magis
hūic rei incumbendum, dicemus: quan-
do nihil magni, ſine ſudore, aut pericu-
lo, praſtatur.*

*Huc pertinet vetus verbum, χαλεψά
τά κυλά.*

12 S. Quinctus locus est gloriosum: quod plane eodem tractamus modo, quo utile. Dicimus enim, si res suscipiatur, gloriam praesentem conservatum iri, nondum acquisitam posse comparari; infamiam nos praesenti liberatum iri, & imminentem vitatueros. Sin secus a nobis fiat, infamiam praesentem permansuram, imminentem eventuram; praesentem dignitatem amissum iri, nec speraturos nos consecuturos.

13 S. Ad gloriam etiam pertinet, quod idem fecerint alii, qui preclarum eorum nomen sibi pepererint. Sin nulli praverint, hoc ipsum ad landom refereamus, quod primi, & soli, vel cum paucis, preclarum facinus aggressuri sumus.

14 S. Sextus locus est eventus: qui dilemmate instituitur. Ostenditur enim, in utramvis partem res cadat, utilitate nos, ac gloriam propositam, aperiuros. Ac locus iste recensetur postremus, non quia ceteris sit levior; sed quia plerisque omnibus est firmior.

Porro ex universis locis istis in una eademque

eademq; caussâ peti possunt argumenta. Ut in caussâ illâ, an Pompeius bellum sit præficiendus Mithridatico. Ad hoc enim suadendum, conductit argumentum à legitimo: ut cùm Cicero ostendit, non esse contra consuetudinem, ut omnia ad unum differantur. *Ab aequo* item, quia justum erat, ut debitus honor tribueretur Pompeio. *Ab utili*, quia hæc res prodesset ad conversationem vectigalium, & defensionem socrorum. *Apotibili*, quia etsi bellum erat difficilimum, utpote in quo se conjungerent duo reges potentissimi, ab eo tamen confici posset, qui tot, & tanta, terrâ marique gesserat, quot quantaque in oratione Manilianâ commemorantur de Pompeio. *Aglorioso*, quia Romani eo ex bello maximum sibi decus, & honor, erant reportaturi, ac deleturi infamiam sibi à Mithridate antea inustam. *Ab eventu*, quia sive Romani Mithridatem vincerent, sive non vincerent, utile & gloriosum sit futurum Romanis contra eum bellum suscepisse!.

155. *Quemadmodum* verò in genere demonstratio ei, qui personam aut factum aliquod laudat, digredi licet

in locum communem: ita in genere des liberativo non raro fit, ut hypothesis transferatur ad thesin. Eaque res, tum ad probandum, tum ad amplificandum, plurimum valet.

E. G. Si quæstio sit specialis ac finita, an Lacedæmonij vrbem suam, Persis adventantibus, cingere debeant muris : licebit vniuersè agere de quæstione hac, an vrbes muris cingere vtile sit.

16 S. Ceterum ut argumentis magis abundemus, tum in thesi, tum in hypothesis tractandâ, meminisse eius operat, quod superius dicebamus*, præter locos Rhetorum speciales, etiam consuli debere locos Dialeticos. Ex quibus in hoc genere maxime isti frequentantur, locus à proprio adjuncto, ab effectis, ab antecedentibus, cōnexis, cōsequētibus, à majori vel minori, à cōtrario, ab exēplo, à testimonio. Dicī autē vix potest, quantā in persuadendo vim habeat exēpla. Interim videntur, ne ita hec condensemus, ut istis penē solis constare videatur oratio. Curandum etiam, ut exempla illa

* cap. 2.

§. 3.

illa similiūm sīnt. Nequē enim aut
tyranni, bonorum regum; aut plebii,
Patrum moventur exemplis.

Pleniūs hæc declarat Theo de Theſi
tractans. Nam primum agit de locis
specialibus: ut sunt honestum, sive lau-
dabile & gloriosum, quod petitur ē
loco Dialectico proprij adjuncti: item
utile, & jucundum quorum vtrumque
partim ad adjuncta propria, partim ad
effecta pertinet: adhæc necessarium,
quod vtilis species est: nec non faci-
le, quod ex circumstantiis adstruitur.
Ibidem monet, ad locos istos etiam
pertinere, quod tale, ut tutus præstare
posit, quod ī in cauſā futurum sit, ut res
meliores fiant; quod eiusmodi, ut, niſi
fiant, pœnitentia sit consecutura; neque
facile, quod neglectum fuerit, compensari
possit.. His ita expositis, de generali-
bus Dialecticorum locis ista subjungit
A contrario autem sic: Nam si contrariis
um fieri non debet, hoc fieri debebit: &
contrarium si turpe, hoc honestum erit: &
si invitile illud, hoc utile. &, contrarium
si injucundum, hoc incundum. Ac eodem
modo a simili quoque. Si enim appetendū
est simile, utique & hoc. Itidem a minore,

& à Majo: & aparte, & à fine, cuius ratione aliquid appetitur. Si enim finis expetendus est, etiam id, quo ad illum per-venitur, appeti debet. Post hac, ex iis, qua-
res continet: ut quòd multa complectatur honesta, aut utilia, aut jucunda. Tum & ab antecedentibus negotium, & ab adjun-
ctis, ac denique à consequentibus quoque, argumenta ducemus. Quod si quis jam majores fecerit progressus, is in singulis lo-
cis supradictis arcesset quoqu testimonia virorum illustrium; uti poetarum, politi-
corum, philosophorum. Nec non & histo-
rie, signa congruūt, cū iis, qua memorātur, referenda erint: hanc sparsim tamen, nec temere; sed ita ut amplificatione institua-
tur oratio, adductis exemplis, primum eo-
rum, quo singuli privatique egerint: deinde quae princeps, aut rex; postea, quae civitas, postremo, quae in totis regionibus, aut gen-
tibus extiterint. In quo & hoc cavebitur ne oratio historiis, poematisve repleatur. Hæc de Thesi quidem dicuntur à The-
one: sed par ratio est in hypothesi. So-
lum hoc hypothesis differt, quòd argu-
mentis Thesios universalibus aliquid superaddat ex accidentibus personæ,
vel rei singularis, de qua consultatur, ut ita generalia ad individuum, ac certas loci

loci & temporis circumstantias restringantur. Quamobrem & huic generi deliberativo non parum lucis accesserit ex iis, quæ in Progymnasmatis de Thesi dicuntur: & vicissim ex ijs, quæ nunc adduximus, illa de Thesi accipient lucem.

17 §. Quemadmodum autem in genere demonstrativo prater laudationem absolutam, altera etiam est, qua comparata vocatur: ita quoque in genere hoc deliberativo, interdū quaritur absolute, ecquid honestum sit, aut turpe; utile, an inutile: interdum comparatè, virūm utilius, honestiusque sit. At quomodo unum altero utilius, vel honestius esse, probetur: constat ex iis, quæ in Topicis de Cōparatione docētur.

Vbi Aristoteles* monet, id quod diuturnius ac stabilius est, itē quod sapientioribus probatur, aut quod melioribus artibus paratur, aut quod per se & simpliciter bonum est, aut quod melioribus, & honoratioribus inest, aut quod maioris boni cauſa est, & similia omnia, præferri illis, quæ non sunt hujusmodi.

* 1.1. Top.
c.1. & seq.

18 S. Imò interdum fit, ut ex vnâ parte
consilij honestas, ex alterâ pugnet u-
tilitas.

Vt si deliberet Scipio, num in Italia
permanere, an in Africam cum exercitu
transmittere velit. Nam vtile videba-
tur, si classem in Africam transveheter:
sed turpe esse dicebatur declinare Han-
nibal's præsentiam, atque vastandam ei
Italiā relinquere.

19 S. In eius generis quæstione, si, quod
utile est, suademus, præcipuè laborabi-
mus, ut hoc probemus: deinde ostende-
mus, etiam honestum, vel saltem non
inhonestum, esse. Si pro honesto pug-
nemus hoc primum, quantum possumus,
asseremus: ac deinde etiam, utile id
esse, vel saltem non inutile, demonstra-
bimus.

Monet idem quoq; Emporius, præ-
ceptis de specie deliberativa.

20 S. Qued si negotium nobis sit cum iis,
qui honestate parum moveantur, imò
nefandum aliquid in animo habeant,
ac tali hoc esse ipsi sciens: magna om-
nino.

nino prudentiā opus est, ut apud quos dicimus, serio nos sui curā tangi arbitrentur. Sancē convitij nihil proficimus: neque enim consilia illorum moramur, à quibus nos credimus contemnē.

Atque hæc sufficiant de genere deliberativo. Cui subjiciuntur quoque, oratio petitoria, consolatoria, ac quædam alię. Sed quomodo hæc debeant tractari, libro proximo commodius ostendemus.

CAP. VI.

DE GENERE IURIDICALI,
ac vniuersē de statibus.

1. S. C. ENERIS *gravitē*, sive *juridicalis*, loci variant pro statuum varietate.

2. S. *Status*, qui *Gracē* sāc, est *questio* ex primā *causarum* *proficiētione* *proveniens*.

3. S. *Habet autem locum in omnibus causarum generibus*: sed hic de eo impri-

mis tractabimus, quā pertinet ad genus Iuridiciale.

4. *S. Nascitur vero ex accusatoris intentione, quae Gracis ἀρρεφολην vocatur, & defensoris depulsione, que ijsdem est ανταρρεφολην. Ceterae quastiones discuntur incidentes: inter quas primum sibi locum vindicat τὸ νεώδελφον, sive iudicatio..*

5. *S. Resultat νεώδελφον ex αἰτίῳ, sive ratione defensoris, & οὐνέχοντι, sive continentio, hoc est accusatoris firmamento.*

Exemplo hæc illustrabo: Clodianorum intentio est, Clodium occidit Milo. Milonis depulsio est, Occidi, sed jure occidi. Status est, lurēne an injuriā, Clodium occiderit Milo. Ratio Milonis est, Insidiatorem jure licet interficere. Continens, sive firmamentum Clodianorum est, Clodius non struxit insidias, nec fas est occidere civem indemnatum. Iudicatio est, An Clodius Insidias struxerit Miloni: &c, An quapiam de causa interimi possit civis indemnatus.

Quod si hinc syllogismum exstruamus, cognoscemus, statum incidere in conclusionem,

conclusionem, judicationem, in assumptionem.

E. G. Insidiator jure interficitur.

Clodius fuit insidiator.

Ergo jure interfectus est.

Status est, an Clodius jure sit interfectus, quod conclusione colligitur: Iudicatio an fuerit insidiator, quod in assumptione ponitur. Nec id tantum in Iuridicali; sed in alijs etiam caussarum generibus locum habet. Ut in delibertivo: Magno & necessario bello præfici debet optimus imperator: Bellum Mithridaticum est magnum & necessarium, & Pompeius est optimus imperator. Ergo Pompeius est præficiendus bello Mithridatico.

Estque hic primarius syllogismus orationis pro lege Manilia. Ac status in ea est, an Pompeius sit præficiendus bello Mithridatico. Iudicatio, an Mithridaticum bellum sit grave adest: item, an Pompeius tantus sit Imperator.

Itidem fit in genere Demonstrativo, cuius species est gratiarum actio. Ut oratione pro Marcello: ea est Cæsaris maxima laus, quæ etiam superat gloriam armis partam. At hæc laus, quam consecutus est ignoscendo M. Marcel-

lo, superat gloriam armis partam. Ergo hæc est maxima è Cæsaris laudibus. Vbi itidem conclusio statum indicat, assumptio judgmentem.

6 s. Status est quadruplex; Coniecturalis, Finitivus, Qualitatis & Quantitatis.

Ex quibus malè vulgo prætercunt:
Statum Quantitatis.

7 s. Status conjecturalis est, quo quaeritur, ecquid fiat, factum sit, aut futurum.

8 s. Finitivus est, quo de nomine rei conquiritur.

9 s. Qualitatis status est, quo quartatur, quale sit factum.

10 s. Quantitatis dicitur, quo de magnitudine rei disceptatio est.

Ita conjectura est, an Cato, cum de coniuratis disceptaretur, omnium se opposuerit sententiis. Finitivus est, sit ne ea constantia dicenda, an pertinacia. Qualitatis, num laudabile id fuerit factum, an non. Quantitatis, an singularem co laudem mercatur.

11. S. Est autem unius orationis interdum simplex, interdum multiplex status.

12. S. Simplex, ut si haud alind queratur, quam in re ne, an iniuria, Clodum occiderit Milo.

13. S. Multiplex vero, vel est eiusdem generis, vel diversorum.

14. S. Eiusdem, ut cum queritur, an Verres pecuniam acceperit a Leonida, ab Apollonio, & a Mamertinis. Est quippe hic triplex conjecturalis.

15. S. At diversorum generum est, cum quis fatetur, se interemisse hominem; at non spoliasse pecunia. Prior enim est status Qualitatis; posterior Conjecturalis.

Nam priori questio est, an, qui fatetur se interemisse, jure interemerit. Posteriori, an spoliaverit alterum.

16. S. Ceterum, quos modis varias status, totidem & judicatio distribuitur. Ac utriusque eadem est tractandi ratio.

Itaque deinceps, idque non sine veterum

erum exemplo, laxius status voce vententes, sub eâ etiam iudicationem comprehendemus, atque adeò quamvis quæstionem incidentem. Par enim omnium ratio est, ut diximus.

CAP. VII.

DE STATV CONIECTVRALI.

1. Status conjecturalis ita dicitur, quia conjectandum est iudici, namquid factum sit. Idem alio nomine inficialis vocatur, qui areus hic solâ se inficiatio ne tinetur.

Vnde liquet, ratione iudicis conjecturalis; ratione rei, inficialis nuncupari.

2. Status hic vel à πλως querit de facto: ut, an * Cælius parârit Clodiæ venenum: vel cum modo; ut, ecquid eo animo factum sit: quale fuerit, cur quis fleverit arcem contemplatus.

Habet etiam distinctio hæc locum, quatenus,

quatenus status iste deliberativo gene-
ri inservit. Ut quando, quid facto opus
sit, constitui debet pro animo hostium,
qui, cujusmodi sit, coniecturā est inda-
gandum. Ita vel citra modum quæri
potest, an princeps quispiam, qui hostiliin-
nos animo est, exercitum conscribat: vel
cum modo, hoc pacto, utrum id faciat,
ut bellum inferat nobis.

3. §. *Est item status hic, vel simplex, vel
comparatus. Simplex est, an Roscius
occiderit patrem: item, an Milo insi-
dias struxerit Clodio. Comparatio
autem fit hoc pacto: Rosciusne patrem
occiderit, an qui accusant: Clodiusne
Miloni insidias struxerit, an Milo
Clodio. Tractandiratio utrobique ea-
dem est.*

4. §. *Esse verò aliquid factum, trifariam
probatur. Primum quia quis voluit,
& posuit.*

Conjungit vtrumq; poëta, vt often- * Ovid. e-
dat Helenen à Theseo violatam fu- pist. Oeno-
isse*. nes ad Pa-
ridem.

Aiuvene, Cupido, credatur redditia virgo?

5. S. Voluntas probatur partim à causis
antecedentibus factum, partim à signis
voluntatis.

6. S. Causae antecedentes sunt, vel impul-
siva vel ratiocinativa.

7. S. Impulsio affectiones comprehendit,
que causae efficientis locum obtinent:
ut sunt ira, odium, amor, inimicitiae, in-
vidia &c.

Ita verisimile est, nos ijs male velle,
qui aut majoribus, aut nobis, aut amicis
male fecerunt.

8. S. Ratiocinatio petitur è causis finali-
bus, ut à spe commodorum.

Incommodeare enim illis homines
solent, quos ubi damno affecerint, ho-
nore vel opibus augentur, aut volup-
tates suas facilius possunt explere. Vti
& quando, damnum alijs dando, grati-
ficantur, sive amicis, sive ijs, quibus
sunt admirationi, sive amoribus ac de-
licijs suis, sive dominis, sive illis in
quorum sunt potestate.

9. S. Tractatur locus hic ab utili oculo i-
stis modis, quos assignavimus in ge-
nere.

nere deliberativo.

Nam quibus argumentis in suadendo ostendimus, utile aliquid esse: ijsdem in accusando monstramus, utilitatem redimendas ad reum, ac propterea illud, cuius arguitur, facere voluisse.

10 S. Huc etiam pertinet, quando maius est emolumentum, quam damnum.

Nam facilè peccant, quibus injuria lucro est: at poena ignominiax duntaxat.

11 S. Item cum quis opinatur, nihil se damni amplius facere posse.

Vt qui bona nulla habent, quæ amittant; aut qui existimationis suæ jacturam jamdiu fecerunt.

12 S. Sed imprimis magnum præbet voluntatis argumentum impunitatis spes. Nam injuriam facere solent, qui fore sperant, ut facinus lateat: vel, ut latere non possit, poenas tamen effugere se posse; vel saltē efficere, ut poena

paene differantur in longum tempus;
aut leviores irrogentur, quam lex
imperat.

Fore, ut facinus lateat, credunt illi;
qui antehac flagitia sua occultarunt
sæpius; quique à criminis suspicione
videtur longius abesse: nec enim faci-
le creditur, ab inermi occisum arma-
tum: vel à paupere, & deformi, com-
missum esse adulterium, præsertim
cum divite, & formosâ: vel prodere
aliquem voluisse Rempublicam, in quâ
cùm sua, tum majorum, multa mag-
naque merita exstarent.

At vel nunquam, vel serò, vel non
ita graviter, pœnas se subituros arbi-
trantur, quibus antehac deliquisse im-
pune fuit: quique facundiâ pollent,
aut qui judices habent sibi addictos,
aut corrumpere eos possunt, aut ami-
cos habent potentes.

Nec ex nobis tantum, aut nostris,
impunitatis fiduciam concipimus: sed
etiam ex conditione eorum, quos læsi-
mus. Ut si negotium sit cum iis, quos
multi oderunt, aut quibus invident
multi, aut qui eodem injuriæ genere
afficere alios solent; quales, etiam
habiti.

habiti indignè, dignam tamen retus-
lisse mercedem existimantur. item si a-
micijtiā iis juncti simus, quos lēsimus.
nam raro amici litem intendunt, cō
quod communium ferè amicorum in-
terventu iræ ac jūrgia sōpiantur. item
quibus non expedit litem prosequi: ut
sunt peregrini, & qui victum suā sibi
parant industriā, nam tales facilè tran-
figunt, & pauxillo placantur. item quos
ea pudet referre, qui injuriam acce-
runt. nam quotusquisque eorum, qui
verè possint, commemorare velit, stu-
prum esse illatum filiæ suæ, vel vxori?
item si vulgo iudicetur levis esse iniu-
ria, & quam ignoscere oīnnes soleant,
nisi qui lites ferere amant: item qui in-
erteres sunt, ac desides, quia iudicio eos
experiri piget: quique sunt verecun-
di, quia tanti illis pecuniaæ non sunt,
ut propterea iudicio contendant: vel
qui ab aliis iniuriā sunt affecti, nec eos
in ius vocarunt. similiter enim erga
nos animatos fore speramus. vel qui
infamia laborant: nam istis non cre-
ditur. item qui dicendo nihil valent,
aut qui amicis destituuntur, & si qui
hīs similes sunt.

23 s. *Cum verò diversi sint hominum mores: ut facilius fidem inveniamus, ob oculos poni debet qualitas personæ, sive ingenium hominis, tum eius, qui injuriam fecit, tum qui illa est affectus.*

De isto judicamus ex *natione*; quia moribus alijs Græci sunt, quam Barbari; Itali, quam Germani: deinde ex *genere*, quia liberi majorum similes esse solent: tum etiam *sexu*, quia non eodem modo judicant *fœminæ*, ac *mares*: item *educatione*, quæ plus etiam, quam genus, potest: præterea *habitu corporis*, quia in *formosa* facilius creditur adulterium, in *robusto* violentia: insuper *vita antea facta*, ubi consideratur, num quis in idem antea delictum inciderit, aut suspicionem ejus saltet: nec non *ex aetate*, quia alia aliis annis convenient: item *ex amicis*, quibus quis vtitur: tum autem ex *vita genere*, cum disparatio sit *agricolæ*, ac *militis*; *mercatoris*, quam *philosophi*: deniq; *ex studio*, sive *pecuniæ*, si sit *avarus*; sive *voluptatis*, si sit *luxuriosus*; sive *honoris*, si sit *ambitiosus*.

14 §. *Præter causas voluntatis, etiam signa eius considerantur: cuimodo sunt dicta facta alicuius.*

Vt si quis minatus fuerit cædem.

15 § *Et hæc de loco voluntatis. Facultas autem probatur ex circumstantiis, tum personæ, tum rei. Ex personæ circumstantiis id trifariam fit: nempe pro triplicibus bonis, animi, corporis, & externis. Itaque hic considerantur vires corporis, animi promptitudo, copia, opes. At rei circumstantiae sunt, locus & tempus, qua occasionis nomine comprehendimus: item alia, qua ad naturam rei pertinent.*

Exempli gratiâ, Potuit hic alterum occidere, quia validior fuit, & armatus, & habuit locum opportunum, sylvam, & tempus idoneum, nocturnum. Estque volatile hic considerare, quos lædere sit in proclivi. Sanè magis sunt obnoxii iniuriæ, qui longè absunt, eò quod tardè pœnas sumant: quā qui prope habitant, quia vicinitas loci facilitatem inferiæ iniuriæ adfert: qui parum sunt cauti, quia sua non custodiunt: qui amici sunt.

sunt, quia sibi non carent: quos nutrit, quam antea violavimus, quia non meritunt sibi: quos crebro violavimus, quia tales non vlt̄rā se læsum iri putat: & alii similes istorum: Atq; hæc de ratione primā, quæ voluntate, & facultate, tanquam partibus, constat.

16 §. Altera conjecturam adstruendi ratio petitur à facti signis. Quæ tripli-
cia sunt, alia antecedentia, alia cons-
comitantia, alia consequentia.

Ita cædem alicuius minæ antecedunt, comitur clamor, consequuntur fuga, pallor, aliaque. Sed signorum istorum haud par ratio est. Nam signum antecedens, (vt quod quis cædem sit comminatus) potius voluisse probat, quam fecisse: vnde & in voluntatis locis superiùs reponebamus. Ex iis autem, quæ facti sunt circumstantiæ, vel effecta, non solum voluisse aliquem, sed etiam fecisse, colligitur. Ut si dicatur quis, post horrendum in ædibus exauditum clamorem, statim se proripuisse domo; ac pallentein & consternatum, reprehensum esse in fuga.

17 §. Tertia afferendi ratio est per testes, rumores, tormenta, & similia.

De quibus in locis ~~at~~ ex voce dicemus. * in artificiis
cialibus.

8 §. In defensione autem hac omnia refelluntur. Quia enim adducebantur ad monstrandum aliquem voluisse: ea aut vera esse negabimus, aut contendimus esse levia adeo, ut ex illis de retanta non debeat iudicari.

19 §. Sed imprimis magnam habet vim ratio ~~at~~ videtur, sive incredibile: ut cum dicitur, fidei absolum videri, id voluisse aliquem loco tempore que alieno, qui id sepe potuerit occasione multis partibus meliori.

20 §. At facultatem defuisse ostendimus, quia non illae nobis suppetant vires, aut quia non fuerit locus opportunitatis, aut tempus idoneum. Quod si facultatem fuisse, negari non possit: insistemus argumentis, quibus non volemus comprobetur.

21 §. Pleraque etiam signa, tam a reo, quam auctore adducta, non difficulter eluduntur. Ut, si pro reo adferatur, quod non extimuerit: dicet adversarius, secum fuisse prameditatum omnia, eoque

cōque locutum confidentius. Sin act. or extimuisse dicat; atque id facinoris patrati argumentum esse volet: dicere poterit, nō se peccati conscientia, sed periculi magnitudine, territum fuisse.

Illustre conjecturalis status exempli habemus in Milonianā. Nam etsi principalis status sit, jurēne Clodium occiderit Milo: tamen incidentem hunc, num Milo insidias struxerit Clodio, ita luculentē tractat, ut status si videri possit principalis.

Clodium verò Miloni fuisse insidiatum, ostendit Cicero variis argumentis: ac primum iis, quæ à voluntate ducuntur. Inter ista primum obtinent locum causæ ratiocinativæ. Hastractare incipit mox post narrationem. Ipsi sum audiamus Tullium: *Quonam igitur pacto probari potest, insidias Miloni fecisse Clodium? Satis est quidem in illā tam audaci, tam nefaria bellua, docere, magnam ei causam, magnam spem, in Milonis morte propositam, magnas virtutes fuisse. Itaq; illud Cassianum, cui bono fuerit, in his personis valet: etsi boni nullo emolumēto impelluntur in fraudem,*

dom, improbi sè parvo. At qui, Milone imperfecto, Clodius hoc assequebatur, non modo, ut prator esset non ea consule, quo sceleris nihil facere posset: sed etiam, ut his consulibus prator esset, quibus, si non adiuvantibus, at conniventibus certe, sperasset se posse rem publicam cludere in illis suis coitatis furoribus: cuius illi conatus, ut ille ratiocinabatur, nec si cuperent, reprimere possent, cum tantum beneficium eis debere arbitrarentur: & si vellent, fortasse vix possent frangere hominis sceleratissimi corroboratam iam vetustate audaciam.

Post ista excurrit orator, ut invidiam conflet adversario. Quam digressionem claudit illis verbis: *Non modo igitur nihil prodest, sed obest etiam P. Clodii mors Miloni.*

Hinc explicat causam voluntatis impellentē: odium nempe, & vindictę desideriū: quas causas à Milone in Clodium retorquet. At, inquit, valuit odiū, fecit iratus, fecit inimicus, fuit ultior iniuria, punitor doloris sui. Quid si bac, non dico maiora fuerunt in Clodio, quam Milone, sed in illo maxima, nulla in hoc? quid vultis amplius? quid enim ordinet Clodium Milo, segetem ac mate-

riam sue gloriae, præter hoc civile odium, quo omnes improbos odimus? Ille erat, ut odisset primum defensorem salutis meæ: deinde vexatorem furoris, domitorem armorum suorum: postremo etiam accusatorem suum. reus enim Milonis, lege Plotiæ, fuit Clodius, quod ad vixit. Quo tandem animo hoc tyrannum tulisse creditis? quantum odium illius, & in homine injusto, quam etiam justum?

Tractat hinc tertium voluntatis locum, nempe qualitatem personæ, sive ingenium hominis; quod quale fuerit, ostendit ex consuetudine, & vita antea, cuius scelera plurima enumerat. Incipit hic locus ab illis verbis: Reliquum est, ut jam illum natura ipsius, consuetudoque defendat: hunc autem hac eadem coarguant. nihil per vim unquam Clodius, omnia per vim Milo. Desinit autem istis verbis, Quid simile Milonis? cuius vis omnis hac semper fuit, ne P. Clodius, cum in judicium detraхи non posset, vi oppressam civitatem teneret. Sequitur continuo quartus voluntatis locus, tamen avidior, sive incredibile. Nam ostendit, parum credibile esse, Milonem, tot neglectis occasionibus, quibus commode adeo posset Clodium occidere

dete, nunc id studuisse, iniquo loco, aki-
eno tempore, in tanto capit's periculō
præsertim cùm amplissimum consula-
tus honorem petcret; & dies comitio-
rum subesset; quo quidem tempore (ve
Tullij verba reservem) omnia, non modo
qua reprehendi palam, sed etiam, qua ob-
scure cogitari possunt, timemus:rumorem,
fabulam fictam, falsam perhorrescimus:
ora omnia, atq; oculos intuemur. Eaq; oc-
casione digreditur in locum communē.
Nihil enim, inquit, est tam molle, tam teo-
nerum, tam aut fragile, aut flexibile,
quam voluntas erga nos, sensusq; ciui-
um: qui non modo improbiai irascun-
sur candidatorum, sed etiam in recte-
factis sape fastidiunt. Post pauca con-
cludit hoc argumentum istis verbis:
Quam hoc non credibile in hoc? quam
idem in Clodio non dubitandum, qui se
interfetto Milone, regnaturum putaret.

Istis subiungit quintum argumen-
tū, impunitatis spem. Quid inquit, quod
caput audacie est, judices, quis ignorat,
maximam illecebram esse peccandi impun-
itaris spem? In utro igitur bæc fuit? in
Milone? qui etiam nunc reus est facti, aut
præclaris, aut certè necessarij: an in Clodio?
qui ita judicia, pœnāque contemserat, ve-

cum nihil delebat, quod aut per natu-
ram fas esset, aut per leges licet.

Exinde tractat sextum argumentum: nempe signa voluntatis, ut sunt dicta factaq; Clodij. Sed quid, inquit, ego ar-
gumentor? quid plura dispuo? te, Q. Pe-
tilli, appello, optimum & fortissimum ci-
vem: te, M. Cato, testor: quos mihi di-
vina quadam sors dedit iudices. Vos ex
M. Favonio audistis, Clodium sibi dix-
isse, & audistis, vivo Clodio, peritum
Milonem triduo. post diem tertium gesta
res est, quam dixerat. Cum ille non dubi-
taret aperire, quid cogitaret; vos potestis
dubitare, quid fecerit? Qui locus exten-
ditur usque ad ista verba, Quid si, ut
ille scivit, Milonem fore eo die in via.

Hinc sequitur, quam Hermogenes
vocat *ἀπάτην τοιν ἐλεγχον*, id est proba-
tionum postulationem. Ac prius quidem
orator inquirit adversus se: deinde re-
felliit adversariorum testimonia, usque
ad illa verba, Nunc persequar cetera.
Vbi objectioni occurrit, quod Clodi-
us non fuisset exiturus e villa, nisi
nunciatum ei fuisset de morte Cyri.
Ait autem Cicero, illum, qui di-
citur de Cyri morte nunciasse, non id
nunciasse, sed Milonem appropinqua-
re.

re. Quod deinceps pluribus idstruit.
 Ac verisimilem quoque defensionem
 adjungit, quod etiamsi illud de nuncia-
 tâ Cyri morte verum esset; non ta-
 men eâ horâ prosectorus fuerit e villâ,
 nisi de insidiis cogitasset. Incipit hæc
 pars inde: *Age, si ita factum, quæ can-
 sa, car Romam properarer: cur in nocte
 se conjiceret?* Tandem hoc caput de vo-
 luntate sic concludit per *ἀναρραπαλασσον*,
 sive brevem eorum enumerationem,
 quæ dixerat: *Video adhuc constare om-
 nia, judices: Miloni etiam utile fuisse
 Clodium vivere; illi ad ea, quæ concu-
 pierat, optatissimum interitum. Milonis
 fuisse: odium illius in hunc acerbissimum;
 in illum, huius nullum: consuetudinem
 illius perpetuam in vi inferenda; huius
 tantum in repellendâ: mortem ab illo de-
 nuntiatam palam Miloni; & prædicam-
 tam; nihil unquam auditum ex Milone:
 profectionis huius diem illi notum; redi-
 tum, illius huic ignorantum fuisse: huius i-
 ter necessarium; illius etiam potius ali-
 enum: hunc præ se tulisse, se illo die Ro-
 mâ exiturum; illum eo die se dissimu-
 lasse rediturum: hunc nullius rei mutasse
 consilium; illum causam mutandi consi-
 lii finxiisse: huic si insidiaretur, nocte pro-*

pe urbem exspectandum; illi, etiam si hunc non timeret, tamen accessum ad urbem nocturnum fuisse metuendum.

Sequitur hinc alterum caput, quod est de Facultate. Potuisse autem Clodium insidias struere Miloni, trifatiam probat Cicero. Ac primum a loco opportuno. Videamus nunc, inquit, id quod caput est: locus ad insidias ille ipse, ubi congressi sunt, utri tandem fuerit aptior. Id vero judicis etiam dubitandum, et diutius cogitandum est. Ante fundum Clodij, quo in fundo propter insanias illas substructiones, facile mille hominum versabatur valentius &c.

Paullo post idem sic adstruit a comitibus, ac habitu utriusque: Si hac non gesta audiretis, sed facta videretis: tamen appareret, uter esset insidiator, uter nihil cogitaret mali, cum alter veheretur in rheda penulatus, unus sederet uxori: quid horum non impeditissimum? vestitus, an vehiculum, an comes? quid minus promptum ad pugnam? sum penulatam irretitus, a rheda impeditus, ex ore penè constrictus esset.

Idem sic ostendit a tempore. Videamus nunc illum, primum egradientem ex villa subito. Cur vesperi? quid necesse est quod convenit, prasertim id temporis? Divertit in villam Pompeij. Pompeium ut videret?

Sciebas

Sciebat in Alsiensi esse. Villam ut perhiceret? millies in eâ fuerat. Quid ergo erat mora, & tergiversationis? dum hic veniret, locum relinquere noluit.

Continuò istis opponit Clodij habitum, ac comitatum, idque his verbis: *Age nunc iter expediti latronis, cum Milonis impedimentis compare. Semper ille ante acum uxore; tum sine eâ nunquam non in rheda; tum in equo. comites Graculi, quocunque ibat, etiam cum in castra Etrusca properabat; tum nugarum in comitatu nibil. Milo qui nunquam, tum casu pueros symphoniacos uxoris ducebat, & ancillarum gregos. ille, qui semper se cum scorta, semper exoletos, semper lupas ducebat, tum neminem, nisi ut virum a viro lectum esse diceret. Post quæ vni alterius respondet, quod contra hæc posse obijci videbat.*

C A P. VIII.

DE STATV FINITIVO.

¶ S. STATV finitivo, ut ex iis liquet, quæ superius dicebamus. queritur, an omnes adhuc conditiones, qua

D 3. requiruntur,

requirantur, ut nomen quoppiam rei
aut facto tribuatur; an vero quip-
piam etiamnum desit.

Ita in oratione pro Cæcinna quæstio
est, num dici possit, ei vim factam esse, qui
cætum armis fuerit perterritus, quò mis-
mis fundum ingredereatur: an insuper ad
id requiratur, ut quis vi fuerit electus.
Similis fuerit ratio in causa M. Bruti,
& C. Cassij, qui Iulium Cæsarem occi-
derunt. Quæritur enim, an cum illi,
qui populo præsunt, debeant patres esse
patriæ, eò, quisquis principem sustulerit,
parricida beat haberi: an præterea
exigatur, ut princeps iste subditorum
studuerit commodis. Sin, quo jure,
quæ injuria omnia egerit; an non, qui
interemerit hunc, verius fuerit tyran-
nicida.

2 S. Status hic quinque potissimum ca-
pitibus tractatur. Primum est defini-
tio actoris, & opposita ei definitio à reo.

3 S. Alterum caput similiter constat, tū
collectione actoris, qui parem esse rati-
onem contendit, sive quid exprimatur,
sive intelligatur: tum solutione rei, qui
multū ait referre, ecquid addatur, nec-
no.

4 S.

4 S. *Tertium est sententia legislatoris: quanquam hoc caput sapienter non incidat. Sed si locum habeat, aliam actor, aliam reus, legis esse sententiam dicet. Licebit vero ei, qui lege nescitur, excurrere in laudem, tum legislatoris, tum legis: quorum utrumque qua ratione fiat, ex octavo, & ultimo pro gymnas- mate constat. Sin lex sit nulla, viden- dum, an locum eius supplere possit con- suetudo.*

5 S. *Quartum caput est quantitas, quia accusator exaggeret, quod est com- missum: reus ostendit, quanti sit mo- menti illud, quod est omissum.*

6 S. *Quintum caput est comparatio, qua conferuntur, id quod factum, quodque infectum. Actor dicet esse gra- vius, quod reus fecit, quam quod non fecit. Reus asseret, maioris fieri debere, quod facto deest, quam quod factum est.*

Vt si queratur, ecquis vim com- mitterit: sicuti fit in oratione pro Sextio. Definitio actoris, quæ Græcis dicitur, talis erit: Cōvocare homines armatos, eosque in furo collocare contra tribunū ple- bis, omnino est vim facere. At reus ex eo,

D. 4 quod

quod deest, ostendet, non esse crimen plenum: nempe quia neminem læserit. Vocatur hoc *av. do eiusmodi.*

Sequitur hinc *συλλογισμός*, sive colle-
ctio. Et actor quidem dicet, etiamsi ar-
mati illi pulsarint neminem, terrorem
tamen injecisse: nec multum inter ista
distare. At reus contendet, multum re-
ferre, num quis læsus sit, an territus dun-
taxat.

Tertius locus est *γνώμην ρηθέτε*, sive sententia legislatoris. Fingamus legem fuisse ejusmodi: *Qui militem armavit adversus magistratum, is vim fecisse damna estō.* Eani legem recitari jubebit actor, singulasque ejus particulas excutiet. Etiam licebit, tum legem laudare, tum eam qui tulit. At provocabit reus à verbis ad sententiam legis. Negabit enim, hanc fuisse mentem legislatoris, quasi vim fieri putarit, si quis militem cogat vel twendi sui caussā, vel ut adversus seditiosum tribunum Remp. defendat. Ac propterea in talibus, quo fine quidque fiat, spectari oportere.

Quartus locus est *η μάκρων*, sive quantitas. Et actor quidem asseret, ve-
hemens esse delictum, cogere militem
adversus.

adversus tribunum. At regeret alter, crimen esse atrox tribuno viram criper: quod nunquam in animo se habuisse dicet.

Quinctus locus est τὸ τεῖχος π., sive comparatio. Dicet actor, gravius esse, armatos convocare adversus tribunum, quam aliquem laedere; ut Cicero differat pro Cæcinna. Reus contraria pertendet, gravius multò esse manus alicui adferre, quam cogere armatos. Atque hi potissimi sunt loci generis deliberativi. Plura qui volet, Hermoginem aderat in τέχνην διαιρετικήν sect. vi.

DE STATV QVALITATIS.

I S. Si in controversiam veniat, aut res, aut facti qualitas, dicitur status qualitatis.

Idem ob amplitudinem etiam vocatur *status generis* aut *generalis*. Item *consecutio* nominatur, quia eo queritur, quid consequatur rei cuiusque vim ac naturam. Pūta, utilisne sit, inutilis; amīsta, an iūsta.

2. §. Estque hic status duplex, Negotialis, ac Iuridicialis. Negotialis est de re futurâ. Atque ad hunc deliberationes pertinent. Ut, An utile sit, Athenienses opera ferre Olynthiis a Philippo obfessis. Quomodo autem hic status tractetur, cognoscitur ex iis, quae diximus de genere deliberativo.

3. §. Sin de re preterita tractet, appellatur Iuridicialis. Atque is vel ratione ntitur, qui in circulo rationalis vocatur: vel a scripto vim capit, qui legitimus dicitur, quia lex inter scripta praecepit obtinet locum.

+Macrobi. us. 1. Satur-
nal. cap. 4.
Antiquæ
nox prono-
dit, eis pro
erit, in
pro eum.
De dip-
thongis.
es, ou, ss,
antiquitus
usurpati.
pro s, u, e,
res notior
est, quam
move re
attinet.

4. §. Rationalis est vel simplex, sive abs-
olutus, vel assumptivus.

5. §. Simplex aliquid suâ vi & natu-
râ laudabile esse ait.

6. §. Capita eius sex statu solent, na-
tura, lex, consuetudo, iudicatum, a-
quitas, pactum.

Vt si quis occiderit furem noctur-
num, rectò se fecisse probabit.

A natura, quæ docet vim vi repel-
lere.

A lege, quæ est: SEI NOX * FVR-
RE TUM FACTVM ESIT, SEI IM OC-
CIT; IOVRE CAISVS ESTO.

A consuetudine, quia ab omni seculorum memoriâ mos iste obtinuit.

A judicato, ut si dicamus, Titium & Mæviū in simili cauſſa fuisse absolutos.

Ab equitate, quæ dictat, ut ne, si invim, aut infidias inciderimus, ejus vitæ parcamus, cui sine periculo nostro parcere non possimus.

A pacto, si possit ostendti, fecisse actorem contra datam fidem.

Ad hunc statum pertinet ea Miloniæ orationis particula, quâ ostendit Tullius, rectè interfici insidiatorem. *Si*, inquit, *tempus est ullum*, jure hominis necandi, quæ multa sunt: certè illud est non modo justum, verum etiam necefſarium, cùm vi vis illata defenditur. Et mox: *Insidiatori verò, & latroni*, quæ potest adferri iuſta nexū *Quid comitatus nostri? quid gladij volunt? quos habere certè non liceret, si uti illis nullo pacto liceret*. *Est enim hæc, iudices, non scripta, sed nata lex: quā nō didicimus, accepimus, legimus, verūm ex naturā arripimus, hauſimus, expressimus: ad quā non debet, sed facti; non instituti, sed imbuti sumus: ut, si vita nostra in aliquas infidias, si invim, si in tela aut latronū, aut inimicarū incidiſſit; omnis honestaratio effet expedit*

et endas

anda salutis, Silent leges inter arma; nec
se exspectari jubent, cum ei, qui exspect-
are velit, ante iusta pœna luenda sit,
quam justa repetenda.

7. §. Status assumtivus, quia factum
in se laudabile non est, extrinsecus
assumit auxilia. Id, quod assumitur,
colorem Rhetores vocant, quia immu-
tat facti rationem, ut purpura lanam.

Ita, quod occidere civem indem-
natum in se turpe sit, Milo, extrin-
secus colorem querens, culpam facti
in ipsum reicit Clodium, quem insi-
dias struxisse ait..

8. §. Dividitur status assumtivus in
comparationem, relationem, remotio-
nem, & purgationem.

9. §. Comparatio id, quod factum est,
confert cum deteriori, quod alioqui
faciendum fuisset..

*Dibog.
Laert. in
Solone.

Vt, lex Solonis erat*, Eōrū mī
rēpōtēs pōrīas, ātūas ēsw, si quis non alat pa-
rentes, infamis est. Quis pīam detrectat
alere patrem: sed eo se excusat, quod
in summā inopia, aut uxorem, aut pa-
rentem,

rente, deserere cogatur: satius autem videri, ut conservet vxoris vitam, quam ut patris studeat salutem. Simile exemplum est, si Imperator maiestatis accusatus, quod passus sit milites suos sub Iugum mitti, respondeat, id magis expedivisse, quam ut omnes internecione delerentur.

10 §. *Hic vero de viroque dispicendum, num necesse fuerit alterutrum facere; & an satius fuerit istoc agere, quod factum est.*

11 §. *Relatio est, cum culpam conferimus in eā personam, qua ipsa malū accepit.*

Ita Orestes culpam interemptæ Clytemnestrae dimovebat ab se in matrem ipsam, quæ occiderat maritum suum Agamemnona. Par ratio erit, si accusetur Ulysses, quod sceptro suo percusserit ^{*Home} Thersitem. Nam culpam in ipsum con*tinuitus* II. a*ccus* iicit Thersitem, qui tot convicia regi Agamemnoni ingesserat.

12 §. *Actor hic dicet, illū, in quem culpa reiicitur, falso eius criminis insimulari, ob quod dicitur malum perpessus.*

N. c.

Nec tantuſuiffe crimen iſtud, ut iſcire
eo ita cum eo fuerit agendum. Adhac,
non propterea fuiffe peccandum, quia
alter peccārat prior. Item si alter deli-
querat, debuiffe eum in ius vocari. E-
tiam iudices percontabitur, quid tan-
dem futurūm ſit, iſi candēm viam in-
iſtant ceteri.

L3 S. Rens autem atrocitatē criminis,
ob quod alterum mactavit infortu-
nio, exaggerabit; rem, locum, tem-
pus ob oculos ponet, ut videant iudices,
illum, qui malum accepit, dignum eo
fuiffe: neque potuiffe rem in iudicium
vocari: vel iuvile id fuiffe.

Exemplum, quod in relatione tra-
ctandā ſequi poſſimus, nullum perfe-
ctius ac melius habemus oratione Ci-
ceroñis pro Milone: vbi culpa interfe-
cti Clodij in ipsum Clodium refertur:
quippe qui iſfidias ſtruxerit vita Mil-
onis, ut diximus.

L4 S. Remotio eſt, cūm culpam rejicimus
in personam aliam, quām quā malum
accepit: vel in rem quidem, ſed ſic, ut
voluntas ſive intentio facti conoedat
tur.

Prioris generis est, Occidi, sed iussu
dictatoris. Posterioris est, non posui sta-
tuam ex testamento, quia lege prohibebatur.

15 S. Hic auctor, si in personam culpa
transferatur, negabit eam fuisse istius
rei auctorem: vel non fuisse illius au-
ctoritatis, ut de rectare imperium mi-
nus licet: vel potuisse ei resisti: vel
non tolli eo culpam, quod ab alio indu-
ctus fecerit. Similiter, si in rem causa
referatur, vel in totum, quod de ea di-
citur, negandum: vel dicendum, id
tanti non esse, ut propterea facinus e-
jusmodi committeretur.

16 S. Purgatio non factum defendit, quo
differt a remotione in rem: sed volun-
tatem. Itaque habet excusationem, aut
necessitatis, aut fortune, aut impru-
denterie.

Necessitatis, ut ^{*}mater Hierosolymi- ^{**}Iosephus-
tana filium interemit: excusat se istuc,
quod rabie ac fame eò fuerit adacta.

Fortunæ, ut, exercitum perdidit, sed
iniquitate fortuna, non culpâ propriâ.

Imprudentiâ, ut sumpsi supplicium de
homine libero, verū liberum esse non putavi.

Exemplo in hoc statu cito oratio Ci-
ceronis.

ceronis pro Ligario: ubi ostendit, Ligarium fortunā, imprudentiā, ac necessitate fuisse pertractum ad bellum.

17 5. Purgationi sape subjicitur Deprecatio, qui status quidem est, sed ἀχερ-
μοῦ*. Αὐτὸν autem, quia non de-
fendit factum: sed statum tamen, quia
rationes adducit quibus, veniam quis
facti scimperaturum sperat.

Ita extrema oratione pro Ligario ait
Tullius, Erravi, temere feci, pœnitet: ad
clemētiam tuam configio: delicti veniam
peto: ut ignoscas, oro. si nemo impetravit,
arroganter: si plurimi, tu idem fer opem,
qui spem dedisti. Ingenua etiam est illa
confessio Leporij, ex monacho presby-
teri; qui cum à Pelagiano errore ad Ca-
tholicam veritatem esset conversus, ad
Gallicanos episcopos scribens, hoc pa-
cto est exorsus*: Quid in me primum,
ô domini mei venerandi, & beatissimi sa-
cerdotes, accusem, nescio, & quid in me
primum excusem, non invenio. Sic im-
peritia, & superbia, sic stulta simplicitas
cum persuasione noxia, sic fervor cum in-
t̄perania, sic, ut verius dicam, cū suis di-
minutione debilis fides, simul in me omnia
recepta

* coloris
expers.

* Citat.
Cassianus
lib. 1. de
Incarnati-
one Do-
mini.

cepta vigerunt; ut tot, & tantis, simul
et, & obedisse confusio, & hac eadem ab
animo potuisse cedere, mihi stupenda gra-
tulatio.

28 S. Estque deprecationis species status ne-
gotialis, qui questio est de re futura:
num ignosci expediat, necne. Quod
autem in doctrina de statu juridi-
ciali agi de eo solet, & inde est, quia
purgationi plurimum subjicitur ab
Oratore.

Exempli gratiâ, si quis liberum ho-
minem verberârit, prius per impru-
dentiam factum dicet, quæ purgatio
est: sed quia in imprudentia culpa inest,
postea confugiet ad veniæ postulatio-
nem, quæ deprecationis est. Plura de
precatione lib. proximo dicemus.

CAP. X.

DE STATIBVS LEGALIBVS.

1 S. STATVS legalis Hermogeni qua-
druplex est, scilicet prius xij. davoias, aut mor-
ticias,

μίας, συνλογισμοῦ, καὶ μηδιβολίας, de scripto
& sententiā, contrariarum legum,
ratiocinationis, & ex ambiguo.

2 S. Status de scripto & sententia, sive
de verbo & voluntate, tunc imprimū
incidit, cūm litigantium pars una ver-
bis legis, altera eius nūtatur sententia.
Quod de lege dixi, idem indican-
dum de testamento, ac pacto & simi-
libus.

Vt, Lex est. Peregrinus, qui mānia
adscenderit, capit is supplicio adficiatur.
Est qui in obsidione muros conscende-
rit, & hostem scalis adscendentem de-
jecerit. Tō πν τῷ peregrinus accusatur,
τῷ διανοίᾳ defenditur. Est & cūm veraq;
pars, quia certus casus satis expressius
non est, de voluntate contendit. Vt,
Quidam, qui primus familiæ nobilita-
tem intulit, primogenito, legavit an-
nulū cum illustri gemmā, regiæ erga
se dignationis argumentum. Quincta
inde soboles foemina, regij numeris hę-
res, partu priori filiam, altero filium
peperit. Pro puella adfertur nascendi
privilegium: pro filio dignitas sexus.
Etsi autem casus iste huc quoque pos-
fit referri: tamen magis proprium
hujus

hujus loci est, cum unus ad verba aperita; alter provocat ad mentem scriptoris; quem ad æquitatem respexit est verisimile.

3 S. In hujusmodi causa pars una dicet, sequi nos oportere, quod breviter adeò aperieque est prescriptum: aliud si scriptor voluisse, fuisse illud additum: rationem etiam subiicit, cur band aliud voluerit: exempla item similia adferet, & res indicatas: denique, quam periculosum sit à scriptorecedere, ostendet.

4 S. Pars vero altera scriptorem dicet tantum scriptisse, quantum opus erat: quod autem quilibet perse videbat id scribendum non putasse: calumniatoris esse potius literarum apicibus insistere, quam voluntati: contrariam sententiam, vel aliis eiusdem legis verbis, vel aliis legibus refelli: suam naturam, & legibus consentire: denique exempla adducet, ubi ex voluntate magis, quam verbis, controversiam judices deciderint.

5 S. Status contrariarum legum vocatur, cum vel due leges (par autem ratio testamentorum, pactorum, & simili-

um) pugnant inter se, vel pugnare saltem videntur: vel unius legis due partes colliduntur: aut una eademq; casu aliquo secum confligit.

Duarum hoc legum exemplum esto. Lex una est, *Tyrannicida statua ponatur in gymnasio*. Altera est, *Ne mulier statua in gymnasio collocetur*. At feme na est, quæ tyrannum sustulit.

Duarum vnius legis partium exemplum sit, *Rapta raptoris mortem eligat, vel nuptias*. Est qui duas rapuit, quarum una mortem, altera nuptias eligit.

Eorundem verborum in casu aliquo secum pugnantium exemplum fuisse istiusmodi, *Vir fortis, quod volet, poscito*. At sunt duo viri fortes, qui eandem postulant virginem.

* Abrogantur leges, quæ totæ tolluntur; de. oga. ut ijs cū pars tollitur; subrogantur, cum pars adimitur; obrogatur, cū pars mutatur. Vlp. Tit. i. Reg.

65. In hoc statu due si fuerint leges, conciliare eas oportet, vel id si fieri non possit, unarejici debet. Vtram autem alteri cedere conveniat, varie comprobatur. Nam & leges humanae cedere debent divinis: & veteres leges novis abrogantur *, vel saltem iis derogantur, aut subrogantur, aut obrogantur. Item maior autoritas est legis,

qua

quæ præcipit, quām quæ permittit: quia, quod præcipitur, necessarium est; quod permittitur, voluntarium. Item magis parendum legi, quæ partculatim prohibet, quām quæ indefinitè jubet: quia ei, quod universe videatur mandari, derogatur speciali interdicto. Lex etiam, quæ reip. bonum spētāt, præfertur ei, quæ privatum bonum respicit. Interdum quoquz consideramus virius legis auctor sit sapientior, vel simpliciter, vel in re aliqua.

Vt si questio sit de hæreditate postumi vndecimo mense nati. Nam sapiens quidem Hippocrates definit decem menses utero. At non minus sapiens legislator hæreditatem etiam vndecimi mensis posthumo decernit.

7 §, Συλλογοῦ, sive ratiocinationis statutus est, cum res, de qua non est propria legem cantum, colligitur ex re simili, de qua statutum est lege.

Vt, lex est, Qui patrē pulsārit, plectatur. At est, qui matrem pulsārit. Dices, nihil interesset. Item, Lex est, Tyrānicida præmio afficiatur. Est qui in arcē adscenderit,

derit, ut tyrannum necaret. At tyrannum non reperit, sed filium eius; quem & interemit, relicto in vulnere gladio. Adveniens tyrannus, ut filium vidit occisum, eodenī se gladio interfecit. Is qui filium sustulerat, præmium petit, tanquam tyrannicida. Alter legi satisfecisse negat. Ejus, qui filium peremerat, causam agit Lucianus: contrariam verò agit Erasmus, declamatione eā, quā Lucianæ illi respondit. Sunt qui statum paris vocent. Iurisconsultis dicitur inductio legis.

8. *Qui hoc statu utitur, dicet lege contineri, quod par est, vel etiam, quod minus necesse fuerat, lege caveri. Adversarius autem similia, aut paria esse, negabit: ac causam adferet, cur dissimilis eorum ratio sit.*

Exemplo sint illæ Luciani, & Erasmi declamationes, quas dixi. Quædam etiam referre huc possis ex oratione Ciceronis pro Cæcina.

9. *Statu ex ambiguo est, cùm discepatur quo accentu vox legi debeat, aut quo verbum aliquod debeat referri,*

aut quā significacione sumatur.

Vt, *Hares meus vasorum argenteorum, pondo centum noverca, quæ volet, dabo.* Magnifica quæque, & scitè cœlata, petit noverca: petit item filius. Vt ambiguitas tolleretur, addi oportuit, *quæ volet ipse vel ipsa.* Exemplum etiam gravius dabo. Iubet Apostolus Paulus velari mulieres. Quæritur, num mulierum vox pressè accipiatur, quomodo virginibus opponitur: an laxè, ut virginis comprehendat: qua de quæstione Tertullianum vide lib. de velandis virginibus.

105. In huiusmodi statu ostendet uterque sententiam, quam defendit, esse manifestam, aut saltem minime absurdam: ac, quod ipse dicit aequum bonusque esse, & legi, consuetudini, rebus rationi consentaneum. Adversarium autem ex capitibus contrariis refellet.

115. His subiicit Hermogenes ~~metamorph.~~, sine statum Translativum, qui non est aere, sed de actione: ut cum iudicium, vel à indice transfertur in indicem, vel ab accusatore in accusatorem, vel

à loco

in loco in locū, vel à tempore in tempus,
vel denique cùm negatur, agendum
bac lege, bac pœna, ob hoc crimen.

Iurisconsulti vocant *prescriptionem*
Iuris, vel etiam *exclusionem actionis*.
Est verò cum status iste sit *principalis*.
Ut apud Ciceronem in *Divinatione*;
vbi queritur, num Cicero Verrem
debeat accusare *repetundarum*, an Q.
Cæcilius, *Verris* *questor*. Alterum
etiam addam exemplum ex *Libanio*.
Lex erat apud *Lacedæmonios*, vt
pœnā afficeretur, qui ante annum trige-
simum orationem haberet. Accidit,
vt *Athenienses* loca quædam à *Lace-
dæmoniis* libera reddi sibi postularent.
Contradixit *Archidamus*, licet mi-
nor xxx annis, & bellum persuasit.
Vicereque eo bello *Lacedæmonii*. Post-
ea accusatus fuit *Archidamus* legis
violatæ. Respondere potest, non se
nunc vocandum in *jus*, vbi eventus
bonitatem consilij comprobavit: sed
tum id fieri oportuisse, cùm eâ de re
disceptaretur.

Est item, cùm status iste non est
principalis; sed causa in alio præcipue
consistit. Ut pro *Rabirio Posthumo*:
vbi primâ orationis parte est *translatio*.
Siquidem

Siquidem negat Tullius, Cn. Memmio, qui tum accusabat, competere actionem in equitem Romanum. At deinde ad statum transit conjecturalem, ac nihil pecuniae ad Posthumum rediisse contendit: inque eo præcipue pedem figit.

CAP. XI.

DE STATU QUANTITATIS.

- 1 S. In statu quantitatis, quatenus ad genus juridicale pertinet, cognoscenda sunt maiores, & minores iniuriae.
- 2 S. Maior iniuria dicitur sex modis.
1. Ratione animi maxime depravata: quoniammodo gravior iniuria est, qua sit ob causas leves.

Vt, si quis viatorem spoliet ob vnu numenum. Pertinet huc locus Ciceronis ad Att. De Terentia, (mitto cetera, quæ sunt innumerabilia) quid ad hoc addi potest? Scripseras, ut hs XII permutaret, tantum esse reliquum de argento. Misit illa CCICCO mihi, & adscrip-

sit, tantum esse reliquum. Cum hoc tam parvum de parvo detraxerit, perspicis, quid in maximâ re fecerit?

*II. Ratione noxa, in qua maius minus-
ve detrimentum.*

Quomodo major noxa est interfice-
re, quam eripere pecuniam.

Huc pertinet, quando non est æqua-
lis pœna: ut in parricidio.

*III. Ratione patientis, cum is iudici-
um obtainere non potest: aut, qui passus
est, propterea in seipsum graviter ani-
madvertit.*

Prioris exemplum est, si quis vulne-
retur à filio principis: posterioris au-
tem exemplum præbet Lucretia, quæ à
Sexto Tarquinio violata, sibi ipsi ma-
nus attulit.

*IV. Ratione agentis, si quis vel solus
agit, vel primus, vel cum paucis, vel
sape, vel cauſam dedit nova legi, vel
pœna nova.*

*V. Ratione adjunctorum, ut si cui consub-
stio illata iniuria, si ab ingrato animo
profecta,*

profecta, si plures iniurias continas
&c.

VI. Ratione violati iuris: quomodo, si quis violaverit ius non scriptum, maiorem hanc iniuriam esse dicemus, quia indicium sit peioris animi. Nam si melior est, qui servat ius non scriptum, quod adeo necessarium non est: peior videtur, qui violat. At si quis violaverit ius scriptum, hanc maiorem esse iniuriam docebimus, quia qui transilire non dubitat illa, quæ pœna obnoxia sunt, multò magis id facturus sit in iis, quæ pœna obnoxia non sunt. Atque hactenus de argumentis artificialibus.

C A P. XII.

DE ARGUMENTIS INARTIFICIALIBUS.

1 S. ARGUMENTA inartificialia sunt, quæ non quidem parit ars Oratoris; sed tamen foris ad se delata, arte tractat.

2 S. Huiusmodi in genere Injudiciali sunt quinque:

I Ex iure civile, ut leges.

*II Ex aliquorum auctoritate, ut testi-
monia.*

*III Ex aliquorum conventionibus, ut
pacta.*

IV Ex tormentis, ut quæstiones.

*V Ex contestatione divinâ, ut jusju-
randum.*

DE LEGIBVS.

3 S. Aut lex scripta factō adversa est, aut consenit cum eo. Si factō aduersa-
setur, reprehendenda est; vel quod a-
quo, & bono repugnet, vel quod sit
alteri legi contraria, vel quod ambi-
guia, vel quod cōsuetudo sit in cōtrariū.

Ad primum istorum refer quoque, si lex aliqua non componatur ad regulā
legis divinæ. Nam, ut Hippoensis ille
antistes, B. Augustinus, dicebat, Om-
nium legum est inanis censura, nisi divi-
na legis imaginem gerat.

4 S. Si lex conveniat cum factō, asse-
remus, iudicium esse sententiam ferre
secundūm leges: alioquis eos peinrio
se obstringere: frustra illas latas esse, si
non

non serventur: nec debere quemquam
sapientiam sibi maiorem vindicare,
quam insit legibus.

Sanè, ut scitè ait Varro Manio, Lex
neque innocēti propter similitatē obstrigil-
lat: neq; nocēti propter amicitiā ignoscit.

DE TESTIBVS.

5 S. Testimoniorum duo sunt genera,
unum divinum, ut oracula: alte-
rum humanum, quod cum antiquos,
cum novos testes comprehendit.

6 S. Antiqui testes sunt historici, alijs-
que, qui ante nostra tempora fuero, si-
ve ipsi scriptis aliqua consignarint; si-
ve eorum dicta facta ab alijs celo-
brentur.

Copiam veterum testimoniorū sup-
peditabit multijuga lectio. Quia verò
hanc à pueritia frustra exspectes, de-
fectum istum vtcunque supplebunt
sylvę sententiarum, atque exemplo-
rum, industriā quorundam in juventu-
tis gratiam congestæ. Imò plurimi e-
tiā, quos jā ætas firmasse debet, ex istis
sapiunt solis: & hi, quia tot veteres lau-

dent scriptores, magni librorum hel-
luones esse videntur, sed imperitis. Nā
fieri aliter vix potest, quin illi, qui non
ipsos adeunt fontes, multa peccent:
præsertim cum isti sententiarum con-
farcinatores non raro ipsi inscitiam
ac judicij defectu, fallant fallantur-
que. Imò etiam, cùm hoc non est,
tamen haud difficile est discen-
re collectionem paerilem, & orati-
onem viri prudentis. Nempe ut
haud ubique est telum Achillis, ibi
est manus Achillis: ita, nec ubique
veterum frequentantur testimoni-
a, ea rectè in circa tractantur. Modus
autem rectè tractandi testimonia, præ-
cipue est iste, ut ne vel nimis ea con-
densemus, vel adferamus vulgaria,
ac quibus vis, aut pondus insit nullum.

7 s. Novi testes sunt, qui in judicium
vocantur, ut veritatem testentur.

8 s. Huiuscemodi testimoniū novorum, a-
lij sunt participes periculi, alij expers-
tes. Item alij de nostra, alij de ad-
versarii persona. Adhac alii in-
cassia, ut de factis: alii extra cass-
iam, ut qua de vita, & moribus
dicuntur.

9 s. Distinguendum quoque inter testes
amicos,

amicos, inimicos, neutros: item probos, improbos, medios.

10 §. Si quis non habeat testes, contendet, argumentis potius, quam testibus agendum esse, quia argumenta pretio corrumpi non possunt, testes possunt.

11 §. Si habet testes, dicet, argumenta non subiici poena, uti testes; quodque testibus opus non esset, si argumenta sufficerent.

12 §. Ad testimonia pertinet quoque rumor, sive fama; quasi pro nobis sit, dicemus, temere nasci non solere; nec causam fruisse, cur fingeretur id; & ut ceteri rumores saepe falsi sint, hunc non esse.

Pro fama est locus iste Hesiodi in Epy. β. Φύη δὲ δύνε τάμπαν θόλυται, οὐ πάντα πολλοὶ λαοὶ φημίζονται. Non prorsus pertinet fama, si quam multa gentes dispergunt.

13 §. Si rumor nobis aduersetur, exemplis comprobabimus, quam multa ab hominibus inimicis, atque improbis, falso spargi soleant. Etiam quia rumor saepe est inconstans, hominibus fore pro affectu erga quempiam in-

dicantibus, rumorem ideo rumoris opponemus.

Ad falsum rumorem pertinet illud Tullij in Miloniana: *Laudabam equidem incredibilem diligentiam Cn. Pompeij: sed dicam, ut sentio: nimis multa audire coguntur iij, quibus tota commissa est Resp.*

DE PACTIS.

14. S. Si pacta pro nobis faciant, refereamus ea privata legis vim habere; pacta legibus corroborari; quod plerique eorum, qua inter homines, aguntur, pactis constant; eoque, hec qui auferat, evertere bonum commercia, ac societatem.

15. S. Si pacta obfsint causa, dicendum, si legibus fraude conditis non parentur, multo minus pactis fraude factis obtuperandum esse. Praterea, cum iudices sint iustitiae assistites, eos non tam quid factum, quam quid iustum sit, spectare oportere: iustum esse immutabile; pacta sepe vi, aut meru, extorqueri,

16. S. Insuper considerandum, an pacta repugnant

repugnant aliojs pactis, seu ea antecesserint, seu consecuta sint.

7 S. Videndum quoque, an aliqua ex parte eiusmodi pacta iudicibus adversentur.

DE TORMENTIS.

18 S. Si tormenta pro nobis faciant, dicemus, qua dicunt homines torti, ea veritatem ipsam dicero.

19 S. Si adversentur, contendemus, in tormentis nihil esse certi, quia non nulli tormenta tolerant, ne vera fateantur: alii, cum tormenta perpetui non possint, facile mentiuntur, ut cito cruciatus liberentur.

Exemplum habemus in Milonianis.
Quibusnam de servis? rogas? de P. Clodij. Quis eos postulavit? Appius. Quis produxit? Appius. Unde? ab Appio &c. Et mox. Age verò, qua erat, aut qualis quaestio? Hens ubi. Ruscio? ubi. Casca? Clodius insidias fecit Miloni? Fecit certa crux. Nullas fecit? sperata libertas. Quid hac quaestione certius? Subito apprehi in quaestionem, tamen separantur a ceteris & quæ ibidem sequuntur.

114 PARTITIONVM ORATOR.
DE IVREIVRANDO.

20 S. Iurisiurandi ratio est quadripars
rita. Aut enim quis offert iuriurandum,
aut non offert: accepit, aut non
accepit.

21 S. Qui offert, statuet pium esse, Deo
rem committere; nec opus esse adversa-
rio, ut alios indices querat, cum ipsi
iudicium offeratur.

22 S. Qui iudicium offerre non vult,
facere id se referet, quia improbi facio-
lē peierant cupiditate vincendi; eogā
se malle iudicium periculum subire,
cum his credat, adversario non item.

23 S. Qui accepit iuramentum, aiat se
non adversario, sed sibi ipsi habere fidē.

24 Qui non accepit, dicat se pro pecunia
iurare nolle, & si improbus esset, faci-
lē iuraturum.

25 S. Præterea is, qui iuramento stare
nolit, vel accusatur, vel defenditur.

26 S. Si accusatur, contendemus, cum
omnia iura subvertere; ipsosq; indices
idcirco observare leges, quia iurati iu-
dident.

27 S. Si defendatur, dicendum, non
ēo periurum esse; quia non suā sponte,
sed metu coactus, & fraude circum-

ventus

ventus jurârit: perjurium enim mente concipi, non ore.

22 S. Dicere quoque liceat, satius esse, quod male iuraris non servare, quam & iurando, & iuratis stando, peccare.

Nam, ut Isychius scribit in Levit. cap. xix, *Iusjurandum in iniusto est, non solum quod prevaricatur, sed etiam, quod in iusto custoditur.* Quale illud fuit, quod Herodes filiae Herodiadis iurans Iohannis Baptiste caput abscidit. Oportebat enim hoc eum iusjurandum non prabere: postquam tamen iuravit, non custodire: quia talia sacramenta, nec initium sumere Deus vult, sed nec sumentia ad finem pervenire. Atque haec de argumentis in artificialibus.

FINIS LIBRI PRIMI.

GERARDI IOANNIS VOSSI
**PARTITIONVM
 ORATORIARVM**

Liber Secundus.

CAP. I.

DE AFFECTIBVS GENERATIM.

ACTE Non Verum sed actum est de probationibus, sive argumentis demonstrativis, quae Græci λόγοι vocant, ut disimus. Verum homines non ratione solum sed etiam affectu, immo magna pars hoc penè solo ducuntur. Quapropter accedemus nunc ad πάθη sive affectus,

Neque est, quod objiciat aliquis, Physici, & Ethici esse de his tractares. Nam Physicus considerat πάθη, quatenus sunt affectiones animalis: & naturales eorum causas exponit. Ethicus de ipsis tractat, quatenus sunt honestatis & virtutis capaces: ac mediocritas ut in ipsis servetur, docet. Rhetor autem agit de

de his, quatenus conducunt ad persuadendum: atque ut tum moveantur, tum sedentur, explicat.

Præcipue verò in eo consistit eloquentiæ regnum, quod doctrinâ hac vim animis adferat. Quâ virtute si caret orator, siccus ac jejunus, sine succo ac sanguine erit. Neque hoc artificium naturâ suâ noxiū esse propterea putemus, quod (ut apud Salustium Cæsar ait) omnes homines, qui de rebus magnis consultant, ab odio, amicitiâ, irâ, atq[ue] misericordiâ vacuos esse decet. Nam de affectibus intelligi Cæsar debet, quatenus rationis judicium prævertunt, usumque ejus impediunt. Atqui Deus animis nostris insevit affectus, ut stimuli sint ad actiones honestas; quod sit, cùm rationi sunt consentanei. Quare, ut apud viros sapientes, & cordatos, haud opus sit eos ciere; eoque apud Areopagitas lege cautum fuerit, ut dicerent ἀριθμοὶ πολὺ περιττοὶ*: tamen* absque apud rudem populum, qui rationum pondus parum perpendit, omnino movere animos opus est, quo ad honestas actiones melius perducatur. Imo quia & eorum, qui supra vulgus sapiunt, multi bonum, quod approbant, non amplectuntur,

ctuntur exemplo Medeæ apud Ovidium, quæ ait,

----*Video meliora, probog;*
Deteriora sequor:----

omnino apud tales quoque conducibile est, ut eorum animis faces & stimulos subdamus, quò non solum assentiant; sed etiam, id quod bonum censem, agant. Quod rectè fieri, etiam Iesaiæ, Pauli, & aliorū cœlestium vatum exemplo docetur, qui non contenti docere, affectus quoque carent: atque idem à gravissimis & sanctissimis quibusque Ecclesiæ doctoribus, seculis omnibus fuit observatum.

Affectus est appetitus sensitivi, immutatio ab objectâ rei bonæ vel malæ specie proveniens: sive, ut ab Aristotele definitur,

15. *Affectus est animi commotio, per quam homo immutatus non eodem modo de ijsdem rebus judicat.*

Ita, qui amat, pro delicto aliquid non habet, aut pro exiguo: contrà, qui odit, pro magno. Item, qui concupiscit, id

id quod jucundum est, bonum etiam esse censet: at, qui affectu hoc caret, non item.

Affectus, ex Stoicorum sententia, sunt quatuor: ratione boni præsentis, lætitia: ratione boni futuri, spes: ratione mali præsentia, dolor: ratione mali futuri. metus. Quos Maro expressit in sexto, cum ait,

Hinc metuunt, cupiuntq; dolent, gaudetq;.

Eosdem Boëthius his versiculis est complexus*.

*Gaudia pelle,
Pelle timorem,
Spemq; fugito,
Nec dolor adsit.
Nubila mens est,
Vinctaq; frenis,
Hec ubi regnant.*

Peripatetici verò, uti in eo à Stoicis dissentient, quod affectus non extirpan-
dos, sed ratione moderandos censem-
ita & multò plures statuunt affectus:
sed qui fortasse ad quatuor istos non
incommode reducantur. Nos præci-
puos solum, & quorum potissimum O-
ratori usus est, hoc loco, Aristotelis ex-
emplo, exponemus.

2 5. *Affectuum alij magis locum habent in Deliberativo, alii in Demonstrativo, alij in Iuridicali.*

3 5. *Deliberativi magis proprii sunt, metu, fiducia, pudor, & impudentia.*

CAP. II.

DE METU.

1 5. *Metus est animi agritudo ex imaginatione futuri mali, quod nobis, aut nostrorum cuiquam, interitum, aut dolorum adferat, præsertim si imminent nobis videatur.*

Sive metus est animi motus ex apprehensione mali magni ac imminentis. Ita Cicero in Orat. pro lege Manil. metum commovet, cum alibi, tum in principio narrationis, quando ait *Bellum grave & periculose vestris vecigalibus at quo socijs à duobus potentissimis regibus inferuntur, Mithridate, & Tigrane &c.* Grave & periculose pertinent ad magnitudinem. At imminent ex eo cognoscitur, quia dicitur *jam bellum inferri.*

2 5. Ex

2 S. Ex allata hac definitione cognoscimus, duas esse periculorum conditiones, quae metum adferant. Una est, ut sint odorentur aut meg: hoc est interitum, aut dolorem adferant.

Quomodo metuimus, ne nos invadat hostis, aut ne in morbum incidamus gravem, aut ne subeamus infamian, aut ne liberos, vel opes amittamus. At injustitia, stultitia, similiaq: Quamquam maxima sunt, tamen ferè non metuuntur: quia non adferunt interitum, vel dolorem magnum.

3 S. Altera conditio est, ut malum immineat.

Nam non solent homines metuere mortem, quia longè eam abesse arbitrantur. At timent illam tempore pestilentiaz, aut gravis morbi, vel etiam in tempestate, ubi metus est naufragij,

Prasentemq: * viris intentant omnia mortem. * 1. En.

4 S. Unde consequitur, ut metum incitatio orator, duo requiri. Prius est, ut malum objiciat auditori, ejusq: magnitudinem

studinem exponat. Deinde, ut hoc immi-
nere ostendat.

5 S. Porro non uno modo magnitudo ma-
li declaratur, quod ob diversam sit ho-
minum naturam. Vnde scito opus, quo
quisque ingenio sit. Sanè avarus pecu-
nia, ambitiosus honoris, amator delici-
arum suarum jacturam precipue re-
formidas: eoque èa potissimum parte
pungendus: quâ sensus est mollior, &
vis acrior.

Atque hic magnitudo mali conside-
ratur ratione personæ: vbi spectatur,
quo hic, quo aliis magis moveatur.
Nec enim pariter sunt omnes animati.
At ratione rei duo attendimus: vtrum
malum sit commune, an proprium: v-
trum simplex, an mala multa involvens.
Quæ duo proximis duobus canonibus
paulo fusi diducimus. De priori prius.

6 S. Praterea cum periculorum alia sint
propria, alia communia; & priora ma-
gis adficere animos soleant: expedit, ut
communia ad privata revocentur; quò
conspiciatur, ut publica calamitas eti-
am privatam illam secum trahat.

Privata enim magis tangunt, quam publica: et si vulgo malint videri publico potius dolore moveri, quam suo. Sed plerique histrioniam agunt, Poli exemplo; qui Athenis acturus fabulam Euripi dis, cum representandus esset dolor Electrae gestantis cineres Orestis, vrna clam in scenam detulit ossa filij defuncti. Lugere visus est mala aliena, deflevit propria.

7 s. *Multum etiam valet, si calamitatem imminentem non verbo uno tangamus, sed raptim oculos ponamus.*

Ita si ditionem saadere civibus velimus: orationis penicillo depingemus arces conflagrantes, cædes civium, lamenta matronarum, stuprations virginum, malaque alia, quæ in urbibus captis contingere solent. In cuiusmodi argumento à principe ad subditos, à mare ad fœminam, à matrona ad virginem itur, & inde ad alia.

8 s. *Atque hac magnitudinem mali indicat. Imminere vero tantum malum ostendemus; si doceamus, illos, quos me-*

suis volumus, tales esse, ut interitum adferre, vel damnum summum dare possint; & cum possunt, velle; & cum volunt, id promptissime agere: quales imprimis sunt, qui armatam habent potentiam, & injusti sunt, & contumeliosè secum actum esse arbitrantur

Tria hinc considerantur, posse, velle, agere. Posse comprobatur ex viribus animi, corporis, fortunæ. Velle ostenditur ex affectibus, & utilitate. Quæ pleniùs intelliguntur ex doctrina de statu conjecturali. In agendo maximè formidabilis est celeritas. Citò autem exsequitur, qui naturâ acris est, ac vehementis. Præsertim, si gravior est injuria, quam fuerit perpeccus.

95. Utile etiam est ad incendiendum metum, ut majorum, vel parium, recensamus exempla, qui malum jam sans perpeccit.

* Philipp.

3.

Quomodo Demosthenes *, ne Athenienses despiceret velint Philippum, tanquam viribus multò inferiorem, refert, ut Methone, Apollonia, trigintaduæ Thraciæ civitates, ab eo captæ sint, aliaque,

aliaque, quæ jam in vicinis populis patrasset.

10 *Plurimum quoque prodigijs & ostentis moveri homines solent, Nec res fert, utrum verè hujusmodi sint, an esse existimentur.*

Sanè, ut credulum vulgus mittam, Nicias ipse, Atheniensium dux, cum circa Syracusas haberet exercitum xL millium; & castra transferendo (vti plerique suadebant) servare militem posset: deliquio Lunæ territus, id facere non fuit ausus; ac propterea maximè affectus fuit clade, quæ Atheniensis imperij ruinam mox secum traxit.

CAP. III.

DE CONFIDENTIA:

I S. *Metui opponitur Confidentia. Est ea spes cum rerum saltuarium imaginatione, quas homines brevi se conseruuros putant, aut horribilium, quas, vel sublatas, vel remotas esse arbitrano-*

Siqui-

Siquidem confirmatur animus, cùm vel mala longè absunt, vel spes salutis prope adest.

2 S. Hujusmodi spem varie excitamus.

Ac primùm quidem, si ostendamus, fieri aliquid posse, & in simili caussâ factum esse. Vel in hujusmodi, aut majori etiam periculo nos antea fuisse, & tamenevatisse.

* 1. Aen. 4.262. Quomodo in tempestate Trojanis animum addit * Aeneas.

3 S. Eadem ratio est, si doceamus, pares, vel etiam inferiores, id periculum evitasse.

Vt si dicas, non esse, quod Romani metuant Germanos, cùm devicerint Helvetios, à quibus sèpius victi fuere Germani. Ita Cæsar animum militibus addit in primo de bello Gallico. Deniq; ait, hos esse eosdem Germanos, quibuscum sapienti numero Helvetij congressi, non solum suis sedibus, sed etiam in illorum finibus plerunque superassent: qui tamen pares esse nostra exercitui non potuerint.

4 S. Etiam

45. *Etiam fiduciam addit orator, si per singula discurrens, ostendat, adesse subsidia, qua requiruntur.*

Ut si quis ad dignitatem adspiret, referemus, quantus sit favor civium, ac eorum imprimis, qui plurimum possint, atque ut competitori haec defint. Ita agi potuit, cum Cicero, consulatum ambiens, competitorem haberet Hirrum.

Similiter, ut bene omnes de bello sperent, commemorabimus, cum pecuniarum vim, militum robur, cæterumque belli apparatus: tum imprimis virtutem, & fortunam Imperatoris. Quod Tullius facit in Manilianâ. Vbi illud inter alia: *Cum ei Imperator rem præficere possitis, in quo sit eximia belli scientia, singularis virtus, clarissima autoritas, egregia fortuna: dubitatis, Quirites, quin hoc tantum bonum, quod à Diis immortalibus oblatum est, in rem conservandam, atque amplificandam, conferatis?*

Contrà hostium vires minuemus.

Quâ in re Galgacus præit apud Tacitum †: *Ne, inquit, terreat vanus adspicetus, & aurifulgor, atque argenti, quod Agricolæ neque* † In vita

neque regit, neque vulnerat: in ipsa hosti-
um acie inveniemus nostras manus. Ag-
noscent Britanni suam causam, recorda-
buntur Galli priorem libertatem, dese-
rent illos cateri Germani, tanquam nuper
Uspij reliquerunt. Nec quicquam ultrà
formidinis, vacua castella, senum colonie
inter male parentes, & injustè imperan-
tes, agra municipia & discordantia &c.

5 S. Multum etiam fiducia addit persua-
sio de favore divino.

* lib. 3. &
alibi.

Vnde Xenophon de Cyro in ~~nuscia~~
ejus *scribit, solere illum ante proœlium
animare milites suos præsentia numi-
nis.

Fit verò istoc partim oraculis, vt a-
pud Maronem in octavo:

Sed mea me virtus, & sancta oracula
Conjuncere tibi: (divum,

partim alijs signis, vti voce populi, quæ
Dei vox credi solet. Vtique argumēto
pugnat Tullius Philip. iv. Iam enim
non solum homines, sed etiam Deos im-
mortales, ad Remp. servandam arbitror
consensisse. Sive enim prodigijs, atque
portentis,

portentis, Dij immortales nobis futura
predicunt; ita sunt aperte denunciata, ut
illi pœna, & libertas nobis, appropinquet:
sive tantus consensus omnium sine impul-
su Deorum esse non potuit; quid est, quod
de cœlestiuno voluntate dubitare possi-
mus? &c.

Quam latè autem se signa extendant,
argumento est, quod, ut Salustius in Iu-
gurthina auctor est, cum Romani mi-
lites aquæ penuriâ laborarent, ex eo,
quod repente maximus imber diffun-
deretur; Deo se curæ esse judicarunt.

Nihilominus cavendum, ne favore
divino quicquam apud viros graves, &
cordatos, ex signis istiusmodi statua-
mus, quæ risus his potius, quam fiduci-
am pariant. Quale illud vnius è Pom-
peianis fuit, qui bellum adversus Cæsa-
rem esse redintegrandum aiebat; opè
mèque esse sperandum, quia aquilæ sep-
tem in castris Pompeij essent repartæ.
Optime, inquiebat Tullius, si nobis pug-
nandum esset cum graculis.

CAP. IV.

DE PUDORE.

1 S. *Verecundia, sive pudor, est animi perturbatio, ex malis, sive prateritis, aut presentibus, sive futuris, qua existimationem offendere videntur.*

Agamemn

Vel brevius hoc pacto, Pudor est perturbatio animi ex apprehensione mali, quod laedit existimationem. Est enim pudor, quasi custos existimationis, eo quae sedulò custodiendus; præser- tim, quando, ut apud Senecam f est, cum perijt, redire nescit.

2 S. *Padet præcipue apud septuplex hos minū genus. Primū eos, quos in preciis habemus: ut quā nos admirantur, vel quos ipsi admirantur, vel quibus admirationi esse studemus, vel quibus cum de honore contendimus, vel quorumcunque iudicium non aspernamur: ut sunt senes, prudentes, eruditi, omnesq; illi, quos putamus idoneos esse verum nostrarum estimatores.*

3 S. *Deinde apud eos in quorum con- spe ctm*

spectu sumus.

Nam, ut dici solet, pudor, in oculis habitat. Eoque prudenter Cydias, cum persuadere Atheniensibus vellet, ne Samiorum agros inter cives suos divideret; quo pudore facilius ingereret, jubebat eos negotium hoc ita animo concipere, quasi Græci vñiversi, qui rē omnem paullò pōst audituri erant, starent nunc pro corona, & Athenienses turpe hoc decretum facientes coram spectarent.

4 S. Tertio apud illos pudet, qui eidem criminis non sunt obnoxii.

Quippe tales factum nostrum improbare verisimile est.

5 S. Quartō apud illos, qui severi sunt vitorum censores.

Qualis olim Cato, qui Censoriū nō men reportavit.

6 S. Quinto apud eos qui facile, quæ sciunt, divulgent. Ut sunt, quos iniuria affecimus: item malefici: & qui in

132 PARTITIONVM ORATOR.

aliis taxandis operam ponunt; quales
sunt r̄s̄ores aliorum, & scriptores ve-
teris comœdiae, vel epigrammatum,
vel satyrarum, aut mimorum.

* Sat. 4.
lib. I.

Vnde Horatius in Satyris:*

Omnes hi metuant versus, odere poëtas.
Fœnum habet in cornu: longè fuge: dummodo risu
Excitas sibi, non hic cuiquam parcer amico,
Et, quodcunque semel chartis illeverit, omnes
Gestis, à furno redeuntes scire, lacuque,
Et pueros, & anas.

7 S. Sexto apud illos pudet, qui nobiscum
benigne semper egerunt.

* In Andr.
Act. I. Sc.
5.

Vnde Pamphilus apud Terent. *

Tum patris pudor, qui me tam leni passus
est animo usq; adhuc,
Qua meo cunq; animo libitum est facere,
eine ego ut adverserit?

8 S. Septimo apud eorum, quos com-
moravimus antea, servos, vel amicos.

Quippe vnde illi intelligere rem
omnem possint. Et tales quidem sunt,
apud quos pudet.

99. Pudorem vero incutimus per ea, quae facta sunt turpia, vel facti talis signa.

Quomodo timidi, ac ignavi animi nota esse censetur, vinci ab hostibus: vnde pudorem ciet Cicero pro lege Manilia: *Delenda est vobis hac macula Mithridatico bello suscepta, qua penitus jam insedit, atque inveteravit, in P. R. nomine.* Item: *Videte ne, ut illis pulcherrimum fuit, tantam vobis imperij gloriam relinquere: sic vobis turpissimum sit, illud, quod accepistis, tueri, ac conservare non posse.* Ejusdem rei signum est violentia, quam quis perpessus sit invitus: vnde Maro in VI:

*Deiphobum vidi, lacerum crudeliter ora,
Ora, manusq; ambas, populaq; tempora raptis
Auribus, & truncas sphonesto vulnere nates.
Vix adeo agnovit pavitante, & dira Tegentem
Supplicia.*

Multoque magis pudorem adferunt, quæ libidinose ac turpiter patrantur: vnde Maro in Eclogis:

No vimus et quite, transversatuentibus hirquis.

Pudori item est animus stolidus, & incautus: quo refer illud Terentianæ Thaidis*:

* Eunu.
Act. 5. Sc.

Dispudet sic verba data esse mihi.

Item inscitia. Sanè Themistocles,

*Cic. lib.
» Tuscul.
quæst.

*cum lyram recusasset, habitus est indoctior. Atque ex his non difficult̄ est coniectatio de similibus, quæ pudorem inutere valent; sive ijs, qui turpe quid egerunt, sive horum majoribus, postris, necessariis, aut propinquis; sive ijs, qui ad facti auctores referuntur; ut sunt eorum præceptores, ac consiliarij.

10 §. Inverecundia contrā est, cùm non movemur malis, quæ existimationem lēdere, ignominiaeque esse censentur. Hunc affectum gignimus contemptu rerum, quæ turpes factu, vel turpis esse rei signa creduntur.

Ita Antiphō poëta, cùm ipse vñā cum socijs morti esset destinatus; sed hi, ne in calamitate istā conspicerentur, faciem nuberent; *Quid? inquietat, veremini, ne quis horum cras videat vos?* Hactenus de affectibus generis deliberativi magis proprijs.

CAP. V.

DE LÆTITIA.

1 S. Demonstrativi generis affectus est
geminus; latitia, & gratia.

2 S. Latitia est motus animi proveniens
ex imaginatione boni presentis.

3 S. Huius effectus est delectatio: hoc est
tranquillitas animi in bono presenti
suavissime acquiescentis.

Ita in oratione Manilianâ oritur de-
lectatio ex admiratione amplissimarum
rerum, quas gessit Pompeius.

4 S. Paratur autem latitia non absolute
tantum, considerando puta magnitudi-
nem boni, quod res in se continet: sed
etiam comparatè, nempe ostendendo,
quanto hec fortuna potior sit altera.
Ut si referamus priorum temporum
calamitatem, aut pericula: ac deinde
cum iis presentis felicitatis bona con-
feramus.

Fecit hoc Cicero post redditum ad
Quirites: Etsi, inquit, homini nihil mar-

gis optandum, quām prospera, aquabilis,
perpetuaque fortuna, secundo vita, sine
ulla offensione, cursu: tamen, si mihi tran-
quilla, & placata omnia fuissent; incredi-
bili quadam, & penè divinā, quā nunc
vestro beneficio fruor, latitia voluptate
caruissim, Exinde enumerat bona illa,
quæ restitutus patriæ recepit: atque
aut se voluptatem eorum carendo ma-
gis, quām fruendo intellexisse: juxta

*Cap. A. & illud Plautinum *;

I. Sc. 2.

*Tum deniq; homines nostra intelligimus bona,
Cum qua in potestate habuimus, ea amisimus.*

Mirificè etiam exultat Cicero se-
cundâ in Catilinam invectivâ: quam ab
his verbis auspicatur, Tandem aliquan-
do, *Quirites, L. Catilinam furentem au-*
daciâ, scelus anhelantem, pestem patriæ
nefariè molientem, vobis atque hinc urbi
*ferrum flammamque minitantem, ex ur-
be vel ejecimus, vel emisimus, vel ipsum*
egredientem urbe prosecutis sumus. Abiit,
*excessit, evasit, erupit. Nulla jam pernici-
es à monstro illo, atque prodigio, mœnibus*
ipsis intramœnia comparabitur.

5. §. *Nēque non potest latitiam parere*
oratio.

eratio, quæ cogitationi obicit vernum
solem, sertæ, flores, odoramepia, aurum,
gēmas, vestes pictas, cantus symphani-
acos, & hujusmodi alia: quæ vernanti,
et si nō gravi, at festivâ dictione expli-
centur in natalitijs, epithalamiis, &
pompe ac ludorum tempore.

Exemplum habemus in panegyrico

Eumenij*, qui dictus est Constantio
Cæsari. *De te, inquit, mibi Cæsar invi-*
ete, hodierna gratulationis exordium di-
vinus ille vestra majestatis ortus, ipso, quo ^{*Quam-}
illuxit, auspicio veris illustrior, cui dies vel alius
serenus, atque, ut celebrantes sensimus, ^{quā aliquā}
ultra rationem temporis, Sol astivus in-
caluit, augustiore fulgens luminis claritas ^{esse Ma-}
te, quācum originem mundi nascentis ^{putent, ac}
animavit. Siquidem tunc inter illa rerum ^{dictū Ma-}
tenera primordia, moderatus dicitur, ne
noceret: nunc ardenter, ne majestate ve-
stra videretur obscurior. O felix beatum-
que ver, novo partu, jām non amœnitate
florum, nec viriditate segetum, nec gem-
mis vitium, nec ipsis tantum favoniis, &
luce serena letum, atq; venerabile, quan-
tum ortu Cæsarum maximorum! O tem-
pus, quo merito quondam omnia nata esse
credantur, cūm eodem nupc confirmata!
esset videantur!

CAP. VI.

DE GRATIA.

1. S. Gratia est, qua quis benefacit, non quia ipse beneficium auctorpetur; sed duntaxat ut ei commodet, cui beneficium praestat.

Vti Terentiana Thais se facere ait,

Hanc tibi do, ne \tilde{g}_3 repeto pro illa quicquam abs te precij.

2. S. In hac duo potissimum spectamus: ut eam, si opus sit, amplificare; ut item extenuare, atq; imminuere possimus.

3. S. Amplificatio fit trifariam. Primum à persona, cuiquis gratificatur: ut si quis exul, & egenissimus. Deinde à re, quā gratificatur: ut si magna, vel peropportuna. Deniq; à persona, qua gratificatur: ut si sola dederit, vel prima, aut praecipue.

A tribus istis, Didonis beneficium commendant Troiani apud Maronem,

I. E. 1.

Quis sola

O sola infandois Troia miserata labores,
 Qua nos reliquas Danaum terræq; marisq;;,
 Omnibus exhaustos jam casibus, omniū egenos,
 Urbe, domo socias.

Nam non $\alpha\tau\lambda\omega\varsigma$ dicitur Dido miserata Troianos; sed dicitur SOLA miserata, idque OMNIVM EGENOS; neque leviter miserata, ut si viatico solum juvisset; sed quod verè maximum beneficium fuit, V R B B ac D O M O S C I A S S E.

4 S. Beneficiorum hac exaggeratio cōprodest, ut excitemus desiderium illius gratiam referendi, qui preclarè, sive de nobis, aut nostris, sive de Rep. meritus est.

Ita Cicero in Manilianā, ut gratiam conciliet Pompeio, maxima ejus in Remp. beneficia commemorat, eumq; cum Imperatoribus summis confert, atque adeo ijs præfert.

5 S. Interdum etiam necesse est beneficium aliquod imminuere, quod a jactas būdis, $\chi\mu\eta\varphi\chi\omega\varsigma$, nimis exaggeratur.
 6 S. Fiet hoc, si dicamus, aliquem non tā nostri, quām sui causa, beneficisse.

Tale

Tale fuit beneficium Pompeij in revocando Cicerone ab exilio. Nam passus anteā erat in exiliū expelli, quo, revocādo postea, sibi magis obstringeret. Hinc Cicero ait, magis * restituendi, quam retinendi fuisse studiosum; item ut beneficium daret, prius fecisse injuriam.

7. S. Dicemus præterea, non sua sponte beneficisse: sed casu aut coactum: ut quod summorum virorum postulato ultrā obfisteret non anderet.

8. S. Item, non tam beneficium dedisse, quam reddidisse.

9. S. Vel etiam, non mereri aliquid nomen beneficij.

Vt quod Philippus Atheniensibus offerret Halonesum; quam ille quidem dare, sed Athenienses reddere eum, dicebant.

10. S. Item, si beneficium negemus esse tatum, aut tale, quale exigebamus: aut non datus esse loco suo, & tempore.

Nam, ut proverbio dicitur, Bis dat, qui citè dat.

* Ad At-
tic.lib.8.
ep.3.

11. S. Plurimum etiam de beneficii affe-
ctu deterit, si ostendamus, alias in re
minori non subvenisse: vel etiam in-
amicis par, aut maius contulisse benefi-
cium: vel quod dederit, vile & abje-
ctum quid esse.

Vt si convivio quidem exceperit; sed
vino jam acescente, ferinâ putescente.

CAP. VII.

DE IRA.

1. S. Affectus generis Iuridicialis magis
proprii sunt, tum ira, lenitas, amor, o-
dium: tum que veliram, vel odium
consequuntur; ut indignatio, & inui-
dia: tum que sequuntur lenitatem
& amorem; ut misericordia, & amu-
latio.

2. S. Ira est conjuncta cū dolore, cupiditas
vindictæ ejus, quam videamur nobis
posse exsequi, propterea quod quis aut
nos, aut nostrorum quempiam, imme-
rito parvi fecisse videntur.

3. S. Sunt hujuscemodi contemptus species tres;
despe-

despectio, incommodatio, & contumelia.

4. *Despectio* etiam est sine impedimento.

5. *Incommodatio* est cum impedimento; & fit, non quidem, ut ipse quis utilitatis aliquid acquirat; sed ne alius, quod cupid, consequatur.

6. *Contumelia* est, cū quis, voluptatis suæ gratiâ, alterum afficit dedecore.

Quo quis verò gloriæ est cupidior, (ut ferè fit, si quis vel dignitate, vel eruditio excellat) hoc ob contemnum sui vehementius solet irasci. Ita Hippo-
nax †, cùm deformi & foedâ esset facie, ac effigies ejus à pictoribus qui-
busdam publicè exposita esset ad deri-
dendum: tantopere excanduit, ut vi-
rulentis versibus, aliquos eorum ad
suspendum adegerit. Memorabile etiam exemplum est Narsetis, ducis mi-
litarî gloriâ florentissimi: qui cùm
post res fortiter gestas adversus Totilam, Gothorum regem, invidiâ
quorundam à Iustino Imperatore ex-
ueretur Italiz præfecturâ; atque etiam ab Imperatrice Sophiâ, impo-
tentis animi feminâ, hujusmodi im-
peteretur ** convitio*, Narsetem ad
gynaceum

† Plinius
lib. 36. cap.

¶

gynacium esse relegandum, ut cum pu- * p àullus
ellis lanarum ficeret pensa: opprobri- Diaconus
um istud adeò indignè tulit, vt dixerit, lib. 2. de ge-
fe telam orsurum, quam Imperator, & stis Longo-
coniux, dum viverent, retexere non bard. cap. 5.
possent: ac paullo pòst Longobardos
in Italiā evocāvit.

Nec pari artificio in commovendā
irā semper est opus. Nam vt corpora
humana, quibus temperies est mala, ex
cæli constitutione insalubri facilè in
morbū incident: ita, si animus jam
antè fuerit exulceratus, ac sinistrā sus-
picio de eo, quem accusatum veni-
mus, laborārit; ad iram hunc inflam-
mare difficile non erit. Sed vt tales
solum irā accendamus, minimè suffi-
cit. Quare istoq; potius artificium, quod
vniversos spectat, deinceps aperiendū
est nobis.

7 S. *Omnis ire excitandæ ratio in sex-
rebus præcipue consistit.*

Nam narrandum est factum, & ex-
aggerandum à personis, minoribus, ef-
fectis, signis, ac modus interim servan-
dus, ne odio dicere quicquā videamur.
Quæ strictim ita memoriæ caussā di-
cta, clariori aliquāto luce nunc vestie-
mus.

3. §. Primum, quām atrox, atque indignum facinus commissum sit, nō
vōnū pōnū exponemus.

Quid autē vōnū sit, dicetur lib.
IV. cap. XVI.

9. §. Hinc eius, qui Iesus est, innocentiam, virtutem, dignitatem, vel aliam conditinem, referemus: & contrā commemorabimus vitia eius, qui Iesit, & conditionem illius contemtam, velexosam, atque invisam.

Vnde liquet, duas hic personas spectari; illius, cui facta est iniuria, & ejus, a quo facta.

10. §. Postea, ut magnitudo iniuria magis appareat, eam comparatione minorem exaggerabimus.

11. §. Etiam ostendemus, quomodo iniuria huius malum, non tantum ad praesens; sed futurum quoque tempus, se extendat.

12. §. Utile insuper erit, ut si qua iniuria illata signa oculis obiisci possint, ea ad animos acris irritados adhibeatur.

Quomodo Antonius, Cæsaris vestē gladijs

gladiis perforatam ostendens, iram populi adversus Cassium, & Brutū, & conjuratos alios, quām maximē accedit.

13 S. Hac interea opus est cautione, ut si metus sit, ne privato odio adducti, modum omnem in exaggerando criminis ne excedere videamur; non tam anxiē laboremus de amplificandā iniuriā, quām contenti simus simplici oratione; sed tali, qua signa atrocis iniuriā, tanquam argumentorum gravissimorum semina, passim interferat. Nam ita, & rem dicemus, & tamen veritate studere, non affectui indulgere, credemur.

Exempla huius movendi affectus suppeditabit Demosthenes in iis, quæ adversus Aristogitonem, Midiam, & Æschinem scripsit: item Tullius in illis, quæ habit contra Clodium, Pisoneum, Vatinium, & Antonium.

C A P. VIII.

DE LENITATE.

1 S. Iræ contraria est Lenitas, quæ est sedatio iræ.

2 §. Non tamen omnes ciusmodi sunt, ut se patientur deliniri: sed ut tigres efferantur musicâ; ita aliqui delenisi cù oratione magis irritantur, Quare apud tales plus proficimus, si terrorem minis incutiamus.

3 §. Ad deliniendam iram maximè adhibendi illi, qui minùs habent roboris, & quos de vi inferendâ cogitare, nulla suspicio est. Eius generis sunt pueri, & senes: item femina, præsertim si miti facundiâ, & præstanti forma commendentur.

Ita in sacrâ paginâ legimus, Davi-
 * 1. Reg. dis* iram ab Abigail; itam Artaxerxis†, ab Estherâ esse sopitam. Romana item
 cap. 25. † Esth c. 7. * Livius, historia* testatur, interventu Sabina-
 Dionysius, rum inter Romulum, & Tatium, fœ-
 Plutarch. dus esse icatum. Item Volumnia, & Ve-
 turia †, Marcum Coriolanum, pa-
 triæ funus spirantem, a noxijs proposi-
 to dimoverunt.

4 §. Multum etiam possunt hac in re
 sacrorum antistites.

Quomodo Alexandrum Magnum
 delinivit* Iaddus, pontifex Hiero-
 lymitanus:

* Iosephus
 lib. LI. An-
 tiquitatum
 judaicarum
 cap. 8.

lymitanus: Attilam item †, Leo Ro-
mannus.

† Cassio-
dorus in
Chronic.
item Var.
lib. 1 ep. 4.
Paullus
Diac. in
Miscel. lib.
15.

4 S. Postquam dissipimus de personis,
quarum opera in ira leniendâ usui esse
potest: videndum de tempore maximè
accommodo. Primus quidem ira impes-
tus est difficilimus:

Quo qui veniam impetrare labo-
rant, tantundem agere videntur, quam
si conentur,

*Esuriente leoni ex ore exculpere pra-
dam:*

ut est in Lucillij versu. Tantum enim
abest, ut supplicium effugere liceat: ut
ferè nec supplicij modum tenere ho-
mines sciant. Iccirco Athenodorus,
Plutarcho * teste, monebat Cæsarem * in Apo-
Augustum, nequid iratus diceret, aut phthegmat
faceret, nisi viginti-quatuor literas se-
cum prius percurrisset.

5 S. Minus etiam periculosa est ira, si
iam de altero supplicium sumtum sit.

Vnde Philocrates *, proditionis ac- * Aristot.
cusatus, tum 'demum, cùm populum lib. 2 Rhet.
vidissit supplicio quorundam mitigas cap. 3.
tum,

tum, oratione se voluit purgare.

* 4 En. 7 §. Nec parum refert, ut sciamus molles* aditus; & commoda tempora fandi. Eoque, fieri si possit, captanda est occasio, cum latitia nova iam fel atque amarorem omnem diluerit.

Vt si hostem prælio, vel adversarium judicio vicerit: item si honore auctus sit, si ludis, vel conviviis vacet, aut aliter animum remittat.

8 §. Supereft ostendamus, cuinsmodi oratio ira sedanda conducat. Cum ira oriatur ex opinione contentus; non aliud melius ei lenienda remedium est, quam si quid ostendamus non esse factum animo malo, aut ex contentu; sed vel ira vel casu excidisse: similiq[ue] egisse aliquando erga suos, ubi disperditus fuit nullus.

9 §. Præterea prodest, si dicamus, pri-
ora benefacta esse majora presenti in-
iuria.

Nam, vt ait Terentius†, *Multa ex
quo fuerint commoda, eius incommoda
equum est ferre.*

¶ Hec. Act.
3. sc. 4.

10 S. Ingenuè autem testāndum, dole-
re nobis ob delictum.

Quomodo Demipho, vt fratrem
purget, ad Nausistratam ait †:

Verū quando jam accusando fieri ins-
fectum non potest, Ignosce: orat, confi-
tetur, purgat: quid vis amplius?

Etiam Pamphilo rogante Davum*, *Andr.
An non dixi hoc esse futurum? respōdet Act. 3. Sc.
ille, Dixi: porrò subijciente hīc Pam- 5.
philo, Quid meritus es? ille sine circu-
itione ait, Crucem. Quæ ingenua con-
fessio multum ad sedāndam iram vale-
bat. Nam generosa mens, quia nihil
præter gloriam æstimat, ferè conqui-
escit, si is, qui offendit, sapplex se di-
mittat. Pulcrè Ovidius †: * lib. 3.
Trist. el. 5.

Corpora magnanimo sati est prostrare leonis:
Pugna suum finem, cùm jacet hostis, habet.

At viles animæ iram non deponunt, ni-
si p. vel majus dederint malum.

11 S. Postremò ostendendum, quantum
fructus in posterum percipi ex eo pos-
sit, cui ignosci postulamus. Ut si di-
camus, cum multa magna que para-
tum esse facere in laeti spem gratia: nec
ipsum

150 PARTITIONVM ORATOR.

ipsum modò, sed etiam amicos. Item addemus, quantum quis gloria sit re-laturus ignoscendo inimico.

Egregium deliniendæ iræ exemplum præbent tres legati Homericit†,
*li. 8. An- Phœnix, Vlysses, & Ajax: qui missi e-
tiq. Rom. rant, vt Agamemnonem conciliarent
*lib. 2. Achilli. Vide etiam Volumniæ ad Co-
*in Cor- riolanum orationem apud Dionysium,
olano. * Livium †, & Plutarchum*.

C A P. IX.

D E A M O R E.

PROXIMVM est, vt de amore agamus: qui duplex est; prior amicitiæ, quo afficiuntur erga amicos; alter concupiscentiæ, quo amamus pecuniæ, vinum, & alia. Hic loci agitur de priori amore, vnde ita definitur.

I §. *Amor est affectus, quo alicui op-tamus, qua bona existimantur; ea-demq; pro viribus efficere studemus; nō nostri, sed eius causâ quem deli-gimus.*

Vbi

Vbi tres conditiones observare est. Prima est, vt alicui optemus bona vel vera, vel saltem, quæ bona esse arbitremur. Nec enim quis, dum prodesse studet, noceat, propterea inimicus est dicendus, quia actiones non æstimas secundum eventus, sed secundum voluntatem.

Altera amoris conditio est, vt quæ bona judicamus, ea non optemus tantum sed etiam pro viribus procuremus. Act. 2. sc. 4.

Plautus Trinummo †:

*Nequam illud verbum est, Bene vult; * id est aliquare.*

Et vir antiquis comparandus, Iulius Scaliger, lib. 1v Epidorpidon †,

† Sub lem
mate F.A.C.

*Tu si ex animo forse velis cui benefactum;
Addas operam. Sola cadaver est voluntas,*

Tertia conditio est, vt ita animati simus, non propter utilitatem propriam: sed illius causâ, quem deligimus. Nam, vt ait Cicero primo de Natura deorū, si ad fructum nostrum referemus, non ad illius commoda, quem diligimus: non erit ista amicitia, sed mercatura quedam utilitatum suarum. Prata, Garva, & pescadum

et dum greges, diligunt isto modo, quod
fructus ex ijs capiantur. Hominum cari-
tas, & amicitia, gratia est.

Differt amor ab amicitia, quod a-
mor sit, et si quis non redamet: in a-
micitia vero sit amor mutuus: unde A-
ristoteles rogatus †, quid esset amicus,
pulcrè respondet, μία φύξη δύο σώματων
ένοικεσσα *.

* Laertius
in vita A-
rist.

* anima
vna in du-
obus inha-
bitans cor-
poribus.

Quo pacto conciliemus amorem,
Tullij potissimum verbis ostendam. A-
it ille lib. 11. de Oratore:

2. S. Sentimus amorem conciliari, si
id velle videare, quod sit utile ipsis,
apud quos agas, defendere: si aut pro
bonis virtutis, aut certè pro iis, qui illis
boni atq; utiles sint, laborare: namq;
hæc res amorem magis consiliat, illa
virtutis defensio caritatem: plusque
proficit, si proponitur spes utilita-
tis futuræ, quam præteriti beneficij
commemoratio.

3. S. Enitendum est, ut ostendas in ea
re, quam defendas, aut dignitatem
inesse, aut utilitatem: eumque, cui
concilies hunc amorem, signifiques,
nihil ad utilitatem suam retulisse, ac
nihil omnino fecisse causâ suâ. In-
videtur enim commodis hominum
ipferum

iporum: studijs autem eorum cæ-
teris commodandi favetur.

45. Videndumque hoc loco est, ne,
quos ob benefacta diligi volumus,
eorum laudem, atque gloriam, cui
maximè invideri solet, nimis effere
videamur.

Hactenus Tullius. Exempla autem
conciliandi amoris suppeditabunt epi-
stolæ commendatoriæ, de quibus lib.
seq. cap. xxii.

CAP. X.

DE O D I O.

1 S. Amori, & amicitie, opponuntur O-
dium & Inimicitia.

2 S. Differunt odium, & ira: primò quod
ira illis rebus concitatur, quas unus-
quisq; ad se aut suos pertinere censem;
odium verò etiam iis, quas ad se non
indicat pertinere: quomodo & eum
odimus, qui nunquam nobis nocuit.

3 S. Præterea ira semper est adversus
singularia, vt Titum, aut Sempro-
nium: odium autem etiam adversus

genus, vt contra furem, aut calumniatorem.

4 S. Ira in super tempore sanabilis est; odium insanabile.

5 S. Ira dolorem afferre cupit, qui sentiatur: odium calamitatem afferre studet, licet non sentiatur.

6 S. Ira est cum dolore, ac molestia; odium est absq; ea.

7 S. Iratus ob adversarij calamitatem tandem miseretur: inimicus eum, quem odit, extinctum capie.

8 S. Ratio odium dignandi est, si commooremus actiones inimiciter adversantes bono, quod amamus. Ut si apud libertatis amantes referamus, quam misero habemur loco.

Quod Galgacus facit apud Cornelium Tacitum in Agricolæ vita: vbi, vt Britannorum suorum animos irritet adversus Romanos, inter alia in eos hujusmodi invehitur oratione: Raptore, inquit, orbis, postquam cuncta vastabitu defuere, terras, & mare scrutantur: si locuples hostis est, avari: si pauper, ambitionis: quos non Oriens, non Occidens, satiaverit. Soli omnium opes, atque inopem, pari affectu conquiscent. Ausferre, trucidare,

trucidare, rapere falsis nominibus imperium, atque, ubi solitudinem faciunt, pacem appellant. Liberos cuique, ac propinquos suos, natura carissimos esse voluit: hi per delectus alibi servituri auferuntur. Conjuges, sororesque, et si hostilem libidinem effugiant, nomine amicorum, atque hospitum, polluuntur. Bona fortunasque in tribatum egerunt, in annonam frumentum, corpora ipsa, ac manus, sylvis, ac paludibus emundendis, verbera inter, ac contumelias, conterunt. Nata servituti mancipia semel veneunt, atque ultra a dominis aluntur: Britannia servitatem suam quotidie emit, quotidie pascit.

CAP. XI.

DE INDIGNATIONE.

I S. INDIGNATIO est dolor ob alterius secundam fortunam, quia sit indignus.

Vt apud Maronem*.

Impius hac rācula nova lìa miles habet
Barbarus has segetes? Item*: (bis? * Ed. 5.

* Ed. 5.

*Mopsa Niſa datur, quid non ſperemus amantes?
Iunguntur jam gryphes equi, a quoque ſequenti
Cum canibus timidi venient ad pocula dama.*

25. *Excitatur indignatio, si vita pri-
oris fordes, ac vilitas, cum praesentis
temporis opibus, ac potentia, confe-
atur.*

Cicero in Vatinium: *Atque illud
tenebricosissimum tempus inenuntis etatis
tua patiar latere. licet impane per me
parietes in adolescentia perfoderis, vi-
cinos compilaris, mairem verberaris:
habeat hoc premium tua indignitas, ut
adolescentia turpitudo obscuritate, & for-
dibus tuis, obtegatur. Exinde referre
incipit, ut homo vilis, & obsecratus,
paullatim ad honores accesseret. Tandem
illa subiungit: *Te cognati respununt, tri-
bules execrantur, vicini metuunt, affi-
nes erubescunt, struma denique ab ore
improbo demigrarunt, & alijs jam se
locis colloccarunt. Quasi nempe adeo sit
impurus, ut strumæ ipsius averſentur
hominem.**

Similiter Horatius indignationem
concit aduersus Menam, Pompeij
Magni libertum*:

*Lupis & agnis quanta fortitò obtigit,
Tecum*

Tecum mihi discordia est,
 Ibericis peruste funibus latuſ,
 Et crura durā compede.
 Licet superbis ambules pecunia,
 Fortuna non mutat genus.
 Videſne, ſacram metiente te viam,
 Cum bifer ulnarum toga,
 Ut ora vertat huc & huc euntium.
 Liberrima indignatio?
 Sectus flagellis bic triumviratibus
 Praconis ad fastidium,
 Arat Falerni mille fundi jugera,
 Et Appiam mannis terit.

Etiam elegans indignationis exemplum apud Martialem* habes in futorem, qui maximas opes erat conſecutus. * lib. 9. epigr. 75.

Epigramma claudit in hunc modum:
 At me literulas ſtulti docuere paretes.
 Quid cū Gramaticis, Rhetoribusq;
 mihi?
 Frange leves calamos, & ſcinde Thalia libellos,
 Si dare futori calcens iſta potest.

CAP. XII.

DE INVIDIA.

1 §. Invidia est animi dolor ex alterius bono, quod pari, vel simili obtigit, non quod eo ipsis careamus, sed quod alius id habeat.

2 §. Hujus doctrinam Ciceronis * verbis complectar. Haud sciam inquit, an accerrimus longe sit omnium metus invidiae: nec minus virium opus sit in ea comprehendâ, quam in excitandâ.

* Lib. 2.
de Orat.
p. 405.

Quibus
invideant
homines.

3 §. Invident autem homines maximè paribus, aut inferioribus, cum se relictos sentiunt; illos autem dalent evolâsse. Sed etiam superioribus invidetur sèpe vehementer, & eo magis, si intollerantiùs se jactant, & aequalitatem communis juris, præstantiâ dignitatis, aut fortunæ suæ trans-eunt.

4 §. Quæ si inflammada sunt, maximè dicendum est, non esse virtute parta; deinde etiam vitijs, atque peccatis. Tū si erunt honestiora, atque gravi-

ora:

ora: tamen non esse tanti vlla merita,
quanta insolentia hominis, quantum-
que fastidium.

§ 5. Ad sedandum autem magno illa labore, magnis periculis esse parta; plex ratio nec ad suum commodum, sed ad aliorum esse collata: seseque, si quam gloriam peperisse videatur, tametsi ea non sit iniqua merces periculi, tamen ea non delectari, totamque abjicere, atque deponere: omninoque perficiendum est (quoniam plerique sunt invidi, maximeq; est hoc commune vitium, & pervagatum) ut hæc opinio minuatur, & ille excellens opinione fortuna, cum laboribus & miserijs permista esse videatur.

Quadruplicata invidia.

Hæc Tullius de invidia: quæ quia turpis est, eo ab hominibus occultari solet nomine æmulationis: de qua inferius dicemus. Nunc de misericordia videamus.

C A P. XIII.

DE MISERICORDIA.

15. Misericordia est animi ægritudo ex
damno vel malo, quod videtur ei dolo-
rem, aut interitum allaturum, qui in-
dignum est hac fortunā, quodque al-
quis existimet, aut sibi, aut suorum
cuiquam, posse contingere, idq; cùm im-
minere videtur.

Definitio hæc quinque conditiones
comprehendit.

Prima est, ut sit ægritudo exorta ex
eo, quod malum sit, vel esse videatur. Nam etiam miserentur homines eo-
rum, qui verè felices sunt, sed ipsis mi-
seri videantur. Ita Abderitæ miser-
ti fuere Democriti sui, quem infanire
credebant: sed Hippocrates eapropter
ab ijs arcessitus, studijs illius perspe-
ctis, judicavit, & sapere eum, & fæcem
vitam degere.

Altera conditio est, ut malum hoc
perdere hominem, vel gravē saltē mo-
lestiam adferre valeat. Hujusmodi sunt
egestas, cruciatus, morbi, mentis aliena-
tio,

tio, & similia, quibus vel animi, vel corporis vel fortunæ bonis privamur. Le-
vior autem dolor misericordiam nulli
movet prudenti.

Tertia est conditio, ut qui malum
patitur, videatur eâ fortunâ indignus.
ut si sit vir pius: vnde ad ciendam mi-
sericordiam valet hoc Maronis *:

* 2. AEn.

--- *Nec te tua plurima, Panthu,
Labentem pietas, nec Apollonis insula
(texis.*

Aut si vir fuerit fortis, & egregiè de
patria meritus. Nam, ut Cicero ait *, * epist. ad
Quem nostrum ille moriens apud Man. Lucecum.
tineam Epaminondas non cum quadam
miseratione delectari? qui tum denique se
*bi a velli jubet spiculum *, posteaquam ei * Paullo-*
percunctanti dictum est, clypeum esse sal- tamen ali-
uum, ut etiam in vulneris dolore cum ter hanc
laude moreretur. rem ex
Trogo
narrat. Iu-
stinus lib.
6.

Quarta conditio est, ut quis existi-
met, se, vel suorum quempiam, mala il-
la pati posse. Vnde idem Cicero *: *Iam*
misericordia movetur, si is, qui audet, ad-
ducipotest, ut illa, quæ de altero deploren-
tur, ad suas res revocet, quas aut tulerit
acerbas, aut timeat, aut intuens alium,
crebro ad seipsum revertatur.

Vltima

* Lib. 2. de
Orat.

Vltima conditio est, vt credatur, malum illud propè esse. Nam quæ multo pòst temporis intervallo eventura sunt, ea parum movent.

2. S. *Quò verò malum misericordiam faciliùs cieat; exaggerare illud oratores solent ab adjunctis persona, loci, temporis, finis, modis.*
3. S. *Persona, ut si nobilis, sago vel togà clarus: si innocens, candidus, affabilis.*
4. S. *A loco, ut si miserie adfim spectatores, quos minime vellet.*
5. S. *A tempore, ut si quis in flore iuventutis de medio tollatur.*
6. S. *A fine, ut si pariatur, quia bonam Ecclesia aut. Reip. causam deserere noluerit.*
7. S. *A modo, ut si in hominem dignitate pollentem statuatur supplicij genus, quo in viles solum homines solet animadvertis.*
8. S. *Multum autem movet, si misericordam adfint, & signa edant accommodata istis temporibus.*

Vnde olim rei supplicabant ueste obsoletâ, barbâ capillisque promissis: imò parentes & cognatos adducebant fôrdidatos.

9. S. Valde etiam afficere solet compara-
tio inter fortuna prioris facilitatem,
& misericordiam praesentem.

Vt cum Homerus de cadavere He-
toris ad currū alligato ab Achille, ait*:

--- Κάρη δ' ἄπων ἐν κονίοις

* Il. x. P.

402.

Κέιτο, τάπερ χαρίσ. Totum vero caput
in cineribus jacebat, olim gratus. Cui
geminum hoc Maronis*,

* Aen. 2.

---- *Quantum mutatus ab illo*

Hectore. Vberrim autem hoc Com-
parisonis loco misericordiam Cicero
movet in peroratione orationis pro
Muræna: *Modo maximo beneficio Po-
puli Romani ornatus, fortunatus videba-
tur, quod primus in familiam veterem,
primus in municipium antiquissimum,
consulatum attulisset: nunc idem squal-
lore sordidus, confectus morbo, lachry-
mis ac mœrore perditus, vester est sup-
plex, Iudices, vestram fidem obtestatur,
misericordiam implorat, vestram potesta-
tem, ac vestras opes intuetur, Et post-
pauca: *Si, (quod Iupiter omen avertat):*
*hunc vestris sententiis affixeritis; quod se-
miser verteret domumne? ut eam imagi-
nem clarissimi viri, parentis sui, quam
pugnis ante diebus laetaram in sua gra-
tulatione**

tulatione confexit, eandem deformatam
 ignominia, lugentemque videat? an ad
 matrem, qua misera modo consulem os-
 culata filium suum, nunc cruciatur, sol-
 licita est, ne eundem paullo post spoliatum
 omni dignitate conspiciat? Sed quid ego
 matrem, aut domum appello, quem nova
 pœna legis, & domo, & parente, & om-
 nium suorum consuetudine conspectuq;
 privat? Ibit igitur in exilium miser? ad
 Orientisne partes, in quibus annos mul-
 tos legatus fuit, & exercitus duxit, &
 res maximas gessit? at habet magnum
 dolorem, unde cum honore decesserit, co-
 dem sum ignominia reverti. An se in con-
 trariam partem terrarum abdet, ut Gal-
 lia transalpina, quem nuper summo cum
 imperio libentissime viderit, eundem lu-
 gentem, mærentem, exsulem videat? in
 ea porro provincia, quo animo C. Mu-
 ranam fratrem suum adspiciet? qui hu-
 ius-dolor? qui illius mæror erit? qua u-
 eriusque lamentatio? quanta autem per-
 turbatio fortuna, atque sermonis? quod
 quibus in locis paucis ante diebus factu-
 esse consulem Muranam nuntij litera-
 que celebrasset, & unde hospites atque
 amici gratulatum Romanum concurrerint,
 ne penitè co accedat, ipse nuntius sua cala-
 mitatis?

mitatis? Vide etiam epilogum orationum pro Quintio, & L. Flacco.

CAP. XIV.

DE AEMULATIONE, ET CONTEMPTU. Item epilogus doctrinæ de affectibus.

1. S. Superfunt emulatio, & contentus. Est autem AEMULATIONE perturbatio animi ob bona mentis honorata, que pares, aut similes, afferuti videantur, non quod ea alijs adsint, sed quia nos ijs careamus.

Itaque emulatio bona est, & honesta, contra quam in invidia fit. Aemulatio enim hominē excitat, ut ipse quoque bona consequatur. Invidia agit, ne alter potiatur bonis.

2. S. Aemulatio excitatur, quando paribus, aut similibus, bona adesse videmus, quibus jure debeatur bonos: ut sunt virtus, & eruditio: vel saltē, per qua beneficī esse possumus; uti magistratus.

stratus, quem qui gerunt, de plurimi-
nis bene merédi habent facultatem:
vel denique bona illa, quibus propinquis,
& familiares, frui nobis cum possunt:
vt sunt horti amoeni, bibliotheca lu-
culenta, & similia.

3. S. *Æmulationi* opponitur **CONTEM-**
TVS; quo *alios despicimus*, quia nihil
laude & honore dignum habeant, eo-
rumque dissimiles videantur, quorum
nos emuli sumus.

Hinc Cicero lib. 11. de Off. *Despi-*
ciunt eos, & contemnunt, in quibus nihil
virtutis, nihil animi, nihil nervorum pur-
tant. Non enim omnes eos contemnunt, de
quibus male existimant. Nam quos im-
probos, maledicos, fraudulentos putant,
& ad faciendam injuriam instructos, eos
haud contemnunt quidem, sed de ijs male
existimant. quamobrem, ut ante dixi,
contemnuntur iij, qui nec sibi, nec alteri
prosunt, ut dicitur: in quibus nullus
labor, nulla industria, nulla cura est.

Ita eos quoque contemnimus, qui
opulenti quidem sunt, sed distin-
tetur veris bonis. Vnde Diogenes, vel,
ut alij volunt, Aristippus, cum in splé-
dida domo convivio esset exceptus,
in.

¶ Laërtius
in Dioge-
nis vita.

in hominis fortunati faciem exspuit, atque adiicit, *χειρα τόπον μὴ δημιένειτο.*

† Locum
deteriorē
non inve-
nisse se :
puta, quā
eius facies
effet.

HACTENVS de Affectibus dictum, in quibus illud vniuersē est observandum, quod apud Ciceronem monet Antonius†: *Primum, inquit, considerare soleo, postuletne causa, ut animi hominum moveantur. Nam neque parvis in rebus adhibenda sunt haec dicendi facies; neque ita animatis hominibus, ut nihil ad eorum mentes oratione flectendas proficere possimus: ne quia irrisione, aut odio digni putemur; si aut tragedias agamus in nugis; aut convellere adoriamur ea, quae non possunt commoveri.*

Præterea observandum, ut (quemadmodum Cicero ibidem ait) omnes iumentos, quos orator adhibere volet iudici, in ipso oratore impressi, atque inusti esse videantur. Neque enim facile est perficere, ut irascatur, cuitu velis, judex, si tu ipse id lentē ferre videare: neque ut oderis eum, quæ tu velis, nisi te ipsum flagrātem odio antē viderit. Neque ad misericordiam adducetur, nisi eis tu signa doloris tui verbis, sententijs, voce, vultu, collachrymatione denique ostēderis. ut enim nulla materies tam facilis ad exardescēdū

est.

est, qua, nisi admoto igni, ignem concis
pere possit: sic nulla mens est tam ad com-
prehendendum vim oratoris parata, que
possit incendi, nisi inflammatus ipse ad e-
am, & ardens acceſſeris. Pulchrè igitur
Horatius in Arte:

---- Si vis me flere, dolendum est
Primum ipſi tibi, tum tua me infortunia
tangent.

CAP. XV.

DE MORIBVS.

I S. TERTIA Inventionis pars conſi-
derat rā ñdh, ſive MORES: qui hīc ſpe-
ctantur, non quatenus ex vita Orato-
ris noſcuntur; ſed quatenus ex oratio-
ne dicentis elucent, ita ut ñdh hoc loca-
nihil aliud ſint, quam natura, atque
animi indicia ſive note, oratione ex-
preſſe ad ſignificandum virtutes aut
vitia, vel etiam affectus, quatenus illi
ad virtutes, aut vitia referuntur.

II S. Quò morata ſit oratio, ante om-
nia id agendum eſt oratori, ut in ora-
tione eius relinquant prudētia, probitatis,
benevolentia.

benevolentia.

3 S. *Prudentia quidem, quia* iis fidē habemus, quos plus intelligere, quam nos, arbitramur.* *Cic. 2. de Orat.

4 S. *Probitas, quia, quò † quis ver- sutor, & callidior est, hoc invisor, & suspectior, detractâ opinione pro- bitatis.* † Ibid.

5 S. *Benevolentia, quia, ut prudens quis, & probus credatur; tamen si odisse nos, vel alteri parti melius velle existime- tur, minime nobis restè velle consule- re judicabitur. Contrà, si ametur O- rator, habet quasi helepolin quandam, quâ, absque violentia, animos audi- torum invadat.*

Ut si videamus, virum gravem nul- lum refugere periculum, quò consulat nobis: cuius rei illustre exemplum præbet Cicero initio Invectivæ quar- tæ in 'Catilinam.

Tria autem hæc etiam Cicero com- plexus videtur, cùm lib. 11. ad Att. ait: *Nunc mihi, & consiliis opus est tuis, & amore, & fide. Nam consilium ad prudentiam refertur, fides ad virtutē, amor ad benevolentiam.*

Quantopere vero opus sit, ut aliquæ benevolum

benevolum nobis putemus; etiam Ma-
eo ostendit quarto *Aeneidos*; vbi Iuno-
nem sic inducit loquentem;

Sed quis erit modus? aut quo certamine tanto?
Quin potius pacem aeternam, pactosq; hymenaos
Exercemus? habes, quod tota mente petisti:
Ardet amans Dido, traxitq; per off. furorem.
Communem hunc ergo populu, paribusq; regamus.
Auspicijs: liceat Phrygeo servire marios;
Dotalesque tuae Tyrros permittere dextra.

Quid oratione istac in specie, vel
honestius, vel utilius fuit? Et tamen
persuadere haud potuit Veneri. Neque
obscura est ratio:

--- *Sensit enim simulata mente locutā:*
nec credere potuit, Iunonis animum
*tantopere esse immutatum, ut nunc be-
ne vellet *Aeneā*, cui semper fuisse in-
festa.*

6 §. *Praterea, quō morata sit oratio, pru-
denter est oratoris, mutare tō in hīc dī
natura gentis ejus, apud quam dicit.*

Illustre ejus rei exemplum habemus
in Alexandro Magno apud Curtium
lib. III. vbi variā oratione, ut cujusq;
gentis

gentis animis aptum erat, milites alloquitur. Paucis eandem rem complectitur Iustinus lib. 11: Alexander, inquit, circumvectus suos, singulas gentes diversa oratione alloquitur, Illyrios & Thracas opum ac divitiarum ostentatione; Gracos, veterum bellorum memoria, internecivique cum Persis odij accendebat: Macedones autem nunc Europæ victa admonet, nunc expetita; nec inventos illis toto orbe pares viros gloriatur. Caterum & laborum finem hunc, & gloria cumulum fore.

7. S. Adhac prudentis est oratoris video re, verum dicat in πολεμίᾳ, sive unius principatu, an aēnōnētia sive optimatum imperio, aut dūonētia, sive populi potestate.

8. S. In monarchia rex imperat, ubi Orator spectat custodiam principis. Atque apud hunc verbis opus est byssinis, ut ut Parysatis illa ait apud Plutarchum*.

9. S. In aristocracia regit Senatus. Ac valent hic honesta, & legitima; omniaque metiri oportet disciplina legum, & divitijs civitatis.

10. S. In democracia potestas est penes tribus: est q̄ hic difficultissimum dicere, quia fere,

* In Apo-
phthegm.

* lib. 1.
Hist.

ferè, ut *Tacitus* * ait, privata est cuique stimulatio, & vile decus publicum. Interim libertatis hic præcipue ratio habetur.

11 §. Nec satis est finem spectare Reip. sed, ut oratio nostra conveniat nature, atque ingenij auditorum; attendere opus est diversos eorum mores. Variant autem illi qualuor præcipue modis.

12 §. Primo ratione affectuum: quia aliud nōdos irati, aliud placidi, aliud item verecundi, aliud impudentis, atque ita in alijs.

13 §. Deinde ratione habituum bonorum ac malorum: quomodo aliter affectus est justus, aliter injustus; item fortis aliter, ac ignavus; & par ratio in ceteris virtutibus, ac vitijs.

14 §. Tertio ratione etatis: quia alijs moribus est juvenis, alijs vir, alijs senex.

15 §. Quartò ratione fortune, quia alijs sunt mores nobilis, quam ignobilis; alijs divitis, quam pauperis; alii potentis, quam impotentis; alijs fortunati, quam infelicis.

16 De affectibus satis antea diximus. De virtutibus, item, ac vitijs, aetum in genere demonstrativo. Quare supereft,

ut hoc loco mores spectemus ratione
atatis, ac fortuna.

Ac ætatum quidem mores egregiè
describunt Aristoteles in Rheticis, &
Horatius in Arte. Item recentior ille
quidem, sed par antiquis, Iulius Cæsar
Scaliger. Cuius verba apponam ex lib.
141. Poëtices cap. xv. De moribus ado-
lescentum inquit:

178. Fertur, atque etiam impellitur
ætas prima, tum facile, tum vehe-
menter ad ea quæ concupiscit. Con-
cupiscit autem & statim, & multa po-
tita contemnit: ad alia animum ap-
pellit: præceps potius animus, quam
magna volvens. Iram, atque animum
ipsum, in fronte, atque ore gerunt.
Antevertit impetus deliberationi,
facta verbis, pœnitentia perfectio-
ni. Honoris, atque prælationis ex-
actores importuni potius, quam se-
duli vindicatores. Contemptus vi-
tores: ipsi contemptores diverso-
rum à suis studiorum. Laudatori-
bus suis favent: odere monitores.
Potentia studiosi, opum negligentes.
Spe enim alunt fiduciam sui. Libe-
ralitatem

ralitatem exarcent, ignari fortunæ
deterioris. Omnino simplicitatem,
& à se profitentur, & ab alijs exi-
gunt. Parum salpicaces, creduli mul-
tum. Honesta vtilibus anteponunt:
nondum enim acuit eos rerum ex-
perientia. Sibi ipsis lex sunt. Sodali-
tatum, atque societatum studiosi, sibi
ita vivunt, vt credi velint alijs quo-
que vivere. Denique nihil medio-
cre. Alienarum miseriarum pij ob-
servatores, suarum securi. In jocos
soluti, verecundiæ obnoxij in erro-
ribus, elati in benefactis.

De $\alpha\kappa\mu\eta$, sive mediâ ætate, scribit
hoc mode.

185. Omnino autem juvenis natura
inter adolescentiæ, ac senectutis tem-
pora, vt media est, ita. & particeps,
tum vitiorum, tum virtutum, scilicet
- affectuum, atque propensionum.

De ætate senilis sic idem Scaliger:

195. Senilis ætas maximâ ex parte
moribus est contraria adolescentiæ.
Ergo, quod diu vixerint, parum spe-
rant,

tant, pauca moliuntur, præteritis gaudent; quæ sola probant præ ijs, quæ præsentia sunt; quibus non acquiescunt. Novarum rerum obtresctatores, semper habent, quod objiciant. Solliciti officiorum exactores, ad rem attenti ac difficiles ad persuasiones, cauti, atq; etiam suspiciosi. Multa enim indignè, aut se, aut alios perpessos mēminere. Ac quemadmodum adolescentes spe, ita sens memoriā metiuntur omnia. Raro confirmant ea, quorum non habeant exemplum in memoriā; rariū de iiciuntur de sententiā; rarissimè sibi alias anteferri patiuntur ætates. Meticulosi, pertinaci vltioris vitæ exspectatione queruli. Odia hostiliter exercent, atque etiam convitia. Garzuli, importuni interpellatores, semper etiam quippiam imminentis mali minitantur. Quamobrem exercent frequentissimas comparationes.
Et hoc de aetate.

20 S. *Præterea variant mores ratione fortuna.*

Iuxta illud Euripidis in Hippolyto:
 Nejs

† Fortuna Plegas nūxas tūp tūs opēras nectūnda. f.
prout est, quilibet a- Et illud Terentii Hccyrā *:
nimum gerit. Omnibus nobis, ut res dant sese, ita
magni atque humiles sumus.

* Act. 3.

Sc. 3.

21 §. Fortuna quatuor praecipue modis
spectatur nempe quā nobiles aut igno-
biles; potentes, vel impotentes; divites,
aut pauperes; fortunati, vel infelices.

22 Quæ quatuor etiam Terentius hoc
versu complexus est in Adelphis *:
Act. 3. sc. 5. Potentes, dites, fortunati, nobiles.

22 §. Nobilitas est dignitas maiorum.
Sunt autem nobiles, honoris maximè
studioſi. Quisq; enim bona, quæ possi-
det, studet augere.

23 §. Nec solum despicere eos solent, qui
nullos consecuti sunt honores; sed etiam
homines novos, quorum parentes nullā
in dignitate fuerint.

Ita Metellus contemnebat C. Mari-
um, ac consulatum ei invidebat: vnde
de eo sic Salustius †; Inerat contemptor
animus, & superbia, commune nobilitatis
malum.

† belli Iu-
gurth.
cap. 64.

24 §. Imo

24 S. Imò etiam præse aspernantur, qui nobili sunt domo nati, sed minùs anti-
qua.

Nam nobilitatis vetustas generis splē, * lib. i, 10.
dorē ac gloriā auget: vnde Horatius*, 1.

Macennas atavis editore regibus.

Item*, *which is a common article*

Eli verusto nobilis ab Lamo.

*lib.3.ed.

17.

25. 5. Differunt nobiles, & generosi, d-
-xieis & virvatis, quod nobilitas sit in
viritate generis ac maiorum; generosi-
tas in ea, quod a virtute maiorum non
deficiant. Vnde liquet, nobiles quidē,
at non item generosos esse, qui generi
sua approbrio magis sunt, quam orna-
mento.

Recte Sophocles:

Ζῆν αἰσχρὸν πιστῶς τοῖς καλῶς πρυκόσι τ.

Et Horatius*.

Vicunque defecere mores,

Dedecorant bene paraculpe

¶ Est turpe
vivere tur-
piter natos
bene.

* lib. 5. od.

40

26 S. DIVITES habent mores huic
modi. *Contumeliosi* sunt, ac *superbi*.
Nempe facile sibi persuadent, prastare
sacra traxi, cuius dixit: *qui possident, qui-*

tid eit vbg
synques.

2000

114

bus venalia sunt omnia.

27 s. Præterea sunt molles; adeò ut luxuriam sape diffuant. Net enim in via illa delicata fieri aliter potest: præsertim cùm ament ostentare felicitatem suam.

28 s. Adhac iactabundi sunt, quia ob divitias omnibus se admirationi esse arbitrantur.

29 s. Etiam imperio dignos se putant, quia habent illa, ob qua multi homines publicos suspiciunt, atque etiā affectūt.

30 s. Vt paucis absolvam, ferè ita divitiae suis excacantur, ut similes sint insipientibus, qui bona habent, nec ut illis sciunt.

31 s. Cumque eiusmodi ferè sint divitium mores: deteriores tamen sunt, qui nuper divitias demum sunt consecuti. Quales ratione ijs utendi ignorant. Tales iniuriam inferre gaudent, non tam malitiam, quam ob petulantiam; ut cùm cadunt homines liberos: vel ob intemperantiam; ut cùm stupris domos honestas dedecorant.

¶ Orat. pro
Rosc. A-
mer.

Hoc nōs tangit Cicero, cùm de T. Roscio ait †: Qui in suā refuisset egenissimus, erat, ut sit, insolēs in aliena. Et

Marc,

1721
Maro, caius illud de Numano* :

* Aeneas
Vociferans, tumidisq; novo praeoro
dia regno.

32 S. POTENTES partim divitibus si-
miles sunt, partim paucis meliores.
Nam magis sunt honoris studiosi, ma-
gisq; virili animo. Nam ea negotia
adfectant, que solis administrare licet
propter potentiam.

33 S. Sunt etiam magis industrii, quia
cogitare semper coguntur de ijs, que
ad opes & potentiam conservandam
vel etiam angendam, pertinent.

34 S. Praterea, quia ob dignitatem,
quam habent, in oculis omnium ver-
santur; ita ut, qua dicunt, vel faciunt,
latere minime possint: eò inincestu, ves-
titu, & vita omni, modestè se gerant;
quod multum eorum gloriam auget.

35 S. Quod si alios mactare iniuriā ve-
lint; id potius faciunt in rebus magnis,
& qua illorum potentia respondeant.

36 S. Supersunt FORTUNATI, quo no-
mine etiam censentur nobiles, divi-
tes, & magnâ in potestate constitu-
ti: sed tamen latius ea vox patet,
quia fortunati etiâ dicimus, si galere-
dine utamur bona, si liberi nobis san-

probi, & egregiis animi ac corporis dotibus ornati: itemque ab aliis bonis, qua ad secundam pertinent fortunam.

37 S. Quod ad eorum mores attinet,
solent tales quoque superbi esse, atque insolentes.

Quippe, ut ait ille,

Dvid. 2 de
bet.

Luxuriant animi rebus plerumque secundi:
Nec facile est aqua commoda mente pati.

38 S. Sed uno tamen nomine commendabiles sunt, quod Deni plerunque omnes magis metuant, ac colant. Quod inde contingit, quia vident, benignitate numinis bona ista sibi obligisse.

Exemplo est Cyrus apud Xenophonem, & Theseus apud Euripidem in Supplicibus.

39 S. Ex contrariorum vero natura fas
tis cognoscitur, quibus moribus sint,
qui his opponuntur: ignobiles dico,
panperes, abiecti, & infelices,

Alliquid ejus attingit Menander his
versibus:

¶

Πρέστις ἀπαυτα δειλὸς ὁ πένις ἐστὶ περγυματα,

Καὶ παυτας ἀντεῖ πεπαφρανεῖν. ἀπλαυβάνειτ. † Formi-

dolosus
pauper est
ad omnia
& esse
cunctis se
putat con-
tentui.

† Act. 4. sc.
3.

Et Terentius in Adelphis †, ubi ait:

Omnes, quibus res sunt minus secundus
da, magis sunt nescio quomodo.

Suspiciosi: ad contumeliam omnia ac-
cipiunt magis: propter suam impo-
tentiam se semper credunt negligi. †

tvel calvi-
er. Faernū
vide in no-
tis ad eum;
locum.

405. Atque hac sufficiat dixisse de In-
ventione generali & supplici, tum pro-
bationum, tum affectuum, tum mo-
rum: quorum quia non par ubique est
momentum; sed quadam interdum se
offerunt, vel levia, vel à causa alie-
na, vel parum utilia; magno semper in
argumentis, qua ex locis istis hauriun-
tur, delectu opus est: quemadmodum *lib. 1. capi-
superius * etiam diximus. 2. §. 4.

Hoc non attendunt, qui pati non
possunt, ut pereat eorum quicquam,
qua invenerunt: quasi satis foret, ut
magnam in molem ex crescatur oratio. At-
qui quod de magno poëmate dicebat
Callimachus, magnū librum magnum
esse malum: id de orationibus talium

jure possumus dicere. Merito etiam
his occentare licet illud Nazianzeni †,
Κέντες τὸν πῶλον τοῖς τὸν ρύσαν*. Quare ita
potius orationem instituit prudens ora-
tor, ut elogium illum mereatur, quo
Cassium Severum prosequitur M. Se-
neca †: *Timemus, ne defineret.*

† Orat. 38.

quæ panegyrica est
in Christi natalem.* Stimula equum ad
metam.

† Præfati.

3. contro-
versi.

CAP. XVI.

De Inventionis parte speciali vni-
versè, ac distinctè de oratio-
nibus panegyricis & alijs
quæ ijs sunt adfines.

¶ 5. Accedamus nunc ad alteram In-
ventionis partem: qua magis specialis
est, & minus simplex. Hec docet ut ea,
qua de probationibus, affectibus, mori-
bus, seorsim ante exposuimus, in ma-
teria particulari coeant, ac miscean-
tur.

¶ 6. Specialis ista materies, ut ratione
affectuum morumque pertinet ad af-
fectuum, & morum locos: ita ratione
probationum, vel generis est demon-
strativi,

strativi, vel deliberativi, vel juridicalis.

3 §. *Orationes illa, qua demonstrativo generi subjiciuntur, videntur nobis non incommode digeri posse in quatuor classes. Eorum prima continebit panegyricas, & illas, qua proximè ad has accedunt.*

4 §. *Panegyricæ propriè dicebantur, qua haberentur, cum in certis celebritatibus unum in locum convenissent Graci universi.*

5 §. *Harum initium, quo splendidius esset, sumi solet ab laude ejus Dei, quo Indo ac panegyri praeferset.*

Ut Olympij Iovis in iudis Olympiis, Apollinis in certamine Pythico.

6 §. *Lans illa petebatur à genere, à numeris dignitate, ab inventis atque effectis.*

Ita Iovem laudabant, quia Deorum hominumque rector esset: Apollinem, quia Musicen invenisset, & quod idem esset ac Sol, cui, quicquid sunt, debeant mortales: Herculem item, quia esset Iovis filius, monstrorum domitor: & ita

in aliis. Sed hæc, quia pervulgata sunt, parcè dicebantur: nisi forrè aliquid de-
promi simul posset de reconditæ eru-
ditionis penæ.

7. *S. Deinde sequebatur laus gentis, vel
urbis, ubi fierent ludi.*

Quomodo laus ista institui debeat,
dictum est lib. I. cap. IV. §. 37.

8. *S. Tertio loco agebant de certamine.*

*Cuius ortus atque initium primò ex-
ponebatur. Atque hic fabula, vel pris-
ca aliqua narratio, adferri solet. Tum
conferebatur hoc certamen cum aliis,
vel lociratione, vel temporis, vel peri-
usque.*

*A loco quidem, ut si certamen esset
Delphis, qui orbis credebatur vmbi-
licus.*

*A tempore verò hunc in modum. Si
ver esset, dicebatur id tempus esse max-
imè temperatum: si hiems, laudabatur
inde, quod tum magis vegeto simus
corpore: si æstas, negabatur tempus
esse ullum magis idoneum vel ad ex-
ercendum se, vel ad spectandum: si au-
tumnus,*

etumus, commendabatur, quia fructibus abundet.

9. S. Sed imprimis inde certamen laudabatur quia plura, aut maiora, in expectarentur.

Vt si & gymnicum, & musicum foret, laudabatur certaminis perfectio: quia gymnicum adauget vires, & musicum reficit ac recreat animum. Si gymnicum tantummodo esset, dicebatur, musico illo concentu animum masculum emolliri; eoque, hoc omisso, illud esse reservatum, quod vires augit, & præparat ad bellum.

10. S. Item tractabant de premio certantium.

Quale erant libetes, pelle, coronæ; ut ex Pindaro constat. Coronarum vero materies erat diversa: Ad querñæ laudem pertinebat, quod quercus summo Iovi sit dicata, quodque ea olim locuta feratur; & antiquis etiam præbuerit cibum. Oleagineæ hæc laus, quod olea sacra sit Palladi; quæ & eius frondibus, Neptuno victo, scie corona-

vit. Quod item summa sit utilitas ejusce
arboris inter mortales. Sin, ex qua de-
cerpta erat corona, sterilis esset arbor;
ut pinus, quæ Cybelæ dicata, & Cypres-
sus, quæ Diti sacra: Dici potuit, virtutē
sibi sufficere; eoque, laudabili institu-
to, præmium tale conferri, ubi non
precium rei attendatur, sed virtutis te-
stimonium duntaxat.

II. S. Postremum obtinebat locum laus
ejus, qui certamini praeficeret, ut princi-
pis: item votum, atque exhortatio, ut
bonis omnes avibus decedant, memores
tam felicis dics; atque virtutem sibi co-
rum, qui certarant, imitandam propo-
nent; vel, si quid offenderit, ignoscant;
rāntque alacrius ipsi ad virtutem in-
sistant viam.

Fusius paullò de his Dionysius Ha-
lic. in Arte. Adde & Menandrum lib. 1.
cap xv. item Cæsarem Scaligerum, qui
in his potissimum insistit vestigijs Dio-
nysij. Vide eum lib. 111. de re poët.
cap. cix.

125. Actalis plurimum methodus esse sol-
let orationum carum, quæ in panegyri re-
citatrena.

citarentur. Sed posterioribus temporibus
nō ille solū vocata sunt panegyrica, quae
in solemnibus dicerentur iudicis; sed eti-
am quae coram nobiliti aliquo confessu-
qualis est senatus, in principis laudem-
haberentur: sive id fieret ut ei ageren-
tur gratiae; sive ut publico aliquid no-
mine postularetur; sive alia de cau-
sa.

Quare de tractatione illarum Pro-
ximè dicemus.

13. 5. Commodè in ipsis anspicamur à rei:
difficultate.

Vt si dicas, quemadmodum nulli da-
tom est, menturam pelagi immensi in-
tuitu oculorum complecti: similiter res-
gias laudes à nemine oratione posse:
comprehendit.

14. 5. Vel ordiemur à causa, quae ad di-
cendum nos compulit.

Vt, quod hominis sit improbi; rot-
beneficijs ornari à principe, nec gra-
tum velle animum testari. Vel, quod i-
dixi: sunt res præcipuæ in hominum
vite.

vitâ, religio in Deum, inque principem
pietas.

15 §. Porro in *laudia*, sive *declamationis*
genere ad *voluptatem comparato*, eti-
am *somnium comminisci*, atque inde
incipere, solent sophista.

Ut si in *somnis* dicas adstitisse tibi
Mercurium, & mandâsse, ut laudares
imperatorem. Imitari possis in *hujus-
modi initio orationem* Aristidis secun-
dam, quæ est in *Minervam*: item quar-
tam, quæ in *Bacchum*; & quinquaginta, in
Aischepiadas.

16 §. Hinc accedemus ad *principiis lan-
dationem*, à *patria*, *genere*, *ortu*, *indole*
ac natura, *educatione*, *studijs*, *rebus*
pace aut bello gestis, & *virtutibus*, quæ
in *iis* cluxere: item *fortuna*, *splendore*,
liberorum praestantia, *civium bene-
volentia*. Quæ *illustriora* fient, si insti-
tuatur *comparatio* cum aliis *princi-
pium*, non quidem ut *hos* *vituperemus*;
quin potius eos *admirationi nobis esse*
dicemus; sed vero ut liqueat, *laudes*
*eas inferiores non esse in principe no-
stro*.

Partem hanc non incuriose tractat: Menander lib. ii. cap. i. & ii. Atq; exemplo esse possunt Plinius, & panegyristæ alij, cùm Latini, tum Græci.

17. S. Post laudationem istam predicabimus temporum nostrorum felicitatem: negabimus esse quicquam, quod sollicitè adeo à numine oporteat postulari, quam incolumentem principis: nec salùm pro eo rogabimus Deum, ut serus in cœlum veniat, & diu populo suo latus interficit: sed etiam ut imperium in liberos ac nepotes feliciter propaget: Aliter quoque desinere licebit: nempe si cives ad principis obsequium adhortemur, atque ad concordiam mutuam. Velijs, qua antea diximus, hac adjungemus.

18. S. Huc etiam orationem referre possumus, qua Vrbs aliqua principem donaret corona. In ea vrbis munus suum cum modesta laudatione sui proponebat.

Nempe in hinc, similem ve modum: Venit ad te civitas nostra, eorum, quæ imperio sub sunt, nulli, vel gloria, vel amplitudine, vel amoenitate secunda:

venit

190 PARTITIONVM ORATOR.

venit autem, ut sacrum caput tuum ha-
coronâ condecoret.

19 S. Hinc principis laus sequebatur.

Puta à genere, fortunâ, quodque ma-
gno mortalium bono datus sit terris, a-
liberis, & felici eorum educatione, a-
rebus gestis, & aliis, quæ antea expo-
suimus.

20 S. Post ista dicebant, ut virtuti-
bus rantiis compulsa civitas, ac pre-
reua beneficia sibi præstata grato asti-
mans animo, coronam amoris sui indi-
cem ac testem offerat, se se totam ei de-
dat, ac vicissim ab eo exspectet om-
nia, quæ à bono principe proficiisci possunt.

Vide de huiusmodi oratione Menâ-
drum lib. 11. cap. x.

21 S. ADFINE etiam est illud oratio-
nis genus, quod baberi solet, ubi novus
Vrbis præfetus advenisset. Eius pars
prima testabatur letitiam civium
in obortam, quod sibi iudatus a-
deò obiugisset præfetus; sive quod sal-
vus in Vrbem advenisset; sive quod

enim nunc conspiceret civitas, quem
dum adeò summis exspectasset votis.

22 S. Pars altera è priori præfecto oc-
casione arripit. *Qui si iniquè se ges-
sit, exponi solent mala, qua Vrbi de-
dit: atque adiungitur, nunc ea om-
nia discenti virtute novi præfecti, haud
aliter ac sol exoriens tenebras noctis
fugat. Si bene se gesserit dicendum,
et bono nos preside nuper esse orbatos,
et bonum, vel etiam meliorem nunc
consecutos: nec posse dignas principi
gratias haberi, qui tantà Vrbis nost-
re tangatur curà, ut optimos semper
præfectos mittat.*

23 S. Tertia pars continere solet lucu-
lentam præfecti laudationem.

Vti à gente, quod sit Atheniensis,
aut Romanus: vel à genere, vt si ex
Æacidis sit, aut Heraclidis. item à vit-
tutibus, vt temperantiâ, fortitudine,
prudentiâ.

24 S. Inde verò coniecturam faciemus
de felicitate, qua urbem manet.

Negabimus, metu esse, ne nunc pau-
peres à facile agentibus opprimantur:
præfectum

præfectū enim fore Minoëm aliquem, vel Æacum, aut Rhadamanthum. Ac si-
militer in cæteris agemus virtutibus.

25 §. Postremo loco dicendum, ut pu-
eri, senes; magistratus, cives; præfecto
ob viam ierint, quò suum complecten-
tur servatorem. Vrbis mania, & tem-
pla, si loqui possent, prædicatura esse
felicitatem civium: solem ipsum pra-
latitiâ nunc purius & splendidius lu-
cere. Addendum, ut præfectus mox
statuïs sit condecorandus: poetas, ora-
tores, historicos, virtutem ejus cele-
braturos. Etiam gratis sunt agen-
da Deo procura hujusmodi erga Vr-
bem, & vota facienda pro salute præ-
fecti.

Hæc quoque potissimum expressa
sunt de fonte Menandri, quem vide.

CAP. XVII.

De oratione nuptiali, item
de epithalamijs.

1 S. Altera classis orationum, quae ad genus demonstrativum referuntur, occasionem capit ex conjugio, vel ortu, aut obitu hominis. Hujusmodi sunt oratio nuptialis, epithalamium, & natalitia, ac funebris oratio.

2 S. In Nuptiali oratione primitus aliquid de Iove ac Iunone, tanquam conjugij auctoribus dici solet.

Christianis Adami & Evæ historia impleverit eorum locum.

3 S. Deinde dicendum de natura ipsa, qua in animalibus, Imo & plantis est, quod simile producant.

4 S. Tertio loco comparatio instituenda est inter hominis, caterorumq; animalium congressus.

Nam horum vagi sunt concubitus; hominis vero certus, & legitimus: eoque, quasi ex lumine accepto lumine alio.

atio, conservatur generis ac familiarum immortalitas.

5 §. *Quarto Ieco commemorantur comoda conjugij. Qua tria potissimum sunt. Primum est bona existimatio. Nam qui uxorem ducunt, illegitimi Venere abstinent, solaque uxore contenti vivunt. Hinc alterum emanat, quia liberos eorum patria habet, tanquam obfides quosdam: unde & tales merito suis civibus sunt fideliores, cariores, magisque honorati.*

Tertium est, quia conjugium, & multis humana vita miseras absterget, & res latae reddit latiores.

Vnà siquidem gaudent maritus, uxor, liberi, affines: ut ea sit velut lux quædam ex multiplici luce splendidius efflorescens. Quid enim tam commendat dies festos, quam quod multi vñà lætentur?

6 §. *Quartū est, quod conjugiale illud contuberniū occasio fuerit extruendi aedes: ex adibus autem coauerint pagi: ex pagis constituta sint civitates. Item quod conjugia concilient affinitates externas*

externas: qua res multum valet ad societatem servandam in genere humano. Item quod multi conjugio immortale nomen sint consequi.

Vti Menelaus, conjugio Helenæ; Achilles, Thetidis. Admetus quoque matrimonio cum Alcestide fatalem dicitur mortem effugisse.

7 s. Quintum locum obtinent vota, quibus sponso sponsaq; fausta omnia comprecamur.

8 s. Sexto r̄at' coniunctivum fringemus liberos coram parentibus instantes, balbutientes, cantillantes; & aetate crescenti jam maiora maioraque meditantes.

9 s. Septimō figmentum hoc comparabimus cum pueritia sponsi.

Nam magnam adferre omnibus voluptatem solet primæ illius ætatis recordatio. Atque istiusmodi h̄ic similitudine vti licebit: Si cuique jucundum est suam intueri picturam; quanto magis delectabit, vivam spirantemque cernere imaginem sui!

10 s. Etiam

10 S. Etiam exempla eorum poterimus adferre, qui parentibus suis decus immortale, vel etiam salutem attulerunt.

Ita Anchises flamnis Troiae erexit, in fuit operâ Aeneas.

11 S. Post illa instituitur sponsi laudatio & sponsa: sed tum ea hic locum habet, si & ille, & illa, obscurioris si nominis. Si clari fuerint, laus immagis conveniet instans.

12 S. Interea vero, quae ad laudem pertinent, etiam est similitudo generis, patria, aetatis, facultatum.

Notum illud Pitacci, nro 2° oavtov ελα.

* Tu tibi iunge parē: 12 S. Imò ex dissimilitudine quoq; elicere erit laudis occasionem. Nam pars diversitas illustris est divina providentia argumentum. Affinitas cum diverso genore pertinet ad generis incrementum. Si studia fuerint diversa, ut si alter sit e domo fortis, alter e sapiens; hac res dicitur efficere admirabilem concentum: & addemus, quales futuros credibile sit, qui ex tali coniugio nascentur*.

Atque

Atque hanc quidem methodum ex
bus hausi Dionysij Halicarnass. Sed
endum, ne semper, quod dicitur,
em oberremus chordā. Propterea
ram etiam rationem præscribam,
um à Menandro Rhetore accepi. Ita
excogitandam aliam atque aliam ex-
citior erit junioribus via.

S. Alter modus tractandi oratio-
nem nuptialem est istiusmodi. Initio as-
iquid afferes de argumenti difficultate:
qua augetur, si sponso, & spon-
se, genus obtigerit illustre. Adde cau-
sam, cur ad dicendum accesseris.

Ut quod affinitate vel amicitiâ spon-
sponsæve, sis conjunctus: vel, quod
ortati ad hoc officium illi sint, quibus
nil possis negare: vel quod in tantâ
celebritate absurdum sit, non testari
iudicium suum: vel simili modo.

S. Etiam initio convenit historia, vel
fabula vetus de aliquo heroici tempo-
ris coniugio, & honore summo, quo il-
lud Dij vel homines sunt prosecuti.

V. quod, cum Dionysius Ariadnam
duceret,

duceret, Apollo aderat, lyramque percutiebat. Vel quod, Peleo nuptias celebrante cum Thetide, item Cadmo cum Harmoniā, Musæ ac Diū præsentes fure, & aliis lyram feriebat, aliis tibias inflabat, Mercurius autem hymnum canebat. Similiter quoque nunc aliud choreas agere, aliud ad tripudia extare: nos vero orationem habere. Vero quod Megacle Agaristam ducente, conuenierit flos Græciae, & aliis carmine, aliis oratione, aliis aliter nuptias decorarint.

165. *Pars altera continet nuptiarum Landationem.*

Ut, quod statim post chaos digestum Natura, sive Amor, nuptias induxerit ac Iovi quoque conciliariit cum Iuno conjugium: ac alijs item majorum gentium Diis nuptias persuaserit: imo auctor fuerit semideis, ut nymphas sibi jungerent: Dionysium etiam inter mortales conjugium induxisse, atque eo beneficio melius esse meritum de genere humano, quam Prometheus, cum monstraret ignem surreptum. Nupti plenum esse mare, plena terras: absque illis

His non philosophiam, non leges atque urbes, non humanum genus stare diu posse. In fluijs etiam connubia esse: quomodo Alpheus, Elidis amnis, occultis sub mari vijs in sinum Arethusa suæ, Siculi fontis, influit, eique permisetur. Volatilia, quoque huic legi subiecti à Venere: item feras efferas, ut leones, ac pardales. Quin neque arbores ipsas conjugij esse expertes, ut diligenterissimi naturæ * observarunt.

* Plinius lib. 13. cap. 3 & alibi.

17 §. Tertia pars sponsum & sponsam extollit.

Ubi gentis amborum conferemus, non ut alterius imminuamus, sed ut simili similem jungi constet. Etiam amborum virtutem comparabimus, ut si ille à Mercuriali, aut Martio studio; hæc à Palladis, aut gratiarum operibus commendetur. A formâ etiam laudabimus: ac illum rosæ, hanc malo pulcherrimo; illum olivæ, hanc palmae similem esse, dicemus.

18 §. Pars quarta laudat eos qui ad nuptias convenere: item thalamum, etiam domum, arque urbem, ubi nuptia finit; ac deniq; vota orationem claudit.

Dicemus

Dicemus autē quā multi, quām prastantes, hoc festū celebrent: quām pulcrē thalamus picturis & floribus sit ornatus: videri hīc quasi domicilium Veneris, atque Amorum, & Gratiarum. Hymenæum etiā, qualis à veteribus descriebatur, orationis penicillo depingere solent, atq; eum lampada nuptialem gestare fingeabant. Similiter alia nuptiarum numina commemorabant. Quæ inter ferē postrema erat Lucina. Hanc aiebant intra decem menses obstetricis functuram operā, & suscepturam pueros, qui parentes ore exprimant, & virtute ijs futuri sint simillimi. Ea occasione commodè se ad preces convertebat sermo. Atque hæc de oratione nuptiali.

19 S. *Huic generi vicinum est illud, quod EPITHALAMIVM dicitur. Estque oratio, qua ad thalamum habetur.*

Difserit à nuptiali, quod perfectis nuptijs hymenæi loco recitetur. Ab hymenæo verò distinguitur, quod hīc ligata esset oratio; epithalamium, prola. Quanquam & Latini carmine epithalamium

thalamium cecinere; vt Statius Papinius: sed aliter Graci solent.

20 S. In hoc inde initium fiebat, quod pro tibiā, vel barbito, orationem habitari cōfēt in honorem eorum, qui tboro sociarentur.

21 S. Hinc ea sequi solent, quae de nuptiis alis diximus.

Ut sunt conjugij necessitas, laus sponsi & sponsae; quod & pertinet similitudo generis, etatis, & aliorum.

22 S. Postea cohortabimur ad mutuum; Nō enim amorem: atque addemus, quantum ea eo quic- res gaudijs allatura sit amicis: quam- sum doloris, inimicis.

Pulcherrimè hanc rem expressit po-
ēta Odyss. z. f.

---Οὐ μὲν γάρ τι γε κρίσασθαι πάροντα. VI
Η δθ' ὁμοφερέοντε νοήσασθαι δικον ἔχειτο
Αὐτοὶ δὲ τούτοις πολλά πλευράς τιμημέσαντι,
Χάριστα δ' εὖ μαρτυρεῖσθαι.

23 S. Orationem clausuri optabimus
sponsis, ut dulciori pignora citè con-
volis.

spiciant, dunque felicem degant vitam: imò & annis volventibus videant diem, quo & ipsi intersint liberorum suorum uspiciis, & nos fortasse illis bymenum cantemus.

Cum his, quæ de epithalamio diximus, conferre juvabit, quæ de eadem argumento scribit Scaliger lib. 111. de re poët. cap. c1. Quamquam enim poëtz, & Oratoris conceptus, non parum differant, ut optimè monet Dionysius*: tamen nec pauciora sunt, in quide epithalibus convenient.

lxxii.

CAP. XVIII.

De ORATIONE NATALITIA,
AC FVNEBRI.

Nuptiarum finis sunt liberi. Itaque post orationem nupcialem, & epithalamium, ordo requirit, ut de natalitiâ dicamus.

I S. Natalitia est oratio qua habetur in alienis nataliis.

Gracis

Græcis λόγος γρεθλανδες vocatur.

2 S. Est ḡ duplex. Nam vel sic, cūm quā
prole recens auctus est: vel in ejus na-
talem, qui etate jam est proiectior.

3 S. In utroque genere primū dīci soleat
de tempore nativitatis, ubi consideran-
tur annus, mensis, dies, hora.

Ut si quis natus esset Calendis, dice-
batur, principium mensis vivendi prin-
cipium dedisse, inque omnibus bonis
principium esse optimum, imo esse di-
midium totius, atque adeo plus toto.
Si esset dies sextus, septimusve, affir-
mabant, dies istos esse sacros, eoque hu-
jusmodi nativitatem significare com-
munionem quandam cum Dijs. Si dies
esset nonus, quia is Soli sacer erat, col-
ligebatur, aliquem Solis instar illus-
trem, & beneficium fore. Si esset deci-
mus quartus, aiebant hunc esse Miner-
væ dicatum: & quia tunc plenilunium
sit, augurabantur, nihilci defore. Etiā
spectabant anni horam: uti an tem-
pus esset hybernum, quod omnium
fortissimum: an vernum, quodamce-
nissimum: an æstivum, quod fructibus
commendatur: an auctumnale, quod

in regionibus calidis quiete est gratissimum. Similiter si Dionysia fuissent, aut Eleucinia, vel aliud festum, hæcres dicendi præbebat argumentum.

4. *Hinc videndum de loco; ubi spectatur natio civitas.*

Natio quidem, ut, num quis Græcus sit, an Barbarus; Italusne, an Pœnus. Atq; hinc minime illud prætereundum, si ea gens vel sapientia, vel fortitudine, vel re aliâ celebretur. In urbe item considerandum, num ea metropolis sit, aut proximæ saltem dignitatis: item nam ampla sit, & florens: num ingenij fœcunda, & ecquid strenuè gesserit.

5. *Post illa in pueri natali duo capita tractabimus, qua in hoc argumendo præcipua sunt. Prius est virtus parentum, & maiorum. Alterum verò spes, quam de puerò concipimus ex genere, facie, futurâque educatione. In adulto autem commemorantur omnia ista, à quibus persona potest laudari.*

Ut sunt virtutes, honores, aliaq; ; de quibus

quibus in genere demonstrativo satis diximus.

65. Postremò Deum precabimur, ut pueri annos multos largiantur; faciatque, ut suis, & patris, aliquando ornamento esse possit. Similiter in adestis optabimus, ut saepe hunc natalem celebrare contingat; utque latior letitorque semper revertatur.

De Genethliacâ quædam etiam Menander habet. Exemplo autem fuerit Genethliaca Aristidis in Apellam. Quod si in argumenti hujus tractatione admiscere aliqua visum est de sacra-riis Philologiæ: multum eâ parte juvabit Iul. Scaliger lib. 111. de re Poët. cap. cii. Inter ea, quæ attingit, sunt honores, qui die natali Genio siebant. Nam pulce fritillâ conficiebant sacra natalium: ut est apud Plinium lib. xvi 11 cap. viii. Lacte etiam Genio libabant, teste Probo in 111 Georg. Etiam

-----Piabant

Floribus, & vino, Genium memorem brevis avi: ut ait Horatius lib. ii epist. 1. At hostijs abstinebant. Vnde Varro apud Censorinum cap. ii: Id moris, institutique, maiores nostri cœnuerunt, ut,

cum die natali munus annale Genio sol-
verent, manum a cæde ac sanguine absti-
nerent, ne die, quâ ipsi lucem accepissent,
alijs demerent.

A natalitiâ accedamus nunc ad fune-
brem: quando, vt illa fit homine nato,
ita hæc denato.

7. S. Oratio Funebris propriè dicitur,
qua in funere habetur. Sed latius ea
vox extenditur, cum etiam anniver-
saria esse possint:

Vt quas ad Mausoli sepulchrum
quotannis recitari jussit Artemisia. Itē
quæ Athenis habebantur in laudem eo-
rum, qui in bello pro patria cecidissent:
qualis illa Periclis apud Thucydidem,
item tres Aristidis.

8. S. Anniversaria, atque omnes, qua
multò post obitum haberentur, vix a-
lind erant, quam encomium.

Vt illa Isocratis in Evagoræ laudem.

9. S. Hoc loco potissimum de oratione,
agemus, qua dolorem habet recentem.
Triplex in ea spectamus tempus, pra-
sens, præteritum, futurum. Præsens qui-
dem,

dem, ut si ordiamur à signis doloris
præsens.

Velut, quod convenerimus ad tristes
exsequias. Item si describas faciem de-
functi miserabilē, genas pallentes, cin-
cinos jacentes, linguam contractam,
oculos contortos. Sed hæc vix aliis,
quam matrum, vel amatorum plancti-
bus, videntur convenire.

BO S. Hinc exponimus, qualis quantus-
que fuerit, quanto amissimus: qua ad
præteritum tempus pertinet,

Vt quam facilis ac comis fuerit,
quam hilaris inter adolescentes, quam
gravis inter senes, & similia.

ET S.e Ad futurum refertur, quod mag-
nam sui spem excitarat, qua nunc fu-
mus orbati.

Vt quæ beneficia in nos fuerit col-
laturus, si diutius fuisset superstes: quā
præclarè item meriturus de patria.
Vide apud Cicer. lib. 111. de Orat.
perelegantem & brevem orationem
in mortem Crassi, vbi hæc inter alia:

O fallacem hominum spem, fragilernque
fortunam, & inanes nostras contentiones;
qua in medio spatio sape franguntur,
& corrunt. & ante in ipso cursu ob-
vuntur, quam portum conspicere posse-
vunt.

37 S. Est verò cū magis preterito insisti-
mus, quam futuro; est item, cūm con-
trā sit. Prius locum habet, si quis gesse-
rit honores publicos, & praclarè meri-
tus sit de multis. Posterioris fit, si cujus
messis adhuc in herba fuerit.

33 S. Et ipsis quidem partibus constabit
oratio, si visum erit paucis defungi.
Et si justam instituere orationem ve-
limus, hanc potius insistemus viam.
Auspiciabimur à quarimonia, uel ex-
clamatione, aut interrogatione.

Vt si dubitare nos fingamus, num si-
lere velimus, an eloqui. illud enim do-
lorem jubere, hoc dictare officium.

34 S. Quod si maritus lugeat obitum
vixoris; commodè ordietur à mutis ani-
mantibus; qua ut ipse, conjugē amissā,
dolorem suum restantur.

Vt

Ut quod cygnus, compare creptā;
 alas ad zephyrum extendat, sortemque
 suam deploret; quod hirundo querulo
 cantu tristitiam tuam significet: quod
 bos, & equus, non sine dolore abstra-
 hantur ab eā, quicunq; sueverint.

15 S. Hinc sequitur lans defuncti. Quia
 unde petatur, dictum est in genere de-
 monstrativo.

Vide & quæ de eo tradit Menander
 lib. 11. cap. ix. quod de funebri oratio-
 ne inscribitur.

16 S. Imprimis autem spectatur hic ge-
 nus mortis: ut si quis occubuerit pro
 patria pugnans.

Hoc mortis genus eleganter laudat
 Cicero Philip. xiv. Maxime, inquit,
 proprium senatus sapientis est, gratiā eo-
 rum virtutem memoriam prosequi, qui pro
 patria vitam profuderunt. Et mox: O
 fortunata mors, qua natura debita, pro
 patria est potissimum redditus! Vos vero
 patricios iudicat: quorum etiam nomen
 à Marte ^{* Milites} est: ut idem Deus urbem hanc
 gentibus, vos hinc urbi genuisse videatur. loquitur.

^{* Martis le-}
^{gionis al-}

*In fuga fœda mors est: in victoria, glori-
osa. Etenim Mars ipse ex acie fortissi-
mum quemque pignovari solet.*

17. §. *Post laudationem dicimus, quan-
tum damnum morte alicuius fecerit
Respublica, doloremque exinde exci-
tamus.*

*Sanè ex boni amissi prædicatione o-
ritur desiderium eius: eoque omnino
post laudationem proximum est, vt
jacturam, quam fecimus, demonstre-
mus. Ex cognitione autem jacturæ pro-
venit luctus: vt omnino hinc locus
debeatur querimoniaz, & lamentis.*

18. §. *Interdum tamen non seorsum in-
stituitur laudatio, seorsum vero dolo-
rem ciemus: sed singulis laudationis
locis querimonia admiscetur.*

*Nempe, vt singulæ encomij partes
sint materies luctus.*

19. §. *Lamentationi sive luctui sub-
iijcitur consolatio. Vel, si lamentis non
fuerit opus, vt si quis pro patria cecide-
risset, proxime laudationem sequotur.*

Observau-

Observa hoc Cicero Philipp. xiiii.
vbi continuo post illa, quæ paullo ante
citavimus, ita eos compellat, qui ceci-
derant bello ad Mutinam gesto: Illi ins-
pij quos cecidisti, etiam ad inferos poenas
patricidijs luent: vos vero, qui extremum
spiritum in victoria effudisti, priorum
estis sedens & locum consecutis. Brevis
ante vobis vita data est: at memoria bene-
reddita vita, sempiterna: quasi non esset
longior, quam hac vita, quis esset tam a-
mens, qui maximis laboribus & periculis
ad summam laudem gloriamque contine-
deret? Actum igitur preclarè vobiscum,
fortissimi, dum vixisti, nunc vero etiam
sanctissimi milites, quod vestra virtus,
nec obliuione eorum, qui nunc sunt, nec re-
tinentia posteriorum insepulta esse pote-
rit; cum vobis immortale monumentum
suis penè manibus senatus, populusq; Ro-
manus extruxerit. Et post pauca: Sed
quoniam, patres conscripti, gloria manus
optimis & fortissimis civibus monumenti
honore persolvitur cōsolemus eorum proxi-
mos quibus optima est hic quidē cōsolatio
parentibus, quod tanta Reip. praesidia ge-
nacū liberis, quod habebant domesticas
exempla virtutis: conjugibus, quod ijs
virtus carebant, quos laudare, quam in-
gore,

gere præstabit: fratribus, quod in se, ut corporum, sive virtutum similitudinem esse confident. Atque utinam his omnibus abstergere sicutum sententiis nostris, consultisq; possemus; vel aliqua talis his adhiberi publice posset oratio, quæ deponeret moerore, atq; luctu, gauderentq; potius: cum multa & varia impenderent hominibus genera mortis, id genus, quod est pulcherrimum, suis obtigisse; eosq; nec inhumatos esse, nec desertos (quod tamen ipsum pro patriâ non miserandum putatur) nec dispersis bustis humili. sepultura cremasos, sed contentos publicis operibus atq; muneribus, eaque exstructione, qua sit ad memoriam aeternitatis ara virtutis. Quam obre maximo quidem solatum erit propinquorū, eodem monumento declarari, & virtutem suorum, & pietatem, & senatus fidem, & crudelissimi memoriam belli: in quo, nisi tanta militum virtus excisisset, parricidio M. Antonij nomen populi Roman. occidisset. Hactenus cœlesti illo ore M. Tullius. Et quanto tamen fortius solatum habent Christiani! qui sciunt, se non aliter, quam moriendo felicitatis aeternæ fieri compotes.. Sed discri-
men hoc fusiūs persequi, non est hujus loci. Porro etiam solatiij genus est, si di-
cas;

cas, posse damnum defuncti refarcire morte successoris. Pluraque eodem pertinencia dicemus infrà; ubi spectabimus consolationem, non ut orationis funbris pars est; sed quà constituit orationem justam.

20 S. *Itmo est, ubi consolatio etiam fuerit importuna. Ut si longinquitas temporis dolorem jam omnem absterferit.*

Hoc in anniversariâ ferè contingebat; ubi laudabantur sàpe, qui ante annos multos essent defuncti. Hic si quis folatio opus esse putet, is quoque Illyrienses soletur, quòd olim fortissimum civem, Hectorem, amiserint. Sin tantum sex septemve menses sint, ex quo abiit aliquis: & is, ad quem dicimus, mortuo fuerit conjunctissimus, ut si filius sit, vel conjux: quia luctum in talibus durare verisimile est, etiam querimonia tunc, & consolatio habebit locum.

21 S. *Consolatiōi subiectur non raro adhortatio, qua incitet præsentes, ut animo retinere perpetuo velint virtutem defuncti, eamque fibi ad imitandum proponant.*

Vide:

Vide hoc in genere præter ea, quæ
antea commemoravi, etiam Lysiaæ ora-
tionem in laudem cæsorum eo bello
quo Athenienses opem tulere Corin-
thijs: item Menexenum Platonis, De
mosthenis orat. in illorum laudem, quæ
prælio ad Chæroneam ceciderant, &
Dionis Chrysostomi in Melancomam.

Atque hæc sufficient de orationibus
secundæ classis

CAP. XIX,

De Gratiarum actione, ora- tione gratulatoria, et lamentatoria.

1. S. Tertia orationum classis, quæ refre-
rantur ad genus demonstrativum, oc-
casione sumit ex bono, quo quis au-
ditus; vel malo, quo sit affectus. Hu-
iusmodi sunt gratiarum actio, gratu-
latoria, & lamentatoria.
2. S. Gratiarum actio vel recta est, vel
obliqua.
3. S. Recta est, quâ apertè, & sine
circuitione aliquâ gratias agimus.
4. S. Huic partis sunt tres. Prima sig-
nificamus letitiam ex beneficio accepto
obortam.

5. Alterà exaggeramus beneficium illud, ut magnitudinem eius intelligere videamur. Est enim præcipua grati animi virtus, & scire quantum debeas, & debere libenter.

Quo pacto autem beneficium amplificetur, ostendimus superiùs, cùm de gratiæ affectu ageremus.

6. Tertia pars animum gratum pollicetur. Quod bifariam fit. Nam vel dicimus nos parent, aut etiam marorem, gratiam relatueros: vel, si id vires supereret nostras, saltē animum spondemus gratum, ac memorem, Deum rogamus, ut, cùm nos ob virium tenuitatem id minime possimus, ipse condignas gratias rependat.

7. His interdum accedit commendatio nova, quæ petimus, ut is, qui nos beneficio hoc affectit, porrò etiam amore suo complecti velit. Item vobum, quo pro salute illius Deum rogamus.

Exemplò in hoc genere santo duas orationes Ciceronis: una post redditum ad Quirites: altera post redditum in Senatu. Priori tria præstat:

I. Excollet beneficium populi Rom. quod?

quod si restituissent: atque id confert
cum beneficio parentum, nec non De-
orum immortalium: item cum redi-
tu Pompilij, Q. Metelli. & C. Ma-
rij.

II. Amicorum prædicat operam, qui
in se revocando laborassent.

III. Pollicetur se beneficij hujus
memoriam benevolentia colere velle
sempiternam, omniaque sua compositu-
rum ad Reip. utilitatem.

Posteriori hæc similiter facit:

I. Gratias agit pro beneficio, atque
id vehementer effert.

II. Invicitur in eos, quorum invidia
fuerat ejectus.

III. Amicorum beneficium prædi-
cat.

IV. Studium suum ergo Remp. pro-
mittit.

Exemplo itidem fuerit oratio Cice-
ronis, quâ Cæsari gratias agit pro re-
stituto Marcello. Illustris quoque est
illa Aeneæ ad Didonem*.

*Osola infandois Troia miserata labores,
Quæ nos reliquias Danaum, terraque, marisque
Omnibus exhaustos jam casibus, omnium egenos,
Urbe, domo ficas. Grates persolvere dignas*

Non.

Non opis est nostra. Dido: nec quicquid ubiqz est
Gentu Dardania, magnum qua sparsa per orbem.
Dū tibi, si qua psoe respectans numina, sū quid
Vſquam justitia est, & mens sibi consca recti,
Pramia digna ferant, qua se tam late tulerunt
Secula? qustantiſ talem genuere parentes?
Infretat dum fluvij current, dum montibus umbra
Lustrabunt convexa, palus dum sidera pafcat;
Semper honor, nomenq; tuum, laudesq; manebunt;
Que me cunque vocant terra.

Hec de gratiarum actione recta.

8 §. Obliquè vero gratias agimus, cùm
dicimus, non acturos nos gratias, & ea
interim proferimus, quibus gratum a-
bunde animum testemur.

Velut si tantum esse beneficium pro-
fiteamur, ut satius videatur, illud tacitū
animo aestimare, quām proletario mo-
re gratias verbis agere. Vel si dicatur,
arctum adeò necessitudinis vinculum
esse, ut illo gratiarum agendarum more
liceat supersedere.

9 §. Gratulatoriā oratione vel alteri
gratulamur, vel nobis ipſis. Age-
mus propriè de priori, quia maioris est
usus, & ex ea alterius tractanda
ratio

ratio satis cognoscitur.

Græcis οὐγχεισκονι vocatur.

10 S. Partes gratulatoria sunt tres. Prima significamus, quantam cœperimus voluptatem ex p: pero alterius suco cœssu. Nec nostrum tantum, sed sape aliorum etiam gaudium testamur. Interdum & caussam hanc adteximus, quod res amici esse nostras dicamus. Ac facilius id fidem invenit, si is sanguine, affinitate, vel aliter, nobis junctus sit.

11 S. Parte altera, ut justam tanta fuisse letitia caussam intelligatur, ostendimus magnitudinem boni, quo auctor est. Ut quod non casu, non prenascione, aut largitione, honorem istum adeptus sit; sed virtute & meritis preclaris: quod bonos sit tantus, ut eo nomen suum ab obliuione possit vindicare: quodque multis expertus, obtigerit præcisis.

12 S. Tertia pars continet votū, ut Deus hoc bonum esse perpetuum velit: item ut bonos iste sit ipsi, & Reip. imprimis salutaris. Quandoq; etiam adhortatio talis habet locum, ut quis jam non:

non cum alijs, sed secum certare velit,
quò per honoris hunc gradum ad majo-
res possit adscendere.

Exemplo in hoc genere fuerint, cùm
orationum aliæ multæ, tum Aristidis
παλινοδία, quæ est de Smyrnâ instaura-
tâ. Atque idem in ἀρεστονηπηκῷ Σμυρνα-
ῷ, quæ oratio habita est coram Imp.
Commodo Smyrnam ingresso recens
instauratam. Item illa Themistij, quâ
Constantio Imp. quamquam absenti,
gratulatus fuit ob res feliciter gestas.
Incipitea, Αἰγύπτιοι. Par ratio est episto-
larum. Nam gratulatoriæ sunt Isocra-
tis quincta, & septima; quarum illa ad
Philippum regem; hæc ad Timothe-
um. Apud Tullium quoque ingens tas-
sium copia est: imò supersunt etiam
aliorum quædam ad Tullium; ut illa thib. 15.
Trebonij †, quâ Tullio de indole filij epist. 16.
gratulatur.

I.3 S. Est & obliqua gratulandi ratio. Ut
cum dicimus, non tam amico gratulari
nos velle, quod honore illo affectus sit;
quam Vrbi, quod eiusmodi acceperit
senatorem, vel consulem.

Nam

Nam ad Remp. quidem multum inde
emolumenti accessurum: ad amicum
verò non minus oneris, quām honoris:
juxta illud vetus*,

* Apud
Varronem
lib. 4. de
L. L.

*Honus est honos, qui sustinet Rempub-
licam.*

14. S. Lamentatoria minus artis eget,
cūm dolor quemvis reddere soleat di-
seratum.

15. S. Dhabus autem partibus soletab-
solvi. Primum significamus, in quod
malum inciderimus, & magnitudi-
nem eius exaggeramus. Deinde, si ma-
levoli eo nos mactarint infortunio, odi-
um excitamus eorum, qui nos perdi-
drunt.

16. S. Interdum etiam alijs injicitur
metus, quasi & ipsis possit contingere,
quod nos passi sumus.

Vide in hoc genere Aristidis orati-
nem Eleusiniam, quā ob templum Ce-
reris incensum lamentatur. Item *μοναχοίς*
Συμύρη, quā nobilem adeò vr-
bem terræ motu obrutam deflet. Item
Synesium in Catastasi, vbi Pentapolita-
nam describit calamitatem. Itē Anony-
mi *μοναχοίς**, quā deplorat Constan-
tinum juniores Constantini Magni
filium,

* Græcè,
Lutineque
primus è-
didit eam
Fredericus
Morellus.

ſilium, inſidiis fratriſ ſui Conſtantis in-
teremtum.

C A P. XX.

De Oratione, quâ diſcedentes, vel
domum redeuntes utimur, vel
alium diſcedenēt proſequimur.

1 S. Quartæ orationum clafſi occaſio-
nem p̄ebet alicuius abitus, vel adven-
tus. Huiusmodi ſunt Ἀρχ. Ἀμβατός
επ., Ἐπικαθεύ., καὶ τεγματίκος

2 S. Amboſtēs dicitur, quo utimur
diſcedentes ē patria, vel urbe alia, ubi
diu, conmodeq; viximus.

Alias Ἐπικαθεύ. vocatur: cujus no-
minis cauſam ignorare ſe fatetur Iul.
Scal. lib. III. de re poët. cap. cv.

3 S. In hoc genere primūm teſtabimur
dolorem noſtrum, quod ab urbe, ἐ-
amicis diuellamur. Ac temperatiū ſu-
mē id faciemus, ſi diſcedamus ſtudiorū
cauſa, poſtear reverſur. Vel ſi patria
cauſa legatio obēda ſit in terris lon-
ginqüis.

ginguis. Sin solum vertere cogamus,
tantopere misericordiam cibimus, ut
videamus lapides ipsos posse comovere.

4 §. Hinc laudabimus populi, unde a-
bimus, fidem, clementiam, pietatem.
Item urbis situm salubrem, atque as-
mænum. Quibus & sacra eius festa
addi solent.

Vt, si ex Atticâ discedamus, hoc,
vel simili modo dicere jubet Menâder:
*Quis possit sine lachrymis relinquere E-
leusinia sacras? quis Dionysia? quis arcem
Atheniensium pulcherrimam? aut tot vir-
ros sapientiâ, & virtute præcellentes? Ac
pariter omnia accommodabimus, qua
in civitate possint allicere.*

5 §. Præterea beneficiorum, que istic
accepimus, semper nos memores fore
dicemus.

6 §. Denique, si nobis sint uxori, liberi,
adspices, eos commendabimus: beneq;
eis ominabimus, & precabimus, à qui-
bus discedimus.

Exemplo in hoc genere est decla-
matio edita sub nomine Ciceronis
ad Quirites, priusquam iret in exilium.

7 §. ΕΠΙΒΑΘΡΙΟΣ λόγῳ habetur, cum quis, post diutinam peregrinationem, postliminiō domum redit.

8 §. In huiusmodi oratione primū lares patrīos salutabant: Dījsque gratias agebant, quōd salvos reduxissent.

Vt Neptuno, & dīis marinīs, si mari redirent: vel, si terrā, Mercurio E-
vōdio, aut Hegemonio, & aliis.

9 §. Hinc exponebant, quantum absen-
tes tenuisset desiderium Vrbis. Eāque
occasione accedebant ad laudationem
eius. Hac petitur à conditore, fertili-
tate, salubritate, atque alijs, quæ su-
periori libro exposita sunt nobis.

Istis, si voles, adde quæ præclarè hac
de re notavit Scaliger l. III. de re poët.
cap. CVII.

10 §. Denique bene Vrbi precabantur,
ac totos se ei devovebant.

Non pauca, quæ eiusmodi orationi
aptari possint, legas apud Ciceronem
oratione eā, quam in Senatu habuit, cum
ab exilio rediret.

II S. ΛΟΓΟΣ ΠΡΟΠΕΜΠΤΙΚΟΣ est, quod
alios prosequimur, quando discedunt a
nobis.

12 S. In hoc incipere solent a querimo-
nia, vel indignatione in fortunam,
quod nihil tale promeritum divellat
ab amico. Velerians increpabant ami-
cum, quod deserere cum sustineat, a
quo non minus ametur, quam Theseus
Hercules, Euryalus Niso dilectus fu-
it. Ac acerbus ille casus eo exaggeran-
dus est, quod armenia etiam, & vo-
lucres, graviter molestas ferant, si
mutua consuetudine abstrahantur.

13 S. Hinc in memoriam revocabimus
palestram, & exercitia alia, quae hacte-
nus communia habuimus. Quare
mus, an retinere eum non possint, mys-
teria, Academia, insigne opus arcis, *
& tot alia Vrbis bona?

* Ita exem-
plio Græ-
corum rhe-
torum lo-
quimur,
quasi Athe-
nis vivere-
mus. Sed
talia pro
temporibus,
ac locis,
variare,
apertius
est, quam
ut monere
sit opus.

14 S. Posthac interrogabimus, ubi nunc
illa sint promissa, quod alter alterum
nunquam esset descrevurus? Conser-
mus priorem felicitatem cum miseria
presenti. Antea nos amico fuisse mu-
nitos, tanquam forti aliquo presidio:
nunc eo haud aliter spoliari, quam si
Aiaci in bello clypeus subduceretur.
Quare nihil superesse aliquid, quam ut,

Timonis

Timonis alicuius instar, deserta post-
hoc loca incolamus. Nec enim ex re vi-
deri, ut novacum quoquam amicis
ineatur, cum eadem & illam maneu-
re possit fortuna: nec semel navem frä-
genti iterum mare esse tentandum,

15 §. Haud semper tamen gravis adeo
querimonia, vel accusatio, locum has-
bet. Non sane si legatus cum imperio,
vel exercitu, alio mittatur. Vbi poti-
us gratulandum illi. Laudabimus quo-
que cum à genere, virtute, fortuna. Ne-
que ipsum duntaxat extollemus; sed
etiam collegas, socios, comites: quo-
rum honos dignitatem legati auget,
atque illustrat.

16 §. Neque in eiusmodi solum argu-
mento, sed in omni negotiis, lau-
datio discedentis adhibetur.

17 §. Hinc orandus is, ut absens etiam
nostris semper memor esse velit.

18 §. Multum autem ornatus accedet
orationi, si locum, quo iter institui-
tur, celebres paucis. Imprimis vero
si per quas Urbes eundem, per quae lo-
ca navigandum, referas, & eorum si-
mul prstantiam, atque amicis acem,
delibes.

19 §. Atque ubi oratione hac quasi ad

portum deduxerimus, ad preces con-
vertemur; optimaq[ue] ei omnia à Deo op-
erabimus.

Horatius ~~οργητην~~ suum, quod
Virgilio Athenas proficiscente scripsit,
ab eiusmodi voto orditur:

Sic te Diva potens Cypris,
Sic fratres Helena, lucta sidera,
Venerumq[ue] regat pater,
Obstrictis alijs prater Iapyga,
Navis, qua tibi creditum
Debes Virgilium: finibus Atticis
Reddas incolunem precor,
Et serves anima dimidium mee.

Postea autem detestatur poëta eo-
rum audaciam, qui primi se commi-
serunt mari. Et hæc, similisve ratio,
ut commoda est, si Paucorum ver-
sicularum res sit: ita ut injustam ora-
tionem argumentum exerescat, plus
juvabunt ea, quæ ex Menandro sumus
mutuati. Vide & Cæsarem Scaligerum
lib. III. de re poët. cap. CIV.

De Monitione, et Commen-
datione.

1 S. Excussum arcuas argumentorum, qua inserviunt quatuor classibus orationum ad demonstrativum genus pertinentium. Nunc agamus de ijs, qua referuntur ad genus deliberativum. Quas ipsas similiter ad quatuor classes revocabimus. Prima est earum, ubi dominantur affectus ira, odio, vel amoris. Huiusmodi sunt, monitio, commendatio, concitatio, & conciliatio.

2 S. Monitio praecepit artis eget, cum vicia quidem castigare: at offendam tamen effugere studemus. Id verò huiusmodi artificio consequemur.

3 S. Laudabimus primum eis, quod monendus est nobis, praeclaras animadotores: & significabimus, quanti enim propterea estimemus, ac diligamus.

4 S. Hinc dicemus, ut nihil undique perfectum, invenitur, ita laudes istas non leviter labe aliquā depopulari.

Ut quòd in suos sit durior, vel quòd suorum avaritiam non compensat, vel quòd novis amicis nimis fidat, vel quòd plus æquo sit liberalis, vel alio quopiam. Nam innumera sunt quibus peccari solet.

5 S. Quod si ne hac quidem ratio satis tuta videbitur; poterimus dicere, aliorum id judicium esse, qui catena cum magni faciant.

6 S. Subsijcitemus, in alio nos, sive hoc nostrum, sive alienum judicium, planè dissimulaturos fuisse: sed minime potuisse pari, ut quispiam tam laudens, & quem tantopere amemus, in partem duntaxat laudibus ornetur.

7 S. Poterimus quoque aliquid delibare è loco communis de officio veri amici.

Vt enim medicus sanat corporis morbos: ita sincerus est amici, corrigere animi vitia, non supparasitando ea laudare. Vide Plutarchi librum de discernendo adulatore ab amico.

8 S. Etiam affirmabimus, sperare nos, pari cum erga nos libertate usurrum, nisi minùs fortasse ab eo amemur.

9 S. Interim

9 §. Interim consciens vitiū culpam
in etatem, vel gentem, vel convictum
hominum minus idoneorum. Eodem
laborasse dicemus viros aliquot mag-
ni nominis. Sed parvo negotio corre-
cturum. Nam ubi solūm peccatur
excessu virtutis, facile aliquid posse
ad mediocritatem revocari.

10 §. Addemus argumenta ab honesto,
utili, glorioso: quibus vitiū odium,
contrariae virtutis amorem gignamus.
Hortabimur, ut quam maximè se ex-
citet ad omnes præstantis viri laudos
implendas.

Monitionis, sed quæ principem vi-
rum deceat, insigne apud Livium *ex-
emplum præbet Scipionis oratio ad
Masanissam; cum hic reginam Sopho-
niabam, Syphacis uxorem, Asdrubalis
Poeni filiam eodem quo captam vidis-
set die, matrimonio sibi junxit.
Quia brevis est apponam. Aliquæ te
existimo, Masanissa, intuentem in me
bona, & principio in Hispaniam ad jun-
gendam mecum amicitiam venisse, &
postea in Africa te ipsū spesq; omnes tuas
in fidē meā commisisse. at qui nulla carū
virus est, propter quam appetendus tibi

* Lib. 30.

sum, quâ ego aque atque temperantia, &
 continentia libidinum, gloriatus fucrim.
 Hanc ego te quoque ad ceteras tuas exi-
 mias virtutes, Masanissa, adjecisse ve-
 lim. nam non est (mihi crede) tantum
 ab hostibus armatis et atque nostra periculi,
 quantum ab circumfusis undique volup-
 tibus. qui eas suâ temperantia fre-
 navit, ac domuit, multò maius decus,
 majoremque victoriam sibi peperit, quam
 nos, Syphace victo, habemus. Quia me
 absente, strenue ac fortiter fecisti, liben-
 der & commemoravi, & memini: cetera
 te ipsum reputari tecum, quam, me dis-
 cente, erubescere malo. Syphax populi
 Romani auspiciis vixit captusque est:
 itaque ipse, conjux, regnum, ager, oppa-
 da, homines qui incolunt, quicquid de-
 nique Syphacis fuit, prada populi Romani
 est: & regem, conjugemque eius, etiam si
 non civis Carthaginensis esset, etiam si non
 patrem eius imperatorem hostium videre-
 mus, Romanam operteret mitti: ac senatus
 populi que Romani de eâ judicium, atque
 arbitrium esse, que regem nobis socium a-
 lienasse, atque in arma coegisse precipite,
 dicatur. Vince animum, cave deformes
 multa bona uno vito, & tot meritorum
 gratiam maiore culpa, quam causa culpa
 est.

est, corrumpas. Adde & epistolā secundā
Isocratis ad Philippum regem, quā eum
monet, ne porrō temere adeo in bello
maximis se periculis exponat. Initium
epistolæ est: Οἰδα * μὲν ὅπ πάντες εἰδῶσιν * Νονι ε-
πλείω χάριον ἔχειν τοῖς ἐπινεύσον, οὐ τοῖς συμβε- quidem,
λένεσι, ἀλλας τε καὶ ἀν καλοδιάτεσ τοις ὀπίχεσθαι plus gratiæ
τοτο ποιεῖν.

11 S. Sequitur commendatio, cuius hac
potissimum capita sunt. Primum can-
gas commendationis exponimus.

Ut quod bene quis de nobis sit meri-
tus, aut nostris: item, quod cum illo, sunt ag-
vel parente eius, aut majoribus, aut pro- gressi,
pinquis, vel sanguine, vel affinitate, vel
amicitia simus conjuncti: item quod e-
iusdem simus patrī, eorundem studio-
rum, & quæ similia sunt.

12 S. Subjicitur eius, quem commenda-
mus, laudatio à probitate, fide, huma-
nitate, eruditione, genere, alijs. Sed mo-
dus tamen hic tenendus est, ut ne ex a-
more hoc iudicium; sed iudicium ex a-
more profectum videatur.

13 S. Dicere etiam possumus, scire nos
Horatianum illud*,

Qualem commendes etiam atque etiā Lollium.
advice, ne mox.

* lib. 1. e-
pist. ad

Incusiant aliena tibi peccata pudorem.

Sed hujus integritatem, ac praelatae
animi dotes, adeo nobis esse perspectau-
us nihil divini, vel humani, credi no-
bis posthac velimus, si eà parte falla-
mus.

14 S. Multum etiam proderit, si, quem
laudamus, dicatur honeste praelareq;
de eo, cui commendatur, sentire & lo-
qui apud omnes solere.

15 S. Addemus, si complecti hominem
velit & honori eam rem fore, & mul-
tum inde utilitatis percepturum: nec
unum hominem, sed simul alios multos
sibi posse devincire.

16 S. Denique vehementer orabimus,
atque obtestabimus. Vel dicemus, nos
pluribus nolle contendere, nec de hu-
manitate videamur diffidere. Etiam
nostro & ejus nomine, quem commen-
damus, omne grati animi officium
pollicebimus.

Commendationis exempla longè
plurima suppeditat Tullius in episto-
lis. Imò illæ libri decimiertij omnes
sunt *ovsannai**: vt eas Græci appellant.
Sed illustris imprimis est sexta libri
secundi, quâ Curioni Milonem in-
peticie-

*commen-
dauæ.

petitione consulatus commendat: Nam vel sola prope universum hujus argumenti artificium comprehendit. Longiuscula est, & liber ille etiam pueritiae manibus teritur, ut eam adscribere nihil sit opus. Adde etiam Isocratis epistolam quartam, quam Diodotum, ac filium ejus, regi Philippo de meliori commendat notam.

17 §. *Est & oblique commendationis genus, quo simulamus, nos commendare nolle, quem interim vel maximè commendamus.*

Vt si dicas, non quidem commendare te alteri Sextium velle; sed orare solum, ut proprius hominem nosse ne gravetur. Sperare enim futurum, ut cum gratias agat, per quem viri tanti notitiam sit consecutus. Et hæc de commendatione.

De Concitatione, et Con- ciliatione.

I. 5. Nunc videamus de concitandi & conciliandi artificio. Ac prius quidem illud, ut raro laudem meretur, ita nec multum artis requirit: prasertim si negotium sit cum multitudine imperita. Nam quotusquisque non maximopere commovetur, si sibi, vel suis, atrocem fieri injuriam intelligat? Quare hic solas sufficerint, quae de ira & odio affectibus supra diximus.

Exemplum tantummodo adferam ex
gravissime scriptore, Tacito*: Erat in-
quit, in castris Percennius quidam, dux
olim theatralium operarum, deinceps gregari-
us miles, procax lingua, & miscere catus
histrionali studio doctus. Is imperitos a-
nimos, & quanam post Augustum mili-
tia conditio, ambigentes, impellere paul-
latim nocturnis colloquiis, aut flexo in-
vesperam die, & dilapsis melioribus,
deterriimus quemque congregare ::
postremo, promptis jam & aliis seditionis-
ministris, velut concionabundus, interro-
gabiles.

gabat: cur paucis centurionibus, paucioribus tribunis, in modum servorum obedirent? quando ausuros exposcere remedia, nisi novum, & nutantem adhuc principem, precibus, vel armis, adirent? satis per tot annos ignaviâ peccatum, quod tricena, & quadragena stipendia senes, & plerique truncato ex vulneribus corpore, tolerent. Et mox: Enim vero, gravem, infructuofam, denis in diem asibus, animam & corpus astimans, hinc vestem, arma, tentoria, hinc savitiam centurionum, & vacationem munerum redimi. at hercle verbera & vulnera, biemem, exercitas astatib; bellum atrox, aut sterilem pacem sempiterna &c. Seditiosæ isti concioni faces subdidit oratio Vibuleni, quam paullò post refert. Hujusmodi autem virulentæ linguae artificia, seu beneficia malis, nôsse convenit, non ut vtamur, sed ut melius ab ijs caveamus nobis.

2:§. Concitatione opponitur concilia-
tio, qua bifariam fit: nam vel nobis
amorem alicuius conciliamus: vel in-
gratiam reducimus partes dissidentes.

2:§. In priori duo hac præstamus: Pri-
mum exponimus, quâ fiduciâ & qui-
bass

bus de cauſſis, alicujus benevolentia, & favorem ambiamus. Vbi laus ejus, quem amicum volumus, habet locum. Spectandum autem qua quisque re imprimis velis estimari. Humanitatis laus quasi communis omnium videatur. At alia magis sunt proprie. Ut philosophus gaudet laudari ab ingenio perspicaci, & multarum disciplinarum cognitione: senator a prudenter singulari, & benevolentia erga cives: imperator a fortitudine, & rebus gestis. Ac juvenem quidem laudare licebit apertius: in sene id facimus cautius. In virtusque adulationis suspicionem, quantum licet amovebimus.

4. S. Pars altera ostendet, favore non esse nos indignos: amicitiam nostram nec inutilem fore, nec indecorā. Quare hic nosmetipſos laudabimus. Sed ea opus est prudentia, ut ne quis laus diſ ſua nimius videatur buccinato.

Vide Epistolam Ciceronis ad Metellum Nepotem, quæ est quarta libri quinti. item nonam ejusdem libri, quæ Vatinij est ad Ciceronem. At luculentè imprimis hoc artificium aperit illa recentis, sed politissimi scriptoris, Angelii

Angeli inquam Politani epistola ad Matthiam, Pannoniæ regem, quæ prima est libri noni.

5. s. *Partes dissidentes conciliamus hoc pacto.* Ostendimus offensam omnem obliterari debere, partim quia utilius sintiusque est: partim etiam quia hos nestius. Ex affectibus hic regnant spes & metus.

6. s. *Quemadmodum verò concitare homines facile est: ita difficile est eosdem conciliare.* Sunt enim pleriq; omnes iræ, atque offensæ, nimis tenaces. Ac nusquam facilius opera luditur, quam apud multitudinem concitans. *Ubi haud multum valet disertatio, nisi eam duplex muniat presidium, benevolentia popularis, & dicentis maiestas.*

Vnde Maro, cùm seditionem populi descripsisset, ita canit:

I. AEn.

*Tum pietate gravem, & meritis, si forte virum
Canspexere, silent, arrestisq; auribus adstant. (quæ*

* Sueton. in Cæsare
cap. 70. &c.
Tacit. lib.

Sanè Iul. Cæsar exercitū compescuit,
Quirites appellando pro militibus:*

I. An. in
Germania
oratione.
qua.

quā vnā voce ita eos circumegit, & fles-
xit, vt se milites esse responderint, &
quamvis id recusantem, vltro in Afri-
cam sint secuti. Etiam ex Tacito + vi-
lib. 1. Annal. dere est, quām paucis verbis, seditionem
à Percennio & Vibuleno motam,
de qua antea diximus, compescuerit
Clemens centurio. Verūm vt præstan-
tissimus historicus ait, bonis artibus
gratus erat in vulgus. Adhæc seditionis
culpā & ipse tenebatur: sed animum in
meliūs mutārat.

75. Porrò multum etiam refert, vt ne-
quis efferata plebi statim se credat,
ut cumque & innocentia, & autorita-
tis presidio tutus sibi videatur. Nam
prīmus ille multitudinis impetus pla-
nè est bellus, ut ratione regi non
possit. At ubi is deseruit, idoneum mag-
is orandi tempus erit. Sed prius con-
stare oportebit, qua origo sit mali-
tanti. Nam qui ignorat, quā parte sic
vulnus, quomodo ei faciet medicinam?
Etiam temperamento isto in oratione
opus erit, ut prius amicè deliniamus;
hinc verbis castigemus severius. At-
que interim modus ille in utroque hoc
remedio tenendus, quem res, & tem-
pus

pus postulabunt.

Non ignoravit hoc Cæsar Germanicus, qui ut obortam seditionem soperret a *veneratione Augusti* orsus, (Quem-^{*lib. i. An-} admodum Tacitus, ^{* narrat}) flexit ad victorias, triumphosque Tiberij, precipuis laudibus celebrans qua apud Germanicus illis cum legionibus pulcherrima fecisset, Italie inde consensum, Galliarum fidem extollit, nil usquam turbidum, aut discors. Atque ab his sensim ad illa verba perductus est: *Vbi modestia militaris? ubi veteris discipline decus? quonam tribunos? quonam centuriones exegisti?* Quamquam parvum quidem oratione ea flexit: sed quod nec facundia viri, nec autoritas potuit, id, cum ducis vxor parvulum finu filium gestans, & vna amicorum uxores, milerabili agmine, ad Treviros fugerent, partim pudor & miseratio, partim invidia in Treviros, extorsit..

CAP. XXIII.

De Adhortatione & de-
hortatione.

¶ §. Altera classis orationum, quae ad deliberativum genus referuntur, eo à ceteris distinguitur, quod hic praecepit excitatur fiducia, aut metus. Ejusmodi sunt abortatio, & dehortatio.

Græci orationes, vel epistolas adhortatorias, vocant ~~περιπτήσεις~~, ~~περιπτήσεις~~, ~~περιπτήσεις~~.

¶ § Differt Adhortatio à suatione, quod hac consilij sit, illa motus: hac, ut in re incerta, docet eoque plus habet argumentorum; illa inflamat, ac propterea plus habet caloris.

Exhortatio, ut suatione latius accepta continetur; ita, si pressius vox sumatur, differt ab eâ trifariam, objecto, fine, tractatione.

Objecto, quia suademus ignaris, quod

quod factō opus est: hortamur gnaros, non quidem omnes, sed cessantes, aut etiam currentes.

Fine, quia suadens hoc agit, vt ve-
lis: adhortans, vt magis velis, facere-
que aliquid ausis.

Tractatione, quia suademus proba-
tionibus: exhortamur metum tollen-
do, ac fiduciam pariendo.

3 §. Ferè autem in oratione justa sa-
cio ad Confirmationem pertinet: ex-
hortatio verò Conclusioni reservatur.

Sanè qui adhortari velit, priusquā, quid fieri oporteat, constet, is tantum-
dem agit, ac si ex viridibus & humidis
lignis confestim se ignem facere posse
speret. Primum igitur animus argu-
mentis est præparandus: vt quibus
probetur rei utilitas, necessitas, facili-
tas. Postquam autem, quid ex re sit,
viderint auditores; faces stimulique
animo subdentur, ne terreantur pericu-
lo, aut ignaviā cessent.

4 §. Interdū tamen, quia, quid usus exi-
git, satis costar; princeps orationis pars
est exhortatio: argumenta verò suas
soria

soria tantummodo attinguntur.

5 S. Ac unde quidem sua *soria* hac pertantur, satis constat ex iis, que in genere deliberativo diximus. *Affectus* autem, quos ciere oportet, hi potissimum sunt.

6 S. Primum amor excitandus, tum *rei*, quam suademus: tum *personae*, cuius studemus *commodis*. Etiam misericordiam erga eum commovebimus. Atq[ue] odium concitandum ergo illum, qui hac parte adversatur.

7 S. Hinc *amulacioni* erit locus. Eoque aliorum industriam ad imitandum proponemus.

8 S. Postremo *spes* fit *bonorum*, ut quis ausit: & malorum incutitur metus, ne cesseret.

† Lib. 26. Exemplo esto oratio Scipionis apud Livium: † quā milites Romanos adhortatur, ad Carthaginem novam omnibus viribus oppugnandam.

9 S. Caterūm est, ubi parcīus hos moveamus *affectus*: est ubi maiori id fiat
CURA.

curâ. Parcius quidem apud viros in dignitate constitutos: quia hac * potens tissimum est ad feriendos animos telum: item apud mentes sulphuratas, quales facile flammam concipiunt.

Vt si Alexandri Magni similē accende-
re velis ad pugnam. Quippe Timotheus tibicen, cùm bellicum caneret, ita regem eum inflammabat, vt ad arma præsiliret: quemadmodum auctor est Dio Prusæus *. Verùm, inquit idem, non hoc tam numeris Timothei, quam-
vis præstantibus, tribuere convenit: quam acri, & planè vivido Alexâdri in-
genio. Sanè frigidum aliquem Daretem nunquam commovisset: vt nec Sardanapalum, cui neque Apollo, aut Mer-
curius, ullis numeris animum istum in-
spirâissent.

* Orat. 1.
de regno.

105. Quia autem rari omnino sunt, quæ alieno se consilio, vel hortatu, credant indigere: eò in ipso orationis ingressu dicere expedit, nos ad verba facienda officijs potius ratione esse inductos, quamquod adhortatione ullâ auditoriis sit opus: quippe qui, quid fieri e-
porteat,

porteat, per se videant, & quod rectum
sciunt, sponte agant.

Hoc artificiosè facit Dio Chryso-
stomus orat. ad Traianum. Item Cicer-
o Philipp. iv. vbi ait: *Faciam igitur,*
ut Imperatores instructâ acie solent: quâ-
quam paratissimos milites ad prelian-
dum videant, ut eos tamen adhortentur:
sic ego vos ardentes, & erectos ad liber-
atem recuperandam, adhortabor.

II 5. Plurimum esse potest si initio vir-
tutem ejus extollas, quem hortari vo-
les. Nam hoc pacto vehementius ille
suscitabitur ad praestandum, quod re-
quires.

Atque eâ etiam parte præivit nobis
idem Tullius epistolâ ad Lucinium
Calvum, nobilem oratorem. Etsi istic
summi virti consilium non satis asse-
queretur C. Trebonius; qui Ciceronem
in eo extollendo modum excessisse ar-
bitrabatur. Verum respondit noster,
laudatione eâ voluisse se suscitare at-
que acuere animum Calvi, cui ad per-
fectam eloquentiâ non multa decessent.
Sed ipsum potius oratorem nostrum
audi-

audiamus: qui Trebonio, quem dixi, ita scribit lib. xv. epist. ult. *Ingenium ejus melioribus extuli laudibus, quām in id verè potuisse fieri putas.* Et mox: *Multa erant & recondita litera: viis non erat.* Ad eam igitur adhortabar. In excitando autem, & in aciendo, plurimum valet, si laudes eum, quem cohortero. Adjungit continuo: *Habes de Calvo judicium & consilium meum: consilium, quod hortandi causā laudavit: judicium, quod de ingenio ejus valde existimavi bene.* Tantum de adhortatione.

12 S. *Huic Dehortatio oppositur que cum contrariis rationibus utitur, ut dissuadeat: tum ardorem animi, quasi ingestā frigida, extinguit.*

13 S. *In hac dicimus, rem esse malam, aut vilem, etiam quae vires excedat, aut saleam laboriosam, aut cuius exetus sit incertus, & ut succedat parvum tamen vilem fore.*

14 S. *Ridemus, neque aliud, quām sumū, esse ostendimus montes illos aureos, quorū spes facta est. Exempla quoque allata dissimilia esse cōprobatur.*

15 S. *Culpamus animos auditorum nimis credulos, quod fūcum sibi fieri*

non

non senserint. Adversariorum antea
veteriorum ingenium perstringi-
mus, quod dolis ac fraudibus alios cir-
cumvenierint.

16 §. Denique periculorum summorum
metu terrorem animis incutimus.

Egregium dehortationis exemplum
† lib. 23. habemus apud Titum Livium † in ora-
tione Calavij, civis Campani, quā fili-
um suum Perollam ab Hannibalis cō-
dehortatur: *Per ego te, inquit, fili, qua-*
cunque jura liberos jungunt parentibus,
precor, quas oque, ne ante oculos patris fa-
cere, & pati omnia infanda velis, pance-
bore sunt, intra quas jurantes per quic-
quid deorum est, dextras dextrae jungen-
tes fidem obstrinximus, ut sacrata di-
mensis essemus: digressi à colloquio extem-
plo in eum armamur? surgis ab hospitali
mensa, ad quam tertius Campanorum
adhibitus ab Annibale es: eam ipsam
mensam cruentare via hospitis sanguine!
Annibalem modò pater filio meo potui
placare, filium Annibalis non possum? Sed
se nihil sancti, non fides, non religio, non
pietas; audiuntur infanda, si non pernici-
em nobis cum scelore afferunt. Unus ag-
gressus es Annibalem? quid illaturba

tot liberorum, servorumq; quid in unum
intenti omnium oculis? quid tot dextræ
torpescenre in amentia illa? vulnus ipsi-
us Annibal, quem armati exercitus
tremunt, quem horret populus Romanus,
in sustinebis? & si alia auxilia desint,
me ipsum ferire, corpus meum opponentem
pro corpore Annibal, sustinebis? at qui
per meum pectus petendus ille tibi, trans-
figendusq; est. deterreri hic sine te potius,
quam illic vinci. valeant preces apud te
mea, sicut pro te hodie valuerunt.

C A P. XXIV.

De Consolatione.

- 1 §. Pervenimus ad tertiam classem, cu-
jus orationes versantur circa dolorem
alienum: ut sunt consolatorie.
- 2 §. Consolatio est oratio, qua animum
mærentis reddimus tranquillum.
- 3 §. Dolor vero, qui abstergendus est,
vel provenit ex bono jam amisso, vel
amittendi metu.
- 4 §. Consolatio, cui prioris generis dolo-
rem lenire propositione est, diversimode
instituitur.

instituitur, pro diversa natura vel
mali quod obligit; vel persona; siue c.
jus, quae consolatur; siue illius cui con-
solatione opus est.

5 S. In re ipsa videndum, num malum
teue sit, vel tale saltus, quod corrigi
possit.

6 S. Si leue sit, licebit jocos admiscere,
dum is ferre eos possit quem compel-
lamus.

7 S. Si corrigi possit, conjecturas adse-
remus unde verisimile fiat, malum
hoc non fore diuturnum.

8 S. Consolator vel minor est, vel equa-
lis, vel major. Minori agendum cir-
cumspectiⁿs. Amorem suum impri-
mis testabitur: & ne de suo sapere
plus altero velle videatur, eo qua di-
ctu opus, ex parente grandavo, vel
quopiam philosopho, vel alio summa pru-
dentia viro, se aliquando audisse pro-
ficietur. & qualis pro communi se
amicitia iure facere dices. Major v-
trisque agit liberius, adeo ut, si quis
immoderatius dolorem ferat, etiam
increper graviter.

Scitè hac de re Scaliger lib. III. de
re poët. cap. xxiii. Consolator, in-
quit,

quit, aut est major, aut minor, aut equalis. Magnitudinem intelligo, aut imperio aut dignitate, aut opibus, aut sapientia, aut astate. Alter enim consolabitur Nasonem Livia, aliter Liviam Naso. hoc spectat ad imperium. Dignitas autem etiam sine imperio esse potest. Veluti si pater filium, Ciceronem Pompeium. Opibus, ut si è plebe quenquam clientem suum Crassus. Sapientia, quemadmodum Polybium, aut matrē Seneca. De astate non opus est exemplis. Major interponet autoritatem, etiam objurgabit. Sapiens apponet etiam disputationem. Sunt enim huius crebriores. Minor ostendet affectum: sese id à sapientibus acceptissimum. Equalis restabitur amicitiam: ius commune benevolentie.

95. Is, qui consolandus est, vel videri vult fortior, quam ut egeat consolacione: vel animo est infirmior, quam ut recenti adeò dolore, solatium admittat.

96. Primi si fuerit, dicemus, quamquam is casus est, qui alium quemvis de constantiae gradu desicere posset, raman ejus sapientiam & eximiam fortitudinem, ita nobis esse perspectam, ut non dubitemus, quin in istis malis animo sit futuris plane infractis.

instituitur, pro diversa natura vel
mali quod obligit; vel persona; sive e-
jus, quae consolatur; sive illius cui con-
solatione opus est.

5 §. In re ipsa videndum, num malum
leue sit, vel tale saltum, quod corrigi
possit.

6 §. Si leue sit, licebit jocos admiscere,
dum is ferre eos possit quem compel-
lamus.

7 §. Si corrigi possit, conjecturas adse-
remus unde verisimile fiat, malum
hoc non fore diuturnum.

8 §. Consolator vel minor est, vel aqua-
lis, vel major. Minori agendum cir-
cumspectiūs. Amorem suum impri-
mis testabitur: & ne de suo sapere
plus altero velle videatur, eo qua di-
ctu opus, ex parente grandavo, vel
quopiā philosopho, vel alio summa pru-
dencie viro, sc̄ aliquando audīsse pro-
ficebitur. Equalis pro communi sc̄
amicitiae jure facere dicet. Major v-
trisque aget liberius, adeo ut, si quis
immoderatius dolorem ferat, etiam
increpet graviter.

Scitē hac de re Scaliger lib. III. de
re poēt. cap. xxiii. Consolator, in-
quit,

quit, aut est major, aut minor, aut equalis. Magnitudinem intelligo, aut imperio aut dignitate, aut opibus, aut sapientia, aut astate. Aliter enim consolabitur Nasonem Livia, aliter Liviam Naso. hoc spectat ad imperium. Dignitas autem etiam sine imperio esse potest. Veluti si pater filium, Ciceronem Pompeius. Opibus, ut si è plebe quempiam clientem suum Crassus. Sapientia, quemadmodum Polybium, aut matrē Seneca. De astate non opus est exemplis. Major interponet autoritatem, etiam objurgabit. Sapiens apponet etiam disputationē. Sententia huic crebriores. Minor ostendet affectum: sese id à sapientibus accepisse. Equalis restabitur amicitiam: ius commune benevolentie.

9 S. Is, qui consolandus est, vel viderunt fortior, quam ut egeat consolati-

one: vel animo est infirmior, quam ut recenti adeò dolore, solatium admittat.

10 S. Primi si fuerit, dicemus, quamquam is casus est, qui alium queritur de constantiae gradu despicere posset, ramen ejus sapientiam & eximiam fortitudinem, ita nobis esse perspectam, ut non dubitemus, quin in istis malis animo sit futurna plant infracta.

L

Quippe

Quippe qui salutaribus philosophie
praeceptis hoc jam diu fuerit consecu-
tas, ut sciat, hanc communem esse mor-
alium legem, ut pati necesse sit multa
adversa: & sapientis nihil esse prestare
prater culpam: neque laedi quemquam
posse, nisi a se ipso. Denique magnitu-
dini huic animi gratulabimur.

11 S. Si animus est infirmus, et dolor
ista recens, ut respire videatur medi-
cinam, bipartita erit oratio. Priori
parte animum dolentium in nos trans-
feremus, ut nostro magis dolori obse-
qui, quam alienum mitigare velle, vis-
deamur.

12 S. Affirmabimus, nos parum esse i-
doneos, qui solemur alios, cum tanto-
pere animi discruciemur, ut consolati-
one ipsi egeamus.

13 S. Atque, ut ex animo hoc dicere
credamur, causas doloris nostri affe-
remus: nempe gravitatem mali, quo
quis est affectus; et indignitatem per-
sonae illud perpetientis; ubi & lause-
jus admiscetur.

14 S. Addemus, non nos modo propterea
dolere, sed omnes bonos.

Et talis erit prima pars, quam conse-
quimur

quimur hoc, ut facilius persuadeamus. alteri, adversam fortunam magno forte esse animo ferendam: quippe qui videat, multum quidem affici nos castum tristis: verum tamen aequo cum animo tolerare. At illos, qui non commoventur malis nostris, etiam odimus: que nihil ad persuadendum noxium est magis.

15 S. Altera vero orationis parte adferemus ea, quae idonea sunt dolori leniendo. Quale fuerit, si affirmes, malum grave quidem esse; sed quod patientia possit mitigari.

Iuxta illud Venusini poëta:

Lib. 1 ed.
24.

Durum, sed levius fit patientia,
Quicquid corrigere est nefas.

16 S. Imò nec grane adeò esse, quam videtur. Nam non futurum hoc diuturnum. Vel, bono alio posse resarcire. Vel graviora multò alios perpeti.

17 S. Argumenta hic imprimis sumemus ab honesto, utili, necessario, iucundo, possibili.

18 S. Ab honesto, quia hac divina est voluntas.

voluntas, hoc ratio dictat, hoc virtutis
extigit natura, ut animi dolorem recte
factorum conscientia mitigemus.

19 S. Ab utili, quia virtus rebus ad-
versis redditur illustrior clariorque; ac
praterea ijsdem erudimur, & pruden-
tiore ac meliore evadimus.

Iure sancte Alexander Magnus hoc v-
no nomine infeliciar fuisse jure cense-
tur, quod semper fuerit felix. Nec e-
niam vina cum magis, quibus se tanto-
pere ingurgitabat, quam dulcis inebri-
abat fortuna.

20 S. A necessario, quia, qua effugere
non licet, et lugendo non corrigimus,
sed exasperamus.

Eoque, ut ait Publius Mimus,

Peras, non culpes, quod vitari non posse;

21 S. A jucundo, quia unicunque nunc
ingrata sors ista sit; tamen venit tem-
pus, quo voluptatem gignet praterito-
rum malorum memoria cum honesto
nomine conjuncta.

22 S. A possibili, quia nulla est calami-
tas

in tanta, quin patiendo vincatur.

23 S. Ac postremo isti argumento multum roboris accesserit ab illustribus eorum exemplis, qui adversa constanter pertulere. Quia si domestica fuerint, multò etiam amplius movebunt.

24 S. Denique exemplis illis ad pristinam abortabimur virtutem, atque animum fortem, ne frustra se maceret, ac nominis sui honorem, si impatiens se gerat, offuscet, atque immittat; suisque hostibus gaudium creet.

Quid verò prohibet, quo minùs & alteram methodum præscribamus?

25 S. Possumus autem hanc etiam viam inire. Primum quidem cassas adferemus, qua nos ad consolandi officium impulerint.

Ut sunt cognatio, amicitia, misericordia, hortatus amicorum, & alia.

26 S. Deinde agemus de naturâ mali, quod fatebimur grave quidem esse, & tale, ut propterea ipsi etiam doleamus non mediocriter: sed negabimus, durū adeo iudicandū, ut ejus molestia

quisquam animam suum debilitari ac
frangi patiatur.

26 S. Post illa ex persona ejus, que
malum patitur, quadrifariam argu-
mentabimur. Primum monebimus,
ut cogitet, hominem se esse, eoque
humanam conditionem ferre constan-
ter oportere.

Ut sicuti immoderatè lugeatur mors
mariti, vel vxoris, affirmabimus, hauc
fuisse, esse, fore sortem omnium, vt
serius, ocius, vita hæc deseratur; nec
causam fuisse, cur ille illave eximere-
tur communi hominum legi, atque a-
deò omnium, quæ ortum habent; quan-
do omnia, quæ ejusmodi sunt occi-
dunt. Pulcrè Statius Papinius*:

* Lib. 2.

Silvar. in.

Epicedio.

Glauciae.

----- *Omnia funta,*

Aut moritura vides, obeunt noctesq; diesq;
Astraq; nec solidis prodest sua machina terris.
Nam populos, mortale genus, pleblisq; seduca
Quis fleat interitus? Hos bella, hos aquora pos-
His amore exitio furor his, et seva cupido; (cunt
Ut sileam morbos; hos ora ridentia bruma,
Ilos implacido letalis Sirius igni. (hiatus.
Hos manet imbrifero pallens Autumnus.
Quicquid habet ortus, finem timet, submersus,
Bruma. (omnes,

27. *Huic in viro succedit, quod non homo solum sit, sed etiam mas: eoque non debeat esse animo mollis, & effeminato.*

Sanè quid turpius, quam ut viri qui esse volunt, animos gerant muliebres? Et tamen in luctu nihil pervulgatum magis. Quod cum videret Lyciorum legislator; voluit, ut mares lugentes feminis uterentur habitu, quod significaret, luctum esse quid muliere magis dignum, quam viro liberaliter instituto: tum etiam, ut schemate tali animus ad tranquilitatem citius reducatur. Auctor Plutarchus Consolatione ad Apollonium.

28. *Tertium esto, quod non vir modò sit, sed etiam habeatur, et sit vir prudens. Quando cogitare debet, quicquid extra se est, ex adventitio fulgere: ut liberos, honores, opes: immo vitam ipsam xenos + solum nostram esse, immo verò natura, vel Dei potius:*

^{† vsu.}
^{* posselli-}
^{one.}

Quod eleganti hoc versu indicat Lucretius †:

† lib. 3.

Vitaque mancipio nullis datur, omnibus usu.

L. 4.

29. *Quar-*

29° S. *Quartum, nobis quidem Christi Sospitatoris cultoribus illud est, quod non modo quis civilis est prudentia instructus; sed Christiana etiam religione sit imbutus. Atque a Christiani conditione facti sunt, ut calamitatibus huius seculi exerceantur, ne cum mundo fereantur. Delibari quoque hic poterit locus communis de providentia divina in malo.*

30° S. *Quod si quis non Christianus tantummodo sit, sed etiam doctor Christianus: jam quin etum inde petetur argumentum.*

Vt qui non homo duntaxat sit, sed etiam vir; nec vir modo, sed insuper prudentia commendabilis; nec talis modo, sed simul Christianus, atque adeo, quem Christianis alijs patientiae & fortitudinis exemplo praetereat; ne quod una manu exstruit, id altera destruit. Notum est illud Dionysij Catonis:

Turpe est doctori, cum culpa, ed arguit ipsum.

Atq; haec dicta sunt de consolatione primi generis: in qua praestare aliquid

fi

† 1 Cor.
11. 32.

si voleſ, è recentioribus quidem ju-
bunt duo ſummi viri, Erasmus com-
mentatione illâ, quam inscripsit de e-
piſtolis conſcribendis; ac Iulius Scali-
ger lib. 111. de re poëticâ cap. cxxiiii:
è veteribus autem, cùm Rhetores, &
hos inter Menander lib. 11. cap. viii.
tum oratores & philoſophi, vt Tullius
tot epiftolis; ac præterea Servius Sul-
picius epiftolâ ad Ciceronem de mor-
te Tulliæ; item Seneca ad Polybium,
Marciam, Helviam; Plutarchus ad Ap-
ollonium, & vxorem; Aristides ad E-
tonci parentes, atque alij.

31. S. Alterum genus ſolatur mœrentes,
eo quod jam malum ſibi putent im-
minere.

Ut ſiquis apud tyrannum veneſit in
ſuſpicioñem conjuſationiſ. Quomodo
hujusmodi conſolationē tractari con-
veniat, non melius poſſum dicere,
quām Iulij Scaligeri verbiſ. Sic vero
ſcribit ſummuſ vir:

32. S. Conſolatio talis in duas partes
erit diuidenda. In primâ pones
ſpem, quâ vel opinio deleri vel
L. 5; ita

ira placari possit. In secundâ addes animos, eventum contemnens, carissima quæque ostendens esse vilissima: denique à philosophis mundi, vitæque contemtoribus, omnia mutuanda. Quæ si vulgata sint præcepta, sententiae, proverbia: alijs omnino verbis, numeris, figuris, exprimenda sunt. Nihil enim minus movet, quam familiaria, nota, atque quotidiana. Sin à vulgi opinionibus usque maximè abhorrent, ac propterea ægrè animum subire valent: tum verò non tam rationibus, atque argumentis, fides extorquenda, quam exemplorum persuasione insinuanda. *De consolatione satis.*

C A P . XXV.

De Petitoria.

15. In quarto genere orationum dominatur gratia affectus. Vii sunt petitoriae.

25. Petitione aliquid postulamus, vel pro nobis, vel pro aliis. Posterior hac

In-

Intercessio vocatur.

Vtrisque artificium paucis complexus est Servius; ubi Iunonis ad Aëolum orationem enarrat, *Rheticum*, inquit, est in omni petitione hoc observare, ut possit praestari, quod petitur, id est, ut sit possibilitas: & sit res justa, quae petitur: ut habeat modum petitio: ut sequatur remuneratio. Et sciendum, secundum hunc ordinem omnes petitiones: formare Virgilium: ut in hoc loco possibilis est:

Æole, namq; tibi Divum pater, atq; hominum
Et mulcere dedit fluctus, & tollere vento. (rex,.
Iusta petitio est:

Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aquor,
Ilium in Italiam portans, victosq; penates.
Omne enim, quod contra inimicos petimus iustum:
Modus est petitionis. (est).

Incute vim ventis, submersa sq; obrue puppes,
Aut age diversas, & disyce corpora ponte.

Remuneratio:

Sunt mihi bis septem praestanti corpore nymphæ,
Quarum, qua formâ pulcherrima, Dei operam
Connubio jungam stabile, propriamq; discabo:
Omnes ut tecum meritis pro talibus annos
Exigat, & pulchrâ faciat te prolo parentem.

Hactenus Mæro, Serviusque. Sed
cum non vnum petitionum genus, di-
stinctius

stinctius videtur de utroque esse dicendum.

3. S. Petition alia recta est, alia obliqua.

In illa aperte aliquid petimus: in hac, insinuatione opus est.

4. S. Aperta petition locum habet in re planè honesta, & apud eum, qui bene nobis vult.

5. S. In hac primum aliquid permittitur ad amorem magis conciliandum nobis.

6. S. Etiam, si opus fuerit, modum ostendimus, quo negotium confici possit.

7. S. Denique remunerationem pollicemur.

8. S. Obliqua vero petitione utimur, si vel parum sit honestum, quod poscimus: vel is parum est amicus, quem poscimus.

9. S. In hac primum exponimus, quam noxius sit egenti pudor, quantaq; videatur esse audacia, postulare à quoquam rem tantam, de quo nunquam sis bene promeritus; vel cui saltē nabil prestiteris magnopere gratia dignum.

10. S. Addemus, nos nihilominus spem maximam concepisse, fore, ut repul-

ſam:

sam non feramus. Et ne temere videamur confidere, afferemus fiducia caussas: ut quod alijs etiam benefecierit, quibus justius poterat negare: item quod divina quedam sit bonitas viri, qua prodeesse omnibus gaudet.

11. §. Quod si iam ante de nobis bene meritus fuerit affirmabimus, cum multum ei simus devincti, tamen velle esse obstrictiores. Referemus etiam, ut eum in parentis loco coluerimus semper, omnemque in eo collocemus fiduciam, neque cuiquam deberemus malimus, quam illi.

12. §. Sin ipsi aliquando praestiterimus beneficium, id solum attingemus modeste, ne, quasi debitum, flagitare improbe videamur.

13. §. Habet hic etiam locum laudationis parentum, & maiorum utriusque: ac si necessitudine inter se conjuncti fuerint, illud ipsum, ac mutua juvanda augendaque dignitatis officia commorabimus. Indicabimus etiam, quam pulchrum sit, ut heredes opum paternarum simul amicitia sint heredes.

14. §. Ostendemus præterea, petere nos rem honestam, piam, justam, illi facilem, quem

quem rogamus; nobis vero perutilem,
vel etiam necessariam. Atque hic
misericordiam ab inopia, vel miseria
nostra, ciebimus.

15 s. Quod siquid incommode videatur
ad alterum posse redundare: vel hoc
refellamus, vel extenuabimus. Di-
cemos commune nobis esse negotium
cum ijs, quos ille odit, aut timet.

16 s. Etiam preces addemus, & obte-
stationes per res illas, vel personas,
quibus eum nihil habere carius con-
stat.

17 s. Denique promittimus animum
gratum: & quamvis facultas refe-
rendi gratias, vel nulla sit, vel exi-
guas; tamen summam fore animi nostri
propensionem, & prolixam semper vo-
luntatem. Totos etiam nos fidei illius
consecrabimus.

Petitionis exemplum est apud Iso-
ratem epistolā viii. quā poscit à
Mitylenæis, ut ab exilio revocent A-
genorem, nepotum suorum magi-
strum. Multa etiam exempla suppeli-
tabunt epistolæ Ciceronis. Eas inter-
sideris instar, relucet elegans illa ad
epist. 12. Luccium*, quā Tullius petit, ut quæ

in consulatu suo gesserat, literis velit consignare.

Porrò ad petitoriam refer quoque orationem legati, qui missus est, ut auxilium adversus hostes, vel quid aliud, exposcat. Item eam, quā rogatur princeps, ut in urbem nostram, sive ad solemne festum, sive aliā de causā, venire dignetur. De priori agit Menander lib. ii. cap. xi. de posteriori tractat cap. seq.

C A P. XXVI.

De Invectiva & objurgatione.

I. S. Supersunt orationes, quae generi subiiciuntur Iuridicali. Ut sunt invectiva, objurgatio, expostulatio, exprobratio, & deprecatio.

Quanquam invectiva videtur non recte minus posse referri ad genus demonstrativum: ut quæ contineat vituperationem personæ, aut vitij. Sed qui maluerunt de illâ tractare hoc loco, ed respexerunt, quod tantum afflatur in genere juridicali; sed etiam in

in tractandi modo imitetur forensem accusandi formam.

25. In invectivis argumenta ad probandum suppeditant ea, que de vituperatione in genere demonstrativo; de que criminazione, in iuridicali genere dicta sunt. Ordo non est hic unusmodi. Nam interdum invehimur in vitam omnem à puero usque ad aetatem proiectam: interdum certis viiiorum capitibus insistimus. Affectus autem, quos movere in eo convenit, quem exagitamus, sunt duo imprimis, pudor facti, & metus ignominiae, aut poena: apud alios autem concitantur ira, odium, invidia, affectus alij: de quibus in παρελογίᾳ agimus.

Exemplo hīc esse possunt Demosthenes in Aristogitonem, & quæ idem adversus Æschinem, vel hic adversus Demosthenem scripsit. Item Cicero in Catilinam, Vatinium, Pisonem, Antonium: item quæ illum in Sallustium dixisse, vel Sallustium in Ciceronem, vulgo est persuasum.

35. *Nec in personā habetur tantum, sed etiam senatum, vel populum uniuersum.*

Cujusmodi est oratio Pontij Herennij in Romanos, cùm dedidissent fœderis Caudini auctores, bellumque indixissent Samnitibus. Livium vide lib. ix.

45. *Vtrobij cavendum, ne frena laxemus maledicentia: idque eo magis, quia ne summi quidem viri satis hac parte cavere sibi potuerunt.*

Nunquam sanè homines magis esse diserti solent, quam si alios exagitare liceat. Sed canina hæc plurimum suæ cæstus est.

55. *Objurgatio est reprehensio ob delitum, qua emendationem alterius sibi proponat.*

Difserit ab invectivâ, quod hæc ferè circa inimicos versetur, & id spectet, ut noceat: illa instituatur erga amicos, et hoc studeat, ut prospicit. Adde, quod objurgatio plurimū est superioris; ut imperatoris.

peratoris erga militem, patris adversus filium.

6 §. In hac ante omnia despicere oportet, quo ingenio is sit, quicum nobis negotium est. Sunt enim non pauci adeo dura cervicis, ut nihil proficias, nisi graviter intones, & minas etiam addas. Sunt alij ingenij adeo mitis, ut hanc si viam inire velis, perdas eos potius, quam corrigas.

7 §. De methodo ita statuimus. Primum ob oculos delictum ponitur. Vbi videndum, ne graviori illud nomine vocemus, quam convenit: prasertim apud eos qui rerum momenta judicij erutinâ norunt ponderare. Sin crimen fuerit plane atrox, ferè satius est, ut scapham vocemus scapham, & sicum, sicum.

8 §. Hinc, quod peccatum est exagrabimus à circumstantijs persona, loco, temporis, modi. Item ab aliorum comparatione.

9 §. Et quidem apud homines duros, quos aliter flectere non possis, sequetur gravis expostulatio, atq; etiam comminatio. Ac definere expedit oratione concisa. ut maior iniiciatur terror:

Quo-

Quomodo in tempestate homines magis fulmen extimescunt, quando, quā parte erupturum sit, non vident.

10 §. At eos qui dociles sunt, non nimis exasperabimus: sed orationis acrimoniam paullo mellis temperabimus. Hoc fiet, si initio landemus.

Nam meritā si tribuerimus laudem, videbimus non odio, aut malevolentiam reprehendere, sed amore. Vide, quae de hortatoria diximus superius cap. **xxiiii. §. xi.** Propterea utile interdum est: potissimum in epistolis, si intitio quædam afferantur ex loco communis de discrimine adulatoris, & veri amici.

11 §. Prodest quoque, si affirmemus, nos necessitate ad actos ad reprehendendum accessisse.

Vti de monitoria diximus cap. **xxi.**
§. 6.

Vocant Græci ~~μεμονων~~ ~~μεμονων~~ ~~αράγγις~~, simulationem necessitatis.

12 §. Valeat

12 S. *Valet etiam, si non tam ipsi vi-
tium hoc in amico observasse videa-
mur: sed ab alijs in eo id requiri deb-
emus.*

Quemadmodum & in monitoria
fit: ut retuli cap. xxi. §. 5.

Nuncupant ~~ορθωτε~~ ὑπαλλαγὴν, com-
mutationem persona. Atque hæc duo
in epistolis præcipuè habent locum.

13 S. *Multum etiam refert, si, quos
reprehendimus, sentiant nos dolere co-
rum vicem. Ut & si postremo eos loco
commoneamus virtutis pristine, & quæ
de illis habeamus spem, proponamus.*
Qua duo non epistolis modo ad amicos
exaratis convenient: sed etiam ora-
tionibus de rebus gravissimis ad sena-
tum, populum, vel exercitum, in-
staurantis.

Exemplo in hoc genere esto inter-

* Apud T. a. alias oratio Germanici * ad milites re-
citur lib. belles. Vbi de genere criminis sunt ista:
a. Annal.

*Quod nomen huic cætui dabo? milites ne
appellam? quod filium imperatoris vestri,
vallo & armis circum sedisti? An cives?
quibus tam projecta senatus auctoritas?
hostium*

hostium quoque ius, & sacra legationis, & fas gentium rupistis &c. A circumstantijs mox exaggerat: Primane & vigesima legiones, illa signis à Tiberio acceptis, tu tot priorum socia, tot premis aucta, egregiam duci vestro gratiam refertis? Hinc comminatio sequitur: *Hunc ego nuncium patri, lata omnia alijs è provincijs audiendi feram?* Post aliqua conclusurus, vide ut ad spem, atque amorem excitet: *Tua dis-
ve Augste, cælo recepta mens, tua, pa-
ter Druse, image, tui memoria, sisdem
istis cum militibus, quos jam pudor &
gloria intrat, eluant hanc maculam, ira-
gne civiles in exitium hostibus vertant.*

45. Sed si is fuerit, in quem vel iure, ac beneficio naturæ, vel aliter, penè nihil non licet nobis: jam laudis vel dissimulationis lenimento vix unquam erit opus.

Ut in oratione Veturiae ad Coriolanum apud Liviū*: *Sine, priusquam com-
exū accipio, sciām, ad hostē, an ad filiū
venerim: captiva, materve in castris
iūsim. in hoc me longa vita, et infelix se-
bita traxit, ut exulē tē, deinde hostē vi-
nō? potuisti poplari hanc terrā, quae te
genuit.*

genuit, atque aluit? non tibi, quamvis
infarto animo, & minaci perveneras, in-
gredienti fines ira cecidit? non cum in
conspicere Roma fuit, succurrerat, intra illa
mœnia domus, ac penates mei sunt? ma-
ter, conjux, liberig? Ergo ego nisi pe-
perissim, Roma non oppugnaretur? nisi fi-
lium haberem, in liberâ patriâ mortua
essem? Sed ego nihil jam pati nec tibi
turpis, quam mihi miseriis possum: nec
ut sim miserrima, diu futura sum. De
his videris: quos si pergis, aut immatu-
ra mors, aut longa servitus manet.

CAP. XXVII.

De Expostulatione, exprobatione,
& deprecatione.

1. S. Expostulatio est querimonia de in-
juriâ acceptâ.
2. S. Ea vel levior est, vel gravior. Le-
vior, vel lande, vel joco, vel dissimu-
latione, temperanda est: nisi forti
summa autoritatis apud alterum si-
muis. Ac factum quidem improba-
bimus: excusabimus vero volunta-
tem, quantum licet. Dicemus nos mi-
rari,

rari, quod officium neglexerit: sed quidvis tamen malle suspicari, quam eò hoc factum esse, quia nostri, vel amicorum, vel Recip. amore minus tangatur, quam solet.

35. In graviori expostulatione videntur, ne ob leves causas fiat: & ut gravis sub sit causa, tamen ita est insituenda oratio, ut ne injuriam nimis videamur exaggerare: sed potius credamur, multò plura tulisse, quæ silentio hactenus presserimus: nunc autem eò processisse malum, ut dissimilari ultrà non possit: præsertim cùm majora etiam timeantur.

Nihil sanè fidem magis adstruit querimoniae nostræ, quam si reluceat in eâ animus patiens. Nam ita consequimur, ut videatur illam extorsisse necessitas. Itaque opera danda est, præsertim personæ gravi, nequid abjectum ac muliebre habeat sermo. Attamen adfictis planè, atque oppressis, miserabili oratione ut licet apud superiores, & omnes, quorum in manu eorum sita est salus. Dispar verò ratio erit si apud æquales dicamus; nec eum, de quo querimur, perditum ire velimus,

mus, sed ad mentem revocare sanio-
rem. Eaque in re praeit nobis Tullius
ipse Philip. 1. *Priusquam*, inquit, de
Rep. dicere incipio, pauca querar de he-
sternâ M. Antonij iniuriâ, cui sum a-
amicus: idque nonnullo eius officio debere
esse, pre me semper tuli. *Quid tandem*
erat causa, ckr in senatum hester-
no die tam acerbè cogerer? solusque
aberam? an non sapè minùs frequentes fu-
isti? an eares agebatur, ut etiam agro-
tos, deferri oporticeret? Annibal, credo,
erat ad portas, aut de Pgrribi pace age-
batur: ad quām causam etiam Appsum
illum & cacum, & senem, delatum esse,
memoria proditum est. De supplicatio-
nibus referebatur: quo in genere senato-
res deesse non solent. Coguntur enim
non pignoribus, sed eorum, quorum de
honore agitur, gratiâ: quod idem fit,
cum de triumpho refertur. Ita sine cura
consules sunt, ut penè liberum sit senatori
non adesse: qui cum mihi mos notus esset,
cumque de via languerem, & mihi met
displicerem: nisi pro amicitia, qui hoc
ediceret. At ille, vobis audientibus,
cum fabris se dominum meam venturum
esse dixit. Nimis iracundè hoc quidem,
& valde intemperanter. Cuius enim ma-
leficij

leſij iſta paena eſt, ut dicere in hoc or-
dine aunderet, ſe publicis operis diſturbia-
rum publicè ex ſenatus ſententiā adiſ-
cretam domum? quiſ autem unquam tanta
damno ſenatorem coegit? aut quid eſt ul-
tra pignus, aut multam? qui ſi ſciffet,
quam ſententiam diſcretus eſſet, remi-
ſiſſet aliquid proſecto de ſeveritate cogēdī.

4 ſ. Sequitur exprobratio, qua eō diſ-
fert ab expoſtulatione, quod illa etiam
fiat adverſus amicos; exprobatio ad-
verſus inimicos; neque hōs quosvis, ſed
ingratos.

5 ſ. Conſtat partibus duabns. Prior eſt
beneficij nostri commemoratio, & ex-
aggeratio. Quia verō parūm liberalē
videtur beneficia ſua objeſtare, eaq;
extollere multūm: eō affirmabimus, id
nos facere invitos; ſed alienis compelli
iniurias. Atque hīc & conſcientiam
adverſarij teſtari licebit.

6 ſ. Altera pars eſt expoſitio, nec non
amplificatio maleſicij alieni.

7 ſ. Quandoque & ab hypotheſi ad
theſi adſcenditur, univerſeq; ali-
quid dicitur de vitio criminis ingrati.

Exēplo ſit epiftola Ciceronis ad An-
tonium;

tonium, quæ quincta est libri quincti. Item epistola scholastici, seu rhetoris cuiusdam, sub nomine Ciceronis ad Octavium. Ut & oratio Ariadnæ ad Thescum apud Catullum*, cujus initium,

* carmine
de nuptijs
Pelei &
Thetidis.

Siccome me patrys abveftam perfide ab oris.

† Lib. 4. Et oratio Didūs ad Aeneam†, quæ incipit.

Num fletu ingemuit nostro &c.

Item apud Ovidium epist. Medeæ ad Iasonem.

85. Deprecatio tractanda est in hunc modum. Primum opera danda est, ut tempore fiat opportuno. Item personas, qui gratiâ & autoritate possent: quippe quibus nihil facile negetur. Vel per homines miseros, & luctu ac squallore confectos: quorum infelici conditioni ultrâ mali quicquam accudere velle, durum videatur.

Vide, quæ de tempore commodo, & personis idoneis, superius & diximus, cum de affectu Lenitatis ageremus.

95. Hinc

95. Hinc demonstrabimus, crimen non esse malitia commissum. Vbi loci Purgationis adhibentur. Sed si color eiusmodi non habeat locum: satius est, ut ingenuè culpam faciamur, quam ut frivolis nos ratiunculis defendamus. Siquidem illud turpis causa patronicum offendere magis viros principes solet. Praterea, si crimen tantopere imminuamus, clementia sua detrahunt existimant, quasi leviculam tamum modo culpam condonet.

100. Posthac tractandus est locus communis de clementia: sed non evagandum nimis: eaque præcipue afferri debent, qua causa magis propria sunt.

115. Exinde adjungemus rationes à qualitate personæ, pro qua dicitur: ut qua pertinetur à nobilitate ejus, eruditione, annecta vita innocentia, meritis erga Remp. item ostendemus, ut, si ignoscatur, nihil quidem incommodum inde ad Remp. possit redundare; hominem vero ipsum magnopere utili fore Reip.

125. Postremò adhibentur dæcia + que- + dubitatio
rimonia, obsecratio: in quibus ramen de eo, quid
omnibus τὸ πέπον * est suadendum:
quia, si gravis sit persona, nihil pro ea
miser sit
acturus.
*decorum

muliębriser ac demisse nimis est poscēdū.

Exemplum deprecationis apud Ciceronem habemus in peroratione orationis pro Murena: *Fidem vestrā, vel defensoris, & amici officio adductus, oro, atque obsecro, iudices, ut ne hominis miseri, & cum corporis morbo, tum animi dolore confecti, L. Murena, recentem gratulationē novā lamentatione obruatis &c.* Ceterū vix in judicio deprecationi est locus; nisi cūm pro eo dicimus, cuius magna sunt merita. At tum in loco communi per amplificationē inijcitur: vt ait scriptor ad Herentium lib. 1. An apud parentē vel Imperatorem, dispar est ratio: vnde Cicero pro Ligario: *Causas, Casar, egī multas, & quidem tecum, dum te in foro tenuit ratio honorū tuorum: certè nunquam hoc modo, Igno scite, iudices, erravit, lapsus est, non præcavit: si unquam posthac. Ad parentē sic agi solet. Ad iudices, Non fecit, nō cogitavit, falsi testes, fictum crimen. Atque hæc dicta sunt de Inventionis doctrinā, tum primariā, & magis simplici; tum alterā ex priori ortā: quibus duabus eam partibus absolvī, superiūs * dicebamus.*

FINIS LIBRI SECUNDI.

GERARDI

GERARDI IOANNIS VOSSI
 PARTITIONVM
 ORATORIARVM

Liber. Tertius.

CAP. I.

De dispositione vniuersit.

15.

ACcedamus nunc ad alteram Rhetorices partem, qua dispositio vocatur. Est ea partium orationis idonea ad persuadendum colloquio-

Ex qua definitione patet, quanto perre aberrent, qui Dispositionem hanc Logicæ esse partem contendunt, cum Logica Dispositis longè alia sit. Quippe si eo nomine intelligant $\lambda\omega\mu\pi$ syllogismi: hæc solùm respicit ordinem terminorū in syllogismo. Sin methodum sic appellant: ea spectat, vel artium, & disciplinarū constitutionē; vel tractationē questionum, sed nudā, citra exordium, aut epilogum; citra mores, & affectus;

fectus; quæ ad persuadendū adhibentur.
Vt etiam diximus lib. I. cap. I.

2. S. Partes orationis duas sunt simpliciter necessaria, propositio, & fides, seu probatio, quæ & contentio dicitur.

Quicmadmodum enim in omni syllogismo conclusio est, quæ probetur, & argumentum, per quod probetur: ita in omni quoque oratione est principalis quædam controversia, quam propositio assignat, & rationes sunt causiam nostram probantes, adversarij refellentes, quæ in fide, seu contentione collocantur.

3. S. Sunt præterea due partes necessariae, n. b. e. propter hominum infirmitatem; qui, cum rationibus sepe non moveantur, affectibus sunt trahendi. Ea partes sunt exordium, & peroratio: illud ad conciliandum, hec ad conciliandum imprimis adhibetur.

4. S. Interdum & quinta pars accedit, narratio, idque potissimum in genere Iuridicali. Quinetiam sex orationis partes status possunt, quia fides seu contentio confirmationem & confirmationem comprehendit.

CAP. II.

De Exordij duplii officio, & Vtriusque locis generatim.

I 5. Exordij manus est duplex: indicat enim scopum orationis, & preparat auditorem ad reliquam dictiōnem.

Ac Cicero quidem prius solet animos parare, & deinde exponere, quā de re sit dicturus. Sed veterum multi contrarium facere solent, ac quandoque etiam Cicero ipse.

3 5. Bifariam vero à priori munere incipimus. Interdum quidem simpliciter exponimus, quā de re dicendum sit. Quansvis autem Aristoteles eiusmodi exordium minus probet, quia oratio sic quasi ἀκέπαντ^ο sit: constat tamen praestantes etiam oratores ita ordiri.

*trunca & capite ca-
rens.

Vt Gorgiam Leontinum, qui de Eliensium laude dicturus, ita cœpit: *Eliis, πόλις οὐδαίμων*. Nec multū abit [†] Eliis beallud Gregorij Nazianzeni in laudem tacititas.

Athanasij, Αὐγαύετον ἐπαυγῶν ἀρετὴν ἐπαυγῆσσαι *.

* Athana-
sum lau-
dans, vir-
tutem lau-
dabo.

3 S. Sed sēpius auspicamur à generali
pronunciatio ex intimis causis visceri-
bus ducē: cui tanquam fundamento
mox superstruitur questio particu-
laris.

Vt si Elienses laudaturus inde ordi-
atur, quod vtile sit præclaras vrbes
laudibus ornari: aut si Athanasium cele-
braturus, inde inchoēt, quod viros vir-
tute præcellenti præditos oratione ex-
tolli oporteat, quo ita ad imitationem
eorum alij incitentur. Similiter adver-
sus adulterum, vel meretricem dictu-
rus, incipere poterit à laude castitatis,
aut viruperatione vagæ libidinis.

4 S. Porro cum, qui vel solum hoc artifi-
cium satis attenderit, non facile de-
ficiet commode ordiendi ratio. Attra-
men ne eandem semper incudem tun-
damus, necesse etiam est nosse alias vi-
as, qua similiter ad scopum orationis
ducant. Hujusmodi est initium Σε-
ναλίνης, sive ab opinione eorum, a-
pud quos dicemus.

Quo,

Quomodo Demosthenes adversus

Midiam orditur *: Τὴν μὲν ἀστέγειαν, ἡντὶς οὐ περιέρχεται, καὶ τὴν ὑβριν, ἡ περὶ τῶν ἀπαρτιστικῶν, ἀντὶ χειρὶς Μειδίας, ἡδέρα τοῦτον, ὡς τὸν Judices, & ἄλλου πολιτῶν, ἀγνοεῖν διοικεῖ. Item Cicero ^{contumelia in omni} in Catilinam: Video P. C. nes semper in me omnium vestrum ora atque oculos utatur. Me esse conversos. Video vos, non solum do dias, nem aut vestrum, aut aliorum civium, arbitror ignorare.

§ 5. Item initium ὀκτωβοίας, sive ex abundanti: cum, antequam dicamus, de quo agere propositum sit, premittimus, nos eo contentos fore, et si adferre possimus alia non leviora, immo etiam graviora.

Ut si agendum esset adversus Phrynam, mulierem tribus digitis minorem, quam quatuor cubitorum, cæteroquin formosam: quæ à Pisistrato exule, conscientia McGacle, adornata habitu Miner-va, & Athenas curru innecta, seseque Palladem simulans, dictitârat, tyrannum, quem ejecerant, reduci debere; atque ita rudi populo os subleverat: *vti & ^{et} ⁱⁿ Herodotus lib. I. * In thenæus, caussâ istiusmodi sic incipere aliquis lib. 133.

Hermo-
genes de
inventione
lib. I. cap.
33

potuisset †: Audax mulier jure optimo
horrendi possit sacrilegij accusari: quip-
pe qua Minerva honores, quam Atheni-
ensem civitas tantopere semper coluit,
sibi impiè vindicarit. Verum enim vero
atrox hoc crimen Deorum volo relinques-
re vindicta: qui soli pœnas meritis hanc
minores repetere ab eâ possunt. At mibi
satis in presentia erit, si ea in medium
adferam, qua commisit contra populi
majestatem.

Exemplum simile est, Quamquam
non adulterij, minus quam furti crimen
possunt intentare: non tamen tam durus
ero accusator, quam vicinus impius fu-
isti. Item, Cum majora etiam in Socra-
te possint commendari, tamen nunc solam
eius patientiam laudabo. Sed frustra hu-
jusmodi exordium anquirit orator, ut-
cunque arte valeat, nisi res ipsa sug-
gesserit.

65. Etiam à rei, de qua dicendum,
amplificatione ordimur. Cujusmodi
est ista. Si vnquā aliās, nunc de ma-
ximo negotio dicendum nobis esse.

Ita Cicero incipit pro domo suâ ad
Pontifices. Cum multa divinitus, pon-
ifices, à majoribus nostris inventa, neque

infusa sint: cum nihil praeclarius, quam quod eosdem, & religionibus immortalium, & summe resp. praeesse voluerant: ut amplissimi, & clarissimi cives Remp. bene gerendo, religiones sapienter interro- preando, rempa. conservarent. Quod siullo tempore magna causa in sacerdotum populi Rom. iudiciorac potestate versata est: hec perfecto tanta est, ut omnis Rcp. dignitas, omnium civium salus, vita, lib- bertas, are, foci, dij penates, bona fortu- na, domicilia, vestra sapientia, fidei, pos- testatique commissa creditaque esse vi- deantur. Vobis hodierno die constituen- dum est, virum posthac amentes, ac per- ditos magistratus improborum ac scele- ratorum civium praesidio nudare, an e- tiam Deorum immortalium religione ar- mare malitis. Simile exemplu sit, Cum multa in hujus landem (vel vitupera- tionem) dici possint, familiam tamen- ducit illud, de quo nunc agere propositum est nobis. Vocant aliqui exordium ^{ad} duplo. Atque haec de primo exor- dij officio, quo docilis redditur.

7. S. Alterum exordij munus erat, ut auditoris animus, velut medicamentis quibusdam, ad benevolentiam & atten- tionem, preparetur. Sed hujusmodi pro- lusso

* A divisi-
one.

luso non semper est necessaria. Nam si auditor nos amet, ac suspiciat; neq; animus ejus ullà suspicione sit preoccupatus: quid attinet benevolentiam auctoritatis? Si item libenter audimur, quid opus fuerit laborare, ut attente audiamur? presertim in orationis initio, ubi omnes auribus maximè arresti esse solent? Quare prudentis est oratoris dispicere, quandores, & tempus, medicamenta ista requirant: ne si puerorum more, náopeja ejusmodi, ubi opus non est, consetemur: auditorem minus etiam benevolum; atq; attentum, reddamus.

8. S. Quibus argumentis benevolentia paretur, partim in amoris loco ostendimus libro superiori*: partim ex iis colligere erit, que de locis Exordii in genere iuridicale inscriuntur** dico-
mus.

*cap. 9.

**cap. seq.

§. 1. 2. &c.

deinceps.

9. S. Paratur autem benevolentia, vel aperte, vel occulte. Quando aperte hoc agimus, Αρχή, sive Principium, vocatur: atq; ejusmodi exordium in genere honesto plurimum adhibetur.

Vt si contra parricidam dicatur.

10. S. Si idem occulte fiat, vocatur Insinuatio,

Innuatio, Greco: ἔροσθ.

Insinuatio quidem, quia quasi in si-
num, hoc est, in pectus, atque animum,
clam irrepatur: ἔροσθ autem à similitudine
clandestini ingressus, quo urbes capi-
solent. Tale est initium orationis ejus,
quam Cæsar apud Sallustium habet pro-
conjuratis.

11. 9. *Habetq; istiusmodi exordium pre-
cipue locum in genere turpi, vel ancipiti,
vel ὕδροξεω, sive admirabili.*

Turpi; ut si pro parricida orandum
sit: *ancipiit;* que partim honesta, partim
turpis, ut in causa Orestis, qui matrem
interemit, sed ut patris mortem vlcis-
ceretur: in *admirabili;* ut si quis laudet
paupertatem, exilium, mortem, inju-
stitiam, &c.

12. 9. *In honesta causa ferè utimur
Principio.*

Vti Cicero facit pro lège Maniliā:
vbi cùm locum & tempus dicendi ex-
sistentia sibi obtigisse dixisset, ista sub-
jungit, *Atq; illud imprimis mihi latet
dum:*

dum jure esse video, quod in hac insolita mihi ex hoc loco ratione dicendi, causa talis oblatæ est, in qua oratio nemini de esse potest. Dicendum est de Cn. Pompeij singulari, eximiaque virtute: huius autem orationis difficilius est exitum, quam principium invenire.

13 S. At tum demum in huiusmodi causâ Insinuacione est opus, si auditor, vel defensus sit audiendo; vel persuasus ab ijs, qui priores dixerunt.

Nam quid refert, utrum causa nostra sit honesta, si audire nos gravetur judex, vel non habeat causam pro honesta?

14 S. Atque horum alterum cum sit, etiam attentionem parabimus. Idem faciemus in genere turpi & ancipi, atque etiam humili. Nam quia hoc est de re vili & abjectâ, eò facile negligitur.

15 S. Attentio paratur, partim promissione, partim petitione. Promissione quidem, si polliccamur nos dicturos de rebus novis, magnis, utilibus, vel incundis.

Hoc,

Hoc, ut Servius, & Victorinus, obtrvant, egregiè præsttit Maro, quando de apibus scripturus. ita cecinit:

motinus AERI mellis COELESTIA dona
Exsequar. Et mox
ADMIRANDA ribilium spectaculæ rerum,
MAGNANIMOSQ VEDUCES, totiusq; ordine gemitis
Mores, & studia, q; populos, q; prælia discam.
Intenui labor: at tenui non GLORIA.

165. Quanquam profecto, si sat is par-
reat, rem esse abiectam, plus efficiet:
orator verbo commode & cœpunctuā
prolato, quam si spondeat aureos mona-
tes.

Vt Cicero Philip. vii, de Parvis re-
bus sed fortasse necessariis, consulimur, P.
C. de Appia via, & de moneta. Item si
acturus caussam pauperis, idque in re-
pusillā, dicat, damnum exiguae rei non
minus grave esse paupeti, quam diviti
rei maximæ. Quo artificio apud Quin-
tilianum * pauper utitur, divitem ac-
cusans, qui veneno per flores paupe-
ris sparso, apes eius interemerat.
Num, inquit, oro, ne cui minor dignita-
te vestra videntur aua litiis mea. Ante

* orat. 137.

orient. 132

enim non deberis expectare, ubi pauper magna perdiderim: sed, quoniam lumen sit, quod abstulerit mihi dives, minus est, quod reliquit.

27 S. Petitione autem paratur attentio, cùm auditores, attendere ut velint, rogamus.

Ut apud Cic. pro Sex. Rosc. Quapropter vos oro atque obsecro, judices, ut attenè, bonaque cùm veniā, verba mea audiatis.

28 S. Petitur id quidem in media quoquè oratione; sed fere in initio orationis sollicitè magis fit.

Quomodo id facit Tullius in Milonianā: Quamobrem adeste animis, iudicis, & timorem, si quem habetis, deponite. Nam si unquam de bonis & fortibus viris, si unquam de bene meritis civibus, potestas vobis judicandi fuit, si denique unquam &c.

29 S. Genius suuagorūdator, sive obscurum, quale est in quo difficulter causam percipit auditor, maxime exigit docilitatem. Quare cū alibi ad docilitatem

litatem parandam sufficiat generatim indicasse, qua de re actiornis sis; quod prius esse Exordij munus suprà diximus: hoc in genere etiam distributio-
ne opus est; sed quam brevitas com-
mendet; ne dum dociles facere vis au-
diORES, eos magis confundas.

Verum de hoc accuratiùs infra dice-
mus, in Propositionis doctrinā.

20 §. Si in Exordio accuratè causam
constituerimus, ac diviserimus; propo-
sitione postea nihil erit opus.

Nec obstat, quod superius ex Ari-
stotele dicebamus, Propositionem esse
necessariam orationis partem. Neq;
enim ita hoc accipi debet, quasi sem-
per distinctum sit orationis membrum:
sed quia necessarium est, ut quomodo-
cunque proponatur, sive id in Exordio
fiat, sive in fine Narrationis, sive se-
orsum.

21 §. Quod si in exordio sufficiat sim-
pliciter assignare scopum orationis; eo q;
istis benevolentia et accessionis parande

medicamentis opus non sit: videndum
tunc, an non ordiendi argumentum
praebeat cauſſa, vel occaſo, qua nos
impulit ad dicendum.

Hujusmodi exordio utitur Tullius
oratione pro C. Rabirio: *Etsi, inquit,*
non est mea consuetudinis, initio dicendi
rationem reddere, quā de cauſa quem-
que defendam; propterea quod cum om-
nibus civibus, in eorum periculis, satis
justam mibi cauſam necessitudinis esse
duxis: tamen in hac defensione capitis, fa-
ma, fortunarum omnium C. Rabirii, pro-
ponenda ratio videretur esse officii mei;
propterea quod, que iuſtissima mibi cauſa
ad hunc defendendum esse visa est, ea-
dem vobis ad absolendum debet videri,
&c. Est quoque hujus generis exor-
dium, quod sumitur à lege, vel consue-
tudine: ut in Rullum pro lege agrariâ;
Est hoc in more possum, Quirites, insti-
tutoque majorum, ut iij, quē beneficio ves-
trō imagines familia sua consecuti sunt,
eam primam habent concionem, qua gra-
tiam beneficij vestrè cum suorum laude
coniungant &c. Idem sic Philippicam
ultimam incipit à scripturâ: Si, ut ex-
letteris, quare citata sunt, P. C. scelera-
tissim

nissimorum hostium exercitum casum
fusumque cognovit &c.

19. S. Locus etiam saepe initium dicendi
suggeret.

Nam & vilitas ejus generosis ani-
mis dicendi aufert voluptatem (vnde
Scopelianus* à Clazomeniis rogatus,
dicere apud se vellet, respondit, lus-
tiniam non canere in cavea) & contra
majestas ejus consternat animum e-
iam non vulgaris oratoris: vt si dicen-
dum fuisset Babylone in dicasterio re-
gis, non sapphiro & auro tangim compicuo,
sed etiam cœli imaginem cum
Diis referente: prout Philostratus illud
describit in Appollonii vita lib. 1, cap.
VIII.

* Pilostra-
tus in vitis.
Sophist.

CAP. III.

De specialibus Exordiorum locis.

1. S. Ut ille verò observat Aristoteles,
variare Exordiorum locos pro tribus
causarum generibus.

2. S. Ita

2 §. In genere Demonstrativo sunt loci tres. *Primus est à laude, vel vituperatione.*

A laude sic incipit Plinius divinum panegyricum: *Bene ac sapienter, patres conscripti, maiores instituerunt, ut rerum agendarum, ita dicendi initia precationibus caperentur. A vituperatione contrà panegyricum suum orditur Isocrates.*

Quippe reprehendit eos, qui celebri-
tates publicas instituere, quod virtutis-
bus corporis præmia statuerint, illis a-
nimi non item. Similiter in funebri o-
ratione, Dionis exemplo *, incipere
possimus à reprehensione consuetudi-
nis ejus, qua dicere jubentur, quos fle-
re magis conveniret; atque eloquentia
ab iis exigitur, quibus recens dolor in-
genium, ac facundiam omnem eripit.

3 §. Alter locus est à suasione, vel dis-
suasione.

*Vt si is, quem laudare voles, vir qui-
dem fuerit egregius; sed cui in omnia*

* Late in vita placuerit illud vetus, Λάθε βιώσεις*:
vita, seula dicere licet, non eos solum esse lau-
dandos quorum nota est virtus; sed etiam,
quorum

quorum est ignota.

5. Tertius locus assumetur è genere
Iuridicalli: idque à persona auditoris.
Vt si nobis agendum sit de re vel incredibili,
vel ardua, vel per vulgata. Tunc
enim petimus, ut iognoscere velint au-
ditores, si quid protulerimus, quod vel
parum delectet, vel incredibile vi-
deatur.

6. Atque eleganter in hoc genere ab
historia, fabula, vel similitudine
ordimur: dummodo àmodōe five redi-
ctioni, de qua mox dicam, commode
adaptemus.

† Apud Sui-
dam voce
Phidias.

Vt̄ laudare Scipionem Africanum
velis, sic licebit auspicari: *De Lucio*
Emilio legimus †, cūm Iovis Elasimam
guem conspexisset, attonitum aliquan-
tisper basisse, exinde in hac erupisse ver-
ba: *Solus profecto Phidiae Iupiter Home-
rici Iovis* * maiestatem expressit. Idem
ego non verear affirmare de *Scipione A-
fricanō*, in quo uno divinarum virtutum
illustris effigies effulget. Sed nullius tan-
tum est flumen ingenii, quod oratione
diserta virtutes eas condigne possit ex-
ponere.

Auctorem
verò lau-
dat Poly-
bius: apud
quem fru-
stra hodie
queras.

* Phidias
expressit
Iovem se-
cundū ver-
sus Home-
ricos: vt
est apud
Strabonē

Neque h̄c ordiendi ratio in perso-
nis lib. 8.

nis duntaxat, sed etiam in rebus locu-
habet. Ita laudare volenti castitatem
in hanc sententiam procemium se obtu-

* Ovid. 10. Met. Fab. 2. *Fabulantur poëta*, Pygmalii
nem ex ebore virginem affabre adeò
cisse, ut ipse operis suis conceperit amorem
atque adeò Deam rogaris, ut animam
inspirare vellet, quo cum una hac vita
omnem dulciter transfigere posset. Opt
ut similiter, dum orationis mea penicil
formosissimam & castissimam deping
virginem, ipsam nempe castitatem, amo
eius in metans accendatur, ut pravum
hac voluptates turpes contemnam: nequ
id sufficit mihi, ut medullitus inflamme
ego; sed velim, ut idem contingat omni
bus vobis.*

Item à personæ nostræ tenuitate or
diri possumus tali similitudine: *De Am
oribus* tiochenis narrat Lucianus †, cùm apud
eos pusilli corporis histrio in scenam prodi
isset, quo Hectorem saltaret: dicax il
le populus exclamârit continuò, *Asty-
anax se videre; Hectorem autem requi-
vere.* Multum ipse etiama vereor, ne cùm
dignitas argumenti busus quasi Hector
aliquem, hoc est magnum oratorem, exi
get: magnopere miremini, quod ego vi
Astyanax aliquis, hoc est genis ingenu
homini.

annuncio, in conspectum vestrum produc-
muntur, finis ausus,

Quod si insinuatione sit opus, ut si
in veteratam sententiam eximere ani-
mo velimus: dicemus, nihil esse diffici-
lum, quam evellere animis opinionem, qua-
mum invaluerit. Nam ut illi, qui ab oculis
laborant, agre lumen conspicunt; in teo-
mbria vero cum voluptate versantur: ita
i, qui errorem aliquem, quasi cum lacte,
imbiberunt, difficulter perpeti cum se de-
doceri. Affirmabimus, simile quid etiam
videri in illis, qui alienos factus alunt pro-
suis. Nam si initio ea scissent, que postea
cognoscunt; nunquam in animum fuisse
inducturos, ut pueros tollerent: sed post
longi temporis educationē, invitos ea an-
dere, quae dicuntur, ac sibi etiam vim fa-
cere, ut ne credant. Vide in hanc senten-
tiam illustre exordium orationis ejus,
quā Dion Chrysostomus* conatur pro-
bare, illum à Grēcis non fuisse eversum.

Et sane in aliis etiam Dionis exordia
valde sunt ἀριθμητική*, ac luculenta. Sub-
inde tamen, & longiora sunt, & picta
magis, quam conveniret; quod Phos-
tius etiam observat. Tale est argumen-
tum orationis Olympicę, sive de pri-
mā Dei cognitione, ubi ab exilio recens
reversus,

* orat. 11.

* florida,

reverlus, in Olympicā panegyri ita se
ab omnibus cingi ait, quomodo, ex vul-
gari Græcorum opinione, noctuam cir-
cumstant, & admirantur aves reliquæ;
etiam pavo, qui magis, quam noctua,
admirationem meretur. Atque hæc sci-
tè quidem tractat: sed & prolixius, &
floridius, quam gravi adeò conveniat
argumento. Quare cautè eâ parte imi-
tandus est juventuti. Et hæc de exor-
diis generis demonstrativi: de quibus
etiam Menander scripsit: sed hodie ni-
hil eius exstat præterquam de proœ-
miis * hymnorum.

* lib. 2. cap.

vlc.

6 §. *Genus deliberativum in publica*
quidem causa exordium natura sua o-
lim non requirebat. Nam sciebat an-
te auctor, qua de re esset consultan-
dum. Incidebant tamen sum quoque
tempora, cum proœmio uti deberet o-
rator: idque vel propter se, vel adver-
sarum, vel auditores, vel ob ornatum.

7 §. *Actunc* quidem ob ornatum (ut de
hoc primū loquar) exordio uti dici-
tur, cum vix alio fine adhibetur, quam
ne oratio videatur abruptum quid, eog-
rude & inconcinnum; quale quod est,
minus allicit, ac demulcit auditorem.

Vide

Vide exordium orationis Maniliae: quod præcipue conformatum est ad ornatum, ac dignitatem.

85. At propter se exordium adhibet orator, quando dissolvendum est crimen: ut si ostendas, non debere consilium suum contemni, siue ob atatem juvenilem, quia necdum sit iudicio firmato; siue senilem, quasi jam delireret; siue similem ob causam, ut quod prudentiam, aut dignitatem, longè minor sit ijs, apud quos dicendum est.

Licebit tum hoc, vel simili modo, exordiri: *Quamquam non tantum mihi arrogem, ut existimem, me cum quoquam vestri prudentiam posse conferri: tamē cum gubernatores etiā à vettoribus quandoq; moneantur utiliter; confido, quia vestra humanitas est, non gravare vos laturos, si de re necessariā nunc pauca verba fecero.*

Vel hunc in modū: *Glaucum ait*, *Suidas in cū admodū adolescens adjutaret patrē Thalibū in opere rustico, & vomer fortè excidisset aratro; malleis loco solā manu usum' esse, atq; ita pristino cum loco reddidisse. Hoc robore juvenis perspecto, à patre pordu- Etum esse ad Olympiacum certamen: ubi*

dum fortis, sed novitius pugil, ab adver-
sario premitur vehementer, acclamasse
parentem, ut ictum inferret, qualem in-
*Grècè so-tulisset antea aratro. Eāque voce, li-
nat elegan-cet ab homine artis ignaro profectā, tan-
tius, nūc topere tamen accensum fuisse pugilem
rīoīs à-egīs, itū hunc, ut aduersariorū feriret fortiter, ac
inser, qua-victoriam mox reportaret. Utinam &
Nam intel-lem aratro. ipse, istius instar agricola, quandoqui-
lizit
πλαγία: vt
ostendunt stantissimam possem.
qua Suidas
præmisit.

95. Propter aduersarium utimur exor-
dīo, cūm reprehendi is debet, quia thr-
pe aliquid vel noxium suaserit.

Eo pacto orditur Cicero Philipp.
viii. Confusus hesterno die est aetates,
spou fili il-
lam ab a-
ratro, C. Pansa, quām postulabat institutum
supple, consulatus tui: parum mihi visus es eos,
mannū ad- cūm Senatus ea virtus fuisset, qua solet:
more. & cūm re viderent omnes, esse bellum;
quidamque id verbum removendum ar-
bitrarentur: tua voluntas in discessione
fuit ad lenitatem propensior. Victa igi-
tur est propter asperitatem, te auctore,
nostra sententia.

105. Quan-

10. S. Quanquam non ab auditorum
duntaxat reprehensione ordiri licet:
sed aliorum ctiā, qui aliquid non sunt
assecurati, atque etiam alios in errorem
induxerunt.

Ita suasurus, ut scholæ erigantur, vel
instaurentur, hoc, vel simili modo, in-
cipere possis: Memoria proditum est*,
cives Atticos olim quasivisse ex Apollis-
ne, quā ratione consequi possent, ut vir-
tute, ac patriis legibus, vrb̄s maximè flo-
rebet: oraculum autem consilij illud de-
diss. ut, quod omnium pulcherrimum
foret, liberorum auribus immiterent.
Quo cognito, tradunt, cœpisse cives, A-
fasticorum more, pertundere aures pueros
rum, easque onerare inauribus aureis: eò
quid aurum ceteris prestare persuasum
haberent. Ego verò, auditores, non illud,
quod effeminare animos poterat, sed
quiddam longè excellentius ab oraculo
suisse intellectum planè censeo. Nam
quid prestabilius est salutaribus virtutis
preceptis? aut quod dignius Deo consili-
um excogitare possimus, quam ut paren-
tes liberorum suorum auribus virtutem
solicite instillarent: vel eos præficerent li-
beris, à quibus illā à pueris haurirent?

* Dio
Chrysoste-
mus orat.
32. quę est
ad Alex-
andrinos.

II S. Propter auditores ordinur, quan-
dores ab iis major minorve habetur,
quam revera est. Prius si sit, immi-
nitione; si posterius, amplificatione
opus est. Huc pertinet, quando bona
auditorum parti videtur supervacane-
um de aliquo dicere, quia res nota sit.

Ut si de virtute sit orandū, cuius pre-
stantiā nemo diffitetur. Ordinemur tum
à reprehensione hominū curiosorū, quia
subtiliter disputando, quam pīe vivendo,
atatē transigere malunt. Unde & ea sem-
per in ore habent, qua etiā inter doctissi-
mos sunt cōtroversa: illa verò negligunt
in vita, qua apud omnes sunt in confessō.
At qui non sufficeret ea nō esse quarecta sunt;
quādo & illi, qui ab oculis laborant, pro-
bē sciunt, manu iis admoveendas non esse,
& agrē tamē abstinent; multi etiā, quos
minimē fugit, quantū damnū det inconti-
nentia, non proptera se à voluptatibus a-
velli patiuntur. Quare apud tales imitā-
di sunt medici, qui saepe eadem inculcant;
non quia istac agroti ignorant, sed quia
negligunt. Vide in hanc sententiā præ-
clarum exordium Dionis Chrysostomi
orat. xvii. Quod si salubre quidē con-
siliū dare volumus, sed parūm jucun-
dum

dū: affirmabimus, nos imitari vello me-
dicos bonos. Item referemus, ut olim I-
lienses à nobili tragedo poposcerint, sibi
veterem urbis sua fortunam representari:
ille autem vicissim eos rogārit, ut ne ea in
re molesti sibi esse vellent; nam, inquietabat,
quanto ego melius egero, tanto vobis infa-
līores videbemini; ut qui sitis visuri,
cujusmodi fortuna excideritis. Dicemus,
similiter mesuere nos, ne quanto in con-
sulendo boni publici erimus amantiores;
santo eos magis offendamus.

Ad hoc non mukū recedit istoc ex-
ordium, quale fuit locus apud homines
segnes, & socordes: Sapiens ille è P bry-
gia † refert, ut noctua, avis ingratian-
tus, sed prudentis consilij, cateris suaserit
avibus, ne quercum crescere paterentur,
unde viscus proveniret, quo caperetur: itē,
inquit, cūm linō sereretur, aut or fuit ut
semē erutū absumerent: quippe è quo ille
lind nasceretur; unde retia necterentur
adhac, cūm quēdā sagittis utentē conspe-
xisset, ita locutā, ait; Iste homo vestris vos
pennis antevertet, pedes ipse alatus vobis
sagittas immittens. Sed surdis concinit;
imō eam, tanquā male sanā, aspernabā-
tur. Idem ego hodie metuo, ne mibi con-
tingat apud plerosque vestri.

Dionē vi-
de in O
lympica,
sive de pri-
ma Dei
cognitio-
ne.

Apud eos autem, qui animo sunt generoso, atque alaci, dicemus, nos imitari velle bonos imperatores. Nam ut illi paratissimos etiam milites ad pugnandum adhortantur: ita nos hortari illos velle eam ad rem, cuius amore maximè ardeant. Vide, quæ addoximus lib. 11 cap. XXIII §. 10.

Atque ista sufficiat nunc dixisse de exordiis generis deliberativi: quæ non eo animo attulimus, quasi putemus, sufficere juventuti, ut hinc aliquid exordium oratjunculæ appingat: (sunt enim hæc jam a Dione, & alijs occupata, etiam indicata à Rhetorum vno alteroque, ac pleraq; jam per vulgatz) sed ut iij, qui eriamnum apud Scholasticos exercentur, similia istis apud oratores, atque etiam sophistas observent, imò & illis gemina excogitent ipsi: quod difficile non erit, nisi quis planè hospes fuerit in studiis humanitatis.

12 §. In genere juridicali quinque sunt loci: à persona rei, vel nostrâ, vel auditoris, vel adversarij, vel à re ipsa,

13 §. A rei persona benevolentia captatur, si ab antea cœta vita, quantum principij

principij ratio finit, commendetur; ijsque dicatur indignus, qua perpeti-
tus.

Vide orationem Ciceronis pro Flaco; item pro Sylla.

14 S. A persona nostrâ idem sit; si ita sermonem instituamus, ut videamur viri boni. Ut si patcat nos ex officio ad dicendum venisse, quia, cuius causam suscepimus, sanguine sit, vel affinitate nobis conjunctus; vel quia bene de nobis, aut Rep. meritus fuerit.

Adi exordium orationis pro Rabirio; item illius ad Quirites post redditum.

15 S. Ac quia sapientia accidit, ut aliquid hic de nobis proferendum sit: sedulx curandum, ut servemus modestiam. Fiet hoc, si extenuemus virtutes, & eloquentiam nostram: ut si dicamus, plus volnisse nos, quam præstissemus: item si honores, & commodia nostra, Deo immortalis, tum & judicium ipsorum auctoritatis, ac gratiae tribuamus. Expedit quoque sic loqui, quasi promamus ea in vita, qua ad laudem nostram pertinet.

Prodest etiam orationem in adversariū convertere, hoc similive modo: Quæ nos Dei, bonorumque viorum auxilijs effecerimus, cum tuis facinoribus conferantur.

16 S. A judicū personā captaur be-
volentia admīscendo eorum laudes.
Quod si vel amici fuerint, vel inimi-
ci: affirmabimus, plus apud eos posse
equitatem, quād odium, aut gratiam:
ne vel amicorum commodis studeant
nimis; vel etiam obſint amicis, stulta
quādā vorēcundia iniuste agentes,
ne iniuste agere videantur.

A persona judicū incipit Tullius
pro domo suā ad pontifices.

17 S. A persona adversarij capturā ea-
dem, trahendo illum in invidiam, o-
dium, & contemtum. Invidiam
gignunt opes, gratia, eloquentia: o-
dium concitant libido, fastus, ne-
quitia: in contemtum adducunt gene-
ris vilitas, vita fōrdes, inertia, stul-
titia, & similia.

Consule Ciceronem initio. erat.
pro.

pro Quintio: item in Vatinium.

18. §. Denique etiam benevolentia cap-
tatur à re ipsa; idque ex collendo boni-
tatem causæ nostra, & adversarij de-
primendo.

Vide Ciceronis orationem pro Cæ-
lio. Vti & illam, quam habuit pro do-
mo suā ad Pontif.

19. §. Ceterū minime existimandum,
in una oratione solum ab uno istorum
benevolentiam parari. Est enim cūm
ab omnibus, vel penè omnibus, id
fiat..

Exemplo est exordium Milonianæ:
vti & orationis pro Deiotaro. Vtrum-
que planè est luculentum: imò ex ijs
vel solis hoc parandæ benevolentie ar-
tificiuni satis possit cognosci. Exscri-
bere ea quid attinet, cūm & longiora
sint, & in omnium manibus versem-
tur?

30. §. Atque ita exordia variare solent
pro tribus causarum generibus. Porro
interdum orator quidam ei, seqne similitud-
ex tempore, & absque multa premedita-

tatione loqui. Ut si incipiat ab re aliqua, quam non videatur scire potuisse, cum pedem domo efferret. Cuiusmodi est frequentia eorum, qui converunt, & vulnus alacritas in omnibus. Item si gaudium testemur, quia eos videamus judicaturos, quos maximè operabimus.

Græci huiusmodi exordium vocant
† ab occa- *λογοτεχνία* †: alij ab affectione appellant.
fione.

Tale est pro Cn. Plancio: Cùm propter egregiam, & singularem Cn. Plancij, judices, in mea salute custodienda fidem, tam multos, & bonos viros eius honori viderem esse fautores: capiebam animo non mediocrem voluptatem, quod, cuius officium mihi saluti fuisset, ei meorum temporum memoriam suffragari videbā. Cum autem audirem, meos partim inimicos, partim invidos, hnic accusationi esse fautores; eandemq; rem adversariam esse in judicio Cn. Plancio, que in petitione fuisset adjutrix: dolebam, judices, & acerbè ferebā, si huius salus ob eam ipsam causam esset infestior, quod is meam salutem, atque vitam, suā benevolentia, præsidio, custodiaque texisset. Nunc an-

scissus:

cessus iste reficit, recreat mentem meam, cum intueror, & contemplor unumquemque vestrum. Video enim hoc in numero neminem, cui mea salus cara non fuerit: cuius non existet in me sum meritum: cum non sim obstrictus memoria beneficij sempernâ. Itaque non extimesco, ne Cn. Plancio custodia mea salutis apud eos obfit, que me ipsum maximè salvum videre voluerunt. Huius quoque generis exordium fuerit, si ante nos dixerit vir eloquens, quod non præscieramus fore: eâque occasione auspicemur similem nobis, ac habuit ille, eloquentiam optans *philostrat do. Sanè Polemoolim *, cum Scopelitus in Scopano, viro disertissimo, in legatione succeliani vi-cessisset, dicere aggressus Scopeliani si-^{tâ.} bi Suadam optavit, ac honoratum se- nem isto compellavit versu, quo apud ^{*Iliad.} Homerum* Patroclus affatur Achillem:

Δὸς δὲ μωρὸν μετὰ τὰ σὰ τέυχες προνέχειν ταῦτα. †Da autem

In dialogis verò etiam initium capimus ex amici adventu, vel ex umbrâ arboris, ubi consideatur, aliisque id genus sexcentis. Ac eiusmodi esse Platoni exordia solent. mihi hoc ut humeros armis suis armem.

CAP. IV.

De Exordii oratione, & vitijs.

§. Proximum est, ut exponamus quoque orationem sive structuram exordiorum: qua istiusmodi esse solet. Primo loco ponenda est *adegutio*, qua viam munit sequentibus. Hinc ratio eius, qua *adegutio* vocatur. Tum *adiectionis* sive *adnotio*, qua nova est propositio rei imprimis tangens. Hinc *basis* sive *fundamentum*, quod *adnotio* causam adducit, remque omnem planius exponit.

Exemplum illustre habemus in oratione pro lege Maniliâ: ubi *adegutio* est ista: *Quoniam mihi semper frequens conspectus vester multò jucundissimus;* hic autem locus ad agendum amplissimus, ad dicendum ornatissimus est *visus*, *Quirites: tamen hoc aditu laudis, qui semper optimo cuique maxime patuit, non mea voluntas, sed mea vita rationes, habineunte atare suscepit, prohibuerunt.*

Sequitur *adegutio*, sive ratio: Nam cum antea per atatem nondum huins ausaritatem:

autoritatem loci contingere anderem;
statueremq; nihil hic, nisi perfectum in-
genio, elaboratum industria, adferri
oportere: omne meum tempus amicorum
temporibus transmittendum putavi. Ita
neque hic locus vacus unquam ab ijs,
qui vestrā causam defendent, & meus
labor in privatorum periculis castè ince-
greq; versatus, ex vestro iudicio fructus
est amplissimum consequens. Nam cùm
propter dilatationem comisiorum ter prator
primus centuris cunctis renūciatus sum,
facile intellexi, Quirites, & quid de me
iudicaretis, & quid alijs prascriberetis.

Hinc incipit ~~admodum~~: Nunc cum, &
autoritatis in me tantum sit, quantum
vos honoribus mandatum esse voluistis;
& ad agendum facultatis tantum, quan-
tum homini vigilanti, ex forensi usu,
prope quotidiana dicendi exercitatio po-
nuit afferre: certe & si quid etiam dicendo
consequi possum, ijs ostendam potissi-
mum, qui ei quoque rei fructum suo iu-
dicio tribuendum esse censuerunt.

Basis verò istis continetur verbis:
Atque illud in primis mihi latandum
jure esse video, quod in hac insolita mihi
ex hoc labore ratione dicēdi, causa talis ob-
lata est, in qua oratio nemini deesse potest.

Discendum

Dicendum est enim de Cu. Pompeij singulari eximiaq; virtute: hujus autem orationis difficultius est exitum, quam principium invenire. Itaque non mihi tam copia, quam modus in dicendo, quas rendus est.

Similis est ratio orationis Milonianæ: sed ne longior sim, pauca solum inde excerptam.

In eâ oratione est, Non possum non timere, judices, visa hac nova judicij forma.

Katiuskevñ est, Nec enim ea corona confessus vester cinctus est, qua solebat.

Amoboris est, Sed me recreat Pompeij consilium; cuius sapientia non fuerit, quem sententiis judicium tradidit, iesi militum dedere.

Báoris est, Quamobrem adeste animis, judices, & timorem, si quem habetis, deponite.

3 S. Sunt interim exordia non pauca, in quibus omittatur pars aliqua: aut etiam alio partes iste ordine collocentur: vel plane alia sit exordiis facies. Quod quando fieri oporteat, non tam praecep-
tis tradi potest, quam prudentis est diffidere oratoris.

Itaque

Itaque meritò eos ridet Fabius, qui velut legem omnibus dedere processijs, vt intra quatuor sensus terminentur.

3 S. Extremo loco aliquid addamus de vitiis exordiorum. Vitiosa autem sunt procœmia longa, quia tollunt orationis suauitatem, & cùm preparare debeant ad dictiōnēm reliquām, potius fatigant auditorem. Modus verò procausa statui debet. Brevius exordium causæ simplices: longius requirunt perplexæ, suspectæ & infames.

4 S. Vitiosa, etiam sunt exordia vulgaria, quæ pluribus accommodantur causæ.

Vnde gladio comparantur Delphico, qui ad hunc modum factus fuit, ut eodem, & sacras mactarent victimas, & supplieio efficerent nocentes.

5 S. Item communia, hoc est, quæ adversæ etiam particonvenirent.

6 S. Adhuc: commutabilia, quæ, pannis commutatis, ab adversario possunt usurpari.

7 S. Item judicandum de exordiis separatis,

paratis, quae nibil ad causam portio-
nent:

Vnde similiter se habent, ac

Hör. in
Arte.

Humano, & capitis cervicem pictor equinam
Iungere si velis.

8. s. In genere tamen demonstrativo, atque
in questionibus infinitis, quandoque
iis uti licet.

9. s. Etiam improbantur, quae nimis sunt
magnifica: uti & qua cumida sunt,
atque arrogancia.

Prudenter hoc de vitij genere prae-
cipit Horatius epistolâ ad Pisones:

Non sic incipies, ut scriptor cyclicus olim,
Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.
Quid deignum tanto feret hic promissor hiatu?
Partuririunt montes, nascetur ridiculus mus.

10. s. Denique videndum, ne sint contra-
fines exordiorum: ut si, ubi attentione
opus, benevolentiam parent, aut con-
traria; vel si nec benevolum, nec docilem,
nec attentum reddant auditorem.

De Exordio satis.

Cap.

CAP. V.

DE NARRATIONE.

1 §. NUNC videamus de Narratione,
qua rem gestam, uti gesta est, à prin-
cipio ad finem usque exponit.

Græci διήγησιν appellant.

2 §. Hanc interdum antecedit Narrati-
onis quoddam preludium: cum nempè
rei gesta summam exponimus ante
justam ac plenam narrationem.

Græcis dicitur *exordium*, quasi dicas
præcedens expositio. Exemplum ejus
habemus oratione pro Roscio Ameri-
no: *Forstam*, inquit, *queratis*, qui iste
terror sit, et qua ranta formido, qua tot, ac
sales viros, impedit, quo minus pro capi-
te & fortunis alterius, quemadmodum
confuserunt, caussā velint dicere; quod
adhuc vos ignorare, nō mirū est, propterea
quod consilio ab accusatoribus, ejus rei,
qua conflavit hoc iudicium, mētio facta non
est. Quæ res ea est? Bonapatris hujusce
Sex. Roscij, qua sūt sexagies: & quæ se-
quuntur,

quuntur, vsq; ad illa verba: *Atq; ut fa-*
cilius intelligere possitis, ea qua facta
sunt, indigniora esse, quām hac, quæ dixi-
mus, res quemadmodum gesta sit, vobis
exponemus.

3 S. *Rarō autem hac præviā narratione*
vtendum, cūm sapīns iterata tadiūm
soleant adferre. Nempe rūm demum
illi est locus, cūm metuimus, ne illico
causam nostram damnēt auditor: ac
propterea narratiuncula tali injicis-
enda est qualiscunq; suspicio aq;iso-
tatis.

4 S. *De justa narratione quatuor hac*
explicabimus: an ea semper require-
tur, quæ ejus sīnt species, quæ partes,
quæ virtutes.

5 S. *De primo ita statuendum, sepe il-*
lam locum non habere. Nam quæ nar-
ratio sit, si quaratur, num pubertas
judicetur annis potiūs, quām habi-
tu corporis? fraterne ex intestato sit
hæres, an pater? Quorsum etiam
adhibeatur illa, si eodem referremus
modo, quo adversarius? aut si judici-
bus res sit notissimæ?

6 S. *Dividitur, autem hunc in modum:*
Narratio omnis vel causa propria est,
cujus-

cujusmodi est sedes argumentorum,
& causa seminarium: vel est arcessi-
ta, qualis servit quidem causa, non
tamen ex natura ejus resultat.

Prioris generis est narratio oratio-
nis Milonianæ: posterioris vero illa de
raptu Proserpinæ in Verrinis.

7 §. Narratio prioris generis dividitur
in continuam, & intercissam.

Continuæ exemplum est apud Tul-
liam in Ligarianâ: *Quinctus Ligarius*
inquit, *cum esset adhuc nulla bellis suspi-
cio, legatus in Africā cum Proconsule C.*
Considio profectus est; qua in legatione, et
*civibus, et sociis, ita se probavit, ut dece-
dens Considius provinciæ satisfacere ho-
minibus non posset, si quemquam alium*
provincia prefecisset. Itaq; Q. Ligarius,
*cum diu recusans nihil profecisset, pro-
vinciam accipit invitum: cui sic profuit in*
pace, ut & civibus, & sociis, gratissima
*esset ejus integritas, & fides. Bellum su-
bitò exarsit: quod, qui erant in Africa,*
*ante audierunt geri, quāmparari: quo au-
ditio, partim cupiditate incōsiderata, par-
tim caco quodam timore, primò salutis*
*causa, post etiā studij sui, quarebant ali-
quem*

quem ducem. Tum Ligarius domū spe-
ctans, & ad suos redire cupiens, nullo se
implicari negotio passus est. Interim P.
Actius Varus, qui prator Africam obti-
nuerat, Uticam venit. Adeum statim
concursum est. Atq; ille non mediocri cu-
piditate arripuit imperium: si illud in-
perium esse potuit, quod ad privatum clā-
more multitudinis imperita, nullo publi-
co consilio deferebatur. Itaq; Ligarius,
qui omne tale consilium cuperet effugere,
panillum adventu Vari conquievit.

Ejusdem generis est narratio hæc in
Manilianâ: Atq; ut inde oratio mea pro-
ficiatur, unde hac omnis causa ducitur;
bellum grave & periculosum vestris ve-
tigalibus, atq; sociis, à duobus potentissi-
mis regibus inferitur, Mithridate, &
Tigrane: quorum alter relitus, alter la-
cessitus, orationem sibi ad occupandā Af-
ricam oblatā esse arbitratur. Equisibus Ro-
manis, honestissimis viris, adferuntur ex
Asia quotidie litera, quorum magna res
aguntur; in vestris vetigalibus exercen-
tis occupata: qui ad me pro necessitudine,
qua mihi est cum illo ordine, causam
reip. periculaq; rerum suarū detulerunt:
Bithynia, qua nunc nostra provincia est,
vicos exustos esse complures: regnum Ar-

ibarzanis, quod finitimum est vestris ve-
tigalibus, totum esse in hostium potesta-
re: *Lucullum magnis rebus gestis ab eo*
bello discedere: huic qui succurrerit, non
satis esse paratum ad tantum bellum ad-
ministrandum: unum ab omnibus sociis,
& civibus, ad id bellum imperatorem
deponsi, atque expeti: eundem hunc unum
ab hostibus metui, præterea neminem.

At narratione intercidit Cicero ora-
tione pro A. Cluentio. Ejus initium est:
A. Cluentius Avitus fuit pater hujusce,
*&c. Cum postea longiusculam retulis-
set narrationem de Cluentij matre, ista*
interferit: O mulieris scelus incredibile,
*& præter hanc unam, in omni vita inau-
ditum! o libidinem effrænatam, & indo-
mitam! o audaciam singularem! non ti-
muisse, si minus vim deorum, hominumque
famam, at illam ipsam noctem, facessque il-
las nuptiales? non limen cubiculi? non cus-
tibile filia? non parietes domique ipsos, supe-
riorum testes nuptiarum? perfregit ac pro-
stravit omnia cupiditate, ac furore: vicit
pudorem libida, timorem audacia, ratio-
nem amentia. Hinc reliquat narratio-
nem pertexit: Tu libet hoc commune dede-
cens jam familie, cognationis, non inic-
graviter filius: & quæ sequuntur.*

8 S. Vt in narratione intercisa in genere demonstrativo: sed talis ad confirmationem pertinet: quia omnis ibi causa è rebus gestis stabilitur; ita ut confirmatione eo in genere vix aliud sit, quam narratio quadam per amplificationes atq; exaggerationes interrupta.

9 S. Habet & locum in causa juridicali, idque cum res gestae nobis obsunt. Tunc enim satis est rem per partes exponere, ut singulis, quae obijci possunt, per partes quoque respondeatur.

10 S. Item eam usurpamus, si res singula invidiam adferant adversario. Nam singulis tum partibus immorando consequimur, ut sapius adversario irascatur judex.

11 S. Quando nihil est horum, continua narratione uti expedit. Et hec de narrationis speciebus.

12 S. Habet vero narratio quoque partes suas. Nam qui simpliciter Clodium Miloni infidias struxisse, sed ab eo interemptum esse, ait; is quidem omnia dicit; sed nunciat potius, quam narrat. Vera autem proprièque dicta narratio refert rei gestae principium, medium, finem: item quae principium rei antecedunt, ut sunt causa; quaque finem

finem sunt consecuta, ut effectus.

Illustrius ejus rei exemplum habemus in Milonianâ. Principium rei gestæ, & insidiarum, fuit in profectione Clodij. Medium erat occursus, & conflictus cum Milone. Finis, mors, Clodij. Post finem quid secutū sit, non refert Tullius; sed tantummodo expnuntur ab eo quæ rem antecedunt; ut sunt caussæ, dicta, facta. Caussa est, quod Milo consulatum eo tempore petebat contra Clodium. Facta, ut servorum deductio ex Appennino in urbem. Dicta, ut quod Clodius retulerat, consulatum Miloni eripi non posse, vitam posse. Item, non diu victum Milonem. Atque hæc eâdem narratione cernere est in illis, quæ rem gestam præcedunt. Nam principum est, quod Clodius relictâ præturæ petitione sui anni, contulerit se ad annum proximum. Medium, quod competitores Milonis juverit operâ suâ. Finis, quod Milonem decreverit occidere. Secuta sunt hæc duo, ut servos adduceret ex Apennino, & diceret, occidi posse Milonem; quemadmodum ante retulimus.

Hinc

Hinc est, quod Rethores in narrati-
one jubeant septem illa considerare,
personam tum principalem, tum soci-
am, factum, caussam, medium, locum,
tempus, quæ vulgari hoc verificulo con-
tinentur.

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quo-
modo, quando.

Porro ad personam quoque pertinet
eius descriptio: item sub facto conti-
netur non factum, & caussa, cur quid
non fecerit: item $\lambda\sigma\gamma\iota\sigma\mu\circ\circ$. Et ista qui-
dem sufficiat hoc loco dixisse de parti-
bus narrationis. Pleniùs verò ea excu-
tiuntur in Progymnasmatis. Supereft
videamus de virtutibus narrationis: de
quibus postremo me loco dicturum
recepeream.

13 S. Prima narrationis virtus est, ut sit
perpicua. Id consequimur, tum ver-
bis usitatis, & fuga hyperbatorum;
tum ordine distincteque narrando, om-
nibusque ijs, que rem ob oculos po-
nunt, & diuinis signis significant. Quod si
res obscurior sit, imprimis fugienda
erit obliquitas, potiusque per rectum
progrediemur casum, & verba indi-
cative modi.

14 S. Altera

14 §. Altera est narrationis virtus, ut sit verisimilis. Talis erit, si omnia personis, locis, temporibus, causis, consentiant.

Ita verisimile est à temerario patratam cædem; à libidinoso adulterium.

15 §. Quod si quid minus videatur probabile, affirmabimus, ut minus verisimile videatur, verum tamen esse; & quanto magis causa, ac modus facinoris lateant, tanto majus esse habendum scelus. Fulciri quoque potest relatione, ut quod sic vulgo dicant.

16 §. Tertia est virtus, ut sit suavis; quod consequimur, si qua narramus, sint magna, nova, inexpectata. Suavitatem quoque gignunt mores, dolores, metus; modo sine dicensis perturbatione proferantur. Alioqui enim amplificatio fuerit potius, quam narratio.

Iucundæ narrationis exemplum prebet Heliodorus in Aethiopicis. Sed in tanta rerum varietate, effugere non potuit, quin sepe sit affectatus.

17 S. Addunt quidam quartam narrationis virtutem, ut sit brevis. Talis erit, in qua, cùm nihil deficit, nihil tamen possit adimi.

Peccant cā in re, qui ab ovo Ledæo ordiuntur omnia; eoque etiam narrant, quæ ex sequentibus satis cognoscuntur. Nam quid opus dicere, concepisse fæminam, si dicas peperisse?

18 S. Post narrationem sapè, velut spiritu erumpente, digredimur. Non tamen digressio, vel solam sequitur narrationem, vel semper: sed si opportunè aptèque fiat, plurimum illustrat orationem.

Quomodo verò instituatur, in Schematologia dicturi sumus.

C A P. VI.

DE PROPOSITIONE.

I S. POST digressionem, si qua sit; sūn nūs post narrationem; aut, hac quoque

que si absit, post exordium, sequent
propositio. Hac proponitur summa to-
tius orationis.

Ac orationem habituro primò illa
animo debet obversari: quia prout ea
erit, vel hæc, vel alia, & argumenta, &
ornamenta adhibentur. Hinc Isocra-
tes epistolâ VI, quæ est ad Iasonis li-
beros: Εἰδίσουσας λέγειν τοὺς τὸν
οἰλοσσοφίαν τὸν ἡμετέρῳ μαρτυρίῳντας, ὅπερε
πρῶτον δεῖ σκέψαντας, πάντα λόγια καὶ τοῖς μέ-
ρεσσι τὰ λόγια μαρτυρίτεον ἔστιν: ἔτειδίν τοι
τοῦδε ἔμεραιν. καὶ μαρτυρίσωμεν, ζητήσοι
εἰναὶ φυματίας ἴδεασθαι τὸν πῦρα μεργαδίστειν,
καὶ λήψεται τέλος, ὅπου ὁ πειθάρχας. Con-
suovi disciplina nostra settatoribus di-
cere, ante omnia sis considerandum esse
quid oratione, & partibus ejus efficien-
dum sit: postquam vero id repererimus,
& collegerimus accurate, querendas esse
aio orationis ideas, sive argumenta, &
ornamenta, quibus id, quod primarium
est, conficimus, finemq; adipiscimur,
quem nobis proposuimus.

35. Est autem propositio triplex, sejunc-
ta simplex, & digesta.

3 S. *Propositio sejuncta*, sive per sejunctionem vocatur, cum definitur, in quo conveniat cum adversario, & quid in controversia relinquatur.

Ut pro Milone: *Sin autem nemo verum ita sentit; illud in judicium venit, non oocisus, ne sit, quod fatemur: sed juvene, an injuriā; quod multis antea in causis quascum est.*

4 S. *Propositio simplex est*, in qua unum aliquid proponitur.

Ut in eadem orat. *Nunc quid igitur aliud in judicium venit, nisi uter viri insidias fecerit?*

5 S. *Propositio digesta*, sive per enumorationem, sit, cum quot, & quibus rebus, dicturi simus ostendimus. *Hac Partitio appellatur.*

Ut Philipp. vii. *Cur pacem nolo? quia turpis est, quia periculosa, quia esse non potest. Quia tria dum explico, peto à vobis, P. C. ut eādem benignitate, quā soletis, verba mea audiatis. Luculenta quoque est illa pro P. Quintio: Faciam quod te sape animadveris facere, Hortensi:*

si: totam causam mea dictioem certas in partes dividam. Tu id semper facis, quia semper potes: ego in hac causa faciam, propterea quod in hac videor posse facere.

Quod tibi natura dat, ut semper possis, id mihi causa dat, ut hodie possim. Certos mihi fines terminosque constituam, exira quos egredi non possim, si maximè velim: ut & mihi sit propositum, de quo dicam: & Hortensius habeat exposita, ad qua respondeat: & tu, C. Aquillius, jam ante animo prospicere possis, quibus de rebus auditurus sis. Negamus, te bona P. Quinti, Sexte Navi, possedisse ex edicto praetoris. In eo sponsio facta est est. Ostendam primum, causam non fuisse, cur a prae-
re postulares, ut bona P. Quinti possi-
deres: deinde, ex edicto te possidere non
potuisse, postremo non possedisse. Que-
so, C. Aquillius, vosque qui estis in concis-
lio, ut, quid pollicitus sim, diligenter me-
memoria mandetis: etenim rem facilius to-
tam accipietis, si haec memineritis: & mo-
facile vestra existimatione revocabitis, si
extra hos cancellos egredi conabor, quos
mihi ipse circumdedi. Nego fuisse caus-
am, cur postularet: nego ex edicto pos-
sidere potuisse: nego possedisse, hac tria:
cum docnero, perorabo.

65. *Partitio verbo institui ferè solet, ut
Graci loquuntur distinctos*.*

<sup>Ag.d.dubi-
tative.</sup>

*Ut pro lege Manilia: Primum mihi
videtur de genere belli, deinde de magni-
tudine, tum de imperatore deligendo, esse
dicendum. Item pro Roscio: Tres sunt
ves, de quibus me dicere arbitror opor-
tere.*

75. *Sed hoc imprimis locum habet, quā-
do ipsi priores dicimus. Nam cùm ad
argumenta adversarij respondendum
est, certa magis partitio probatur,
quam incerta.*

*Ut pro Murænâ: Intelligo, iudices,
tres totius excusationis partes fuisse: &
earum unam in reprehensione vita, alter-
am in contentione dignitatis, tertiam in
criminibus ambitus fuisse versatam. Si-
militer orat. pro Quintio, cuius ver-
ba jam adduxi.*

85. *Etsi antea interpretibus, artium-
que professoribus, concessa est divisio
in minutissimas partes: damnatur ra-
men in oratore, si, quia natura singula-
ria sint, seccare velit.*

Quippe

Quippe ea res, ut subtilioribus ingenij lucem, ita populo, & ineruditis, (quales maximam partem esse illi solent, apud quos dicendum) potius parit obscuritatem: contra quam partio inventa est.

9 §. Quare in totius partitione abstie-
vendum, nisi causa vel multiplex sit,
vel obscura: & quando ea utendam
est, cum perspicua, tum etiam brevis
esse debet; hoc est, non major, quam
trium, vel summum quatuor par-
tium.

De propositione hactenus.

CAP. VII.

De Confirmatione.

1 §. Deventum nunc ad contentionem
quam Aristoteles misiv * appellat. Hac * Fidem.
quasi viscera uitamque orationis con-
tinet.

2 §. Estque partim retinendum, cum
sententiam nostram probamus argu-
mentis: partim exponendum, cum adver-
sarij

sarij opinionem argumentis convellimus: partim avocandam, cum ad argumenta ejusdem respondemus. Prima pars propriè dicitur confirmatio: secunda, certiag, refutationis nomine continentur.

3. *S.* Ut plurimum autem, qui prior dicit, prius & suam sententiam probat, & alienam impugnat: posterius respondet ijs, qua obiici possunt. At qui posterius dicit, ferè prius solvit alterius partis argumenta; ac postea suam sententiam confirmat.

4. *S.* In confirmatione duo spectantur, argumentum, & argumentatio; qua differunt, ut pars, & totum. Nam argumentum sola ratio est: at argumentatio præter argumentum etiam conclusionem comprehendit.

5. *S.* Quod ad ordinem argumentorum, firmiora partim in principio collocada, quia tum maxime attendit auditor: partim in fine, quia, qua postremo dicuntur, maxime inhaerent. Imbecilliora vero collocanda sunt in medio, ubi magis latebit eorum infirmitas. At si causa duobus tantum argumentis nitatur, quorum unum fortius, alterum infirmius sit, tum imbecillus quidem.

dem subiiciemus validiori, sed mox ad validius recurremus.

6. S. Argumentationes præcipue sunt *Syllogismus*, *Enthymema*, *Inductio*, & *exemplum*.

7. S. *Syllogismus* est oratio tribus constans pronunciatio, quorum postremum è duobus prioribus consequitur. Primum enunciatum propositio major, vel simpliciter propositio, aut major vocatur. Alterum dicetur propositio minor, vel simpliciter minor, aut assumptio. Tertium est complexio, sive conclusio. Sed orator plurimum naturalem hunc partium ordinem immurat, ita ut interdum assumptio primum obtineat locum: imò nonnunquam etiam contrario planè ordine à conclusione per assumptionem ad propositionem ascendit.

8. S. Neque in ordine solum differunt, sèpe *syllogismus* dialecticus, & oratorius: sed etiam numero pronuntiatorum. Nam orator non raro apponit, & majoris, & minoris probationem, ita ut fiat *syllogismus* quinq^upartitus: cuius prima pars sit propositio, altera propositionis ratio, tertia assumptio, quarta etiis probatio, postrema conclusio.

Quod si alterutra propositio fuerit perspicua, ratio ejus omittitur, ita ut syllogismus sit quadripartitus.

Exemplis hæc planiora fient. A conclusione ad præmissas accedit Tullius pro Milone, cum ait: *Quoniam igitur pacto probari potest, insidias Miloni fecisse Clodium?* Satis est quidem in illâ tam audaci, tam nefariâ belluâ, docere, magnam ei causam, magnam spem in Milonis morte propositam, magnas utilitates fuisse. Itaque illud Cassianum, cui bono fuerit, in his personis valeat: et si boni nullo emolumento impellantur in fraudem, improbi sape paruo. Atqui, Milone imperfecto, Clodius hoc assequebatur, non modo ut prator esset, nō eo consule, quo sceleris nihil facere posset: sed etiā, ut his consulibus prator esset, quibus, si non adjuvantibus, at conniventibus certè, sperasset, se posse Remp. eludere in illis suis cogitatis furoribus: cuius illi conatus, ut ille ratiocinabatur, nec, si cuperent, reprimere possent, cum tantum beneficium ei se debere arbitrarentur: & si vellet, fortasse vix possent frangere hominis sceleratissimi corroboratam jam vultuare amicaciam. Incepit Tullius à

complexione hæc: Clodius insidias fecit Miloni. Huic subjicit propositio-
nem: Is enim fecit, cui profuit mors
alterius. Quod Cassij dicto confirmat.
Desinit vero in assumptione: Atqui
Clodio proderat mors Milonis. Quod
eo comprobatur, quia mortuo Milone
eos habiturus erat consules, quibus
conniventibus, vel etiam juvantibus,
turbare in præturâ suâ posset Rem-
pub.

Atque, ut hic finit in assumptione,
& ejus probatione: ita pro Cælio desi-
nit in propositione, & ejus ratione.
Nam justus ac naturalis syllogismi or-
do hujusmodi foret: Non est verisimi-
le, eum, qui studijs bonarum artium
est addictus, vivere luxuriosè. Atqui
Cælius bonarum artium studijs est
addictus. Sed Cicero prius ostendit,
Cælium honestis artium studijs vaca-
re: hinc probat, in isto hominum ge-
nere non facile luxuriam inveniri. Au-
diamus ipsum Ciceronem: At vero
in Marco Cælio (dicam enim jam con-
fidentius de studiis eius honestis quoni-
am andeo quadam, fretus vestra sapien-
tia, libere confiteri) nulla luxurias re-
periatur, nulli summis, nullum as alien-

um, nulla conviviorum ac lustrorum libido: quod quidem vitium ventris, & gutturus, non modo non minuit atas hominibus, sed etiam auget. Amores autem, & ha delicia qua vocantur, quae firmiore animo preditis diutius molestæ non solent esse (mature enim, & celeriter deflorescant) nunquam hunc occupatum, impeditumq; tenuerunt. Hæc sic paucis comprehendendas: Cælius optimarum artium studijs vacat. Quod ita esse deinceps probat ab effectis: *Audistis, cum pro se diceret: audistis antea, cum accusaret (defendendi hoc caussâ, non gloriandi loquor) genus orationis: facultatem, copiam sententiarum, atque verborum, quæ vestra prudentia est, persistis. At, quæ in eo non solum ingenium elucidere ejus videbatis; quod sepe etiam si industria non alitur, valet rāmen ipsum suis viribus: sed inerat, nisi me propter benevolentiam fortè fallebat, oratio & bonis artibus instituta, & curâ, & vigilii elaborata.* Et talis est assumptionis probatio. Propositio autem hujusmodi est: Parum est verisimile cum luxuriosè vivere, qui bonarum sc̄ artium studijs addixit. Quam deinceps subiicit Tullius: *Atque scitote, Iudices, eas cui fiditam*

piditatem, quæ obijciuntur Calio, atque
bac studia, de quibus dispuo, non facile
in eodem homine esse posse. Hanc propo-
sitionem confirmat argumento ex im-
possibili ducto: *Fieri enim non potest, ut*
animus libidini deditus, amore, desiderio,
cuditare, saepe nimia copia, inopia
*etiam nonnunquam impeditus, hoc quic-*quid est, quod nos facimus in dicendo,**non modo agendo, verum etiam cogitan-*do, possit sustinere.* Quod ipsum dein-
de adstruit è raritate oratorum. *An, in-*
*quit, vos aliano causam esse ullam puta-*tis, cur in tantiis premiis eloquentie, tam**a voluptate dicendi, tanta laude, tanta*
*gloria, tanto honore; tam sint paci: sem-*perq; fuerint, qui in hoc labore versen-*tur?* Omittenda sunt omnes voluptates:**relinquenda studia delectationis: Indus,*
*jocus, convivium, sermo etiam perè om-*nium familiarium deferendus.******

Atque hæc satis ostendunt, non
tantum, ut oratores naturalem in
syllogismo partium ordinem immu-
tent, atque adeò planè invertant sed
etiam, ut syllogismus iis interdum
sit quinquepartitus. Quanquam pro-
fectò, accuratè loquendo, nullus syllo-
gismus plura habet pronuntiata, quam
tria:

tria: sed si propositioni, & assumptio-
ni, probationes addantur; sic syllogis-
mus integer cum duobus enthymema-
tis. Atque hæc de syllogismo.

9 S. Enthymema est multius syllogis-
mus hoc est, in quo, vel major, vel
minor propositio, omittatur, tanquam
manifesta: cuiusmodi si ponat orator,
videbitur diffidere prudentia audito-
rum.

10 S. Optima autem sunt enthymemata ex
contrarijs: que idcirco sola à quibus-
dam enthymemata appellantur.

Hujusmodi est apud Sallustium illud
Micipſæ ad Iugurtham: Quem alienum
fidum invenies, si tuis hostis fueris.

11 S. Porro & in hujusmodi, & in alio
quovis enthymemate, sape premittit-
ur conclusio antecedenti. Imò qua ra-
tione syllogismus statuitur quadripar-
titus, vel quinquepartitus: eadē & en-
thymema tripartitum esse potest: puta,
quando antecedenti sua ratio adiici-
tur.

Verum hoc quoque pia gñori dici-
tur

tur Minervâ : cùm propriè, quod enthymema vocatur tripartitum, nihil aliud sit, quâm geminum enthymema. Nempe idem pronunciatum est vnius quidem enthymematis antecedens, alterius verò conclusio.

12. 5. *Inductio Rhetoribus nominatur, cùm quid ex pluribus rebus propter similitudinem inferatur.*

Græcè επαγγελία vocatur.

13. 5. *Constat perfecta inductio partibus tribus. Prima est similius numeratio.*

Ut, *Domus ea melius administratur, in qua sapiēs est pater materque familiæ: exercitus melius regitur, cui sapiens prae-est imperator: nauis ea tutius feliciusq; cursum conficit, qua peritum habet gubernatorem.*

14. 5. *Altera pars est conclusio.*

Ut, *Quare stulti sunt, qui sapientes, ac diu in regendâ Rep. versatos, ab eius administratione repellunt.*

15. 5. *Tertia est acciōsis, quæ conclusio nem ex similibus consequi probat comparatione.*

paratione maioris, minoris, aequalis,
vel contrarij.

Vt, Non enim periculosa minùs, mis-
sue difficultis est Reip. administratio,
quàm domus, belli, aut navigij.

16. §. Exemplum est inductio imperfe-
cta: cùm nempe unum ex altero colli-
gitur ob similitudinem, qua in utroque
reperitur.

Ita Cicero probat, Clodium, homi-
nem seditiosum, à Milone jure inter-
fici potuisse, quia Scipio Nasica Tibi-
rium Gracchum, itidem seditiosum, ju-
re interemerit. Græcè οὐδέ τι για ap-
pellatur.

17. §. Et hac de argumentatione, qua-
tenus ad probandum instituitur. At
quà ea adhibetur ad ciendū affectum,
aliquid nomen obtinet, Nam dicitur
Amplificatio.

Nec tamen eo nomine intel-
ligitur hoc loco quævis ratio augen-
dæ orationis; sed ea tantummodo,
qua in rei exaggeratione consistit.

Quibus

Quibus verò modis aliquid exagge-
retur, dicemus in schematibus ~~dia-~~
~~rotis.~~

C A P. VIII.

De Confutacione.

2. 5. Confutatio diluit argumenta ad-
versarij: idque bifariam. Interdum
enim, si solvere non possumus, syllos
gisum syllogismo opponimus; quod
ανπουλογισμὸς vocatur. interdum ad
argumentum ipsum respondemus, quod
εὐσασιν appellant,

Hoc est, quod antea ¹ diximus, con-
futationem esse, ¹ cap 7. 5. 3
vel εὐσασιν, vel αι-
νιδιασιν

3. 5. E'usasias vel fit inficiando, quod ad
probandum adfertur; vel negando con-
sequi, quod ex eo colligit adversarius.

3. 5. Ad priorem cōsideratio modum refer,
cūm vel falsa sumuncur pro veris, vel
dubia pro certis.

Ut, si qua beneficio dicatur filiam
sustulisse,

sustulisse, quod amoribus suis obstat; tueaturque se eo, quod omnis mater diligit liberos: opponentur ei Medea, & aliae.

4 S. Ad alterum cœsium modum pertinet bias, sive violatio, cum argumentum retorquetur in adversarium.

Vt, Sepeliisti, quia adstitisti interficto. Imo, inquit alter, quia adstitisti interficto, non interfecisti: nam id si esset, in fungam me conjectissim.

5 S. Prater vero ἀντινομούσιον, & iuris, alij etiam sunt confutandi modi. Vt iugulatio, sive contemnus.

Quomodo Cicero videri vult, accusationem Cælij magis fuisse iras, & querimonias amantium, quam vera crimina.

6 S. Item surrogatio, sive deductio, quando judicem, sive auditorem, alio abducimus, pollicentes nos de eo quod obiicitur, postea dicturos, ut ira, premente nos adversario, elabamur.

Quâ arte sæpius utitur Cicerio.

7 S. Etiam confutamus interrogacionem
qua

qua adinvariarū tñ cōmōdūs sive actio-
ne & uocis sono.

Vt, *Canando tu illum?* nō unquam
tibi fistula cera
Inuncta fuit?

Vide intra lib. IV. cap. XXI. §. 25.

8 §. Item increpatione, ubi crimen a-
liquod cum indignatione reuicitur.

Pertinet huc execratio: vt, *Di te per-
dant, fugitive, qui ista obijcis.* Vide eō-
dem cap. §. 33.

9 §. Plurimum autem refert, quam con-
futandis ratione potissimum incamus.
Nam multa sunt, qua indignatione,
vel interrogatione aculeata, aut ioco
urbano melius eludantur, quam aro-
gumentis multis impugnantur. Ali-
quibus etiam refellendis si nimis insi-
ftas, altius suspicionem criminis ani-
mis judicium defigas.

10 §. In confutandis adversarii argu-
mentis non semper idem servatur ordo.
Sed prudens orator non difficulter dis-
piciet, num in primâ quasi acie levio-
ris armatur a milites velit concidere, ut
deinde

sustulisse, quod amoribus suis obstat; tueaturque se eo, quod omnis mater diligit liberos: opponentur ei Medea, & aliæ.

4 §. Ad alterum censuons modum pertinet *βίαιον*, sive *violatio*, cum argumentum retorquetur in adversarium.

Vt, *Sepeliisti*, quia adstitisti interficto. *Imo*, inquit alter, quia adstitisti interficto, non interfeci: nam id si esset, in fngam me conjectarem.

5 §. Prater vero αντινολογισμὸν, οὐ προσu, aliij etiam sunt confutandi modi. *Vti δεδωκτοὶ*, sive *contemptus*.

Quomodo Cicero videri vult, accusationem Cælij magis fuisse iras, & querimonias amantium, quam vera crimina.

6 §. Item *παρλάνοις*, sive *deductio*, quando *judicem*, sive *auditorem*, alio *abducimus*, pollicentes nos de eo quod obiicitur, postea *dicturos*, ut ita, premente nos adversario, elabamur.

Quâ arte sæpius utitur Cicero.

7 §. Etiam *confutatio in interrogacione*: quæ

qua adiuvatur tuus concubus sive actione
et uocis fono.

Vt, *Cantando tu illum? ane unquam
tibi festula cerā
Inuncta fuit?*

Vide infra lib. IV. cap. XXI. §. 25.

8 §. Item increpatione, ubi crimen a-
liquod cum indignatione reicitur.

Pertinet huc execratio: ut, *Dis per-
dant, fugitive, qui ista obijcis.* Vide co-
dem cap. §. 33.

9 §. Plurimum autem refert, quam cons-
futandirationem potissimum incamus.
Nam multa sunt, qua indignatione,
vel interrogacione aculeata, aut ioco
urbano melius eludantur, quam ar-
gumentis multis impugnantur. Ali-
quibus etiam resellendis si nimis insi-
stas, altius suspicionem criminis ani-
mis judicium defigas.

10 §. In confutandis adversarii argu-
mentis non semper idem servatur ordo.
Sed prudens orator non difficulter dis-
piciet, num in primâ quasi acie levior
ris armatura milites uelit concidere, ut
deinde

deinde vim omnem in fortius agmen
converat: an à fortioribus malit in-
cipere, ut, iis expugnatis, quod relis
quum est uel spiritu liceat difflare.
Quod si ab uno capite omnia depende-
ant, planè inde ordiendum, ut, eo sub-
lato, simul omnis annulorum nexus dis-
solvatur.

II §. Sed cuncta hac exilem adferant
fructum, nisi inventus sibi ob oculos
ponat illustria quedam Confutationis
exempla; qua deinde imisetur.

Huiusmodi est illa pro S. Roscio, pro
Milone, pro Cælio, pro Plancio, item
in Pisonem.

III §. Inque iis spectare convenit, quo-
modo ad confutationem accedatur:
qua ratione capita accusationis propos-
nantur: ut item gravibus argumen-
tis insistatur, acriterq; pondere argu-
mentorum urgeatur adversarius: &
constrā quasi transvolentur leviam mul-
ta, ne, si diutius in iis mora ducatur,
frigescat oratio: ut item sales interdū
admisceantur, quò in hac palastra etiā
delectetur index: denique ut per Inter-
rogationem, Subiectionem, & similia
schemata.

schemata (de quibus in Elocutione dicemus) non modo ornatus multum, sed etiam *ρρητός*, atque acrimonia, accedat orationi.

Tantum de Contentione.

CAP. IX.

De Epilogo.

I 5. Superest postrema pars, que Græcis *ἐπιλογος*, Latinis Peroratio dicitur.

Vbi Per vim eam habet, quā in Persicere, & similibus. Cicero i v. Acad. Quæst. Et quoniam multa dixi, est mihi perorandum. Pro Quinctio: Mibi perdifficile esse, contra tales oratores, non modo tantam causam perorare, sed omnis verbum facere conari. At in Græco *ἐπιλογος*, δη̄ idem valet, ac in *ἐπιμετρον*, & *ἐπικυκλος*: quomodo & Horatius, cūm quatuor odarum libros scripisset, quem iis superaddidit, Epodon appellavit. Quanquam aliter de

de hoc Grammatici antiqui*, atque etiam Turnebus†.

* Vetus
Horatii in-
terpres, Di-
omedes lib. 2
3. cap de
poëmatum

generibus.

Marius
Victorinus
lib. 3. &c.
4 lib 21. Ad
vers. cap.

6. & lib. 28
cap. 38.

§. *Est verò epilogus totius orationis
clausula.*

Nam post res singulas confirmatas
epilogis quidem utimur; sed hīc ser-
mo est nobis de epilogo vniuersæ ora-
tionis: qui inter omnes regnū obtinet.

3 §. *Interdum tamen epilogo opus non
est: ut si vel breuicula sit oratio, vel
cauſa admodum tenuis.*

* Habeo
multa præ-
terea dice-
re, sed desi-
nam, ne vi-
dear, quod
in veteri
verbo est,
ex musca
facere ele-
phantum.

* Quinti-
lianuſ de-
clamaſ. 2 3.

Vbi luculentum velle epilogum ad-
derre, tantundem fuerit, ac si calæ ru-
sticæ studeamus apponere posticam
aulæ convenientem. Quare hīc solū
opera danda est, ut masculè, & expe-
ditè desinamus. Ita Lucianus encomi-
um muicæ claudit his verbis: Πολλὰ τὸ
ἐπιτέχων εἰπεῖν, οὐτε παύσω τὸν λόγον, μηδὲ
σόξω, καὶ τὸν παρειμένον, ἀλέφατο τὸν μίγα
ποιεῖν. Itidem, qui volet laudare apes,
scitè his verbis clauerit orationem:
Quid non divinum habent, nisi quod
morimur?*

4. S. Epilogi munus est duplex. Prius est
avalexepalauosis, sive enumeratio potissi-
morum argumentorum.

Nempe, quæ sparsim totâ diximus
oratione, ea hîc simul ob oculos ponim-
us, præstantis instar pictoris, qui in-
gentem historiam exiguâ proponit ta-
bellâ. Exemplo esto epilogus iste in
Maniliana; qui tamen partis est, non ve-
rō totius orationis: *Quare videte, num
dubitandum vobis sit, omni studio ad id
bellum incumbere, in quo gloria nomi-
nis vestri, salus sociorū, veltigalia max-
ima, fortuna plurimorum civium cum
Rep. defenduntur. Et alter in eâdem,
multò post: Quare cùm & bellum ita
necessarium sit, ut negligi non possit; ita
magnum, ut accuratissimè fit admini-
strandum; & cùm ei imperatorem prefi-
cere possitis, in quo sit eximia belli scien-
tia, singularis virtus, clarissima auctoritas
egregia fortuna: dubitabitis, Quirites,
quæ hoc tantum boni, quod à Diis im-
mortalibus oblatum, & datum est, in
Rempub. conservandam, atque amplifi-
candam, conferatis? Enumerationis au-
tem, quæ vñiversæ sit orationis, lucu-
lentum habemus exemplum oratione*

pro

pro Cluentio. Quā in oratione persona
ratio incipit ab istis verbis: Quod hoc
portentum, Dij immortales? quod tan-
tum monstrum in ullis locis? quod tam in-
festum scelus, & immane, aut unde na-
tum esse dicamus? Iam enim videtis pro-
fecto, judices, non sine necessarijs me, ac
maximis causis, principio orationis mea
de matre dixisse, nihil est enim mali
nihil sceleris, quod illa non ab initio
filio voluerit, optaverit, cogitaverit,
effecerit. Hinc enumeratio sequi-
tur: Mitto illam primam libidinis
injuriam: mitto nefarias generi nuptias:
mitto cupiditate matris expulsam ex ma-
trimonio filiam: qua nondum ad huius-
ce vite periculum, sed ad commune fa-
milia dedecus pertinebant: nihil de alte-
ris Oppianici nuptiis queror: quarum il-
la, cūm obsides filios ab eo mortuos ac-
cepisset, tum denique in familia luctum,
atque in privignorum funus nupsit. Pra-
tereo, quod Aurium Melinum, cuius
illa quondam socrus, paullo antē uxor fu-
isset, cūm Oppianici esse opera proscrip-
tum, occisumq; cognosceret, eam sibi da-
mum, sedemq; conjugij delegit, in qua
quotidie superioris viri mortis indicia,
& spolia fortunarum videret. Illud primū
queror,

queror, de illo scelere, quod nunc denique patet factum est, Fabriciani veneni: quod jam tum recens, suspicium ceteris, huic incredibile, nunc vero apertum jam omnibus, ac manifestum videtur. Et quae sequuntur.

55. In Enumeratione duo observare oportet. Unum est, ut ea tantum repeatamus, in quibus causa potissimum consistit, queque propterea maxime velimis auditorum animis inherere.

Omnia enim si munitatim repetere velimus: aut subtiliter nimis dicere cogemur; aut non peroratio erit, sed nova consurget oratio.

65. Alterum est, ut eadem cum pondere aliquo dicantur, & apertis excitantur sententijs, figuris etiam varientur, ne videatur crux repetita.

Nam illa recta repetitione nihil est odiosius. Quippe que institui videatur, quasi diffidamus auditorum memoriz.

75. Alterum epilogi munus est modestia, sive commotio affectuum. Quod

verò affectus cicer potissimum oportet, non est operosum videre ex natura canisse. Nam cum gratulatione, admiratione, emulatione perorandum est, si laudemus: si viruperemus, odirem, invidia, contemptus, moveri debent.

8 S. In consiliis spes excitanda, sive ex plenda cupiditatis, sive vlciscenda injuria. Interdum etiam timorem ex periculis metu iniici expedit.

9 S. In judicijs verò omnia cocurrunt, amor, odium, invidia; imprimis autem indignatio, & misericordia: illam accusator, banc reus aucepatur.

10 S. Hac in parte orator imprimitis aperire debet fontes eloquentie: sic ut non solum incendere judicem, sed ardere ipse videatur. Atque ad hoc plurimum confert, ut ita complectatur animo imagines rerum absentium, quasi eas oculis coram cernere videatur. Nam quo quis melius eas conceperit, hoc potentior erit in affectibus commovendis.

Indicant hoc perorationes Ciceronis. Ut pro Milone, ubi ait: Sed finis sit: neque enim lacrymis jam loqui possum: & hic se lacrymis defendi verat.

Et

Et pro Rabirio Postumo: Sed jam quoniam, ut spero, fidens, quam perni, tibâ præstis, Postume; reddam etiam lachrymas, quas debeo. Et paullò post; Iam indicat tot hominum fletus, quâm sis charus tuis, & me dolor debilitat, includitq; vocem.

Scitè verò dicebat magnus ille Gallicarū Rex, idemque optimus ingeniorum censor, Henricus Quartus †, non aliunde se melius præstantē dignoscere oratorē, quâm ex peroratione. Nā etiā, qui naturâ parùm possunt, tamen artis beneficio sâpe ordiuntur eleganter; atq; aliquamdiu etiā in orationis suæ cursu provehuntur feliciter: sed postquā deuentū est ad epilogū, vbi maxime desideratur vis oratoris, ibi penitus flaccescunt, & nihil laude dignum amplius possunt: quod inde ferè contingit, quia jam omnes artis annūsus * exhauserint: aut quia temporis angustiâ excludantur, quò minus orationem pari arte, atque industriâ pertexant. Imò interdum etiam hîc opera eorum claudicat, quibus & ingenium, & ars, & otium, abusde suppetit: nempe quia animus jam diutinâ curâ lassatus, eo, quod superest, citò nimis studeat defungi.

† Nicol. Caussinus in sacræ humanæ que eloquuntur parallelus

* arcuas pigmentarias.

Nequid hujusmodi vſu veneat nobis, ita in tornando exordio, & proximis limandis, versabimur; vt subinde cogitemus, quā portā sit exeundum.

ATQVE hæc dicta sunt de Dispositione, quatenus respondet Inventioni, quam generalem, magisque simplicem, vocabimus. Naturæ nunc ordo exigebat, vt deinceps tractaremus de dispositione earum orationum, quarum argumenta excussum in doctrina Inventionis speciali, magisque mixtâ. Ut sunt consolatoriæ, conciliatoriæ, gratulatoriæ, monitoriæ, nuptiales, funebres, natalitiæ, & similes. Nam inventionis quidem est earum argumenta quocunque ordine assignare: sed argumenta illa digerere, hoc vero munus est dispositionis proprium. Verumtamen in speciali hujusmodi materia aliud nobis ordo doctrinæ exigerre, visus est. Nam cum statim possis argumenta eo commemorare ordine, quo plurimum in oratione solent collocari: quid perfectò attinebar, prius illa rudi indigestâque sylvâ propone-re; mox eadem repetere, licet ordine meliori? Quare cum earum o-

zvropiæ satis ex ijs cognoscatur, quæ in speciali Inventionis doctrina diximus: non est profecto, quod in ijs nunc teramus tempus. Illud tamen consilium non videtur posse improbari, si quis omnem istam de talibus orationibus doctrinam, quam nos proposuimus posteriori parte libri secundi, hoc demum loco tradat: nempe tamquam superioris doctrinæ de inventione, & dispositione, appendicem justam, quæ in specialibus quibusdam materialijs, tum argumenta propria, tum eorum ordinem, ostendat. Non disceptabo, uter ordo præster, quando res illa profecto tanti non est. Verum de eo quisque judicio suo fruatur, ut libet.

Cæterum ex ijs, quæ de orationibus istis exposuimus, judicium etiam ferre possumus de ordine epistolari. Nam pleræque omnes epistolæ ad ista genera revocantur. Aut siquæ eo referri non posse videantur, hæferè, quod ad ordinem, non egent artificij vllijs. Quales sunt illæ, quæ narrant: in quibus rei gestæ ordinem servamus. Item quibus alteri respondemus, vbi illi plurimum ordini

infistimus, quo alter epistolam pertenxit. id se facturum ait Tullius lib.vi. ad Att. epist. i. *Accepi tuas literas ad quinctum militare Laodicea, quas legi libentissime, plenissimas amoris humanitatis, officij, diligentia. His igitur respondebo. Sic enim postulas: nec otror opimias meam instituam: sed ordinem conservabo tuum. Nec tamen id perpetuum est. Sanè lib. i. ad Att. epist. xiii. Respondebo, inquit, tibi ὑπεροχή περιέργη, αὐτεπιώσ. Nempe quia Homerus sæpe media prius narrat, quām initium rei. Alibi etiam se purgat de ordine turbaziori, scripsisseque dicit quicquid in buccam veniret. Et ad Quinctum frarem ait, *hallucinari interdum epistolas. Quare non est, quod istis immore- mūr.**

FINIS LIBRI TERTII.

GERARDI

GERARDI IOANNIS VOSSI
**PARTITIONVM
 ORATORIARVM**

Liber Quartus.

CAP. I.

De Elocutione vniuersè, ac particula-
 tim de priori Elegantiæ parte qua
 in Latinitate consistit.

1 §.

 *Vm oratori videndum
 sit, & quid, & quo lo-
 co, & quomodo vnum-
 quodque dicat: dnoque
 priora, (quorum vnum Inventionis
 est, alterum Dispositionis) exposue-
 remus: proximum est, ut de terio
 agamus; quod, quatenus in dictione
 quidem cernitur, Elocutionis; qua
 autem extra eam spectatur, Pronun-
 ciationis est, sine Actionis.*

2 §.

*Elocutio alia philosophica est, alia
 oratoria, alia historica, alia poetis-
 ca. Hoc loco de oratoriâ propriè a-
 gemus: de ceteris non nisi obiter*

quedam adspergemus.

3 S. *Etsi vero elocutio, Aristotele* teste, a poetis profecta sit ad oratores: multum rassen horum illorumque elocutio diffat. Nam poetica longius abit a vulgari consuetudine loquendi: unde Cicero* poetas ait quasi alia + quadam lingua loqui.*

4 S. *Elocutio oratoria est rerum inventarum, & dispositarum, per verba sententiasque expositio ad persuadendum idonea.*

Quâ in definitione elocutio jure non tantum verborum esse dicitur, verum etiam rerum. Nec enim solum orationem vestit flore verborum, sed & lumine sententiarum. Neque obstar, quod inventio sententias stippeditat. Nam nihil prohibet, quo minus hæ ad utramque possint partem referri: ad inventionem quidem, quatenus probant; ad elocutionem autem, in quantum ornant.

5 S. *Elocutionis precepta, quâ verba, quâ rem species, partim sunt generalia, neque respiciunt certam materiam, aut characterem: partim sunt specialia,*

*lib. 2. de
Orat.

† Ita cum
Lambino
legere mal-
lim, quam
cum vulga-
tis codd.
aliena.

Et adhanc illam ve materia, ac chara-
cterem, restricta, atque accommodata.

6 §. Elocutio communis dividitur in
Elegantiam, Dignitatem, & Com-
positionem.

7 §. Elegantia efficit, ut unumquodque
tum purè, tum aptè dicatur.

8 §. Puritas Latinis dicitur Latinitas.
Ea, ut placet Maximo Victorino*,
nihil est aliud quam observatio in-
corruptè loquendi secundum Ro-
manam linguam.

9 §. Quare oratio non Grammaticis
duntaxat præceptionibus; sed etiam
bonorum scriptorum consuetudini con-
formis esse debet.

10 §. Nec tamen hec pars tam oratorem
constituit, quam urbis alumnum; eo-
que, qui commendat quemquam ob-
elegantiam, non tam eum laudat,
ut oratorem, quam ut civem Roma-
num.

11 §. Habet enim sermo urbanus nati-
vum quid, quod peregrinis assequi
difficile est; adeò quidem, ut Asinius
Pollio in Livio etiam quandam agnō-
verit Paravinitatem*.

12 §. Atque eo magis nunc, desitā La-
tine loquendi consuetudine, opera
nobilis videbarum

* lib. de re
Gramma-
tica.

* Fabius
lib. I. cap.

5. Nempe
ornatèqui-
dem; sed
interdūta-
men non
satis Latii-

nè huic
Critico
scripsisse
videbarum

nobis danda est, ut quam minimum
absimis ab sermonis Romani elegan-
tia.

33 S. Sed fieri illud nequit, nisi conser-
vens in quibus consistat Latinitas, &
quomodo comparetur.

34 S. Consistit autem ea, tum in ver-
bis ipsis, tum in modo pronuncia-
ti.

35 S. In verbis delectu opus est, quem o-
riginem eloquentie esse iure optimo
dicebat Cesar*.

36 S. Delectus is non ob elegantiam solum
adhibetur; sed etiam ob dignitatem, &
compositionem.

*lib. II. de
analogia,
ut testatur
Cicero in
Bruto.

Ad dignitatem pertinet, quatenus
vocabula sunt propria, vel modifica-
ta: hæc rursum, vel molliter, vel dure
translata. Ad compositionem vero re-
fer, quatenus quedam p̄ se alijs suavia
sunt aut sonora. Verum de discrimi-
ne, ac judicio, ratione dignitatis aut
compositionis, suis infra locis dis-
cuntur.

37 S. Nunc agendum de eo quatenus e-
legantiam gignit. In quo delectu di-
finguuntur vocabula ratione ortus,

fig-

significationis, & usus.

18 S. Ratione ortus, vel Latina sunt, vel peregrina. Peregrina vero, vel Greca sunt, vel aliarum gentium. Gracis abstinebit orator. Quod siquid Latinè dici non possit, idem pluribus exponet.

Cicero lib. III. de Fin. bon. & mal.
Evidem solc etiam, quod uno Greco, & aliter non possum, idem pluribus verbis exponere. Vide etiam, quam ejusce rei studiosus fuerit Tiberius: de quo ita ^{in Tiber.} Tranquillus*: Sermonc Graco, quamqñ ^{cap. 21.} alioqui promtus & facilis, non tamen usquequaque usus est, abstinuitque maxime in senatu: adeò quidem, ut, Monopolium nominaturns, prius veniam postularit, quod fibi verbo peregrino utendum esset: atque etiam in quodam decreto patrum, cùm ἐμβλημa recitaretur, commutandam censuit vocem, & pro peregrinā nostrā re requirendam: aut si non reperiatur, vel pluribus, & per ambitum verborum, rem enunciandam. Ac meminit ejusce rei etiam Dio in LVI. ^{*Facturus de hac re decretum emblematis vocabulū in eponimia quia Græcum esset, prohibuit: quanquam Latinum, quod dicitur εἰς τέττα τὸ δόγμα παῖσσι, quo id interpretare εἰπόλυτος εἰς αὐτὸ τὸ ὄνοματὸ τὸ ἐμβλήματος, τιρπtare ἦσκεν Ελληνικὸν, ἐμβληθμάναι καὶ τοι μὴ tur, habet nullū.}

Ἐπειδὴν δὲ πότες ἀποχειρίας διετὸς ὁροπάτην. Narrat idem aliquanto post, ut cum strenuam à quibusdam oblatam non accepisset, eadem de re proposuerit editum, in quo voce non Latinā vtere-
tur. Hoc cum in mentem ei venisset noctu, ut erat elegantia in loquendo perquam diligens, vocasse ad se omnes, qui lingua Latinā proprietatem studiose observarent. Ibi Atteium Capitonem dixisse, tametsi nemo ante eum isto vocabulo usus fuisset, hoc nimirum minus in Tibetij gratiam inter antiqua esse referendum. At Marcellum quendam subiecisse tum, *Hominibus, Cesar, civitatem dare potes, verbis non potes.*

Apud Dionē legitur
Πλέονεσσος
νο, pro

Μαρκελλος

Ter. Est is
M. Pompo-
nius Mar-
cellus: ut li-
quet ex Su-
cōnio de
claris Grā-
matis: v-
bi rem e-
mancipat.

19 S. Si Graci scriptoris versus sit ad-
ducendus, satius fuerit eum Latinè
transferre.

Quod Cicero etiam observat in oratione pro Deiotaro, ubi sententiam Latinè exprimere, quam Gracum re-
ferre versum maluit. Imo idem facit in ijs, quæ de philosophia scripsit.
Ut penè initio Tusculanorum quæ-
stionum; ubi itidem Epicharmi ver-
siculum:

ficulum istum convertere, quām Græ-
cē recitare, maluit.

Αποδινετ, & οὐ τοιούτω, & οὐδεπει. *

Ita enim apud eum Marcus, & alter, colloquuntur. *M. Dicam, si potero, Latinè. Scis enim, me Grace loqui in Latino sermone non plus solere, quām in Græco Latinè. A. Et recte quidem. sed quæ tandem est Epicharmi ista sententia.*

M. Emori nolo, sed me esse mortuum, nibil estima.

Atquè hæc satis ostendunt, quantum recedant ab antiquis, qui, venti atque ostentationis caussā, paßim inficiunt Græca, atque ita, chimæræ instar, monstrorum reddunt orationem. Sanè capitum abest, vt probari hæc res possit in semidioctis, vt in Lucilio ipso (quem lib. i. ser. Græca Latinis miscuisse, reliquæ sat. 10. ostendunt) reprehenderit illud Horatius† :

*At magnum fecit, quod verbi Græca Latinis
Miscuit. O seru studiorum, quine* putetis
Difficile, & mirum, Rhodio quod Pitholeonti
Contigit. An sermo lingua concinnus vtrique*

* Ita, vt libi monimus, apud Sextum Empiricū legendus is versus : de quo minime audie-
dus doctissimus Simo-
Bolius an-
adversio-
nibus in e-
pist. 3. lib.

* oīpe, qui
utique. Vi-
de Priscia-
num lib. 16.

Suor, ut Chio nos si commissa Falernii est?

20 S. Nec tamen hec ita accipi debent,
quasi in totum abstinendum sit Gracis.
Nam iis usi licet, qua usu jam sunt re-
cepta.

Cicero lib. 111. de Fin. Bon. & Mal.
Quanquam ea verba, quibus ex institu-
to veterum utimur pro Latinis, ut ipsa
Philosophia, ut rhetorica, dialectica,
grammatica, geometria, musica, quam
quam Latinè eadīcī poterant, tamen, quos
niam usū recepta sunt, nostrā ducamus.
Imò Cicero orat. in Pisonem, non refu-
tabilit, sive git Græcum verbum οἰχεται:
evanuit. sed cum Plauti* citaret versum illum,
* Trinum. jam ore omnium per vulgatum:
Act. 2. sc. 4.

Ratio quidem hercle appareat, argens
dum οἰχεται.

31 S. Imò in epistolis eorum etiam est
usū, qua in vulgus recepta non sunt,
dummodo scribamus ad illum, qui Gra-
cē sciat. Nā si nesciat Grace, quid ali-
ud quam ignoriam eis exprobemus, av-
que inficitiam? Imprimis autem iis fu-
eris locis, occultare siquid velimus.

Hujus

Hujus quoque rei exempla passim habemus in epistolis ad Atticum: ubi capte de caussâ multa dicit ēr̄ aiv̄yuaor̄, iuḡ aλληρειας †. Quod ipse agnoscit lib.

11. epist. xix: Posthac, inquit, ad te, si + ænigmæ aut perfidelem habeo cui dem, scribam, sicè, & omnia planè: aut si obfcurè scribam, tu allegoricè tamen intelliges. in his epistolis, me Læ-
tum, se Furium faciam: catena erunt
ēr̄ aiv̄yuaor̄* *obfcurè
& per ænig-
mata.

22 §. Præterea loca Grece adducere exo-
pedit iis, qui commentarios, aut ani-
madversiones scribunt in veteres scri-
pores.

Nam collatio Græcorum Latino-
rumque multum ut voluptatis, ita eti-
am utilitatis adfert.

23 §. Item cùm de veterum mente con-
troverfia est.

Nam cùm multa adeò perperam
vertantur, facilius inveniemus fidem,
si ipsa scriptoris verba adducamus.

24 §. Imprimis vero sis apud peritos di-
demur, si destituamur Latinis: ut sit
in

in multis nominibus partium humanis corporis, animantium, plantarum, generum, medicamentorum, instrumentorum: item vocibus, quas technici, aut Philosophi cuderunt.

Cicero lib. 111. de Fin. Puto, concedi nobis oportere, ut Graco verbo utamur. si quando minus occurret Latinum. ne hoc ephippijs, & acratophoris potius, quam proëgmenis, & apoproegmenis, concedatur. quamquam hac quidem proposita recte, & rejecta dicere licebit.

25 S. Adhæc non est, quod apud doctos refugiamus Græca, si Latinis fuerint significantiora, vel elegantiora.

Vt si ciuitatia malis dicere, quam auctor sui ipsius. Item ignorantia, quam ignorantia decori, vel etiam ineptia. Nec enim hæc idem significant: etsi id magni viri putarint. Accedo potius Tullio, qui lib. 11. de Oratore, de Inepti vocabulo agens, *Vim*, inquit, huius mali Graci non vident: ne nomen quidem ei vitio imposuerunt. Vt enim queras omnia, quomodo Graci ineptum appellant,

appellent, non reperies. Scio hac parte à Budæo † reprehendi Tullium. Sed Ciceronis caussam fortiter agit Cæsar Scaliger oratione de verbo *Inepti* ad Arnoldum Ferronum. Nec in singulis modò verbis, sed etiam conjunctis, id † Satius est locum haber. Certè perierit venustas, si Latinè efferre velis illud Diogenis Cynici * : Κρεῖττον ἐστιν οὐδεποτε ἀπαλλήλον, οὐδὲ οὐδεποτε †. Vel illud Solonis, aut, vt alij volunt, Xenophanis *, Τοῖς περιγραφέσιν οὐδεῖν δεῖ, οὐδὲ οὐδεσα, οὐδὲ οὐδεσα †. Suntque eiusmodi innumera. Et hæc de Græcis.

26. §. Quemadmodum vero in Gracis fecimus, ita in aliarum etiam gonium vocabulis distinguere convenit inter illa, qua civitate sum donata, & ea, qua peregrinitatem nondum exuere.

Posterioris generis est Mastruga*,
Sardum vocabulū. Scio vti Tullium*.
Sed ita, vt Fabius † ait, illudens Cicero
ex industria dixit. Tale quoque Præ-
nestinum conia pro ciconia : cujus me-
minit Plautus. Truculento*. Sanè &
Prænestinorum sermone utentem Vectiū
Lucilius

lar. legas, cum ma-
strucatus la-
trunculis. lib. i. cap. 5
At prioris generis est *camelus*, quod
cum ma-
strucatus la-
trunculis. * in 3. Ge-
org. 2. * A&t. 3. so:
L. L. itidem *essedum*, quod à Gallis est,
git Baptista Mantuanus.

At prioris generis est *camelus*, quod
à Syris esse agnoscit Varro lib. i v. de
L. L. itidem *essedum*, quod à Gallis est,
vt indicat Iunius Philargyrius, suntque
multa eiusmodi.

27 5. *A significatione dividuntur voces
bula bifariam*. Nam vel considera-
mus significationis aptitudinem, vel
reis significata honestatem.

28 5. *E priori considerandi modo resul-
tat vocabulorum distributio in magis,
& minus significativa: è quibus potio-
ra ducuntur a quantia rem, de qua ser-
mo est.*

29 5. *E posteriori oritur altera divisio,
in honesta, & in honesta; cuiusmodi
sunt obscena, & sordida.*

30 5. *Obscena sunt, qua res Veneris nn-
dis ennunciant vocabulis.*

* Turnebū 31 5. *Verū cūm voces obscena aquè
vide lib. 24. Advers. cap. 5.* Latina sint; imò scriprores Romans
igit à vtoruacione per verba Latina in-
telligant* obscena, tanquam quibus
Latina

Latina sive Romana in sit simplicitas: projecto non tam, qui his viritur, contra Latinitatem, quam bonos mores peccat: neque tam imperitiam detegit sermonis Romani, quam animi impuritatem.

32 5. Quare qui hostis natura non est, is aut in totum istis abstinebit, aut si qua est rei enuncianda necessitas, eam potius verborum teget in volucro, naturam hac in parte imitans, que partes obscenas maxime ab oculis removit.

33 5. Etiam abstinendum sordidis. Eiusmodi sunt, que notant res immun-
das.

Qualia Stercutio relinquemus.

34 5. Denique ab usu distinguntur vocabula, idque bifariam. Nam vel usus is spectatur in populo, vel in scriptoribus illis, quorum aliqua hodie babemus.

35 5. Ratione popularis consuetudinis distribuuntur vocabula in vetera, & nova.

36 5. Veterum alia in usu sunt, alia non sunt.

37 5. Priora vel soli usurpantur vulgo: vel

lar. legas, ^{cum ma-} *Lucilius infectatur: vt ibidem ait Fa-*
strucatus la- *bius. Tale quoque parlamentum pro su-*
trunculis. *prema curia Parisiensi. Item guerrā pro*
† lib. i. cap. *bello, et si ne in versu quidem id refu-*
git Baptista Mantuanus.

⁵
^{*Act. 3. so:} *At prioris generis est camelus, quod*
^{2.} *à Syris esse agnoscit Varro lib. iv. de*
^{*in 3. Ge-} *L. L. itidem esendum, quod à Gallis est,*
^{org.} *vt indicat Iunius Philargyrius, suntque*
multa eiusmodi.

27 5. *A significatione dividuntur voca-
 bula bifariam. Nam vel considera-
 mus significationis aptitudinem, vel
 re significata honestatem.*

28 5. *E priori considerandi modo resul-
 tas vocabulorum distributio in magis,
 & minus significantia: è quibus potio-
 ra ducuntur aquantia rem, de quā ser-
 mo est.*

29 5. *E posteriori oritur altera divisio,
 in honesta, & in honesta; cuiusmodi
 sunt obscena, & sordida.*

30 5. *Obscena sunt, qua res Veneris mu-
 dis enunciant vocabulis.*

^{* Turnebū} 31 5. *Verū cūm voces obscena aqui-
 vide lib. 24. Latīna sīnt; imo scriptores Romani
 agit auctorū uācīas per verba Latīna in-
 telligant* obscena, tanquam quibz
 Latīna*

Latina sive Romana in sit simplicitas: profecto non tam, qui his utitur, contra Latinitatem, quam bonos mores peccat: neque tam imperitiam detegit sermonis Romani, quam animi impuritatem.

2 s. Quare qui hostis natura non est, is aut in totum istis abstinebit, aut si qua est rei enuncianda necessitas, eam potius verborum teget in volucre, natureno bac in parte imitans, que partes obscenas maxime ab oculis removit.

3 s. Etiam abstinenidum sordidiss. Eiusmodi sunt, que notant res immundas.

Qualia Stercutio relinquemus.

4 s. Denique ab usu distinguuntur vocabula, idque bifariam. Nam vel usus is spectatur in populo, vel in scriptoribus illis, quorum aliqua hodie babemus.

35 s. Ratione popularis consuetudinis distribuuntur vocabula in vetera, & nova.

36 s. Veterum alia in usu sunt, alia non sunt.

37 s. Priora vel soli usurpantur vulgo: vel

vel etiam doctis.

38 s. *Quibus solum vulgus vtitur, ea et si de rebus sordidis non sint, tamen pro sordidis habentur.*

lib. 16.
cap. 7.

Nempe sordes contrahunt, quæcunque v̄su hominum elegantium haud n̄tescunt. Vnde Gellius † ea vocat *masculentia ex sordidiorē vulgi v̄su*. Huiusmodi quædam apud Laberium inveniri ait, vt, *homo levenna pro levi, malas malaxare, gurdus, cocio, botulus pro farcimine, & alia: quamvis de quibusdam rigidè nimis exerceat c̄esuram: vt cum ejusmodi facit planum pro sycophanta, quo tamē v̄sum agnoscit Ciceronem in orat. pro Cluentio.* Ac videtur non minùs falli de *obba*, quod nec Persius refugit. Interim rectè Gellius, cūm distinguit inter vulgi v̄sum, & consuetudinem doctorum. de quo elegans etiam est Fabij locus lib. 1. cap. vi: *Constituendum imprimis idipsum, quid sit, quod consuetudinem, vocemus. Quæ si ex eo, quod plures faciunt, nomen accipiat, periculosissum dabit precepsum, non orationi modo, sed, quod masius est, vita. Vnde enim tantum boni, ut pluribus, qua recta sunt, placeant?*

Igitur,

Igitur, ut velli & comam in gradus
frangere, & in balneis perpotare, quam-
libet hec invaserint civitatem, non erit
consuetudo; quia nihil horum caret re-
prehensione; at lavamus, & convivimus
ex consuetudine: sic in loquendo, non si-
quid vitiōsē multis infedorit, pro regu-
lā sermonis accipiendum est. Nam, ut
transeam, quemadmodum vulgo imperti-
ti loquuntur, tota sepe theatra, & om-
nem circi turbam, exclamasse barbarè
scimus. Ergo consuetudinem sermonis
vocabo consensum eruditorum: sicut vi-
vendi, consensum bonorum.

39 S. Eorum, quæ neque docti refuge-
runt, alia fuere his usitata, alia rara.

Usitata, ut urbs, murus, calum &c.
Rara, ut oppidò pro statim, actum pro
valde, omniaque, quæ antiqua sunt, nec
tamen planè antiquata.

40 S. At quæ in usu esse deservunt, ob-
soleta dicuntur,

Vt sunt, topper, pro citò, manus pro
bonis, iduare pro dividere, similiaque.

41 S. Qua florente sermone Romano vi-
ris præstantibus in usu fuere, hac nobis
etiam constitucere debent orationis
corpus.

Neque enim in epistolâ solùm, sed
in oratione etiam, illud locum habet.

Munda, sed è medio, consuetag; verba, juventus,
Scribisse: sermonis publica verba placent.

42 S. Obsoleta omnino vitanda.

† Apud Gel lium lib. 1. Quibus qui vtuntur, perinde aguntur,
cap. 10. sic cum Evandri matre loquantur: vt
† Ibidem. Phavorinus dicebat †. Cujus & illud
est apud Gellium*. Id, inquit, quod à
Caio Cesare, excellentis ingenij ac pru-
dentia viro, in primo de Analogia libro
scriptum est, habe semper in memoria,
atque in pectore, vt, tanquam scopulum,
sic fugiae inaudicium atque insolens
verbum.

43 S. Rara et ipsi rarò usurpabimus. Nā
insipientis est putare, passim hoc licere
nobis, quod fortasse uno alteroque in
loco sibi scriptor aliquis permisserat.

Huiusce etiam rei nos Seneca admonet epist. cxiv. *Arruntius, vir rara fugalitatis, qui historias belli Punicis scripsit, fuit Sallustianus, & in illud genui nisens. Est apud Sallustium: Exercitum argento fecit, id est pecuniam paravit. Hoc Arruntius amare cœpit; posuit illud omnibus paginis. Dicit quodam loco: Fugam nostris fecere. Alio loco: Hiero Rex Syracusanorum bellum facit. Et alio loco: Quæ audita Panormitanos dedere Romanis fecere. Gustum tibi dare volui. Totus his contentus liber.* Quæ apud Sallustium rara fuerunt, apud hunc crebrasunt, & penè continua: nec sine causa. ille enim in hac incidebat: at hic illa querebat. Vides autem, quid sequatur, ubi alicui vitrum pro exemplo est. Dixit Sallustius: Aquis hiemantibus. *Arruntius in primo belli Punicis ait: Repente hiemavit tempestas. Ec alio loco, cum dicere vellet, frigidum annum fuisse, ait, Totus hiemavit annus.* Et alio loco: Inde sextaginta onerarias leves præter militem, & necessarios nautarum, hiemante Aquilone, misit. Non definit omnibus locis hoc verbum infulcire. *Quodam loco Sallustius dicit: Inter arma civilia æqui boni famas pe- tit.*

tit. *Arruntius non temperavit, quo minus primo statim libro poneret: Ingentes esse famas de Regulo.*

Hac in re peccari imprimis solet à juventute. Nam in lectione auctorum plurimum non tam attendit ad vultum ac lineamenta sermonis nativi; quam tantummodo exstantia quæque excepit, ac recondito eorum usu famam postea eruditionis usurpat. Hujuscemodi tamen modicè usurpata, neque affectata, dignitatem tribuunt orationi: quia non quilibet iis fuerat usus. Et hæc de veteribus.

44. *S. Novorum quadam ab aliis conficta sunt, & vel à paucis, vel etiam à vulgo recepta; cuiusmodi, generali uocabulo, nova appellantur: alia vero à dicente primum finguntur; que, discriminis causa, novata nuncupamus.*

45. *S. Eorum, quæ profètæ nova, vocantur, non una est ratio: quia, quæ aliquando fuere nova, postea facta sunt vetera; eoque, videndum est, quando recipi quidque cœperit. Quæ Ciceronis, aut Maronis auctoritate, quinto tempore usurpetur a nobis, nemo fere abigit.*

Istiusmodi.

Istiusmodi est novissima pro vltimo, cervix pro cervicibus.

46 S. Major est dubitatio de iis, qua proximo seculo, decrecente iam puritate in usu esse cuperunt.

Vt interim pro interdum, subinde pro identidem: Nam priori seculo valuit deinde,

47 S. Huiuscemodi non esse vocabulis utendum, multorum opinio est. Et puerili quidem etati hac recte interdicti, agnoscimus. In ijs vero, quibus iudicium firmavit etas, feram potius, quam vel laudem, vel culpem.

48 S. At illis, qua collapse prope sermonem Romano, ac decrepitam quasi etate, inventa sunt, qualia apud Symmachum, & Sidonium sunt multa, in toto censeo abstinendum.

49 S. Ac multò magis damnanda arbitror, qua proximus sunt inventa secubilis, aut nostro; præsertim si neque iuntur necessitate, neque facta sint avaricies sive congrue: quorum alterum absit, omnino, tanquam barbaria, averser.

In loco, sive potius ne locus, aut termini mutatione etiā mutatā, Ita factō nominere-gionē vocabat, quae foret nus-qua. Vnde, qui volet, & quē ridi-cule nus-quam iam būm effingas ad instar veterum *balare*, appellat. *baubari*, & aliorum, quae habes apud nullus. *inter O. Philomelæ* & scriptorem.

50 S. Novatorum quatuor sunt genera: alia imitatione fiunt, alia derivatione, alia compositione, alia nova significatio-nis impositione.

Imitatione, ut si à sono animalis ver-guam iam būm effingas ad instar veterum *balare*, appellat. *baubari*, & aliorum, quae habes apud nullus. *inter O. Philomelæ* & scriptorem.

Derivatione, quomodo Gaza ab hi-peram tri-rundine fingit *birundinaria*, quæ Græcis buta.

* itē plantæ *χειρόνιον* & item à corniculo *cornicula-tia*, ut ijsdem est *μεγάνης**. Simile sit, si genus.

* itē plantæ genus. à *capitio*, quod veteribus* femina-rum mamillare erat, aliquam dicas. *Vattro lib. capitiatam*, quod pectus *capitio* tex-4. de L. L. erit.

& de vita populi Rō. *Compositio*, quomodo à *bombo* & ar-etsi aliter *deo* conflagrunt *bombardam*. Sic Gaza ad Nonius, exemplum Græcorum *ἄλιφλοος**, *κυνός*-sed nō in-tellexit *Γαν* & *τελερχης**, effinxit *salsicortex*, *ca-mirubus*, *tritestiger*: suntque apud eum *hujus* Varronem.

hujus generis longè plurima.

Denique *nova significationis impositione*, vt qui *clepsydram* vocant, quod verius est, *clepsammium*, seu *clepsam-* ^{* species} ^{est roboris.} ^{† canina} ^{sensis.} ^{* accipitris} *midium*. Nec enim aquā nunc, vt olim, genus. sed arenulis, tempus metimur.

Ex his quatuor modis primus ^{ut} *evocatōriā* fit, ultimus ^{ut} *metāphorā*: de quarum vtrāque postea dicetur.

51 S. Novata usurpare licet, cùm deest verbum *vetus*, aut id quod habemus, non satis idoneum est. Ac imprimis locum habent in rebus amoris jucundisque. Alias utendam in verecundiās.

Ita usurpat Tullius lib. de Senectute: *Terra semente peperactum complexus suo diffundit, & elicit Herbescentem ex ea viriditatem*. Et ibidem: *Ne Sylvestrat saramentis*. Hactenus de usu verborum, quatenus in populo consistit.

52 S. Praterea usus spectatur ratione scriptorum; unde vocabulorum alia poetica sunt, alia historica, alia oratoria, alia ijs propria, qui artes, aut scientias, trattant.

53 §. Poetica dicuntur, non quibuscunq;
vtiuntur poeta: sed qua apud solos in-
veniuntur poetæ, vel saltē poetis*
sint in usu, orationibus non item.

* et si non
solis, sed e-
giam histo-
ricis: de
quorum
dictione §
seq.

Ut, olli pro nlli, grates pro gratias,
altum pro mare, pugnare alicui pro cum
aliquo. Nec quia alia poētarum, quā
oratorum, dictio est, eō poētarum le-
ctione abstinere debet pedestris elo-
quentiæ candidatus. Nam, vt nihil di-
cam de liberali delectatione, quæ ex iis
percipi potest: multum hoc studio ip-
sa alitur eloquentia. De delectatione
quidem ita Tuilius pro Archia: *Quares*
a nobis, cur tantopere hoc homine delecte-
mur? quia suppeditat nobis, ubi & ani-
mus ex hoc forensi strepitu reficiatur, &
aures convitio defessa conquiescant. Et
mox: *Si ex his studiis delectatio sola pe-*
teretur, tamen, ut opinor, hanc animad-
versionem humanissimam, ac liberalissi-
mam, judicaretis. Eadem Fabij mens
lib.x.cap.1. *Principiè, inquit, velut attri-*
ta quotidiano actu forensi ingenia optimè
verum talium blanditiæ reparantur. Quā-
topere verò nutriatur eloquentia Poē-
ticæ studio, ostendunt hæc verba, quæ
proximè ibidè antecedunt: Plurimum
dicit

dicit oratori conserre Theophrastus lecti-
onem poetarum, multique ejus iudicium
sequuntur, neque id immerito. Namque
ab his, & in rebus spiritus, & in verbis
sublimitas, & in affectibus motus omnis,
& in personis decor petitur.

54 §. Nec poetica tantum, sed historica
etiam phasis ab oratoriâ est diversa.

Quintilianus *: *Vitandum quoque*, *lib. 10.
in quo magna pars errat, ne in oratione cap. 1.
poetas nobis, & historicos; in his operibus,
oratores, aut declamatores imitando pse-
temus. *Sua cuique proposita lex*, *sunt*
decor est.

Crebrum sanè loquendi genus histo-
ricis est, *lubrica viarum, occulta saltuum,*
prominentia montium, aliaque; quæ apud
oratores haud temere reperias.

55 §. Nec artium vocabula, qualia
multa habent Grammatici, Philo-
sophi, Theologi, alijque rerum divina-
rum, aut humanarum doctores, ab ora-
tore usurpari debent: quia oratio ejus
debet esse popularis.

Non quidē, quasi penitus protritis.

& calcatis vocabulis, uti oporteat (nam in pedestri quoque oratione locum habet illud Venustini vatis*,

11.

Odi profannum vulgus, & arceo:)

Sed quia usurpare non debet, quæ à populo non intelligantur. Et hæc quidem dicta sunt de vocabulorum delectu.

56 s. Altera Latinitatis pars consistit in pronunciationis sono. Nam non ea tantum usurpanda est dictio, quam nemo reprobet: sed insuper moderanda est & lingua, & spiritus & vocis sonus.

Frustra tamen sit, qui putet, se hac parte adspirare posse ad veterum gloriam. Nihil quippe vulgari est pronunciatione corruptius. Ut cum C. ante vocales E. & I. aliter effemimus, quam ante A. O. V, aut consonantes L. & R. Item cum diphthongos AE. & OE pronunciationem, tanquam nudas vocales. Et sunt alia id genus plura, de quibus agimus in commentarijs de præceptis Linguæ Latinæ

57 s. Diximus, in quibus consistat Latinitas:

tinitas: videndum quomodo comparatur. Ac olim quidem acquiri poterat auditu solo, quia passim loquebantur Latinè: nunc non item.

Hoc minùs, quia seu magnatum, parentumque culpā, seu perpetuā seculorum infelicitate, ferè ita usu venit, ut iij præficiantur primæ ætati, qui nondum ipsi è luto posuerunt pedes. Et sanè dubitandum non est, quin inde sit, quoddam etiam cum sedulo fuerimus in optimis scriptoribus volutati, sermo tamen fluat lutulentus.

-- Adeò inteneris confuscare multū est*. * Virgil. & Georg.

58 §. Supersunt igitur duo præcipue modi, quibus Latinè discamus: diligens bonorum scriptorum lectio, & corudem imitatio.

59 §. Prestantium Latina lingue antorū quamquam non ita magnus est numerus, non tamen à quovis quilibet sunt legendi; sed iudicio hic opus, quia scriptorum alij alij sunt meliores, & pro cuiusque profectu, legendi sunt alij, atque alii.

60 §. Scriptores quidem distinguimus pro aetate, quā quisq; vixero. Quinque

enim quasi etates facimus sermonis Romani; puerilem crescentem, adul-
tam, decrescentem, & decrepitam.
Ad puerilem refero Saliares hymnos;
ex quibus fragmenta quedam citan-
tur à Grammaticis antiquis. Item
leges XII I. Tabularum. Primus in as-
dolescentia est Livius Andronicus;
optimi autem Plautus, Terentiusque.
In adulta sunt ex oratoribus quidem
& rhetoribus, Cicero, Caius, Cornio-
ficius, Porcius Latro*, M. Seneca
&c. ex historicis Sallustius, Iulius
Casar, A. Hirtius, scriptor belli His-
paniensis, Livius, Velleius &c. ex poes-
tis, Lucretius, Catullus, P. Syrus Mi-
mus, Maro, Horatius, Tibullus, Pro-
pertius, Gratius, Ovidius, &c. ex me-
dicis, philosophis, reiwe rustica, aut ar-
chitectonicae scriptoribus, Varro, Vi-
truvius, Scribonius Largus, Corne-
lius Celsus, Pomponius Mela, Colu-
mella, &c. In decrescente vero etate
sunt oratores, & rhetores, Rutilius
Lupus, Quintilianus, Plinius junior,
&c. historicis, Curtius, Suetonius, Tas-
citus, Iustinus, &c. poetae, Lucanus,
Persius, Silius, Iuvenalis, Valerius,
Flaccus, Statius, Papinius, Martialis,
&c.

* Modo illa in Catilinā decla-
matio sit
Porcij La-
tronis, ac
non potius
alieriū de-
climatoris
antiqui;
quod veri-
us pu. o. Vi-
detur enim
oratio illa
aliquantò
inferior
laudibus,
quas La-
troni tri-
buit M. Se-
neca.

&c. philosophi, L. Seneca, Plinius Veronensis &c. grammatici, Asconius, Gellius &c. In decrepita etate sunt, Symmachus, Sidonius, &c.

61 S. Pro legentium quoq[ue] profectu, non sine summorum virorum ^{*} exemplo, triplicem quasi etatem ponimus, pueritiam, adolescentiam, & aequum sive etatem statam.

^{*} Eos inter Lipsi in epistolica institut.

62 S. Pueritiae solus legendus est Cicerone, atque id, quousque ex eo didicerit formare orationis corpus.

Nam ut pictor primò hominem delineat, inde colores addit: ita nobis primā esse debet cura formandi corpus orationis; post dēmum de ornamentis laborabimus. Quod si statim nunc hunc, nunc illum legamus scriptorem: oratio non erit æquabilis, & vi- nius quasi filii, sed incomposita & inconstans. Si quos tamen Ciceroni addere sit visum: illi haud alij sunt, quām præiverint ipsi in hoc puerili imitationis genere; Longolius in primis, tum autem Bembus, Bunellus, & Manutius in epistolis illis, quas ante senium scripsit. Nam cæteræ frigidam sapiunt etatem.

93 5. Adolescentie utilis est in sermo-
ne familiaris, ac epistolis quoque, Te-
nentius, & mox Plautus: at in ora-
tionibus scribendis illi veterum con-
ducent, qui à Tullis dictione proximè
absunt.

Nec movere debet, quod multi in
Cicerone uno consistendum putent.
Placere sibi aiunt Plinianum illud †.
epist. 5. *Sentissimum, ad imitandum non opima
queque proponere. Verum ratio eos fu-
git, cum in solo Cicerone optima om-
nia esse arbitrantur. Nam non tantum
multa sunt non venustè minus ab alijs
scriptoribus, quam Cicerone dicta, sed
etiam plurima sunt quæ Ciceronis ver-
bis effterri non possint; sive in re rusti-
cā, in quā adeundi sunt Varro, & Co-
lumella, aliique ejus rei scriptores;
sive in architectonicā, in quā con-
sulendus Vitruvius; sive in re naturali,
in quā accedendus Plinius; ut in alijs
rebus alijs. Quare Ciceroni alios adde-
mus, postquam is docuerit formare
periodos, numeros, ac totam seriem,
contextumque orationis. Sed neque
tum amplius servandum erit puerile
istuc imitationis genus, quod inter
alios*

alios secutus is, quem dixi Longolius; ut qui etiam semiperiodos ē Cicerone describat: sed potius Ciceronis, aut aliūs scriptoris sententiæ alio debebunt orationis vestitu ornari, Ciceronisque verba alijs accommodari sententijs, atque ita ex vnâ velut cerâ plures effungi imagines.

Interim tunc quoque in scriptorib⁹ delectu opus est. Nam sermonem quidem familiarem juvabunt maximè Plautus & Terentius, & qui ad eorum proximè dictionem accessit, Agellius. Deque epistolis idem sentiendum. Vnde Plinius†, epistolas laudans, comparat eas Plauto, & Terentio, metro solutis. In orationibus autem, & historijs, magis ij prodestunt, qui proximè accedunt ad Ciceronis stylum: vt sunt Cæsar, Livius, Velleius, Curtius, Quintilianus.

64. S. Tertiā verò atate, quia jam constantem duxerimus sermonis lineam, nihil periculi erit, ne ornamentis alio unde accessitis, aut obruatur sermo, aut dimovetur de gradu. Quare huic atati expatiari licet per omnem scriptorum genus.

Imo

Imò tum ne ex ipso quidem Appuleio, vel glossarijs, dummodo judicium adsit, haurire aliqua gravabitur, quæ, suo usurpata loco, ornare valeant orationem.

65 §. *Imprimis autem tum legendi breves illi scriptores, Sallustius, Tacitus, Seneca, & similes: quorum lectione futurum est, ut paullatim iudicij facile resecetur luxurias dictio[n]is.*

Hactenus de Latinitate.

CAP. II.

De Perspicuitate.

15. *DICAMVS nunc de perspicuitate, sive evidentiâ; que magis etiam in oratione necessaria est, quam exquisita Latinitas.*

Hinc illud vetus, & perulgatum:

*Indofius
proloqui-
zor, atque
clariss.

Σαράστερν ποι, κ' αὐταρτίστερν οργόν*

Et profecto, ut optimè inquit Augu-
stinus†,

stinus †, *Quid prodest locutionis integritas, quam non sequitur intellectus audentis? cùm loquendi omnino nulla sit necessitas, si, quod loquimur, non intelligunt, propter quos loquimur, ut intelligant.* Quare non imitanda nobis dictio Tertulliani, præsertim scholastico scripto de Pallio. Idem de Persij dictione judicium est. Imprimis vero perspicuitate est opus, si res fuerint obscuræ. Vbi planè exigitur virtus ea, quæ rara communiter. *λόγος ἀληθεύς,* oratio nempe simplex, nudisque sententiis, sine ullâ artis affectatione, saltem quæ conspicua sit. At in rebus apertis, dictione minus vulgari uti licet: *juxta illud vetus, Τὰ μὲν νοινὰ νεωτερά, τὰ δὲ νεωτερά νοινῶς* †. lib. 4. de doct. Christ. cap. 10.

2. S. *Ad perspicuitatem requiritur, ut
vocabula propria sint, & usitata.*

De propriis ita Aristoteles lib. 111.

Rhetor. cap. III.*. Τῶν ὀνομάτων, καὶ ῥημάτων, σωζῆ (τὴν λέξιν) ποιεῖ τὰ κύρια. Et in

Poetica cap. xxii. Σαρσάτη μη λέξεις ε-
στιν οὐδὲ τὰ κινέιν ἀναμέτρων τ. De vñstaris

511. *De vita* sic idem scribit lib. vi. Topicorum cap. II. Πάντα καὶ σύνθετα τότε τινῶντες *.

Cap. 11. New Jersy, 1000 Miles. — Pro-

Pro-

Propria autem cùm dico, non excludo modificata, sed requiro nativam significandi vim ex vſu doctorum. Cùm item additur, vſitata esse debere; arcen- tur obsoleta, & nova: quo nomine etiam novata jam comprehendendo. Sed & rara quæ sunt, ad obsoletorum natu- ram propius accedunt: vnde ipsa etiam obscuritatem adferre solent, saltem imperitis. Idemque de artium vocabu- lis judicandum.

3 S. Præterea necesse est, ut vocabula unum significant: cui rei repug- nant ὄντες, & ἀμφιβολία. Οὐαννυμία est unius plurimve vocabulorum ambiguitas extra constructionem. Nam si constructioni insit, ἀμφιβολία. dici- tur.

Ita ὄντες est in voce *Germanus*, quâ & in *Germaniâ* natus, & frater *germanus* significatur. Hæc non vi- tium est, sed virtus, quando ludere vitium est ambiguitate dictionis: ut cùm de Cimbro fratricida (in quem epigramma quoque exstar Maronis) Ci- cero dixit, *Germanum occidit Cimber-* *Αμφιβολίας exemplum tale ponit Fa-*
bius :

bius*: *Testamento quidam jussit ponere statuam auream hastam tenentem. Quæritur enim, num statua hastam tenens aurea esse debeat, an hasta esse aurea in statua akerius materiæ. Sic illo Ennij versu:*

Aio te, Eacida, Romanos vincere posse.

Item illo apud Fabium*:

Chremetem audiri percussisse Demeā.

In cujusmodi exemplis nescitur, ut ter accusativus à fronte regatur, uter à tergo. Est tamen, cum ejusmodi stratura nullam ambiguatem parit. Ut si dicas, *Vidi struthiocamelum deglutientem ferrum.* Neque enim periculum est, ne quis struthiocamelum putet à ferro esse deglutitum.

¶ 5. *Nec debet oratio nimis esse concisa, ut in Βεργύλογια, quomodo vocari nimia sermonis brevitas.*

Sancti scriptores, qui brevitatem sentantur, in obscuritatem facile incident: quod de Plinio Veronensi, ipsoque Sabellio, ostendit Andr. Scottus Tullianarum Quæstionum lib. I. cap. xix. Ejusdem Plinij est lib. viii. de Cicerone: *Omnium triumphorum lauream adepte*

* lib. 8. cap.

2 Item lib.

7. cap. 9.

Sed hic pro

Chremetiē

habet La-

chetem.

adēpte majorem. Quo de loco mirifica quidam somniant. Nam putant omnium triumphorum igit̄ ἐναλαγήν poni pro omni triumpho. Atqui *Beḡχλογία* est, pro triumphorum laureā lauream adēpte majorem. Interim laudatur s̄pē brevitas, sed pro re nata, non affectata. *Beḡχλογία* delectati Lacones.

5 S. Obscuritatem quoque parit sermo, si tam longus sit, ut dicentem prosequi non possit auditoris intentio. *Μακεγνωλία* appellatur. Hanc imprimis in epistolis fugere oportet.

Sanè obscurius paullò illud Petri Bembi epistolā, quam Leonis X nomine scripsit ad Ludovicum, Galliæ Regem*: *Verūm cum optimam vivendi rationem, summamque probitatem, & eximiam mulieris temperantiam tam amplio in imperio positā, ceterasq; eius praestantissimas virientes animo repereremus; & simul huius vita miseras, atque horum temporum incommoda, perturbatis onesque, respiceremus: in eam sententiam adducti sumus, ut bene cum iis ultius esse statuerimus, qui hoc tempore mortem cum vita committavissent: Deniq; Opt.*

Max.

* lib. 7. c.
pist. 1.

Max. Annam Reginam ad se, tanquam de terrarum astra & fluctibus importum, aut tanquam de flebili hospitio ad plenam hilaritatis paternam domum, calum ipsum, beatorumq; concilium vocavisse, magnopere existimaremus: ubi illa bene acta vita præmia, & cum liberalitatis, atque beneficentia, quibus duabus virtutibus supra mulierum captum enihiit; tum vero etiam temperantia patientiaq; sua speratos fructus, leta felicissimaq; perciperit.

6 s. Denique obscuritatem adfert. vero borum mixtura: qualis est in avasegoñ, Σύγχοι. Avasegoñ traiicit verbum in eodem conomate.

Vt apud Cornelium Nepotem in Timothei vita: *Hunc adversus tamen Timothenus postea populi jussu bellum gessit.* Pro adversus hunc. Quamquam hoc quidem loco potius elegantia est. Afranius apud Nonium:

*Vt scire possis, ad quo te expeditat loqui
Pro Quoad.*

7 s. Σύγχοι traiicit verbum ex uno conomate in alterum.

Vt apud Horatium†,

*lib. 1. sat.
5.

Namque pilâ lippis inimicum, & ludere crua-

Nam ludere conjungi debet cum pi-
lâ, quod in priori commate est. Et a-

lib. 1. cap. pud eundem:

10.

---- Simius iste

Nil prater Calvum, & doctus cantare Catullum,

Atque hæc præcipuè sunt, quibus
obscura redditur oratio: in quod malum
etiam à quibusdam laboratur: neque id
novum vitium est, cum jam apud T. Li-
vium invenitur Fabius†, fuisse præcepto-
rem aliquem, qui discipulos obscurare,
que dicerent, jubaret, Graco verbo utens,
* Obscura- Σκόνος*. Vnde illa scilicet egregia lau-
tr. datio, Tanto melior: ne ego quidem in-
tellexi.

C A P. III.

De Dignitate, ac Tropis
generatim.

I S. Nec satis est, ut dictio sit pura, &
perspicua, quod Elegantia præstat: sed
duobus præterea opus est, dignitate
quadam

quadam verborum & sententiarum,
ac felici compositione.

In domo magnificâ non tantum ea
sunt, quæ ad necessitatem pertinent,
sed etiam, quæ ad ornatum. Itidem
sit in sermone oratoris. Vbi necessi-
tatis est elegantia, hoc est Latinitas, &
perspicuitas, quæ præstat Grammati-
cus. Sed Rhetor superaddit his orna-
tum duplicem: vnum ex verbis senten-
tiisque; alterum ex venusto verborum
situ, ac collocatione. Sane (vt eâdem in
similitudine persistamus) in domo
splendidâ non sufficit, vt res ipsæ sine
ornatæ, velut picturæ: sed opus est e-
tiam, vt tum ea, quæ ad necessitatem
pertinent, tum quæ ad ornatum faci-
unt, suis singula collocentur locis. Quid
enim inornatius, quam si picturæ præ-
stantes sint in coquinâ; vasa co-
quinaria in triclinio? Quare, vndique
ornata sit oratio, tum ea eligi debent,
quæ picturarum instar per se habent
ornatum; vt sunt verborum sententia-
rumque lumina; de quibus tractat Digni-
tatis: tum etiam, quæ, vel ad emenda-
tum, ac perspicuum sermonem, vel ad
isthac verborum sententiarumque lu-
mina

mina pertinent, ea vniuersa pro rei, de quâ agitur, naturâ, suaviter aut asperè, & periodicè, numeroseque, debent collocari; quod docet Compositio.

2 S. *Vsus veriusque partis multò maximus est. Nec enim tantum facit, ut ipsi scribamus ornare; sed etiam, ut sumam capiamus voluptatem ex scriptis alienis.*

Nam quemadmodum, qui in domo magnifica cœtientibus, aut clausis oberrat oculis, quia non videt picturas præstantissimas, pavimentum tessellatum, lacunaria aurea, pulcherrimum cunctorum ordinem; nullam capit voluptatem: ita nec delectationem percipit ex scriptis ornatisimis, qui non videt illas orationis picturas, atque, ut Lucilius ait,

Quam lepide lexus composta, ut tesserae omnes Arte pavimenti, atque emblemata vermiculato.

3 S. *Quia autem prior est cura rei invenienda, posterior collocanda: præius dicemus de eâ parte, quæ suppeditat res illas suapte naturâ ornatas, h. e. orationis picturas, sive illa verborū sententiārum q̄*

centiarumq^u lumina, qua Rhetores vocant tropos, & schemata. In his enim duobus consistit Dignitas.

4 5. Tropus est vocis a propriâ significazione in alienam cum virtute immutatio.

Quod & nomen indicat. Nam est *τρόπος* à *τρέπειν*, id est *verti*, ut ad verbum *inversionem* sonet. Intellige autem *inversionem* vocis tum *complexæ*, tum *incomplexæ*. Nam sit tropus, tum in vocibus singulis; ut *malus* pro *stupido*: tum in conjunctis; ut *laterem lavare*, pro, frustra labore suscipere instar *laterem lavantis*.

5 5. *Huius immutationis causa* fuere dñe. Vna est *necessitas*. Nam lingue singula proprio in multis vocabulo destituantur, eog^u alienum arcessendum fuit.

Istiusmodi est *gemmaire* in vitibus: vel cum *segetes sitire*, aut *fructus labrare* dicuntur: aut cum dicimus *hominem durum*, vel *asperum*.

6 5. *Huc quoque pertinet*, cum *translatum est significantius*.

Vt

Vt, incensus irâ, inflammatu cupiditate, lapsus errore.

7 S. Altera causa est ornatu.

Vt, flumen eloquentia, lumen orationis. Item cum Cicero Clodium ait esse fontem glorie Milonis, & alibi, segetem materiamque gloriae ejus.

8 S. Huc refer quoque tum honestatem, cum dictu parum honesta voce deflexi explicantur; (nam quod turpe est in quoque inornatum est) tum verborum copiam, quia illa quoque orationis uitietas ornat, & delectat.

9 S. Fit autem inversio significationis quadrifariam, ac pro eo quatuor etiam sunt tropi primarij, Metaphora, Metonymia, Synecdoche, & Ironia.

Nam vel res arcto adeo vinculo conjunguntur, ut vnum sit de alterius essentiâ, velut totum & pars, quæ Synecdoche commutat: vel non quidem vnum de alterius essentiâ est, sed tamen cum essentia conjungitur; sive quia alterum alterius caussa est; sive quod vnum alteri insit, aut adhuc alterum.

rumve præcedat, aut sequatur, quæ invertit *Metonymia*: vel ne quidem conjuncta sunt cum essentia, sed aut similia tantum, cujusmodi commutat *Metaphora*; aut etiam opposita, quorum vnum pro altero ponit *Ironia*. Ex his, seu splendorem, seu usum spectes, facile princeps est *Metaphora*: de quâ siccirco, aliorum Rhetorum exemplo, primo loco dicturi sumus.

hic viâ insisteret licet.
Nam vel

ad metony-
miâ solûm

referemus,
cum vnum

est alterius
causâ, aut

subjectum:
vel eodem

pertinebit,
cùm vnum

se habet, ut
antecedens
Si prius

placet, me-
talepsis;

quæ com-
mutat an-
tecedens,

& conse-
quens, spe-
cies erit

metony-
miæ. Sim-

posterioris
arridit, præ-
ter tropos

quatuor
commemo-
ratos, erit

& quintus

tropus pri-
marius, né-
pe meta-

lepsis.

C A P. IV.

De Metaphora.

I S. METAΦOPA sive translatio, est tropus, quo verbum à propriâ significatiōne in alienam transfertur ob similitudinem. Itaque tria spectantur in metaphora, significatio propria, aliena, & similitudo.

E. G. Dixit cum Ennio Virgilius:

duo fulmina belli,

Scipias. Proprie in tempestatibus est fulmen. Improprie de homine dicitur in bello. Similitudo in eo con-

sistit, lepsis.

sistit, quod ut fulmen est animantibus
terribile, ac noxium: ita Scipio hosti-
bus terrori esset maximo.

3. S. *Metaphora alia petitur ab analogia*
qua inter quatuor est: alia à similitu-
dine, qua est inter duo,

E. G. Ut se habet caput ad homi-
nem, ita princeps ad Remp. Est hic ge-
mina similitudo. Nam similia sunt, tum
caput, & princeps: tum corpus, &
Resp. Itaque si principem voces caput
Reipublicæ, fuerit prioris generis me-
taphora. At inter hominem versutum,
& vulpem, est simplex similitudo; eo-
que, cum Christus Herodem, ob mo-
res vulpihos, appellat vulpem, meta-
phora est posterioris generis.

4. S. *Praterea metaphoræ vel reciproca*
est, vel non reciproca.

Reciproca est in vocibus *auriga*, &
governatoris. Nam & *auriga* pro gu-
bernatore ponitur, & *governator* pro au-
riga. Item in vocabulis *alti*, & *profundi*.
Nam & *mare altum*, & *cælum* dici-
tur *profundum*.

Non reciproca est, *vertex* pro *cacumine*. Neque enim *cacumen* dicere vi-
cissim liceat pro *vertice*.

4 S. *Ducuntur metaphora à divinis,
caelestibus, elementis, meteoris, lapidi-
bus, metallis, plantis, bestiis, homini-
bus, corumque operibus*: adeò ut
tam latè pateat *metaphora*, quām si-
militudo, quæ se in res omnes ex-
tendit.

5 S. *Maximè interim commendantur
metaphora illæ, qua rebus sensu ca-
rentibus actum quendam, & animum
dant.*

Ut illa *VIII. Æn. Pontem indigna-
tus Araxes, & ista Ciceronis pro Ligia-
gario, Quid enim tuus ille, Tubero, di-
strictus in acie Pharsalicâ gladius age-
bat? cuius latus ille mucro petebat? qui
sensus erat armorum thorax.*

6 S. *Debent metaphora esse verecundæ,
ut migrâsse, non irruisse in alienum lo-
cum videantur.*

Cicero ad Tironē*: *Sed hem tu, qui x-
dav̄t esse meorū scriptorū soles, unde illud*

R

* epist. 17.
lib. 16.
tregula ac-
censor.

sistit, quod ut fulmen est animi terribile, ac noxiū: ita Scipio non
busterrori esset maximo.

3. 5. *Metaphora alia petitur ab analogia*,
qua inter quatuor est: alia à similitu-
dine, qua est inter duo,

E. G. Ut se habet caput ad homi-
nem, ita princeps ad Remp. Est hinc go-
mina similitudo. Nam similia sunt, tum
caput, & princeps: tum corpus, &
Resp. Itaque si principem voces caput
Reipublicæ, fuerit prioris generis me-
taphora. At inter hominem versutum
& vulpem, est simplex similitudo; co-
que, cum Christus Herodem, ob mo-
res vulpinos, appellat vulpem, meta-
phora est posterioris generis.

4. 6. *Praterea metaphoræ vel reciprocæ*
est, vel non reciprocæ.

Reciproca est in vocibus *aurige*, &
gubernatoris. Nam & *auriga* pro gu-
bernatore ponitur, & *governator* pro au-
riga. Item in vocabulis *altum*, & *profundi*.
Nam & *mare altum*, & *cælum dici*
profundum.

Non

9. s. Fugiende etiam, qua sumuntur à
re turpi, h. c. obscenâ, aut sordidâ.

Vt, stercus curia Glaucis: Republica
refracta amore Camilli, & illo, quod ex
veteri oratore adducit Fabius, persecu-
isti Reipub. womicae.

10. s. Item qua nimis amplificant.

Vt, si puer dicatur ferreus in studiis.
Neque enim id ei convenit etati: licet
etate provectum rectè dixeris χαλκέ-
τογύ̄, quod Didymi Grammatici olim
cognomentum fuit*.

11. s. Nec minores debent esse re signifi-
cata.

Vt, saxea verruca.

12. s. Nec facile recedendum à metapho-
ra, à qua cōspic oratio. Vitiōsè enim, sū
à fontibns cæperis, desinas in incendiū.

13. s. Etsi autem nulla est florentior tre-
pus, quique plus luminis afferat ora-
tioni, quam metaphora; non tamen
frequentari nimis debet. Nam ut
modicus delectat usus, ita immodus
radio compleat; & ut modicus illustrat,

*impro-
prium.

tam æwego*, valetudini fideliter inser-
viendo? Vnde in istum locum, fideliter,
venit? cui verbo domicilium est propri-
um in officio. Migrations in alienum
multa. Nam & doctrina, & domus, &
ars, & ager etiam, fideliæ dici potest: ut
sit, quomodo Theophrasto placet, vere-
cunda translatio.

7 S. At vitiosa sunt metaphora, in qui-
bus est dissimilitudo.

† lib. 3. de}
Orat.

Itaque damnat Cicero † Ennianum
illud, Cœli ingentes fornices. Nempe
quia fornices nec magni sunt, nec to-
tum compleat circulum: fortasse &,
quia à rectis lateribus consurgere so-
leant.

8 S. Item, in quibus simile nimis lon-
gè ductum.

Vt Syrtium patrimonij, & Charyb-
dim bonorum. Pro illo, scopulum; pro
hoc, voraginem rectius dixeris; quia
sensus facilius feruntur ad ea, quæ vi-
tu, quam quæ auditu percepérunt. Po-
ëtis tamen quam oratoribus, audacio-
ribus hic esse licet.

9 S. Fugi-

9 5. Fugienda etiam, quae sumuntur à re turpi, b.e. obscenâ, aut sordida.

Vt, stercus curia Glaucia: Respublica castrata morte Camilli, & illo, quod ex veteri oratore adducit Fabius, persecuti Reipub. vomicas.

10 5. Item qua nimis amplificant.

Vt, si puer dicatur ferreus in studiis. Neque enim id ei convenit ætati: licet ætate proiectum rectè dixeris $\chi\alpha\lambda\kappa\epsilon\rho\gamma\tau$, quod Didymi Grammatici olim cognomentum fuit*.

11 5. Nec minores debent esse re significata.

Vt, saxe a verruca.

12 5. Nec facile recedendum à metaphora, à qua cuspit oratio. Vitiōsè enim, sicut à foniibz cœperis, desinas in incendio.

13 5. Etsi autem nullus est florentior trupis, quinque plus luminis afferat orationi, quam metaphora; non tamen frequentari nimis debet. Nam ut modicus delectat usus, ita immodicus radio complect; & ut modicu illustrat,

R 2 ita

inestim
habentes
ærea.

* Suidas.

ita immodicus obscurat; ut qui exeat in allegoriam, ut anigma.

14 S. Quibus verò locis magis, quibus minus, metaphoris utiliceat; id huius loci non est, sed pertinet ad doctrinam de charactere.

De quo sequenti libro dicemus.

CAP. V.

DE METONYMIA.

1 S. METONYMIA, cùm sit à x^{ri}*, ἐπονοματ, ad verbum sonat transnomination, vel potius transnomen; quā formā pro ἀρτωρυμα pronomen dicimus. Alio nomine, Cicerone teste, τὸν λαγῆν vocatur.

2 S. Est verò tropus, quo caussa exter- na* ponitur pro effectu, aut subjectum pro adjuncto, vel antecedens pro con- sequente, aut contra.

3 S: Itaque sex in universum sunt ejus modi. Primus est caussa externe pro effectu.

Vt, *Mars* pro bello, *Ceres* pro frugibus, *Cicero* aut *Livius* pro scriptis. Sic dicimus, *Vario Marte pugnatum*. *Virgil.* † *Onerantq; canistris*

Dona laborata Cereris. *Martial.* *

† *Æn.* 1.
* lib. 14.
dist. 190.

*Pellibus exiguis arctatur Livius ingens,
Quem mea vix totum bibliotheca capit.*

4 S. Alter modus est, effecti pro causa.

Vt expalluit, pro extimuit. Nam pallor est effectum timoris. *Hora-* tius: †

Pindarici fontis qui non expalluit haustus.

Sic pallida mors, quia mortui pal- lent. *Horat.* *

* lib. 1. od.

4.

Pallida mors aequo pulsat pede pa- perum tabernas.

Regumq; turreis.
Virgil.

---- *Scipiadas cladem Libye.*

Hoc est, qui cladem Libyæ intulerunt.
Sic sudor pro labore apud Molem[†], & Hesiodum[†].

Gen. cap.

3. vers. 19.

† in ipz. 1.

vers. 287.

5 S. Tertius modus est subjecti pro ad- juncto. Subjecti autem nomen laxè hic

R 3

usur-

usurpatnr pro eo, cui quid inest, vel
adest. Itaque buc etiam refer, cum
continens ponitur pro contento.

• Cic. de orat. Ut omittam illas omni-
um disciplinarum inventrices Athenas,
pro Atheniensibus. Pro lege Manilia:
Testis est Italia, &c. pro Italis. Sic ruris
pro rusticis. At aliter Catullo Volusij
annales dicuntur;

Pleni ruris, & inficiarum:
Hoc est rusticitatis. Quomodo & Grę-
cos loqui, monet Hesychius, Ἀγροπλίτης,
ἀγροτίας πλήρης.

65. Item cùm poffessor peniſtnt pro re
poffeffa.

Ut cùm Suetonius ait, Claudium ve-
nalem pependisse, hoc est prædia ejus,
pendente titulo ac libello, proscripta.
Simileque est illud apud Terentium
Eun. comedendum aliquem propinare.
h.e. bona alicujus. Cic. de Senect. Cu-
jus ego villā contemplans: non enim lon-
gè abest à me, id est à villa mea.

75. Præterea cùm nomen rei signat et trā-
buitur signo.

Vt Ecl. 111.

*Orpheus in medio statuit, sytvasq; sequentes.*Id est, cælatam Orphei, & sylvarum
imaginem. Sic Iupiter, pro statua Io-
vis. Ovid. Fast. I.*Iupiter angustâ vix rotuſ ſtabat in ade,
Inque Iovuſ dextrâ fulmine erat.*8 s. *Adhuc cùm dux* ponitur pro ex-
ercitu.*Vt cùm dicimus, ab Annibale apud
Cannas cæſa eſſe ſexaginta Romano-
rum millia. Cui ſimile, cùm patro-
nus, vel advocateſ ponitur pro clien-
te. Cicero pro Cæcina: *Reſtituſſe
te dixi. Nego me edicto pratoris reſti-
tutum eſſe. Mc, hoc eſt clientem
meum.*

*niſi malis
hīc eſſe ſy-
necdochen
partis. Vi-
de cap. seq.

§. 7.

9 s. *Item cùm res, quæ in tempore fit,
pro tempore uſurpatur.*

Vt meſſis pro æſtate. i Georg.

Ante* focum ſi frigus erit, ſi meſſis in * Ecl. 5.
umbra. Sic,

Tertia meſſis erat.

R 4

10 s. Quar-

10 S. Quartus metonymia modus est
adjuncti pro subiecto.

Virgil. Ecl. VIII.

Necesse tribus nodis ternos Amaryllis colores.

Terni colores pro ternis licijs tri-
plicis coloris.

Et i Aen.

--- *Stratoque super discumbitur ostro.*
Hoc est, stragulis purpureo ostri colo-
re tinctis.

11 S. *Huc pertinet, cum contentum v-
surpatur pro continente.*

Vt i Aen. *Vina coronant, pro patera.*

12 S. *Item cum ponitur tempus, pro ra,
qua in tempore est.*

Vt Philipp. ix: *Hujus seculi insolens
ria. Hoc est hominum hujus seculi. Sic*
Virgil. i Aen.

Asperatum positis vitescent secula letiss.

Idem iv. Aen.

--- *Oculis ve, aut pectore nocte Accipit.*

Hoc

Hoc est, somnum, qui noctu capi-
tur.

13 S. Item cūm sumitur aliquid pro ob-
jecto, circa quod versatur.

Vt in illo B. Ignatij,
E' pas ēmē o saupadeis. *Amor meus*
est crucifixus ille. *Amor pro eo, qui a-
matur.*

14 S. Item cūm signum ponitur pro re-
signatā.

Vt toga pro pace, fasces pro magi-
stratu. Cicero:

Cedant arma toga, concedant laurea lingua.

Maro:

Non illum populi fasces, non purpura flexit.

Hunc refer, cūm nomen ponitur
pro re. Livius lib. 1: *Ad singula oppo-
da circumferendo arma nomen omne Lar-
tinum docuit.* Et lib. 11. *Longe is tuus*
princeps Volsci nominis erat. Et alibi ar-
pud eundem passim: vt de Marone,
Horatio, Tibullo, & alijs nihil dicam.
Sic Ciceroni A vocatur litera salutaris,
quia ea significatur Absolutio.

R. 5.

15 S. Vulgo

155. Vulgo etiam ad metonymiam ad-
 juncti referunt, cum virtutes virtu quo-
 ponuntur pro hominibus ipsis.

Cic. Verr. I. Quas res luxuries in
flagitijs, crudelitas in suppliciis, avaritia
in contumeliis efficere potuisset. Luxuri-
es pro luxurioso, crudelitas pro crude-
li, avaritia pro avaro. Sic scelus pro
scelesto, ars pro artifice. Sed quod e-
iusmodi referunt ad metonymiam ad-
 juncti, id pinguiori ab ijs fit Minervā.
Nam si ad vivum resecemus, scelus vel
est scelerati forma essentialis, vel effe-
ctum eius. Si prius placet, erit synec-
doche partis essentialis: sin posterius,
fuerit metonymia effecti.

165. Denique, (ut superius dicebamus)
ad metonymiam referunt, cum vel an-
tecedens ponitur pro consequente: vel
consequens pro antecedente. Vtrumq;
Metonymia vulgo appellant.

Antecedenti pro consequente uti-
munt, cum audire, vel auscultare, acci-
pitur pro obtemperare. Teren. Andr.
Pamphilitumne adiutem, an auscultem
senia. Quomodo etiam apud Gr̄ccos
sur-

sumuntur aegaḡs̄t̄, & v̄manūent̄. Si- † Plutarch
milis est tropus, cum scribere usurpa- † Mat. 8. 27
tur pro dare, rescribere pro reddere,
transcribere pro tradere, sive ius suum
in alium transferre. Horat. †.
† Sat. 5. lib. 2.

Scribe decem a Nerio. non est satis. addo Cicuta.
Nodos tabulas centum.

Teren. Phorm. †

† Act. 5. sc. 8.

Argentum illud denuo rescribi jube.

Vbi Donatus: Quoniam ad numer-
rationem pecunie antecedit scriptura: re-
scribere dicebant pro renumerare. Et sic
infert, Na ego perscripsi porrò illis, qui-
bus debuit.

Simile est subscribere pro assentire
Ovid. †

Neve precor magni subscribite Casaris ira.

Est & hujus generis,

--- Lupi* Marim videre priores.

Hoc est, obmutuit, vti soleut, qui priores lupum viderunt. Item,

--- Fuiimus* Troies, fuit Iliu, & ingens* Aen. 22.

Gloria Dardanidum.

Id est esse desiit.

Consequens contrā pro antecedente
ponitua

† Plura Ser-
vius in 7.
Aen. & Bu-
deus prior.
anno in
Pandeft.
†. n. Trist.
Eleg. 11.

* Ecl. 9.

ponitur in illo Ciceronis pro lege Manil. *Quid, ad nos cùm ab exteris nationibus venirent, captos querar, cùm legati populi Romani redempti sint?* Nam ex eo, quòd redempti sint, captos fuisse intelligitur. Idem fit, quando, vt *Dos-*
 *in Adelp. *natus** ait, *dicere ponitur pro intelligere*
 Act.3. sc. 2. *& scire.* *Vt in illo * Fœneratum istuc*
 Phorm. *beneficium tibi pulchre dices: & alibi a-*
 Act.3. sc. 2. *pud eundem.*

* Reg. L. ; Possis & addere *utrācum* concomitantis, sive connexi. *Vt in Scripturis** *Tegere pedes, pro exonerare al-*
 cap. 23. *vum.*

C.A.P. VI.

De Synecdoche.

D S. Synecdoche est, cùm totum ponitur pro parte, aut pars pro toto.

Atque inde & nomen. Nam ὀνομασίᾳ ad verbum sónat comprehensio-nem. Totum autem comprehendit par-tes suas.

At Grammaticis ὀνομασίᾳ vocatur, cùm nomen aut verbum yniversalē restrin-gitur.

etur ad partem, vel aliquid saltem speciale, quod per accusativum effertur. *Vt Os, humerosque Deo similis. Rubet capillos. Induitur vestem.* Synecdochen autem appellant, quia particulare comprehenditur ab universalis. Alij malunt vocare ἐπένδυσιν præpositionis secundum: ut apud Græcos intelligi solet *ηγτα.*

2 §. *Fu* synecdoche sex modis. *Primus* est, cum genus, quod est totum universale, ponitur pro specie.

*Vt ales pro aquila. Virgil in xii. i.**

---- *Prædamq; ex vnguibus ales.*

Projicit fluvio.

* *Ad.*

Et alibi quadrupes pro equo. *Marc. xvi. 15. Prædictate Evangelium omnium creature.* id est homini. Sic mortales pro hominibus apud Plautum *, & a. * *Trinum* apud Sallustium sapientius. Par ratio. in *Act. 2. sc. 1.* verbis: ut facere pro sacrificare. *Varro lib. v. de L. L. Flamen Dialis agnū Iovi* facit. *Quomodo & Græci ēp̄d̄cū n̄gū p̄s̄cū dicunt pro dñcū.* Item feminam cogonoscere, vel eius notitiam habere *, pro * *Cæsar* rem habere cum aliqua. *Prout & Græci lib. 6.* usurpant

Catull. ad Cornif. Horat. E. pod. 13. ³ Seneca Broad. 3. 1. usurpant τὸ γνώσαντα. Item alloquim pro consolatione; alloquij pro consolati; ut Græcis παραδίδεται παραγγεῖται.

3 5. Alter modus est, cum species contraria usurpant pro genere.

Vt Enim, vel Aquilo, pro quovis vento, Sabellius suis pro quolibet, Myrtonum, vel Carpachium mare, pro quo cunque. Mare,

----Dentesque Sabellicus exacuit suis. Horat.

Non ita Carpachia variant Aquilonibus unda.

Hoc pacto raro loquuntur Oratores.

5 5. Tertius modus est, cum totum essentiali ponitur pro sola materia, solave forma.

Ioan. xx. 13. Sustulerunt dominum meum, nec scio, ubi posuerint eum. h. e. domini mei Iesu corpus.

3 5. Quartus modus est, cum contra pars formalis, aut materialis ponitur prototo essentialis.

Vt anima pro homine. Cicero*: *Vos* ^{lib. 14.} *mea charifissima anima, sapissime ad me* ^{piſt. 14.} *ſcribите.* Sic corpus pro iervo. Huc pertinet quoque *argentum* pro pecunia, valisve argenteis; *ferrum* pro armis ferreis: quam quidam appellare malunt metonymiam materiæ. Cic. *Verr.* vi. *Cum effent triclinia ſtrata, argentum* ^{q̄} *expositum in adibns,*

6 5. *Quintus modus* est, *cum totum* *integrale usurpatum* *pro parte.*

Vt *Ecl.* I.

*Aut Ararim Parthus bibet, aut Ger-
mania Tigrim.*

Sic orbis terrarum pro imperio Ro-
mano. Cic. *Epift.* I. *lib. iv.* *Res vides* *quomodo se habeat, orbem terrarum, di-
ſtributis imperiis, ardere bello.*

7 5. *Sextus modus* est, *cum contrà pars* *integralis ponitur pro teto.*

Vt *caput* pro *homine*, *puppis* pro
navi, *mucro* pro *gladio*, *telum* pro *do-
mo*. *Livius lib. xxi.* *Placentini capti-
vi ad duo millia liberorum capitum redi-
diriconis.* Et possis his accensere, *cum*
dux

dux-ponitur pro exercitu: quippe qui
sit caput exercitus.

85. Ad duos postremos modos refer quo-
que, cum numerus singularis ponitur
pro plurali, aut pluralis pro singulari,
aut certus pro incerto, aut rotundus
pro majori minorive.

Singularis pro plurali, vt apud Li-
vium crebrò est, *Romanus prælio victor*.
Vbi pars integralis usurpatur pro in-
tegro.

Pluralis pro singulari, vt illo Cice-
ronis ad Brutum, *Nos populo imposui-
mus, & oratores, nisi sumus*. Nam de se
vno loquitur. Vt integro vtatur pro
parte. Sic lib. 11. de Off. *Maxime au-
tem & gloria paritur, & gratia defensi-
onibus: eoque major, si quando accidit, vt
ei subveniatur, qui potentis alicuius op-
ibus circumveniri vigerique videatur: vt
nos & sape alias, & adolescentes contra
L. Sylla dominantis opes pro S. Rofcio
Amerino fecimus. Vides, vt de se solo
dicat, *Nos adolescentes fecimus*.*

Certus pro incerto: vt *recentia, vel
excentia, pro plurimis*.

Rotundus numerus pro majori sumitur
in

in illo Livij lib. XLV. *A Chalcide traiicit trium millium spatio distantem portum, in cyltum statione quondam mille navium Agamemnoniae classis.* Nam centum & octoginta sex naves fuere supra mille: si earum quidem, quæ apud Homerum † recensentur, numerum ^{Iliad. c} incamus.

Sed ad synecdochen totius integrantis pertinet, si rotundus numerus ponatur pro minori. Ut si dicas, reges imperasse Romæ annis ducentis quinquaginta. Sunt enim tantum CCXLIV. Ideo Florus in prologo cum rotundo uti vellet, prope adjecit.

CAP. VII.

De Ironia.

I. §. Ironia est tropus, quo intelligitur contrarium eius, quod dicitur.

Nomen est ab εἰρων, quod est dico; unde εἰρων, dissimulator, qui aliter dicit, ac sentit, ex quo εἰρωνεία accipi solet pro dissimulatione, quā aliter sentimus, aliter

aliter loquimur. Hinc Rhetoribus ^{et} parva est, qua diversum est, quod dicit, intellectum parit: ut à Fabio + defini-
 tib. 6. cap. tur. *Illusionem* aliquibus dici, idem *
 2. auctor est. Ironia est in illo Terentij,
 *lib. 8. cap. *O salve bone vir, curasti prob'e.* Et illo
 6. Cicer. Verr. vii. *O praeclarum impe-
 t Andr. A&t. ratorem!* Et pro Quintio: *Tum ille
 5. sc. 6. vir optimus: vereor ne se derideri putet,
 quod iterum jam dico, Optimus.*

2 S. Intelligitur Ironia bifariam, vel
 persona, rei, de qua agitur, natura,
 vel pronunciatione.

Prioris generis est illud pro C. Rabio: *Namque bac tua, qua te homi-
 nem clementem popularemque delectant,
 I, lictor, colliga manus; qua non modo
 huius libertatis, mansuetudinisq; non sunt;
 sed ne Romuli quidem, aut Numa Pom-
 pilij: sed Tarquinij superbissimi, atque
 crudelissimi regis ista sunt cruciatus car-
 mina: qua tu homo lenis, ac popularis,
 libentissime commemoras, Caput obnu-
 bito, arbore infelici suspendito. Nam for-
 mulæ istæ crudelitatis indices, & quæ
 de Tarquinio Superbo dicit, satis osté-
 dunt, quâ mente T. Labienum clemen-
 tem*

tem ac mansuetum appelleat. Posterioris generis est istud Ciceronis in Clodium: *Integritas tua te purgavit, mibi credere, pudor eripuit, vita anteacta servavit.* Vbi, ut Fabius † ait, *cum risu* † lib. 8. cap. quodam contraria iis dixit, quae intelligi 6. voluit. Quamquam & ex persona, rei que naturâ, id facile cognoscitur, dummodo cogitemus id, quod idem Fabius* monet, *interesse quid de quo dicatur.* Nam inde paret, aut laudi simulacratione detrahi, aut *vituperationis* laude aliquid concessum esse. *ibidem.

3. *S. Ironia, ut in jocis & salibus, ita etiam, cum acrius mordere volumus, usus est maximus.* Atque interdum in exordio etiam adhibetur, quod securitatem causâ ostendit.

Ut apud Tullium pro Ligario, *Nos unum crimen, C. Casar, &c.*

C A P. VIII.

De Metalepsī, Antonomasia,
& eā, quā ΛΙΤΟΤΗΣ vocatur.

1 §. Vidimus hactenus de tropis priimis. *Fabius*, atque alij, plurimos adiungunt alios: verūm iij, vel sunt troporum species, vel affectiones, vel planè ad tropos non pertinent.

2 §. Primum inter species locum obtinet *Μετάληψις*, qua *Latine* sonas transflumtio. Atque ita vocatur, cùm antecedens ponitur pro consequente, aut contrà. Estque ea *Μετονυμίας* species, de qua supra diximus.

1 cap. 5. §.
13. unde
exempla e-
ius perātur.

Aliās *μετάληψις* quid sit, cap. prox. melius dicetur. Nempe quia eā notione, non tam species tropi est, quam affectio eius.

3 §. Proxima inter species est *Αὐτονομία*. *Latine* ad verbum dicatur pronomination: *Estque synecdoches species*.

4 §. Fit autem bifariam. Prior modus est. cùm proprium sumitur pro cōmuni.

Vt *Sardanapalus* pro molli, *Venus* pro formosa, *Irus* pro paupere, *Crasus* pro divite. Ovid. iv. Trist.

Irus & est subiſſo, qui modo *Crasus* erat.

Par ratio esse videtur, cùm gentile usurpatur pro quovis, qui iisdem sit moribus. Vt *Cretenis* promendare aut *Pœnus* pro perfido. Sed hic modus, ut huius loci est, quatenus propriū angustius est eo, pro quo sumitur: ita ad metaphoram referri potest, quā spectamus similitudinem inter proprium, & id cui tribuitur.

5. §. Alter artificiosus modus est, cùm commune sumitur pro proprio.

Vt *urbs*, pro *Roma*. Sunt verò quinque imprimis modi huius generis.

I. Per patronymicum, vt *Saturnius* pro Iove, *Priamides* pro Hectore, *Atrides* pro Agamemnoni, *Pelides* pro Achille. Horat. epist. i.

--- Nestor componere lites

Inter Pelidē festinat, & inter Atridem.

Atque hic modus solis convenit poëtis.

II. Nomine gentili, vt *Cytherea* pro *Venere*, *Arpinas*, pro *Cicerone*: qui modus

modus & Oratoribus est concessus.

III. Per ep̄ibet on, vt*, Thalamo qu
fixa reliquit Impius.

*En.4.

Impius, pro Aenea.

IV. Nomine studij. Vt, philosophus
pro Aristotele, orator pro Demosthe-
ne, apud Gr̄ecos; pro Cicerone, a-
pud Romanos; ac pōeta itidem pro Ho-
mero, aut Marone, Apostolus pro
Paulo.

*Porat.

*conver-
runtur.

V. Periphrasi non reciprocā. vt* Troiani
belli scriptor, pro Homero. Nam in quo
falsi quidam, si ἀντισπέραν †, nullus
fuerit tropus: vt, ars bene loquendi, pr
Gr̄matica.

6 S. Tertia species est Autōth, cūm mi-
nus dicatur, & plus intelligitur: una
synecdoche subiecti posse lignes.

*7-En.

Vt*, Munera nec sperno, pro lubet
accipio. Item, non laudo †, hoc est re-
prehendo. Vulgo Liptotes vocatur, se-
z. sc. 6. corrupte, cūm hoc Gr̄ecum non sit. A
λατός, id est tenuis, fit λετός, quod
λέξιν extenuationem sonat.

* Sunt & alia tr̄porum species, v
ροινόθ, σύλληθ, διεπιμυδ̄: sed harum
pauci omnino R̄ectorum meminere
eoq.

eoque & nos hoc etiam loco eas præterimus. Interim vide de iis, si voles, quæ diximus in Oratoriis Institut. lib.

IV. cap. x.

C A P. IX.

De Allegoria, Catachresi,
Et Hyperbole.

1 S. Affectiones troporum precipue sunt, Metalepsis, Catachresis, & Hyperbole.

2 S. Metalepsis hoc loco est tropus multiplex in uoce una: sive, cum gradatim ex una significatione proceditur in alienam.

*Æn. 1.

Vt, * Speluncis abdidit atris. Per atras intellige obscuras; per obscuras profundas. Sic †,

Post aliquot, mea regna videns, mirabor aristas.

Per aristas οὐρανοῦ signat segetes, sive messes; per has autem metarupimās signat annos.

3 S. Est huiusmodi affectio poetis, quam orato-

*Ecl. 1.

toribus accommodatior.

4 S. *Allygoeia* ad verbum dixeris diversiloquium, Nam conflatur ea vox ex anno*, & a populi t. Est vero allegoria tropus perpetuus, sive oratio e pluribus tropis contexta.

*aliud
t dicere.

Ita ut à tropis primariis non differat natura, sed magnitudine, quae major est in allegoria.

5 S. Plurimum autem fit continuatione metaphora, adeo quidem, ut multi hoc solum allegoria genus agnoverint.

Cic. pro M. Caelio, *Quoniam emerisse jam è vadis, & scopulos praevecta videtur oratio mea, per facilis mihi reliquus cursus ostenditur.* Item lib. I. de Orat. Nam qui locus quietis & tranquillitatis plenissimus fore videbatur, in eo maxima molestiarum, & turbulentissima tempestates exstiterunt. Sic apud Horatium od. xii. lib. ii.

*Contra h. vento nimium secundo
Turgida vela.
h.e. ne te rebus prosperis nimis efferas.*

6 S. *Interim ex aliis quoque tropis fit.*

Ita

Ita metonymia continuatur in illo †, *Sine Cerere & Libero friget Venus.* ^{Terent.}
 Eunuchs. ^{act. 4. sc. 5.}
 Synecdoches autem continuatio est in isto Agrariâ II. *Cum haberet hac Res*
republica Luscinos, Galatinos, Acidinos,
homines non solum honoribus populi, re-
busq[ue] gestis, verum etiam patientia pau-
pertatis ornatos: & tum, cum erant Cap-
tones, Philippi, Lalij, quorum sapien-
siam, &c. Vbi nomina illa personarum
per auctoritatem accipi, liquet ex ipsa,
quam Cicero subjicit, explicatione. I-
dem factum in istac orat. pro S. Roscio
Amerino: Non necesse est omnes commen-
morare, Curtios, Marios, denique Ma-
mercos, quos iam atas à præliis avocabat:
postremo Priamum ipsum, senem Anti-
stium: quem non modo atas, sed etiam le-
ges, pugnare prohibebant.

7 §. In allegoriis observandum, ut ne tam
 mere alio ex genere rerum, quam ca-
 perimus, desinamus.

Secus si fiat, oritur plurimum fœdissima
 rerum inconsequentia: ut de me-
 taphora diximus cap. IV. §. 12.

8 §. In ijsdem vitandum, ne his immo-
derate vitamur, vel ne illis insit obscu-
ritas, qua anigma efficit.

9 §. Est enim anigma, abigua quedam
allegoria ad occultandam rem notam,
quam significat, excoxitata. Vix au-
tem locum habet in orationibus pub-
licis, quia non oportet crucem figere
auditoribus.

Vsus tamen eo videtur Cicero pro
Roscio Amerino: Multos cæsos non ad
Thrasivenum lacum, sed ad Servilinum
vidimus. Quis ibi non est vulneratus fer-
ro Phrygio? Verum Paullus Manutius
ex veteri poeta sumtum putat.

10 §. Maior longè est anigmatum usus
in epistolis, quia interdum in his ne-
cessè est, ut sententias verborum invo-
lucris involvamus, quò intelligamur
ab iis solis, ad quos scribimus.

Liquet id ex Ciceronis epistolis ad
Att. in quibus ipse testatur, se quædam
allegoriis obscurâsse.

11 §. Non tamen omne anigma est al-
legoricum, cum & propriis verbis con-
stare possit.

Ratet id ex illo Maronis*:

*Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,
Trespaseat cali spatium non amplius vlnas.*

* Ecl. 3.

Nam, si quidem, quæ plurimorum sententia est, intelligamus putum profundissimum, nulla h̄ic erit troporum frequentatio, itm̄ nec tropus. Quemadmodū neque si *Cali* sit proprium, ut accipiamus de sepulchro Cælij Mantuani, qui, omnibus consumtis, tantummodo spatium reservārat, quod sepulchro sufficeret.

12 S. Præterea in allegoria obſervandum oratori, ut, si obſcurior sit, proprium admisceat ad claritatem:

Quomodo Cicero 1. Top. inquit. Sed quoniam avidum hominem ad bascendi epulas recepi, sic accipiam, ut reliquiarum sit aliquid potius, quam te his patiar non satiatum discedere. Atque ita & Plato dixerat VII. de Rep. εἰπάτες λόγων καλῶν, οὐ οὐτέ τεον †. At pura fuerit allegoria, si omittatur in Cicerone verbum dicendi: nempe hoc pacto, ad bascendas epulas recepi, &c.

† Victoria
vide lib. 2.
var. Lc&c.

13 S. Sequitur KATAXPHΣΙΣ, sive Abusio, quæ tropi est duricies. Nā ita voca-

etur, quando vox aliqua licentius à propria significazione ad alienam deflectitur.

Ita ut, non deduci, sed irruere; non precariò, sed vi venire videatur. Vide sup. cap. IV. §. 6.

14. 5. Interdum verò abusio vocis ex origine eius cognoscitur: interdum item ex re natura.

Ex origine vocis, ut in illo pro lege Maniliā: Posteaquam maximas adificasset, ornassetque classes. & apud Cæstrem lib. 115. de bello Gall. Naves inter rim longas adificari in flumine Ligeri. Similèque hoc Maronis 11. Aen.

Instar montis equum divinā Palladis arte Edificant.

Ex naturā rei intelligitur *ratio xēnōis*, cum splendor tribuitur voci. Ut apud Tullium de Senectute: Omnia canorum illud in voce splendescit, etiam nescio quomodo in senectute. Item cum Maro fragnum dixit de mari: quomodo & Græci* appellant λιμνη.

11. Aen.

115

Aen. 381.

* Homer.

Il. Oppi-

an. 2.

Kenn. 131. 15. 5. *Fīs ratiō xēnōis, vel necessitatis, vel de-*

delectationis sanguine. Posterioris genus vix invenias alibi, quam apud poetas. Prinus etiam oratoribus est concessum.

Prioris generis est, cum dicimus pyxidem auream, vel argenteam; licet pyxis propriè sit è buxo, ut etymologia indicat.

Posterioris generis est illud Horatij lib. IV. od. IV.

----Vel Enras

Per Siculas equitavit undas.

Quæ, ut rectè Muretus* observat, audax planè translatio est; neque vñquā id ausurus fuerat posta sine veterū exemplo: sed similiter dixit Euripides Phœnissis: Ζερύπη προαις ὑπηνύσσει τε γεγονός. Quem & Appianus postea imitatus tertio Aliud.

*lib. I. Var. cap. 10.

¶ 5. Tertia affectio est γέρασθαι, quod ad verbum superfectionem, hoc est excessum, sive eminentiam notat. Estque oratio angendo, vel minnendo, superans fidem.

Augendo, ut quod Cicero*, & ex eo Fabius † refert de Memmio, homine 3.

*lib. 2. de
Orat.

†lib. 6. cap. 3.

S. 3. prælongo,

prælongo, caput cum ad fornicem Fabij offendisse. Et apud Maronem †:

Candidior cygnis, hederâ formosior altâ.

¶ Ecl. 7.

Irem, melle dulcior, plus millies audiui, & similia.

*Ecl. 3.

Minuendo, ut cùm ait Maro*, *Vix ossibus harent.*

Item in illis, *Codro pauperior, testudine tardior &c.*

17 S. *Facit utrūcōam ad eucœorū.*

*Lucanus
lib. 10.

*4. Aen.
Juvenal.
Sat. 6.

Ut cùm poeta* ait,

Nulla fides, pietasq; viris, qui castra sequuntur: eucœamw̄t̄egv hoc, quām si dixisset, Rara fides. Item, Nusquam tuta fides, efficacius, quām istud, Rarò tuta fides. Et illud satyrici †,*

Semper habet lites, alternaq; iurgia lectus, In quo nuptia jacet: majorem habet eucœorū, quām si pro semper dixisset plurimum.

18 S. *Hac causa est, cur in amplificando cā utramur, non quidem ut fallamus, sed ut per planē incredibile, intelligatur penē incredibile. Interius videndum, ne ea modum omnem excedat; quia in re peccant adulatores.*

C A P. X.

De Sarcasmo, aliisque irrisio[n]is sp[eci]ebus: item Onomatopoeia,
Antiphrasi, & Hypallage.

1 S. Et hac de troporum, tum speciebus, tum affectionibus. Subiiciemus deinceps quædam, quæ falso inter tropos retulerunt. Ut sunt sex species irrisio[n]is, *Sarcasmus*, *Diasyrmus*, *Charientimus*, *Asteismus*, *Mysterismus*, & *Mimesis*.

2 S. *Sarcasmus* est hostilis irrisio super ^{*Matt. 27.} iam mortuo, aut certò morituro. ^{29.}

Vt, *Ave Rex Iudaorum* ^{*}.

Item ^{*}.

^{*} *Æn. 9.*

I, verbis virtutem illude superbis.

3 S. *Diasyrmus* est inimica irrisio, sed extra cædem.

Vt, *Afinus ad lyram, Interstrepit anser olores* ^{*}. & illo, sanè luculento, [†]

^{*} *Ecle. 9.*

*Larga quidem semper, Drance, tibi copia fands,
Tunc cum bella manus poscunt, patribusq; vocatis
Primus adest: sed non replenda est Curia verbi.*

[†] *Æn. 11.*

4 5. Charentismus à lepore ac gratia nomen accepit. Estque iocus cum amoenitate mordax. Vel, ut alij malunt, sit cum dura & aspera dictu, gratiose & molibus verbis mitigantur, & molliantur,

Ve cùm Davus pistrinum deprecans
 * Andr. ait*, Bona verba queso. Simile huic †,
 Ad. 1. sc. 2. Dij meliora.
 Georg. 3.

5. 5. Acteismus est jocus urbans.

* Ecl. 3. Ut*, Qui Bavium non odit, amertha carmina, Mavi.

Atque idem jungat vulpes, & mulgeat bircos.

h. c. Qui Bavium, ineptum poetam, amare potest, idem exosculetur te, Mxvi, poetam Batio quoque deteriorem. Est & ejusce generis illud Neronis interficium furacem, Nihil esse ei clausum, neque signatum.

6 5. Muxtimodus sit, cum naso suspenso quempiam subsannamus.

Quod & nomen indicat. Nam μυκτηρίδος nafus. Cum autem gestu magis, quam verbis fiat; non est, quod ejus quis exemplum à nobis exspectet.

7 S. Minoris, Latine imitatio, aliena verba refert directa oratione, idque, ut volunt, deridendi causa.

Terent. †.

As ego nesciebam quorsum tu ires, parvula
Hinc est abrepta, eduxit mater pro sua,
Soror est dicta: cupio abducere, ut reddam suis.

† Eun. Att.
1. sc. 2.

8 S. Quemadmodum autem species basice irrisio[n]is (quas Ironia subi[ci]p[er]ta-runt) falso inter tropos referunt, cum
& proprijs constent verbis: ita, hac ipsa de causa, & alia multa troporum numero excludi debent, quia vulgo inter tropos reponuntur. Eorum autem duo sunt genera:

9 S. Quedam enim sunt schemata Rhetorica, ut Periphrasis, & Icon; de quibus sic circa in ἀνατολογία dicturi sumus: quadam nec tropi sunt, nec schemata; ut Επίθετον, de quo in amplificandi, itemq; characterum doctrina agemus: quadam denique ad Grammaticam prius pertinent; idque vel ad ἀποτολογίαν, ut Ονοματοποίia, & Απίφεσις; vel ad ούνταξιν, ut Ταπεταγμα.

10 S. Siquidem ονοματοποίia nihil aliud est, quam nominis fictio à sono.

Vt, *balare*, *grunnire*, &c. Quidam putant ita vocari, quandocumque rei nōrum inditur nomen. Sed hi non distinguunt *ōrōmatopoiā* à novatis..

11.5. *Antīegōis* est vox à contrario dicta.

Istiusmodi, ex Grammaticorum sententiā, cūm alia plurima sunt, tum *Parca*, & *Incus*. At *Parca* fortasse ita dicta, quia parcant. Duæ enim parcunt, sola *Atropos* filum abscindit *. *Lucus* vel ita vocatus, quia lucet frequentibus sacrificiis, vel potius est à Græcis †, quibus λόχος, *infidiae*, vnde λόχας †, *silva*, num libris. quia insidiantibus sit apta.

* Fūsiūs dē

hoc agimus

in Origi-

num libris.

† Quamquā

Syriacum

malit Scop-

pas in con-

jectaneis

libi. I. cap.

18.

† Hesychi-

us.

* pro Mar-

cello.

† vers. 577.

12.5. *Hypallage* est schema Grammatica-
cum, quo rērum ordo invertitur.

Vt apud Cicer. * *Glađum* *vaginā*
vacuum in urbe non vidimus. Pro, *vagis*
nam gladio vacuam. Poetis est frequens.

Vt apud Senecam *Thyeste* †:
Brutium *ponto feriente* *Corum*.

Quod maluit, cūm posset;
Brutio *pontum feriente* *Coro*..
Et h̄c de tropologia..

C A P. XI.

De Schematibus generatim: deque iis:
speciatim, quæ defectu, aut excessu,
figurant orationem..

I: §. Altera *Dignitatis* pars in schemati-
bus, sive figuris versatur. Est vero sche-
ma, forma orationis, qua hac alio quo-
piam modo, quam in versione signifi-
cationis, à vulgari consuetudine immu-
tatur in meliorem.

Schematis, & Figuræ voces, cùm pro-
priè dicantur de histrionum amictu, ac
gestibus; è theatris traductæ videntur
in scholas Rhetorum. Nam, ut in illis
histriones, sive actores scenici, pro per-
sonarum, quas sustinent, & affectuum,
qui representari debent, varietate, vari-
os induebant habitus, variosque age-
bant gestus: ita & oratio, pro rerum, de-
quibus agitur, diversitate, schematibus
diversis, tanquam colorato amictu ve-
stitur, ac quasi gestibus diversis anima-
tur..

§. 2: *Schemata* sunt duplicita, verborum;
et rerum..

Gratiss

Græcis, λέξις, καὶ σιανοίας.

3. S. Inter ea hoc interest, quoddschemata
verborum tollantur, si aut verba
mutentur, aut ordo eorum invertatur;
at schemata rerū, quibuscunque via-
ris verbis, aut quocunque ea ordine po-
nuntur, permaneant; quia non in
verbis, sed in rebus, quandam habent
dignitatem, vimque ornanda ora-
tionis.

E. G. Inceptio est amentium, band a-
mentium, λέξις χῆρα est: quia perierit
schemata; si pro amentium ponas stul-
torum, aut simile. Sed schema siavoiās
est, si quis patriam inducat loquentem,
aut si utatur similitudine; quia quæ-
cunque hīc verba usurpemus, aut quo-
cunque ea ordine colloccemus, manebit
schema.

4. S. Verborum schemata sunt triplices:
Quædam consistunt in subtilitate, si-
ne defectu; quædam in excessu; quæda-
m in reliquo corpore orationis.

5. S. Subtilitate figurantur, Ellipsis, &
Asyndeton; quorum definitiones ē:
Grammaticis nota esse debent.

Nempe

Nempe Asyndeton copulæ est defec-
tus: Ellipsis vero alius partis, aut par-
ticulæ: quod & Græca scholia, quæ
de schematibus exstant, ostendunt. In
ijs est: Ασύνδετον ἐστι οὐδέτις, ἐν ἡ οὐδέλείπο-
ται οἱ συνδέοντες σύνδεσμοι. Ελλήνις δὲ ἐστι
οὐδέλειπτις λέξις τοιούτης ἐν τῷ συμφέρο-
σι.

6. S. Rhetoris vero est insuper docere,
quando exornent orationem. Ac El-
lipsis quidem convenit exprimendo af-
fectus.

Ita admiratione indicat hoc Virgilij;
Sed vos qui tandem vbi omittitur, estis.

7. S. Asyndeton autem valet ad cele-
ritatem, atque animi imperium signifi-
candum.

Virgil. I v. Aen.

Ferte citio flamas; date tela, impellite remas.

8. S. Item, cum plura ennumeranda sunt,
quorum singula per se gravia sunt.

Terent. Adel.

Tot res repente circumvallant, unde e-
mergi non potest.

Vix, egestas, injustitia, solitudo, infamia. ^{* Act. 3 sc. 4.}

Item.

†Act. 3. sc. Item†:

4. Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia.
Humanum est.

†Act. 3. sc. Apud Plaut. Asin. † Philenium mera-
trix ait,

---- Mater, is quaestus mihi,
Lingua poscit, corpus querit, animus
orat, res monet.

9. §. Excessu figurant orationem, Pleo-
nasmus, & Polysyndeton; quorum ille
Ellipsis, hoc Asyndeto opponitur.

10. §. Pleonasmus valet ad Emphasim.

*4. Æn. Ut illud, ---- Vocemq; his auribus
hauis: quod rem certam indicat. Item,
Ubinam gentium est? Et, Accipe hoc par-
vum munusculum: quorum illud magis
exaggerat, hoc magis extenuat.

11. §. Polysyndeton facit, ut res ipsa; de-
qua agitur, videatur major.

† in epist. Cicer. † Me pre ceteris, & colit, &
† in Verrē observat, & diligit. Item† Neque pri-
Act. 6. vatis quicquam, neque publici; neque pro-
fani, neque sacri, in Silicia reliquisse.

CAP. XII.

De Schematibus ΛΕΞΙΟΣ, quibus
eadem vox repetitur.

1. S. Schemata; quae in reliquo fiunt corpore orationis, vel eandem ponunt vocem, vel similes.

Eandem, ut amans amantem: similes,
ut amantes amentes.

2. S. Vox eadem est, vel sola appellatione, vel sola significatione; vel appellatione, & significatione simul.

Appellatione sola, ut veniam nomen, & veniam verbum.

Significatione sola, ut domus, & aedes.

Appellatione, & significatione simul, ut homo homini Deus, & homo homini lupus.

3. S. Aut vox auctoritatis dicitur, cum usurpatur vox eadem appellatione, non significatione.

Cicero epist. i i i. lib. vi i. ad Att. Causam solum illa causa (Cæsar) non habet. Et epist. x i v. lib. x i v. ad eundem:

432 PARTITIONVM ORATORI

dem: *Quid ergo? ista culpa Brutorum
minime illorum quidem: sed aliorum bru-
torum, qui se cautos, ac sapientes putant.*
Sic in tribus istis apud Cornificiū: *Cur
eam rem tam studiosè curas, qua multas
tibi dabit curas?* Item: *Amari jucundū
est, si curetur, ne quid insit amari.* Item:
Veniā ad vos, si mihi Senatus det veniam.

4 S. *Magnam in oblectando vino ha-
bet: præsertim, non capsata, sed velut
oblata.*

5 S. *Huc pertinet Πλοκή, quando vox uno
loco personā, aut rem; altero mores a-
lianove qualitatem significat.*

E. G. *Ad illum diem Memmius erat
Memmius h. e. sui similis. Simia est
simia, etiam si aurea gestet insignia.*

6 S. *Schema hoc non venustatem tan-
tum, sed etiam acrimoniam addit. o-
rationi.*

7 S. *Voces non appellatione, sed significa-
tione eisdem conjungunt, Συνωνυμία
sive Interpretatio, & Εξηγασία sive
Expeditio.*

8 S. *Συνωνυμία est, cùm verba idem sig-
nificantia conjunguntur.*

Ut Cic. Catil. 11. *Abiit, excessit eva-
sīt,*

fit, erupit. Initio Catil. 111. *Bona, fortuna, coniuges, liberosque vestrum. Nam bona, & fortuna idem sunt.* Philipp. v. Promitto, recipio, spondeoque.

9 S. Utimur eo genere elocutionis, quoties uno verbo non satis videamur dignitatem, aut magnitudinem rei demonstrare: ideoque, in ejusdem significatione plura conferuntur.

Verba sunt Aquilæ Romani.

10 S. Conciliat verò orationi tam gravitatem, tam acrimoniam

Gravitatem quidem adfert in illo Ciceronis, pro Muræna; ubi octo, vel amplius orationis exempla habemus: *Quæ precatus sum à Diis immortalibus, judices, more, institutoq[ue] maiorum, illo die, quo aūspicato comitijs centurias L. Murenam consulem renuntiavi: ut ea res mihi, magistratuq[ue] meo, populo plebique Romanae, bene atque feliciter a-venerit: eadem precor ab ijsdem Diis immortalibus, ob ejusdem hominis consulatum unâ cum salute obtinendum, & ut vestre mentes, atque sententia, cum populi Romani voluntate, suffragijsq[ue] con-sentiant, eaq[ue] res vobis populoq[ue] Romano, pacem,*

pacem, tranquillitatem, otium, concordiam adferat. At acrem reddit orationem in illo Catilin. 1. Non feram, non patiar, non sinam. Item in Prisonem: Egote non vecordem, non furiosum, non mente captum, non tragicō illo Oreste, aut Athamante dementiorem putem? Et post multa: O tenebra, ô luctum, ô fordes!

11 S. Estque magno in hoc schemate delectu verborum opus, ne curwrua orationem onerent verius, quam ornent.

12 S. Eξερασία est congregatio sententiarum idem significantium,

Vt Cic. pro Ligario: Quid enim tuus ille Tubero in acie Pharsalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? quis sensus erat armorum thororum? quae tua mens, oculi, ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Quo in exemplo etiam Synonymia concurrit.

13 S. Utendum est Eξερασία, cum profest in aliqua re commorari, & diuinus detinere auditorem: ut cum asseveramus, indignamur, dolemus, commiseramus, aut exprobramus aliquid. Lætitia quoque convenit. Sed caverendum, ne in re tenni variandâ, curiosam

nam nimis, & superfluam operam ponamus, quod vitium *æcceptylæ* vocatur.

14 S. Schemata, que usurpant vocem & appellatione & significatione eandem, partim varium nomen sortiuntur pro diverso vocis repetitæ situ, partim aliunde.

15 S. In ijs, quæ sicut ratione variant, repetitio fit, vel loco ejusdem generis, ut in *Αναρρη*, *Επαρρη*, *Συμπλοκη*, & repetitione medianâ: vel loco diversi generis, ut in *Epanalepsî*, *Anadiploſi*, repetitione principijs, vel clausule in medio, & *Epanodo*.

16 S. *Αναρρη* est repetitio ejusdem vocis in principijs.

17 S. Magnam orationi vim addit. Unde affectibus inservit: præcipue, cum alterum insectamur, vel etiam laudamus.

In insectando quidem, ut apud Tullium Catil. 1. Nihil te nocturnum præsidium palatij, nihil urbis vigiliae, nihil consensus honorum omnium, nihil hic munitissimus habendi senatus locus, nihil horum ora vultusq; moverunt?

Alterius autem generis est hoc *Maronis*.

ronis i. En.

*Tu mihi quodcumq; hoc regni, tu sceptrum toremq;
Concilia, tu das epulis accumbere Divum.*

Et Iuvenalis lib. III. sat. I D.

----Roma parentem,

Roma patrem patria Ciceronem libera dixit.

185. Nec tantum unum vocabulum, sed
plura etiam initio repetuntur.

Nempe in superiori Anaphoræ de-
scriptione intelligenda vox non incom-
plexa solum, sed etiam complexa. Ac
similiter in sequentibus schematibus
accipere oportet. Ovidius lib. II. de
Ponto El. XI.

*Grande voco meritū lacrimas, quibus ora rigabat,
Cūm mea concreto succa dolore forent.*

*Grande voco meritum mæstia solatia mentis,
Cūm pariter nobis illa, si bigne dares.*

Idem lib. IV. de Ponto el. III. qua-
tuor continua disticha, ac vnum item
pentametrum, incipit ab illis duobus
verbis, *Ille ego.* Etiam Arnobius lib. I.
undecim periodos inchoat ab ipsis, *V.
nus fuit è nobis.*

195. *Quod si res opponatur, eleganter
duplicatur Anaphora.*

Cic. in exordio orationis pro Rosc.
Amer.

Amer. Accusant ij, qui in fortunas hu-
jus invaserunt: caussam dicit is, cui pre-
ter calamitatem nihil relinquerunt. Ac-
cusant ij, quibus occidi patrē Sexti Ross
cij bono fuit: caussam dicit is, cui non
modo luctum mors patris attulit, verum
etiam egestatem. Accusant ij, qui hunc
ipsum jugulare summè cupierunt: caussam
dicit is, qui etiam ad hoc ipsum judicium
cum præsidio venit, ne hic ibidem ante o-
culos vestros trucidetur. Denique ac-
cusant ij, quos populus poscit: caussam dicit
is, qui unus relictus ex illorum nefariis
cede restat.

20 S. Επωρεὶ, siue ὀπτεροὶ, est repetitio ^{Cornifi-}
ejusdem vocis in clausulis. Eandemq; ^{cio est cō-}
quam ἀραροὶ, vim habet. ^{versio}

Vt, Pœnos populus Rom. justitiā vin-
cit, armis vincit, liberalitate vincit. Item:
Frumenti maximus numerus ē Galliā,
pedicatus amplissima copia ē Galliā, equi-
tes numero plurimi ē Galliā.

21 S. Quod si ἀραροὶ, & ὀπτεροὶ con- ^{*Cornifi-}
currant, Συμπλοκὴ ^{* vocatur. Hoc} ^{cio est cō-}
schema ferè κατ' ἐρώτησιν instituitur: plexio.
eaque res efficit, ut non venustra solum
sed etiam vehementer sit oratio.

Cic. Quis eos postulavit Appius. Quis
pre-

produxit? Appius. Item: Quem Sena-
tus damnavit, quem Pop. Rom. damna-
vit, quem omnium existimatio damna-
vit, cum sententiis vestris absolvetus?
Neque id simplicibus tantum verbis
fit, sed etiam conjunctis. Vti ~~et~~ ^{et} ratione fit in illo Arnobij lib. 1. Quan-
do est humanum genus diluvij interem-
tum? non ante nos? Quando mundus in-
census? non ante nos? Quando urbes am-
plissima marinis cooperata sunt fluctibus?
non ante nos? Quando cum feris bella,
& prælia cum leonibus gesta sunt? non ante
nos? Quando pernicies populis venenati-
bus ab anguibus data est? non ante nos.

22 §. Valet in exaggerandis virtutibus
ac vitijs. Estque schema plane venu-
stum, at quod statim in sensus incur-
rat: ac propterea diutius continuari non
debet, sed satius est, ut alijs schematis
varietur, at temperetur.

23 §. Medianam repetitionem appello,
cum media medijs respondent.

Vt illo Milonianæ: Quæ in senatu
sepe ab inimicis, ab improbis sepe jactata
sunt. Sic Seneca Thyestet:

611. Quem dies vidit veniens superbum,
Hunc dies vidit veniens jacentem.

24 §. E^{xx}

24 S. Enarratio est repetitio ejusdem vociis in initio precedentis, & fine sequentis sententiae.

Cicero epilogus orationis pro Milone: Negat enim se, negat ingratis civibus fecisse, quae fecit: timidis, & omnia circumspicientibus pericula, non negat. Idem in Verr. Tenetur aliquando, & in rebus tum maximis, tum manifestis tenetur. Et apud magistrum Herennianum: Commotus non es, cum tibi pedes mater amplexaretur: non es commotus? Ovid. Fast. lib. vi.

Qui libit inde furit. procul hinc d. scidite, queis est Cura bona mentis. qui libit inde, furit.

25 S. Avaritiae est repetitio in fine precedentis, & in initio sequentis sententiae.

Virgil. x. Aen.

---Sequitur pulcherrimus Astur,
Astur equo fidens. Polyptoto etiam permutatur, ut in illo pro S. Roscio: Iniuriam novo scelere conflatam putant oportere defendi: defendere ipsi proper iniquitatem temporum non audent.

26 S. Figura hac non tantum suavitatem, sed etiam iugis habet. Quod si

si conjugatur epanorthosi, sive correctioni, habet quoque acrimoniam.

Cicero Invect. 1. in Catil. Hic tamen vivit. Vivit? immo in senatum venit.

26 S. Est & figura ἀνώνυμος, cum media, aut principio, aut clausula respondent.

Principio, ut illo Maronis VII. Aen.

Te nemus Anguita, vitrea te Fucinus unda,
Te liquida flvere lacus.

Clausula, ut in Verrinis: Hec navis
ensta prada Siciliensi, cum ipsa quoque
asset ex prada.

27 S. Eπάνοδος est, cum, qua priori eram
posita loco, posteriori; qua posteriori,
priori loco repetimus.

Cic. pro Plancio: Gratiam, qui refert,
habet: & qui habet, eò, quod habet, refert.
Velleius Paterculus de Quintilio Varo: Pecunia quam non contemtor,
Syria, cui prefuerat, declaravit: quam
pauper divitem ingressus, dives pauperem
relinquit. Vbi & παντωτον. Pertinet
hac figura etiam ad schemata diavoia,
vocaturque ἀνημένης, ut inferius di-
cemus.

29 S. Vidimus ea repetitionis schemata, in quibus tantum locus spectatur. Sequuntur, in quibus non tam situs consideratur, quam vel pronunciationis vehementia, ut in Epizeuxi; vel conexio cum superioribus, ut in Gradatione; vel casus variatio, ut in Polyptoto.

30 S. Est enim Epizēxis, cum vox aliqua repetitur cum vehementia.

†pro Posth
†Philipp. 4

Cicero †: *Vos, vos inquam, & senatus frequens restitit.* Idem †: *Non est, non est vobis, Quirites, cum en hoste certamē, cum quo aliqua pacis possit esse conditio.* Seneca in Medea*: *Da, da per annas curribus patris vehi.*

31 S. Interdum autem hac vocula aliqua, vel *παρευσόλη*, vel *παρεύσογιν* terseatur.

Vocula una est in illo Ciceronis, *Vidi* ^{tatem, Epizēxis dicci non metetur. Cuta vltio est.} *Et hoc Senecæ initio Medæ: Parta, jam parta vltio est.* *Et act. iv. Mains his, manus parat Medæ monstrum.* At *παρεύσονται* ^{empla ab allatis discernere difficile} interseritur* in illo Tullij pro domo suā: *Sed excitatus aliquando (dicam, audiēte ipso, quod sēsi, & sentio) excitatus, non erit,*

T

inquam.

inquam, aliquando Cn. Pompeij nimium
reconditus, & penitus abstrusus dolor.
Sic Philip. II. Hasta posita prode lo-
vis Statoris, bona (miserum me ! con-
sumis enim lachrymis, tamen infixus as-
nimo haret dolor) bona, inquam, Cn. Pom-
peij Magni, voci acerbissime subjecta
praconis.

32 S. Utimur Epizeuxi, ut aliquid eu-
parnōs, aut παρηπνōs dicamus.

33 S. Gradatio, sive κλίuaξ est, cūm
ita ab uno ad alind transimus; ut eos
dem verbo connectamus inferiora su-
perioribus.

lib. 2. O-

riginum

cap. 21.

*In vulga-
tis, atq; et
iam Mts
meis. inve-
nito gratis
coaltus.

Sed dupli-
erre: nam

& gravis
proingra-
tis corrup-
te, & co-
nitus, est
ex glossa-
mata.

Scipio Africanus apud Isidorum:
Vi, atque ingratiss*, cum illo sponsonem
feci, factā sponsonē ad iudicem adduxi,
adductum primo cōtu damnavi, damna-
tum ex voluntate dimisi. Ex eodem Af-
ricano idem adducit: Ex innocentia
nascitur dignitas, ex dignitate honor, ex
hōnore imperium, ex imperio libertas. I-
dem ex Graccho citat: Pueritia tha-
dolescentia tne in honestamentum fuit, a
dolescentia senectutis dedecoramentum
senectus reip. flagitium. Apud Cornifici-
um istud habes: Africano industria vi-
tus, virtus gloria, gloria amulos compa-

ravit. Item. Nam quare aliqua spes manet libertatis, si illis, & quod libet, licet; & quod licet, possunt; & quod possunt, audet; & quod audent, vobis molestum non est.

34 §. Schema hoc multum habet venn-
statis: sed quia, ut Fabius ait, ap-
pertiorem artem continet, variis adhi-
bendum; nec ferè, nisi res ipsa habeant
successionem, aut gradus: ut in genea-
logiis, imperiorum successionibus, ac
similibus.

34 §. Polyptoton est, cùm idem verbum variato casu ponitur. Casus autem vocem accipio Logicorum more, ut com-prehendat variationem omnem ratione generis, numeri, graduum, modorum, temporum, personarum.

35 §. Schema hoc quandoque simplicem, & in affectatam quandam venusta-
tem ad fert.

Vt illo Ciceronis pro Roscio Ames-
rino: Siquis istorum dixisset, quos vide-
tis adesse, in quibus summa auctoritas
est, atque amplitudo: si verbum de Rep.
fecisset, id quod in hac causa fieri necesse
est: multò plura dixisse, quam dixisset, pu-
naretur. ego etiā omnia, quae dicenda sunt,
liberè dixero, nequaquam tamen similiter

oratio mea exire, atque in vulgus emanari poterit, Nec inconcinni sunt versiculi isti viri cruditi, quibus idem nomen per casus omnes ordine suo variavit: quamquam schema h̄ic non tam se obtulerit sp̄ote, quam studio sit quæsumum:

Cūm vanitas fit vanitatis filia,
Et vanitati vanitatem procreet,
O vanitas, quod vanitate vanius!

25 §. Sape etiam hoc schema vehementer adfert.

Cicero pro Archia: Sed pleni sunt omnes libri, plena sapientum voces, plena exemplorum vetustas. Virgil. iv Æn.

Litora litoribus contraria, fluctibus undas
Imprecor, arma armis, pugnant ipsique nepotes.

C A P. XIII.

De Schematibus in verbis similis soni.

1 §. Et hac de repetitionis figuris. Sequuntur schemata, qua respiciunt similitudinem. Similitudo vero ea vel inest à naturâ, sive ortu, vel ab accidēte.

2 §. Naturalis est in παρηγόρω. Coniungit enim voces, quarum una ab altera derivasur.

Latinis dicitur, Detinat.

derivatur. Ac plurimum ad delectandum vales.

Cicero in Lexlio: Sed utrum ad senem senex de senectute: sic in hoc libro ad amicum amicissimus de amicitia scripsi. Et eodem: Etenim eo loco locatis sumus. Plautus Persa †: Qui hero suo servire vult bene servit servitutem. Qui Atticismus est: ut illud eiusdem, vomitum vomas*, somniavi somnium†, & alia multa apud eundem.

†Act. 1. sc. 1
*Rudente
sc. Qui ho-
mo.
†Rud. sc.
quid istud

3 S. Accidentaria similitudo minimum est quadruplex. Fit enim vel ab immutatione vocis in similem appellatio- ne, non significatione, ut in Πλεγρουα- οια vel à positione diversarū vocum in eodem in casu, ut in Οὐοιοπλότω: vel à sono eodē in clausulis, ut in Οὐοιοτελί- τω: vel redditione unius pluriū ve sylla- barum in quacunque parte, ut in Περη- χνός. Docent id singulorum schema- tum definitiones.

4 S. Est enim Πλεγρουαοια, sive Agno- minatio, cùm parvā verbi immuta- tione in aliam planè sententiam de- flectitur oratio.

*Andr.

Terētius*: Inceptio est amentium, haud amantium.

Act. 1. sc. 3.

amantium. Sic in veteri dicto: *Septem convivium, novem convicium.* Quamquam Varro, ut obiter id dicam, nec nonum improbabilit cōvivani. Nam vollebat convivas intra Gratiarum & Musarum numerum consistere: ut nec pauciores essent, quam tres; plures, quam novem. Elegans etiam *megrouatia* est in isto, quod Apollodorus Atheniensis, pictor præclarus, operi suo adscriperat:

Culpabit *Μωμίσται τις μᾶλλον, οὐ μημίσται**.
aliquis hoc
magis, quā 5 Schema hoc non tantum delectat, sed
Imitabitur. *vehementius etiam pungit.*

Cicero Philipp. xii. de Antonio:
Cū in gremiis mimarum mentum, &
mentem deponeres. Seneca Troad.

*O sumide, verum dum secundarum status
Ex tollit animos: sumide, cum increpuit metus
Regum.*

Tertullianus lib. de spectaculis cap.
xxv. *Quid est enim de Ecclesia Dei in
diaboli Ecclesiam tendere? de cælo, quod
ainnt, in cœnum.*

6 S. O^{μοιόπλαστα}, sive Similiter cadēs est,
cum in eadem constructione duo, aut
plura sunt verba, quæ iisdem casibus
efforuntur.

effeuntur. Casus autem voco non tantum nominum, pronominum, aut participiorum, sed etiam verborum.

Cic. pro leg. Manil. Ac primum quanta innocentia debent esse Imperatores! quanta dcinde omnibus in rebus temperantia! quanta fide! quanta felicitate! quanto ingenio! quanta humanitate! Idē pro Archiā: Hunc ego non diligam? non admirer? non omni ratione defendendum putem?

7 S. Nec tantum in fine deprehenditur; sed etiam media primis, aut summa mediis accommodantur.

Cic. i. Accus. in Verr. Est idem Verres, qui fuit semper, ut ad audiendum præiactus, sic paratus ad audiendum. Ομοιότατa sunt, audiendum, audiendum; paratus, projectus.

8 S. Ομοιότατa, sive Similiter desinens est, cùm cola, aut commata, similis sono terminantur.

Cic. pro mil. Non modo ad salutem eius extinguendam, sed etiam gloriam per tales viros infringendam. Idem in Manilianā: Ut eius semper voluntatibus non modo cines asserint, socij obtempera-

rint, hostes obedierint; sed etiam veni-
tempestatesq; obsecundarint.

Quinti- Habet quoque locum in partibus in-
lianus lib. declinabilibus: vt †, *Eiusdem non est,*
9. cap. 3. & facere fortiter, & vivere turpiter.

Vt aliis vero orationis lenociniis, i-
ta hoc etiam immodecum gaudet Appu-
leius. Vt lib. de Deo Socratis, ubi sic
de genio scribit: *Hic custos singularis
prefectus, domesticus speculator, indivi-
dus arbiter, inseparabilis testis, malo-
rum improbator, bonorum probator, si ri-
te ad extremum animadvertisatur, sedulo
cognoscatur, religiosè colatur, in rebus in-
certis prospectator, dubiis primitor, peri-
culosis viator, egenis opitulator, qui tibi
queat tum somniis, tum signis, tum etiam
fortasse coram, cum usus postulat, mala
avertere, bona properare, humilia subli-
mare, nutantia fulcire, obscura clarare,
sidera adversa corrigere.*

9. §. Παρήχθης est, cum una, pluresve
syllaba vocis antecedentis, in aliâ e-
iusdem membra repetuntur.

† Act. 4 sc.
2.

Plautus Menæchmis †: *Palla pallo-
rem incuit. Cicero in Milonianâ. Vi-
victa vis. Eiusdem est versus iste,*

O fortunatam natam me consule Romam!

10 §. Schemata hac, qua in similitudine consistant, et si alibi quoque locum habent, imprimis tamen commendantur in sententiis; quia & suavius influunt in animum, & diutius herent. Sed parcis utendum oratori, quia fastidium citò audienti adferunt, sedemq; abrogant orationis,

CAP. XIV.

De Occupatione, Subiectione, & Confessione, & Concessione.

1. §. Schematum stavoia: alia sunt ornamenta inventionis, alia dispositio- nis.
2. §. Qua inventionem ornant, vel magis ad simplices conceptus pertinent, vel ad effectus.
3. §. Priora vel ad explicationem, vel ad probationem, vel ad amplificatio- nem referuntur.
4. §. Primi sigillatim agemus de orna- mentis probationis: deinde, quia plu- rimū eadem sunt schemata, quibus nūc ad rem explicandā nunc ad amplifi- candam

candam utimur, coniunctim de utroque
genere acturi sumus.

5. **S.** Probationem ornant Περίηγής, sive
Occupatio, τηροῦσθαι, sive Subiectio,
Παρεγμολογία, sive Confessio, & Επιτρο-
πή, sive Concessio.

6. **S.** Περίηγής, sive Occupatio est, cùm
id, quòd ab adversario obijicitur, aut
obijici posse putamus, anticipamus at-
que diluimus.

7. **S.** Partes eius sunt due: ἴστορος, qua
objectionem proponit, & ἀντίστορος,
qua objectioni respondet:

E. G. Objectio est in illo Didonis a-
pud Maronem *;

* En. 4.

Verum anceps pugna fuerat fortuna.
Ut ἀντίστορος est, --- Fuisse.

Quem metui moritura? Itidem a-
pud Ciceronem, orat. pro Cœlio, ἴστο-
ρος habes in his verbis: Dicet alquis,
Hac igitur est tua disciplina? sic tu inspi-
tuis adolescentes, &c. At paullò post
subdit ἀντίστορος: Ego, si quis, judi-
ces, robore animi, &c.

8. **S.** Interdum vero ἴστορος est concisa,
interdum planè magnifica.

Concisa

Concisa est ista pro lege Manilia: Res
quiretur fortasse nunc, quemadmodum,
cum hac ita sint, reliquum possit esse
magnum bellum? cognoscere, Quirites,
non enim sine causa queri videtur. Item
pro Posthumo: At haber, & celat, sunt
enim, qui ita loquuntur.

At magnifica est vii in Verrem:
Quid agam, judices? quo accusationis
mea rationem conferam? quo me vertam?
ad omnes enim meos impetus, quasi mu-
rus quidam, boni nomen imperatoris op-
ponitur. Novi locum, video ubi se jacta-
turus sit Hortensius belli pericula,
tempora Reip. imperatorum penuriam
commemorabit: tum deprecabitur a vobis,
tum etiam pro suo jure contendet, ne pa-
tiamini talem imperatorem populi Roma-
ni Siculorum testimonij eripi, neve obo-
teri laudem imperatoriam criminibus aa-
varitiae, velitis. Huiusmodi quoque est
illa, a qua orationem pro Sexto Roscio
Cicero orditur..

95. Requirit bac figura singularem pru-
dentiam. Siquidem videndum est ora-
tori, quae tacita sint hominum judicia,
quo propendeant animi, quid eos offen-
dat, quid probent.

LO S. Prolepsis vicina est $\gamma^{\prime} \pi \delta \sigma \alpha \eta$ sive subiectio: quā multa, quæ pro adversario dici possunt, breviter & minutim proponuntur, atque ad singula breviter item respondetur.

LI S. Subiectio alia perfecta est, alia imperfecta.

L2 S. Perfecta tribus partibus constat. Prima dicitur πρότασις, sive propositio: Alteratum ἀπειδηματιν continet, sive enumerationem; tum ἀπαιπεσιν, sive remotionem. Tertia est οὐπ. πέριγμα, sive conclusio..

Hisce partibus constat Subiectio illa apud Cic. orat. pro Quintio: Dubitabitur, verum sit probabilius, Sex. Naevium statim, si quid deberetur, petitum fuisse: an ne appellaturum quidem biennio? Appellandi tempus non erat? at tecum anno plus vixit. In Gallia agi non potuit? at & in provincia ius dicebatur, & Roma iudicia siebant. Restat, ut aut summa negligentia tibi obsterit, aut unica liberalitas. Si negligentiam dices, mirabimur: si bonitatem, ridebimus. neque præterea, quid possis dicere, inventio. Satis est argumenti, nihil esse debitum. Navio, quod tamdiu nihil petivit.

Partes:

Partes etiam universas habes in subjectione isthac pro Rosc. Amer. Rursus igitur eodem revertamur, & quare, quæ tanta vitia fuerint in unico filio, quare is patri displiceret. At perspicuum est nullū fuisse. Pater igitur amens, qui odisset eum sine causa, quem procrearat. at is quidem fuit omnium constans. Ergo illud jam perspicuum profecto est, si neque amens pater, neque perditus filius fuerit: neque odij causam patri, neque sceleris filio fuisse. Egregium quoque exemplum est apud Demosthenem Philip. IV. Est & hujus generis exemplum, quod primo loco apud Cornificium legitur.

13. §. Imperfæta Subiectio vocatur, in qua vel propositio, vel conclusio, vel utraque abest.

Cicero pro Plancio: *Male* judicavit populus: at judicavit. non debuit: at potuit. non fero: at multi clarissimi, & sapientissimi cives tulerunt. Hujus etiam generis sunt secundum, tertiumque Subjectionis exemplum apud Cornificium.

14. §. Multum inest acrimoniaz, & gravitas verba sunt.

*Cornificij verba sunt.

vitatis in hac exornatione. *Impri-*
mis, si instituatur per anaphoram, ο-
μειόπτωτα, & interrogationem.

Cicero de Harusp. reip. *Tu meam*
domum religiosam facere petuisti? ecqua-
mente? qua invaseras. qua manu? qua di-
sturbaras. qua voce? qua incendi jusseras.
qua lege? quam ne in illa quidem impu-
nitate tua scripseras. quo pulvinari? quod
stupraras. quo simulacro? quod erectum
ex meretricis simulacro, in Imperatoris
monumento colloccaras.

I.5 §. *Avaroivatis, sive Communicatio*
est, quā adversarium consulimus, aut
cum judicibus, quid faciendum sit,
quidve factum oportuerit delibera-
mus.

Cicero pro C. Rabirio, perduellio-
 nis reo: *Tu denique, Labiene, quid fa-*
ceres tali in re, ac tempore? cum ignavia
ratio te in fugam, atque in latebras im-
pelleret; improbitas, & furor L. Saturni-
ni in capitolium arcesseret; consules ad
patria salutem, ac libertatem vocarent;
quam tandem autoritatem, quam vocem,
cujus sectam sequi, cuius imperio parere
potissimum velles? Pro Publio Quintio:

Quare

Quero abs te, C. Aquilli, L. Luculle, P. Quintili, M. Marcelle: vadimoni-
um mibi non obiit quidam socius, & af-
finis meus, quicum mihi necessitudo ve-
tus: controversia de re pecuniariâ recens:
intercedit. postulone à prætore, ut ejus
bona mibi possidere liceat? an cùm Rome:
domus ejus, uxor, liberi sint, domus po:
tius denunciem? Quid est, quod hac tan-
dem de re vobis possit videri? Idem pro:
Cæcinna: Quero si te hodie domum tuā
redeuntem coacti homines, & armati,
non modo limine tectoq; adiun tuarum,
sed primo aditu, vestibuloque prohibu:
erint, quid acturus sis? monet amicus
meus, &c.

16. S. Aptum est hoc schema purgationis,
multumque habet probabilitatis. Im-
primis verò utile est confidenti, ac re-
fellenti: Nam si cum adversario com-
municemus; valebit ad urgendam, at-
que extorquendam confessionem. Si-
cum iudicibus; prodest ad eorum ani-
mos movendos, dum vident nos in ipso
formum aequitatem fiduciam nostram col-
locare.

17. S. Paegnologia, sive Confessio est,
cùm gallidè omnia adversario permis-
timus.

timus.

Cic. pro Ligar. *Habes igitur Tubero* (quod accusatori maxime optandum) *confitentem reum: sed tamen ita confitentem,* sc̄e in eā parte fuisse, quā te, *Tubero*, quā *virum omni laude dignum, patrem tuum.* *Itaq; prius de vestro delicto confiteamini* necesse est, *quam Ligarij ullam cul- pam reprehendatis.*

18 S. *Vtimur hoc schemate, cūm confes-
sio ipsi obest adversario.*

19 S. *Eπικοπή, sive Concessio est, cūm
aliquid largimur adversario, ut re-
liquum feramus.*

20 S. *Estque vel seria, vel επωρική.* *Ser-
ia convenit confidenti. Nam utimur
eā, cūm, parte conceffa, nihilominu-
nos superiores fore confidimus.*

Vt illa pro Quinctio: *Non dubitavi,* inquis, *cūm uadimonium desertum esset,* *bona proscribere. Improbè.* *Verum quo-
mā tu id arrogas, & concedi postulas, con-
cedamus.* *Idem pro Rosc. Amer.* *Esto,* *causam proferre non potes: tamen si statim
vicisse debeo, tamen de meo iure décedā:* *& tibi, quod in alia causa non concedes-
rem, in hac concedā; fretus hujus innocen-*

tiā.

tiā. non quero absti, quare patrem Sex. Roscius occiderit: quaro quomodo occiderit? Idem pro Flacco. Tribuo Gracis literas, do multarum artium disciplinam, non adimo sermonis leporem, ingeniorum acumen, dicendi copiam: donique etiam, si qui sibi alia sumunt, non repugno: testimoniorum religionem & fidem nunquam ista natio coluit.

21 S. Ironica verò invidiam confitat adversario: præsertim quando congeriem habet variorum criminum, que concedi non possunt.

Ut illa i.v. Verrinæ: Verum est, eripso hereditatem propinquis, prædare in bonis alienis nomine civitatis: everte leges, testamento, voluntates mortuorum, jura vivorum: num etiam patriis Heraclium bonis exturbare oportuit? Idem Verr. v: Est tuum, est ingenij prudentiaque tua: do hoc tibi, & concedo: scio, te Rome, cùm prætor esses, editio tuo possessiones hereditatum ad alienos, à primis hereditibus ad secundos, à legibus ad libidinem tuam transtulisse: scio te edita superiorum omnium correxisse, &c.

C A P. XV.

De sententia, noemate, & distributione.

1. S. Schemata quibus ad explicandum, aut exaggerandum utimur, duū sunt generum; nam alia aequē, alia magis, minusue dicunt, quam in re est.

2. S. Priora vel sumuntur ab ijs, quae essentialia sunt, de re vel conjuncta, sine in re; vel disjuncta, sine extra rem.

3. S. De rei essentia sunt cūm alia, cum genus, species, & partes.

4. S. E loco generis oriri videntur *Trōum*, & Nōnūa.

5. S. *Trōum* sine Sententia est generale pronunciatum earum rerum, quas in agendo sequimur, aut fugimur.

Cicero primo de Off. *Sic a*, que acooperis vtenda, majore mensura, si modo possis, jubet reddere Hesiodus: quidnam beneficio provocati facere debemus? An non imitari agros fertiles, qui multò plus afferunt, quam acciperunt? Pro Milone: *Populi* grati est præmis afficere bene meritos de Rep. cives: *viri* fortis, ne suppliis quidem moveri, ut fortiter fecisse

veniteat. Seneca Rhetor pro cœmio
ib. I. controveri. Minime probabilit
nōre turpe est docere, quod honestum est
discere. Seneca philosoph. de vita beat.
cap. xxx. Sententiam semper unius se-
qui, non vita est, sed factionis, Idem lib.
III. de benef. cap. xvii.

Gratum hominem semper beneficium de-
lectat, ingratum semel. Idem epist. I.
Minus ex cœfino pendebis, si hodierno
nanum injeceris. Epist. LXXXIII. O-
ium sine litteris mors est, & vivi homi-
nis sepultura.

6 S. Sententiis utitur orator ad gravi-
zatem*. Etiam hoc habent, quod si-
mul docent, & delectant. Imprimis *Cic.lib.
3.de Orat.

vero convenient hortanti, monenti,
consolanti. Sed in oratione non debent
frequentari, ne magis vivendi preceps-
tores, quam rei actores videamur.

7 S. Nōnua, seu Cogitatum, est allusio ad
sententiam, sine sententia persona ac-
commodata.

E. G. Gnome est, Nihil est tam po-
pulare, quam bonitas. At Nōnua est, cum
Cic. Cœsari hoc accommodat orat. pro
Lig. Nihil habet nec fortuna majus,
quam ut possis; nec natura tua melius,
quam-

quām ut servare velis quām plurimos. Item Gnome est: *Imbellium est verbu, non armis bellum gerere.* At Noëma est in illo Livij lib. xxxi: *Athenienses qui-
dem literis verbisque bellum aduersu-
Philippum gerebant.* Item Sententia est,
*Satius sit offendere veris, quām adulan-
do placere.* At est Noëma, illud Ma-
Senecæ lib. 11. Contr. *Maluerim ve-
ris offendere, quām placere adulando.*
Hujusmodi Noëma est & hoc pro Ar-
chia: *Theomis to Clem illum summum A-
thenis virum, dixisse aiunt, cum ex ei
quareretur, Quod acroama, aut cuius
vocē libentissimè andiret? eius à quo su-
virtus optimè predicaretur.* Item de Se-
nectute: *Accipite, optimi adolescentes
veterem orationem Archite Tarentini
magni imprimis, & praelaris viri.* Nu-
lam esse capitoliorens pestem, quām cor-
poris voluptatem, hominibus dicebat
natura datam: *cuius voluptatis avida li-
bidines, temere & effrenatè ad potium-
dum incitarentur.* Hinc patris prodicio-
nes, hinc cum hostibus clandestina collo-
quia nasci, dicebat, &c.

8. *A speciebus, & partibus, petitur Mer-
itum, sive Distributio.* Fit enim hac,
cum

cum totum in species, aut partes didicimus.

Vt si justitiam, temperantiam, fortitudinem, cæterasque virtutes, commemorare malis, quam generatim dicere, omnem virtutem: item si senatum, quites, & plebem dicas, pro universo populo Romano: aut caput, pectus, venter, artus, nomines, non contentus licere, integrum hominis corpus. Sic insis. Age senatus odit te, quod eum tu ure facere concedis, afflictatorem & proliorem, non modo dignitatis & autoritatis, sed omnino ordinis ac nominis subdidere te equites Rom. non possunt, quo ex ordine vir præstantissimus Actius est, Consule, relegatus. Plebs Romana peritum cupid, in cuius tu infamiam, ea, quæ per latrones, & per servos, de me egeras, contulisti. Italia cuncta exsecratur, cuius idem tu superbissime decreta, & pres repudiasisti. Lycurgus apud Rutilium upum: Cuius omnes corporis partes ad equitiam sunt appositissimæ: oculi ad petuntē lasciviam, manus ad rapinā, venter ad aviditatem, virilis naturæ membra, quæ non possumus honestè appellare, ad omnem cūs corrupte, pes nā fugā: prorsus ut,

aut

* in vitis
Sophista-
rum.

aut ex hoc vitia, aut ipse ex vitijs, vni-
videatur. Simile est hoc Iulij Polluci
apud Philostratum*: *Proteus* Pharn-
miraculum *Homericum* est, multa qui-
dem ejus diversaq; forma: in aquam
tollitur, in ignem accenditur, in leonem
excandescit, in suum ruit, serpit in ar-
ionem, afflit in pantheram, assurgit
urborem. Breviter dicere poterat, pri-
cum in omnis se generis formas co-
'ertere.

1 S. *Distributio* ut quandoque est ne-
fitatis, ita sape ornatus, & copia ca-
sa, instituetur.

Sed si necessariò fiat, potius ad
entionis argumenta, quam elocutio-
nis schemata pertinebit.

CAP. XVI.

De Aetiology, Diatyposi, & Hypotyposi.

1 S. *Vidimus* schemata orta è locu-
rum, quæ essentiam spectant.

2 S. *Conjuncta*, siue in re sunt, cum
effectus & adjuncta.

3 §. *A causa petitur Aetiologya. Fit, ea, cum in narrando facti ratio adiicitur. Eleganter autem fit cum gradatione.*

Vt in illo Ovidij.

Viderat hanc, visamque cupit, positurq; cupitā.

4 §. *Quod si causa sit magis speciosa, quam vera, Color dicitur.*

Vt apud Cic. pro lege Manil. vbi cum orator veram impeditæ victoriæ causam referre nollet, (erat ea seditio militum, Lucullum, ducem suum, deserentium) rei fœdæ hujusmodi addit colorem: Noster exercitus, et si urbem ex Tigranis regno ceperat, & præsis erat usus secundis, tamen nimia longinquitate, & desiderio suorum commovebatur.

5 §. *Ab effectis, & adjunctis sumuntur Διαπύσσις, & Τεπούπωσις.*

6 §. *Διαπύσσις est cum res ita clare copioseque exponitur, ut coram spectari videatur.*

Cicero pro Roscio Amer. Etiamne in tam perspicuis rebus argumentatio querenda, aut conjectura capienda sit? nonne vobis hac, quæ audistis, cernere oculis

culis videmini, iudices? non illum miserrum, ignarum casus sui, redenitem cœna videtis? non positas insidias? non impetum repentinum? non versatur ante oculos vobis in cœde Glaucia? non adest iste T. Roscius? non suis manibus incurru collocat Antomedontem illum, sui sceleris acerbissimi, nefariæque victoria nuncium? non orat, ut eans noctem pervigilet? ut honoris sui causa laboret? vi

Apud Fa- Capitoni quām primum nunciet? Idem
bium lib. 8 in descriptione convivij luxuriosi:
cap. 3.

Videbar videre alios intrantes, alios vero
exeuntes, quosdam ex vino vacillantes,
quosdam hesterna potatione oscitantes.
Versatur inter hos Gallus vnguentis ob-
litus, redimitus coronis. Humus era-
immunda, intulenta vino, coronis lan-
guidulis, & spinis cooperta piscium. Sic
totū quidē dixeris, si vrbē captā dixe-
ris; sed brevis hic nuncius minus pe-
netrat in affectus. At si aperias, quæ vno
erant inclusa verbo apparebunt, vt ait
Fabius, & fusa per domos ac tēpla flāme,
& ruentium tectorum fragor, & ex di-
versis clamoribus unus quidā sonus, alio-
rū fuga incerta, alijs in extremo complexu-
sorum coherentes, & infantium femina-
rumq; ploratus, & male usq; in illū diem

ser.

servari fato senes: tum profanorum fa-
crorumq; direpicio, efferentium pradas re-
petentiumq; discursus, & alti ante suum
quisque pradonem catenati, & conata re-
tinere infantem suum mater, & sicuti
majus lucrum est, pugna inter victores.

7 s. Quod simplicior dilatiorq; facie
descriptio, τ° ποτίπωσις vocatur.

Vt illa Maronis v. Aeneid.

Confitet in digitorum exemplo arreptus Vergil.
Brachiaq; ad superas interritus extulit annas.

Sed vulgo Διατόπωσις, & Κατατόπωσις pro-
cede in schemate habentur.

C A P. XVII.

De Assimilationis speciebus, & Dissimilitudine.

5. Et haec de schematibus petitis ex e-
orum locis, quae ita rei insunt, ut non
sint de eius essentia. Tertiū gennū ex
locis oritur eorum, quae sunt extrareas,
sive disjuncta: ut sunt similia, com-
parata, opposita.

25. Schemata, quae à similibus, & compa-
ratis petuntur, continetur uno Assimila-
tionis

onis vocabulo.

3 S. Est *Assimilatio* vel naturā suā *simplex*, vel naturā *partes* habet, quas *metatōnū*, *metatōnū*, b. e. *propositionem*, *redditionem*, appellant.

4 S. *Simplex* est *Eiūsmodi*, sive *Imago*; unde *definitur*, *assimilatio protasi* & *apodosi*, *figurans*, *facta per particulam similis*, *velut*, *tanquam*, *instar*, *aut* *aliam hūi* *āus generis*.

Cicero in paradox. *Sed minutis interrogati inculis*, & *quasi punctis*, *quod proponuit*, *efficit*. Pro Dom. *Et tu in hoc vulnere*, *tanquam unguis*, *existeres*. *In ratinum*: *Repente enim te*, *tanquam serpens ē latibulis*, *oculis eminentibus*, *inflatō collo*, *tumidis cervicibus intulisti*. Verr. III. *Profectus est*, *non ut legatus* *populi Romani*, *sed ut quedam calamita* *pervadere viseretur*.

5 S. *Icon* et si ab oratoribus *etiam usurpetur* ad *illustrandam orationem*: *tamen frequentari non debet*. *Præser* *tim* *qua longior est*. *Nam magis poctis*, *quam oratoribus*, *conuenit*.

Auctores Aristoteles, & Fabius.

6 S. *Assimilatio*, *qua plures naturā suā* *partes*

partes habet, instituitur, vel ut doceat, quid fieri debeat; vel ut quereat insunt, cognoscantur.

7 §. Prioris generis est *Naegaduyua*, sine Exemplum. Fit enim, cum factum, sive actus aliquis commemoratur, ut ostendatur eo, aliquem, vel simile facturum, vel facere debere.

Aliquem simile acturum, indicatur, cum negatur permittendum, ut rex Persarum in Aegyptum veniat, quia, cum Darius, & Xerxes, Aegyptum occupassent, ijdem cum exercitu trajecterunt in Graciam. Item si periculum esse dicas, ne quemadmodum Marij, & Syllæ dissidium, ita Pompeij, & Cæsar, laceret Remp.

8 §. Aliquid fieri debere, probatur quod drifariam; à persona vera, à ficta, à muto animante, & à re sensu experte.

A persona verâ, ut si exemplo Iosephi commendes castitatem.

A persona fictâ, ut si idem ostendas Hippolyti exemplo.

A muto animante, ut: *Delphini vagari minores incomitatos non sinunt: quid nos facere liberis adhuc tenerem oportet?*

A sensus experte, vt: *Vnaquaque arbor alit, quod genuit: & non alet mater suo lacte liberos?*

9 S. Simpliciter aliquid inesse rei probant Παραβολὴ sine Comparatio, & Συμβολὴ sine Collatio.

10 S. Παραβολὴ sine Comparatio est, cum ad illustrandum id, de quo sermo est, petitur similitudo ab ijs, qua fuere, sunt, aut naturā, casu ve rebus insunt.

E.G. *Quemadmodum lagenā aquam, ita animus hominis ingrati beneficia facile adiicit, sed reddit cum murmure, & querela. Ovid. xv. Met.*

— *Vt vnda impellitur vndā, Vrgeturq; eadem veniens, vrgetq; priorem; Tempora sic fugiunt pariter, pariterq; sequuntur, Et nova sūt sēper. Nam quod fuit ante, relictū est, Estq; quod hād fuerat, memēraq; cuncta novātur,*

Seneca epist XL: *Vt qui sese meminerunt inquietinos esse, & in conducto habitare, & modestius se gerunt, & minus graviter excent: ita qui intelligunt dominium corporis ad breve tempus à naturā accommodatum esse, & vivunt temperantius, & libenter moriuntur.*

11 S. Interdum ex fabulis quoque des
promiscuā comparatio,

Cicero

Cicero pro lege Manilia: Primum ex suo regno sic Mithridates profugit, ut ex eodem Ponto Medea illa quondam profugisse dicitur: quam pradicant in sua fratriis suis membra in iis locis, quæ se parens persequeretur, dissipavisse, ut eorum collectio dispersa, mœrorque patrius, celeritatem persequendi retardaret. Si Mithridates fugiens, maximā vim auri, atque argenti, pulcherrimarumque rerum omnium, quas & a majoribus acceperat, & ipse bello superiore ex tota Asia disperitas in suum regnum congeffarat, in Ponto omnem reliquit. Hac dum nostrū colligunt omnia diligentius, rex ipse è majoribus effugit. Ita illum in persequendo studio mœror, hos latitia retardauit.

12 S. Debet vero institus comparatio cum factis, aut rebus notis, & eiusmodi, quæ idonea sunt ad illustrandum. non item cum iis, quæ sunt obscura, aut etiam sordida, vel nimis vulgaria, aut etiam inepta.

13 S. Συμβολὴ sine Collatio est, quando substantiam cum substantia, aut accidens cum accidente conferimus, ut ex oppositione hanc pareat, quanto per conveniant, aut differant.

Ut si conferas Alexandrum, & Casarem; oleam, & vitem; ignaviam, & in-temperantiam; &c. Cic. vi in Verrem: *Conferte hanc pacem cum illo bello: hu-īus pratoris adventum cum illius imperatoris victoria: hujus cohortem impuram cum illius exercitu invicto: hujus libi- dines cum illius continentia: ab illo, qui cepit, conditas: ab hoc, qui constitutas accepit, captas dicetis Syracusas.* Etiam in orat. pro Roscio Amer. Illustrē est ex-emplum collationis inter Roscium, qui caussam dicit, & eos, qui accusarent Id superius adduximus cap. vii. §.

19.

14 §. *Ex quatuor hisce speciebus secun- da, & quarta, Exemplum nempe, & Collatio, magis videntur ad argumen- torum inventionem, quam ad schema- ta pertinere.*

15 §. *Neque similibus tantum, sed eti- am dissimilibus illustratur oratio. Vo- catur hoc schema A vobisweis sive dia- poē, hoc est, dissimilitudo, vel dif- ferentia. Hac ea, qua similia videris po- terant, propriā notā distinguit.*

16 §. *Estque alia perfecta, alia imper- fecta. Perfecta rationem diversitatis ad- jungit.*

Vt illa apud Cornificium: Non enim quemadmodum in palestra, qui radas ar- dentes accipit, celerior est in cursu conti- nuo, quā mille qui tradit: ita melior im- perator novus, qui accipit exercitum, quā ille, qui decedit. Propterea quod defatigatus cursor integro facem: hic pe- ritus imperator imperito exercitum tra- dit. Cicero pro Plancio: *Dissimilis est pecunia debitio & gratia. nam qui pecu- niam dissoluit, statim non habet id, quod reddidit: qui autem debet, is retinet alio- nus: gratiam autem, & qui refert habet, & qui habet, in eo ipso, quod habet, refert.*

17 S. Imperfetta est, que rationem, cur dissimilia sint, non addit.

Vt apud Cornificium: In amicitia ge- rendā sicut in certamine currendi, non ita convenit exerceri, vt, quoad necesse sit, pervenire possis: sed ut productius studio & viribus ultrā procurras.

C A P. XVIII.

De Schematibus, quibus opposita junguntur.

15. Ab oppositis petuntur Progrediuntur, A' v-
V 4 n' d' v' r'

πότετον, Αὐτηστάδοις, & Οἰξίωρον.

3 S. Παρεγγίασολιν εστ, cùm eorum, qua
vulgo ob vicinitatem confundi solent,
remoto uno, alterum ponitur.

Vt, Non sapiēs, sed astutus; non fortis,
sed audax. At si sapiēti insipiēs, forti-
midus opponatur, sequēs schema erit.

3 S. Est hinc schema illustrius, cùm ratio
additur.

Vt apud Rutilium Lupum: Quapro-
pter nolo te sapius parcum appellare, cùm
sis avarus. Nam qui parcus est, utitur
eo, quod satis est: tu contrà propter ava-
ritiam, quò plus habes, magis eges.

4 S. Convenit hac figura refellenti, &
reprehendenti.

5 S. A'ντετον est, cùm ex planè contrari-
is constat oratio.

Laxius verò nunc hoc utimur nomi-
ne, vt eam quæ presse arnōsis dici so-
let, comprehendat.

6 S. Estque vel simplex, vel coniunctum.

Simplex, vt apud Cic. pro lege Ma-
nil. Huius orationis difficultius est exi-
tum, quām principium invenire. Sic Ma-
ro VII Æn.

Flesterem si nequos superos, Acheronia movebo.

Horat.

Horat. sat. I. lib. I.

Parvula nā exēplo est magni formica laborū.

Vbi aēnīderor etiam statuit vetus interpres.

Coniunctum aēnīderor est in hoc apud Cornificium: Habet assentatio jucunda principia: eadem exitus amarissimos ad fert. Cicero pro Roscio Amer. Qui in suā re fuisset e gentissimus, erat, ut sit, insolens in aliena. Idem pro Quintio: Plus hujus inopia possit ad misericordiam, quam illius opes ad crudelitatem. Passienus filius de Caligula apud Tacitum lib. vi: Neque meliorem unquam servum, neque deteriorem dominum fuisse.

Elegantissima verò sunt aēnīderu, in quibus paria paribus, contraria contrariis sēpius respondent. Ut pro Posthumo: Egētes in locupletes, perditos in bonos, servi in dominos armabantur. Sic pro Milone: Est enim hac non scripta; sed nata lex; quam non didicimus, accepimus, legimus: verū ex natura ipsa arripiimus, hancimus, expressimus; ad quam non docti, sed facti; non instruti, sed imbuti sumus. Item Catil. II. Ex hac enim parte pudor pugnat, illinc petulantia; hinc pietas, illinc stuprum;

hinc fides, illinc fraudatio; hinc pietas, illinc scelus; hinc constantia, illinc furor; hinc honestas, illinc turpitudo; hinc continentia, illinc libido; denique aequitas, temperantia, fortitudo, prudentia, virtutes omnes certant cum iniuitate, cum luxuria, cum temeritate, cum vitiis omnibus; postremo copia, cum egestate; bona ratio, cum perditia; mens sana, cum amentia; bona denique spes, cum omnium desperatione. Iustinus lib. xxii de Agathocle, Syracusis suis obsessis, bellum nihilominus in Africam transferente: Mira profusa audacia, ut quibus in solo urbis sua par non erat, eorum urbì bellum inferret: & qui sua tueri non poterat, impugnaret aliena, viciusque victoribus insularet.

6. S. Armetatio, sive Commutatio est, quando est contrarietas sensus cum verborum inversione.

Vt, Edere oportet, ut vivas; non vivere, ut edas. Petronius: Mirari equidem tam discordem libidinem cœpi, atque inter monstra numerare, quod ancilla haberet matrona superbiam, & matrona ancilla humilitatem. Plinius in Panegyrico: Non idea vicisse vidēris, ut trium phares;

phares; sed triumphare, quia vinceres. Estque in his etiam Epanodus, nempe quatenus est verborum inversio. Sed ratione contrarietatis, quæ primò non verbis inest, sed rebus, omnino pertinet ad schemata diavoīas, non λέξεως.

7 S. Convenit laudanti, & reprehendenti.

8 S. Οὐκέπωεν est, cùm idem negatur de seipso.

Conflata vox est ex οὐκέσ, acutus, & ^{πορεγής} fatuus. Nempe quia acutè dicitur, quod fatuè prolatum videtur. Ita ait Terentius Eun. * *Tu pol, si sapiς,* ^{A. 4. sc.} *quod scis, nescis.* Tull. I. Catil. *Cum* ^{4.} *pacent, clamant.* Cui non absimile illud in Bruto, sive de claris oratoribus: *Tum etiam ea ipsa, de qua disputare ordinatur,* eloquentia obmutnit. Et inferius: *Eloquentia loqui dedidicit.* Horatius lib. I. od. XXXV.

*Insanientis dum sapientia
Consultus erro.* Martial. lib. VII. cōpig. LXXII.

*Quisquis ubique habitat, Maximus,
nusquam habitat.* Et ep. LXXIV.

Vis dare, nec dare vis.

CAP. XIX.

De Digressione, Et Epiphonemate.

2. s. Vidimus schemata petita ab ijs, qua vel de re sunt, vel in re, vel extra rem. Sunt vero & schemata, qua ad diversa genera pertineant. Istiusmodi sunt Digressio, & Epiphonema.

2. s. Digressio est alicuius rei, qua tamen ad causam utilitatem pertineat, extra ordinem excurrens tractatio.

Graci vocant παρεπειαν, vel διεξοδον, vel etiam ἐκσολην. ut apud Thucydem lib. 1. Καὶ τὸν Κορωνὸν τὸ λόγον ἐποιοάμμιν.

Atque ab
instituta
ermonie
uoram. di-
gessus,

3. s. Sumitur hac est locis internis, cum ab hypothesi ad thesin transimus. Ut cum Cicero oratione pro Archia ab eruditione poetæ hujus digreditur ad locum communem de studiis doctrinæ.

4. s. Alias peritur ab ijs, quæ non quidem de re, sed tamen insunt. Imò illis etiam, quæ sunt extra rem.

Wt

Ut cùm occasione causæ finalis, circumstantiæ, vel rei similis, aliò dilabimur. Huc refer digressionem illam de raptu Proserpinæ, quæ est Verrinâ vr.

5. *S.* Videndum autem, ne digressio longior sit. In genere ramen demonstrativo, & omnibus, que delectationis causa scribuntur, longior esse potest. Sed & hic, & alias, ante longiorem digressionē premunire animos conducit.

Ut in Verr. Atque adeo antequam de incommodis Sicilia dico, panca mihi videntur esse de provincia dignitate, virtute, utilitate, dicenda.

6. *S.* Sed nec digressio debet à proposito esse aliena.

Qualis fuerit, si quæ naturâ sunt juncta, per vim distrahas. Quare tum demum digressione vtemur, si sponte se offerat. At non item debet oratio cunari, si metus sit, ne aliò divertamus animos auditorum.

7. *S.* Præterea nec diuinus ad propositum convenit redire.

Commodè sanè redimus, si postquam adduxerimus exemplū, illud ad presens negotium

negotium applicemus. Facit hoc Ciceron pro Sex. Roscio. *Hominem, inquit, longe audacissimum nuper habuimus in civitate, C. Fimbriam, &c.* Postea praesenti ita accommodat instituto: *Estne hoc illi dicto atque facto Fimbrie non summum?*

8 S. *Reditus ad propositum* Eπάροδος *vocatur.*

Ut in exemplo jam allato. Item lib. 11. de Orat. *Sed ut eo revertatur, unde hac declinavit oratio.*

9 S. *At in minori digressione Epanodo opus non est. Tamen aliquid dicitur, quo digressio ab aliis distinguitur.*

Ut pro Milone: *An vero Iudices, vos soli ignoratis: & quae sequuntur. Digressionem hanc claudit istis verbis: Quam rem et si necessario fecisti, tamen quoniam in meo inimico crudelitatem exprimita tuam, laudare non possum, irasci certe non debeo.* Redit deinde ad institutum absque transitione ullâ. *Hæc de Digressione, & Epanodo.*

10 S. *Epiphonema est, cum rei narrare, aut probata, velut coronis, adiicitur pronuntiatio ex superioribus expressu.*

11 S. *Fit*

11 §. *Fit hoc vel admirationis cauſā.*

Ut apud Maronem † *Tanta molis e-
rat Romanam condere gentem.* Item †, † *Georg. 2.*
Adeò à teneris adsuēscere multum est.

12 §. *Vel fit, ut comprehendamus sum-
mam rei.*

Quomodo itē tempestatis descrip-
tionem claudit his verbis *, *Ponto nox* * 1. *Aen.*
incubat atra: & postquam ostenderat,
animalia singula ex re quapiam capere
delectationem, subjicit *, *Trabit sua* * 2. *Ecl.*
quemque voluptas.

13 §. *Vel denique fit, ut sententia fire-
met, ob signaque superiora.*

Quomodo Demosthenes †, post- † *Olynth.*
quam de Philippi egerat improbitate, 2.
subdit: *Res secunda magnam vim ha-
bent ad occultanda, & adumbranda isti-
usmodi probra.*

CAP. XX.

De SCHEMATIBVS, quibus res
exaggeratur.

14 §. *HACTENVS de schematibus, qua-
equē*

equè dicunt, ac in re est: sequuntur schemata, qua plus, aut minus dicunt.

Ut sunt Aūēnois, et Tamivōis.

2 S. Aūēnois est cum utimur verbo exceedinge rei magnitudinem.

Ut si scelus dicas, pro errato; crudelis, pro severo; aut vulnerasse, qui leviter perstrinxit.

3 S. Convenit accusanti.

4 S. Contra Tamivōis sine Meivōis est, cum verbo humiliore, quam pro re, utimur.

Ut si erratum ponas, pro scelere; severum, pro crudeli; aut perstrinxisse dicas, qui vulneravit.

5 S. Convenit refellenti.

6 S. Tamivōis genus est Aristotis, quae negatione conterarij plus significat, quam dicit.

E.G. Nam hoc pro jure meo, auditores, dico, me labore, et industria curasse semper sedulo, ne studium eloquentie in postremis tenerem. Nam si quis hic dicaret, ut studium eloquentie praeterteris optimè teneret; vel, ut alios eloquentia superarem; tametsi verum diceret, tamen arrogans.

arrogans videretur.

Diximus hoc de scheme quoque in Tropologiâ, quatenus Συνεργοχῆς species est.

7 §. Huc etiam referri potest Παρόλειψις, sive Prateritio. Fit ea, cum praterire nos aliquid velle dicimus, atque interim in transcursu id dicimus.

Cic. pro Cluentio: *Mittam illam primam libidinis injuriam: mitto nefarias generi nuptias: mitto cupiditate matris expulsam matrimonio filiam.* Simile est hoc En. x.

*Quid repetam exustas Erycino in littore classes?
Quid tempestatum regem; ventosque furentes,
AEolis excitos, aut altam nubibus strim?*

8 §. Convenit laudanti, ac reprehendi: item confirmanti, ac refellenti.

9 §. Etiam ad exaggerandum, vel minimuendum, valent Incrementum, & Periphrasis. Sed ut saepe est quod plus, aut minus dicant; ita interdum a que dicunt, ac in re est.

Vnde liquet, quatenus ad superiorem, quatenus item ad hunc schematum ordinem pertineant.

10 §. In

10 S. Incrementum est, cùm velut gradibus quibusdam pervenientur ad summum.

Cic. vii. in Verrem: Facinus est vincire civem Romanum, scelus verbare, prope parricidium necare, quid dicam in crucem tollere? Plausus Captivis:

Miser homo est, qui ipse sibi, quod edit, querit, & id agere invenit.

Sed ille est miserior, qui & agere querit, & nihil invenit:

Ille miserrimus, qui cum esse cupit, quod edit non habet.

11 S. Πλείονος est, quā rem unam multis ambimus verbis. Hac interdum adbibetur, ut rem magis conspicuam reddat; interdum, ut obumbrat.

Prioris generis est, cùm Homerus initio operis Ulyssem, Maro Eneam, circulo qui maluit, quām nominare. Posterioris generis est, cùm Cicero in Milonianā, quia gravius erat dicere, Clodium à Milonis servis occisum, maluit illud hoc pacto mollire: *In quos incensos irā, vitamque domini desperantes, cùm incidisset, basit in pænis, quas ab eo servi fideles*

fideles pro domini vitâ expetiverunt. Item, Ex quibus, qui animo fidelis in dominum erant, & presentes fuerunt, partim occisi sunt, partim, cum ad rhedam pugnare viderent, & domino succurrere prohiberentur, Milonemq; occisum etiam ex ipso Clodio audirent, & ita esse putarent; fecerunt id servi Milonis (dicam enim, non derivandi criminis causa, sed ut factum est) neque imperante, neque sciente, neque presente domino, quod suos quisque servos in tali re facere voluisse.

125. Ad posterius hoc genus referendum, cum periphrasi cogimur ut honestatis causa.

Istiusmodi sunt isthac. Plautus *Curculi*.^{*} Me dico ire, quod satiri soient. Varro †: Retimenta cibi qua exirent, per posticum vallem feci. Signat, quæ Græcis certa uata appellantur. Similiter ea *Postica*. Ciceroni sunt *reliquia cibi*. Etiam *virina* Lucretio lib. IV. vocatur --- *saccatus corporis humor*: Senecæ † *humor obscenus*, & alibi † *aqua immunda*. Imò olim etiam *ominofū* credebatur. *lotium* † lib. 2. de nominare. Sanè Plinius * inter mortis *præsagia* reponit *præfandi humoris* è *corpore effluvium*: hoc est *lotij*, quod cum

*A. 2. sc.

3.
apud No-
nius in

Postica.

† lib. 2. de

Ira cap. 3.

Tranquil.

cap. 18.

*lib. 7. cap.

11.

CAP. XXI.

De Figuris pertinentibus ad Argumenta P̄aditrix.

- 1 S. Vidi mus de schematibus explicatio-
nis, probationis, & amplificationis.
Nunc agamus de ijs, qua ad argu-
menta pertinent P̄aditrix.
- 2 S. Sunt hec duplicita. Alia generatim
ad affectus pertinent; alia certam con-
tinent affectus speciem.
- 3 S. Priora illa vel absoluta sunt, vel
relata. Absoluta sunt, Εκφόνοις sine
Exclamatio, Αποεια, sine Dubitatio,
Revocatio sui ipsius, & Alienis sermo-
nis commemoratio.
- 4 S. Εκφόνοις sine Exclamatio fit, quan-
do oratio interjectionem habens ex-
pressam, aut intellectam, animi af-
fectum, ac rei magnitudinem signi-
ficat; eoque voce inten-
sioris pronun-
ciatur.

Ut in Catil. O tempora! o mores! Et
ad

ad Att. † *O suaves epistolas tuas, uno tempore mibi datas duas! quibus evangelia que reddam, nescio. deberi quidem planè fateor.*

Virgil. 11. En.

*Heu qua nunc tellus, inquit, qua me aquora possunt
Accipere? aut quid jam misero mihi deniq; restat?*

At intelligitur interjectio in illo e-
jusdem Ecl. 1.

Fortunate senex, ergo tu a rura manebant.

5 §. Utendum Exclamatione, ubi res magnas persuaseris. Quare in epilogis maxime locum habet. At in minutiis, aut controversiis, velle eā uti, frigidum sit, ac puerile.

6 §. Αποτια sine Dubitatio fit, cùm animus pendet, ac nescit, quid dicendum, agendumve sit. Vnde & duplēcē esse cognoscitur: unam verborum, alteram rerum.

Verborum dubitatio est illa apud Cornificium: *Tu istud ausus es dicere, homo omnium mortalium? quero, quoniam te digno moribus suis appellēm nomine.* Cicero pro Quintio: *Quid si vadimonium omnino tibi cum P. Quintio nullum fuit, quo te nomine appellemus? improbus at, etiam si desertū vadimonium esset, tamen in ista postulatione, & pro-*

proscriptione bonorum, improbissimus res pericbare: num malitiosum? negas. fraudulentum? jam id quidem arrogas tibi, & clarum putas. audacem? cupidum? perfidiosum? vulgaria, & obsoleta sunt: res autem nova, & inaudita. Idem Verr. VI. Venio nunc ad istius, quemadmodum ipse appellat, studium; ut amicie eius, morum, & insaniam; ut Siculi, latrocimum; ego, quo nomine appellarem nescio.

Rei vero dubitatio est in illo Cicer.

*in princi- pro Cluentio *: Evidem quod ad me pio. attinet, quo me vertam nescio. Negem fuisse illam infamiam judicij corrupti? negem illam rem agitata in concionibus? jactatam in judiciis? commemorata in se- natu? Et quae sequuntur. Item pro lege Manilia: Quo mihi etiam indignius vi- detur, obtrectatum est abhinc, Gabino di- cam, anne Pompeio? an utriusque? id quod est verius: ne legaretur A. Gabinus Cn. Pompeio expertus, ac postulanti. Virgil. III. En. Eloquar? an fileam? Et IV. En.

En quid agam? rursusne procos irrisa priores Experiar? Non adumq; pera cannabi supplent Quo ego jam toties sum designata maritos? Ilucas igitur classes, atque ultima Teurum Iussa sequar?

75. Habet hoc schema magnam vim ad rem amplificandam, ac accentum redden- dum

dum auditorem. Convenit laudantis, reprobentis, dolenti, ac vimenti quoq; idque imprimis in exordijs, non orationū modo, sed etiam epistolarum.

8 S. Revocatio suip̄s̄is est duplex, E' πανόρωσις, & Αποτίωπτος.

9 S. E' πανόρωσις sive Correctio est, quae tollit id, quod dictū est, & pro eo quod magis idoneum videtur, reponit.

Cicero pro Mil. Quas ille leges, si modo leges nominanda sunt, ac non faces urbis, & pestes Rep. Terent. Heautont. * aet. 1. sc. 1.

----Filiū vnicum adolescentulum
Habeo, ab, quid dixi habere me: imò habui, Chreme
Nunc habeam, nec ne, incertum est.

10 S. A' ποτίωπτος est, cùm ita abrumpitur oratio, ut vix appareat, quid daturus quis fuerit.

Vt illud Ciceronis in Milonianā, non t̄ apud Fa-
quæ exstat, sed quam habuit: De nostrū biūm.
enim omnium. Non andeo totum dicere.

11 S. Convenit irato, & minanti.

Terent. Andr. tact. 1. sc. 1.

--- Quem quidem ego si sensero.

Sed quid opus est verbis?

Et Eun. *--- Ego te furcifer, tact. 5. sc. 5.

Si vivo. Sed istuc, quicquid est, primum expedi.

Cicero epist. ultimā lib. IX. ad Att.

Sed

Sed erit immittissimus Servius, qui filium misit ad affigendum Cn. Pompeium, aut certè capiendum cum Pontio Titimano. et si hic quidem timoris causa ille verò sed stomachari desinamus.

12 S. Etiam in dolore locum habet.

Cicero epist. xxii 1. lib. vii. ad Att. De Pompeio scio nihil, cumque nisi in navim se contulerit, exceptum iri puto. O celeritatem incredibilem! hujus autem nostri. sed non possum sine dolore accusare eum, de quo angor, & crucior.

13 S. Item utimur ob pudorem.

Vt in Ecl. Novimus & quite.

* malum
omen.

14 S. Item propter suscipian*

Hac de caussa Philippi verba à Demosthene Philipp. 1. intermitti monet Vlpianus. Cic. ad Cassium: Brutus Mutina vix jam sustinebat: qui si conservatus erit, vicimus: sin, (quod Dijsomen avertant) omnes omnium concursu est ad vos.

15 S. Item propter gravitatem. Nam qualatent, putantur graviora.

Iuvenalis sat. viii.

Majorum primus quisquiu fuit ille tuorum,
Aut pastor fuit, aut illud, quod discere nolo.

16 S. Etiam

16 S. Etiam ad sollicitudinem ac religio-
nem conferre, Fabius* monet.

*lib. 9. cap.

2.

Quod illustrat illo Cicer. pro Milo-
ne: An hujus ille legis, quam Clodius à
se inventam gloriatur, mentionem facere
ansus esset, vivo Milone, ne dicam con-
sule? de nostrum enim omnium. non ag-
doo totum dicere.

17 S. Apud Comicos vero etiam Amico-
moris est, cum sermo interpellatione al-
terius abrumpitur.

Vt apud Ter. And.

Simo. Iubeo Cibremetem. Chr. Q. cap-
sum querebam. Idem Heaut.

Syrus. Itares est hac, nunc quasi cùm.

Clitipho. Quas, malum, ambages mibi
Narrare occipit?

18 S. Figurata aliioni sermonis com-
memoratio est duplex, Sermocinatio, &
Prosopopoëia.

19 S. Sermocinatio propriè est, cùm ser-
mo affingitur persona, qua presentis sit
institutus.

Cicero pro Quintio: Quid ad hac
Navium? ridet scilicet nostrana amentiam,
qui in vita suâ ratione summò officij de-
ceremus

deremus, & insitienta bonorum virorum
requiramus. Quid mihi, inquit, cum ista
summâ sanctimoniam, ac diligentiam vide-
rint, inquit, ista officia viri boni: de me
ista considerent, non quid habeam, sed
quibus rebus invenerim, querant. Et
râdem oratione: Qui inter tot annos ne
appellârit quidem Quintum, cum po-
testas esset agendi quotidie: qui &c. is
non hoc palam dicit? Mihi siquid de-
beretur, petarem, atque adeò jampridem
abstulisset, &c. Idem pro S. Roscio:
Cùm hoc modo accusas, Eruci, nonne hoc
palam dicas? Ego, quid acceperim, scio;
quid dicam, nescio: unum illud specta-
vi, &c.

30 5. Alsjs Sermocinatio etiam voca-
tur, cum verum sermonem recitat ora-
tor: neque id unius tantum, sed etiam,
qui inter se & alterum, vel qui imp-
ulsi dnos fuit.

Sui & Roscij sermonem refert Ci-
cero pro Quintio: Diffidebam meher-
cle, C. Aquili, satis animo certo & con-
firmato me posse in hac causa consiste-
re: sic cogitabam, cum contra docturum
effet Horrensum, & cum effet auctore am-
dotum Philippus, fore, uti permultis in
rebus

rebus timore prolaberet, dicebam hunc Q.
Roscio, cuius soror est cum P. Quintio,
cum a me peteret, & summè contenderebat,
ut propinquum suum defendere: mihi
perdifficile esse, contra tales oratores, non
modo tantam causam perorare, sed omnini-
mo verbum facere conari. Cum cupidiūs
instaret, homini pro amicitia familiarium
dixi, mihi videri ore durissimo esse, qui
presente eo gestum agere conaretur: qui
verò cum ipso contenderebat, eos, etiam si-
quid ante recti, aut venusti habere, vise
sunt, id amittere: nequid mihi ejusmodi
accideret, cum contra talēm artificem di-
cturus essem, me vereris. Tunc mihi Ros-
cius, & alia multa mei confirmandicausā
dixit; & mehercule, si nibil diceret, tacito
ipso officio, & studio, quod adbibebat erga
propinquū suum, quemvis cōmoveret. E-
tenim cū artifex ejusmodi sit, ut solus dignus
nus videatur esse, qui in scena spectetur;
tum vir ejusmodi est, ut solus dignus vi-
deatur, qui cō non accedat. Verum tamen,
si, inquit, habes ejusmodi causā, ut hoc ti-
bi planū sit faciendum, neminem esse, quā
possit biduo, aut sūmūmū triduo, sepeingēta
millia passū ambulare? tamenne vereris,
ut passis hac contra Hortensium conten-
dere? minimè, inquit. Sed quid ad rem?

Nimirum, inquit, in eo causa confitit. Quomodo? Docet me ejusmodi rem, & factum simul Sex. Navij, quod si solum proferretur, satis esse deberet. Mox ibidem se, & Nævium, colloquentes inducit. Item se, & Aquillium, orat. pro Cæcina. Festiva etiam illa collocutio pro Plancio: At ego, cùm casu diebus iis, itineris facienda causa, decadens è provincia. Puteolos forte venissim, cùm plurimi, & lautissimi solent esse in ijs locis, considi penè, judices, cùm ex me quidam quasisset, quo die Româ exissem, & nunquid in ea esset novi? Cui cùm respondissem, me è provincia decadere: etiam mebercules, inquit, ut opinor, ex Africa. Huic ego jam stomachans fastidiosè, Imò ex Sicilia, inquam. Tum quidam, quasi qui omnia scire, quid, tu, nescis, inquit, hunc Syracusis Quastorem fuisse? Quid multa? destiti stomachari, & me unum ex ijs feci, qui ad aquas venissent.

At alios duos colloquentes inducit verbis istis orat pro Quintio: Quintius porrò istum posse facere videbat: debere intelligebat: mentiri quia causa, cur mentiretur, non erat, non putabat. quasi domi numeros haberet, ita constituit Scapulæ datum. Nævium certiorerem facit: rogas,

rogat, ut curet, quod dixisset. Tum iste vir optimus (vereor ne se derideri putet, quod iterum jam, optimus, dico) qui hunc in summas angustias adductum putaret, ut cum suis conditionibus in ipso articulo temporis adstringeret, a se sese negat duraturum, nisi prius de rebus, rationibusque societatis omnibus didicisset, & sciisset, sibi cum Quintio controversiae nihil facerum. Posterioris, inquit, ista videbimus: nunc hoc velim cures (si tibi videtur) quod dixisti. Negat se alia ratione facturum: quod promisisset, non plus sua reserve, quam si, cum auctorinem venderet, domini iussa quicquam promisisset.

21. S. Sermocinatio omnis hoc habet: quod, si apie instituatur, fidem conciliat orationi. Nam alienum sensum, & quasi vocem, auribus percipere vide- mur. Porro illud genus, quo sermonem alicui affingimus, maxime figuratum est. Nam ea dixisse aliquem dicimus, quae fortasse cogitavit; sed tamen palam dicere ausus non esset. At genus istuc, quod dialogum continet, (quod cum priori genere, ubi dialogismus, non dialogus est, temere confundunt) rarius figuratum est, quia plurimum

simplex est rei gesta narratio.

22 S. Negatione est, cum aut personam mortuam, sanguinam vivam prasentemque loquenterem inducimus; aut personam facimus non persona, sine tribuendo ei sermonem, sine compellando eam, quasi intelligat.

Prioris generis, quo mortuum loqui singimus, est hoc apud Ciceronem orat. pro M. Cælio, ubi Appius Cæcus, quasi ab inferis excitatus, inducit Clodiam compellans: *Exsistat, inquit, ex hac ipsa familia aliquis, ac potissimum casus ille. minimum enim dolorem capiet, qui istam non videbit. qui profecto si exsisterit, sic ager, & sic loquetur: Mulier, quid tibi cum Cælio? quid cum homine adolescentulo? quid cum alieno? cur aut tam familiaris huic frasti, ut aurum commodares: aut tam inimica ut venenum ismeres? &c.*

Posterioris generis est, cum Catilinam primam patriam inducit loquenterem cum Catilinam, *Quae inquit, recum Catilina sic agis, & quodammodo rasira loquitur: Nullum jam tot annos facinus existit, nisi per te: nullum flagitium sine te: tibi unius leonis civium neges, tibi vexatio diruptio que*

disreptioque sociorum impunita fuit, ac libera: tu non solum ad negligendas leges, & quastiones, verum etiam ad eversendas perfringendasq; valuisti, &c. Huc quoque refer, cum alloquimur res ratione destitutas, quasi intelligent. Ut in illo veteris poetæ apud Tullium f: *O domus antiqua, heu quam dissipari domini maris domino.* Ut vulgatam nunc lecti- onem & jus retineam loci, de quo tanto pere disputant viri docti. Eiusdem est generis, cum prophetæ in sacris literis compellant cælum, maria, montes, si- miliaque.

23 S. Et hac de schematibus modicis
absolutis: sequuntur magis ad aliud
relata. Sunt huiusmodi, *Interrogatio,*
& *Apostrophe.*

24 S. *Interrogatio figurata* est, quando,
ubi recta oratione uti poteramus, ser-
monem inflectimus.

E.G. Dicere poterat Cicero: *Patet,*
*Catilina, tua consilia; coniuratio tua omni-
um conscientia constricta venetur; quia
egeris, nemo ignorat.* Sed magis instat,
virgetque, cum ait: *Patere tua consilia
non sentis? constrictam jam omnium
horum conscientia teneri coniurationem tuam*

non vides? quid proxima, quid superiore
nocte egeris, ubi fueris, quos convocane-
ris, quid consilij ceperis, quem nostrum
ignorare arbitraris? Similiter dicere po-
terat Maro*,

*Ipsæ ego te vidi Damonis, possime, caprum
Excipere insidüs; multum larrante Lyciscā.*

Sed plus spiritus, nervorumque habet:

*Nonne ego te vidi Damonis, possime, caprum
Excipere insidüs?*

25 5. Est huius schematis usus multius
maximus. Nam utimur eo ad magis
asseverandum, aut urgendum; ad in-
dignationem, admirationem, aliquo
affectu exprimendos; idque imprimis
in rebus vel manifestis, vel jam de-
monstratis. Plurimum quoque valet
ad probandum, quia verisimile non est,
interrogatorum fuisse oratorem, nisi
purasset, aduersarium nibil habitu-
rum, quod respondeat. Prodest etiam
ad parandam attentionem, quia acuter
instar languentem excitat auditorem:
ac denique valet ad varietatem orati-
oni afferendam, dum, quod antea
recta dictum erat oratione, id postea
profertur inflexa.

26 5. Apostrophe est, cùm sermonem a-
liò avertimus, quam instituta requirat
oratio.

oratio. utimur cā ad urgendum ad-
versarium.

Vt illo Ciceronis tertia in Verrem
Nemo jam, Dolabella, neque tui, neque
timorum liberorum, quos tu miseros in e- + lib. i.
gestate, acque in solitudine reliquisti, Act. 2.
misericordia est. Verresne tibi tanti fuit,
ut ejus libidinem, hominum innocentium
sanguine lus velles? Iccircone exercitum,
atque hostem relinquebas, ut tuā vi, &
crudelitate, istius hominis improbissimi
pericula sublevares?

27 S. Vsurpamus quoque ad invocandū.

Idem Cic. primā in Catil. Tum tu,
Iupiter, qui iisdem, quibus hac Vrbs,
auspiciis à Romulo es constitutus, quem
Statorem hujus urbis, atque imperij ve-
rè nominamus; hunc & hujus socios, à tuo
is aris, caterisque templis, à tectis urbis,
ac moenibus, à vita fortunisque omnium
civium arcebis; & omnes inimicos bono-
rum, hostes patriæ, latrones Italia sceler-
rum fædere interce ac nefaria societate
conjunctos, eternis suppliciis vivos more-
tuosq; spaltabis.

28 S. Nec tantum ad personas fit, sed et
iam res inanimas.

Vt pro Milone: Vos enim jam, Al-
bani tumuli atque luci, vos, inquam, im-
ploro atque obtestor, vosque Albanorum
obruto ara, sacrorum populi Romani so-
cia, & aquales, &c. Virgil. 111 Aeneid.

---- Quid non mortalia pectora cogis,
Auris sacra fames! Et 1 i Aeneid. (bello
O patria, o divum domus Iliū, & inolya
Dacia Dardanidūm.

29. 5. Convenit hoc schema, cūm repre-
hendenti ac refellenti: tum etiam do-
lenti, imprimis, si ad personas absentes,
aut res inanimas, convertatur oratio.

30. 5. Tantum de figuris generalibus
affectionis: sunt vero, quae & specialem
ornant affectionem: enique vel gratum,
vel ingratum, vel medinum.

31. 5. Gratum ornat Neanopis, ac lasan-
ti convenit.

*Capill. 32. 5. Ut, *Vivamus, mea Lesbia, atq; amemus.
cpiig. 5.

32. 5. Ingratum ornante, quibus illusio,
atq; obtestatio inest: ut Σαρκοπος, Δια-
oupus, Χαριενηπος, aliaque species irri-
sionis: de quibus dictū, cūm ea explicar-
emus, quae falso inter tropos retulerūt.

33. 5. Ac pertinet huc quoque Aeg. five
Excratio. Effea hominis valde iratiū.

V.C.

Vt * *Di isti Segulio male faciant.* *Cic. epist. ad D. Brus.

34. S. *Ad medium affectum pertinet desiderio, sine Obscuratio:* tum libet

Vt, * *Quod te per superos &c.* †Virgil. lib. 2.

35. S. *Convenit dolenti, commendanti, hortanti, ac timenti etiam, quatenus opem implorat.*

36. S. *Item Admiratio.*

Vt, † *O clementiam admirabilem, atque omnibus laude, predicatione, literis, monumentisque decorandam!* *Cic. pro Ligari.

37. S. *Convenit laudanti, reprehendenti, irridenti.*

38. S. *Item Eu^χη, sine Votum.*

Vt, † *O utinam tunc, cum Lacedamona classe petebat,* † Ovid. epist. 1. *Obrutus insanis esset adulter aquis.*

39. S. *Convenit dolenti, timenti, speranti.*

CAP. XXII.

De Transitione, rejectione, & digressione.

¶ S. *Enumeravimus figuram potissimum* *ad*

ad ornandam inventionem pertinentes: super sunt ea, que dispositionem exornant. Hujusmodi sunt Transitio, Re-jectio, & Revocatio.

2 S. Transitio est, cum inseritur aliquid orationi, ut ab eo, quod diximus com-mode digrediamur ad id, quod finis perest.

3 S. Est hac vel perfecta, vel imperfecta.

4 S. Perfecta dicit, qua de re actum sit, & quid sequatur. Imperfecta alterum tantum facit.

Itaque perfecta est, cum Cic. Philipp. v. 1. ait: Satis multa de turpitudine: dicam deinceps, quod proposui de periculo, &c. Item pro lege. Manil. Quoniam de genere belli dixi, nunc de magnitudine pauca dicam. Virgil. ii. Georg.

*Hattenus arorum cakru, & syderacali;
Nunc te, Bacche, canam.*

Imperfecta est in illo Cic. pro Rosc. Amerino: Age. nunc illa videamus, Iudices, qua consecuta sunt. Et hoc Sallust. in Iugurthi. De Africâ, & ejus incolis, ad necessitudinem rei satis dictum.

5 S. Utimur Transitio, cum oratio, aut epistola, plura habeat capitula: noctantur orationi: perspicuitatem adferat, quod

Hermo-

Hermogenes obseruat: sed etiam utilis
est ad parandam attentionem.

6. S. A' πονίωξ*, sive Reiectio est, cùm
aliquid vel simpliciter ab oratione re-
movesur: vel in alium locum, ac tem-
pore reiicitur.

* malè in-
vulgatis Tū-
lij Rufini-
ani codic.
vocatur A-

7. S. Ac prius quidem genus convenit podoxis.
imprimis refellenti; maximeq; locum
habet, si quid videatur, vel leue, ac nu-
gatorium; vel per se planum, apertum-
que; vel odiosum, quodq; in suspicione
relinqui, quam aperte dici, satius, sit;
vel denique alienum, ac minime per-
tenens ad presens institutum. Alterum
genus, quo quid in commodiorem lo-
cum reseruatur, ad d' trāgīas pertinet,
orationemque perspicuam facit. V-
trumque autem genus prestat, nequid
velue, aut necessarium, omisso videa-
tur.

Prioris generis est illud Tullij pro S.
Roscio: Erucij criminatio tota, ut arbit-
ror, dissoluta est: nisi forte expectatis, ut
illa diluam, qua de peculatu, ac de ejus-
modi rebus commenticijs, inaudita nobis
ante hoc tempus, ac nova objecit. qua mihi
iste visus est ex alia oratione declamare,
qua in alio reū cōmentare nr. ita neq; ad
crimēs

crimen parricidij, neque ad eum, quod causam dicit, pertinebant. Et eadem orat. Per multa sunt, quae dici possunt, quare intelligatur summam tibi facultatem fuisse maleficij suscipiendi: quia non modo iecirco pratereo, quod te ipsum non libenter accuso: verum eo magis etiam, quod si de illis eadibus velim commemorare, quae tum facta sunt ista eadem ratione, quia S. Roscius occisus est, vereor ne ad plures oratio mea pertinere videatur. Idem pro posthumo: Quid ego Senatum defendam hoc loco, judices? omni equidem loco debeo: ita de me meritus est ille ordo. Sed id nec agitur hoc tempore: nec cum Posthumi causa res ista conjuncta est.

Alterius generis est ~~modi~~ iuris ista pro Plancio: Quo quidem tu loco, Cassi, etiam purgasti inimicos meos, meaque vita nullas ab illis insidias fuisse dixisti: posuit hoc idem Laterensis, quamobrem de isto paullo post plura dicam: de te tantum requiro &c. Item pro lege Manilia: Sed de Lucrelio dicam alio loco, & ita dicam, Quirites, ut neque vera laus ei detracta oratione nostra, neque falsa affecta esse videatur.

S. Revocatio est, cum, quia longiores
alii

aliquâ in re fuerimus, orationem ad principium revocamus.

E.G. Sed nimis hac de re multa: quare in gyrum contraham orationem.

¶ 5. Digressio quoque, et si ad amplificandum finē adhibetur; tamen ratione situs, b.e. quatenus excurrerit extra ordinem primarum orationis partium, pertinet ad dispositionem.

¶ 6. Et hec de Schematibus, cum lēgēas, cum si avoias, quae, ut maximum orationi ornamentum adferunt, si parcē, & prudenter adhibeantur: ita immodicē usurpata efficiunt, ut nimia illa lenocinat orationē magis meretrici: similem reddant, quam matronam.

FINIS LIBRI QUARTE.

GERARDE

GERARDI IOANNIS VOSSII
 PARTITIONVM
 ORATORIARVM

Liber Quintus.

CAP. I.

De prima, altera q; compositionis par-
 te, quæ sunt Iunctura, & Ordo.

1. S. Vnc de Cōpositione dica-
 mus, qua ex idonea verbo-
 rū, sententiarūq; struc-
 rā ornatū adfert orationi.

Hib. 1. cap. 6: & 2. cap. 3. S. 1. Tres siquidem feceramus † Elocu-
 tionis partes, Elegantiam, Dignitatem,
 & Compositionem: quarum prima fa-
 cit, vt emendatè, & dilucidè dicamus:
 altera, vt ornat̄is utamur verbis, sen-
 tentiisque: tertia, de quā deinceps a-
 gendum, vt ordine singula collocen-
 tur.

2. S. Compositioni subiunctiuncur quatu-
 or, Iunctura, Ordo, Periodus, & Nu-
 merus.

3. S. Inne-

3 S. Inunctura praefat, ut oratio sit lenis, & mollis; aut sonora, ac grandis; aut sibi, de quā agitur, natura ita ferat, contrario modo sit affecta.

4 S. Mollia suavitatem parunt; eoque locus iis est in rebus latis, & jucundis, sonora grandisque gignunt amplitudinem, contrā quam faciunt exilia, qua iccircō in re tenui locum habent. Dura asperaque convenienter rebus duris, & asperis.

Sonantia in Pompeio Saturnino cōmendabat Plinius. Ejusmodi est, ma- t lib. 1. ep. 16.
iestas. Exile est, inimicitie. Molle & le- ne, lilium. Durum, atque asperū, Xerxes.

5 S. Omne hoc metimur auribus; quarum judicium superbissimum est. Duo verō sunt, circa qua judicium hoc versatur; sonus literarum, & syllabarum multitudine.

6 S. Literarum sonus duobus aſtimatur, naturā carum in ſe, & carundem concurſu.

7 S. De priorib; ſtatuimur: E vocalibus maximè sonat A, proximè O, inde V, hinc E, poſtremum locum obtinet I.

8 S. E consonis minūs ſonant mūte: atq; ex his ipſis minime tenues, niſi acceſſi-

one spiritu, sine litera H, tenuiū ex-
erint naturam.

95. E semivocalibus L molle est, M fir-
mum, N siccum, & tinniens, R asperū,
S humidum, X stridulum, Z suavissimum.

105. In concursu literarum ista Fabius
obseruat. Vitandus vocalium concur-
sus, qui cum accidit, biat, & intersti-
ctus, & quasi laborat oratio. Pessime
autem junctura, qua easdem inter se
literas committunt, sonabunt. Et im-
primis carum, que patulo, aut cavo oo-
re, efferuntur; ut A, & O. In episto-
lis tamen, ut in doctrina de charac-
tere dicemus, locū habet vocalium con-
cursus, quia in his negligentia est pro-
culus: item in sublimi stylo, quia ea res
facit ad granditatem orationis. Imò a-
lijs quoque angusti atque humilis ani-
mi est, nimis eum perhorrescere, cum
indicit negligentiam hominis, de re po-
tius, quam verbis laborantis.

115. Adhac nec conjungenda sunt con-
sona, qua in commissura rixantur.

Argumento est, quod veteres d'pari-
as caussā, sēpe in compositione literas
alijs substituerunt. Quia B durē sonat
ante F, itemque N ante L, idcirco au-
fero

fero dixerūt p̄o adfero, & colloco pro con-
loco: eademque in alijs ratio.

Nec difficile est cauſſam reddere, cur alia alijs durius molliusve ad aures accident. Nam necesse est, durum gig-
ni ſonum concurrentibus literis, quæ habitu oris contrario proferuntur. At-
qui B. P. M. & his ſimiles, os claudunt: contrā N. & K, aperiunt. Hanc contra-
rietatē Græci ἀρνητια appellant quāſi
renitentiam dicas. Ut in carpo, ἔμαρπτε.
Nec ἀρνητια iſta tantum ſpectatur in
diverſi organi literis, vt ſi una pala-
ti, altera labialis ſit: ſed etiam ſi una
lenius, quām altera, ſpiritum pel-
lat. Hujusmodi ſunt B & P. item
C & G, item D & T: vnde ijs concur-
rentibus, altera ſolet corrumpi, ne os
moleſtē torqueatur. Et que hæc cauſ-
fa, cur non, vt à rege, ita ab Pamphilo
dicamus.

325. Præterea videndū, ne ultima ſylla-
ba precedētis dictionis ſu prima ſequē-
tis. Interdum tamen id elegantia eſt.

Vt illo Maronis, *Fuma malum*: item
apud Cic. *Philip. I. Quæ queſita*. item
cum idem ait, *Res mihi invisa, viſa ſunt*
Brute: & illo ejuſdem, O fortunatam
natam

natam me consule Romam! Quæ duo
 lib.9.cap. cùm Fabius Ciceroni excidisse scribit,
 de compo- planè judicium ejus desidero.
 sitione.

I.3 S. Dispiciendum etiam, ne commis-
 sis inter se verbis duobus, ultima pri-
 oris, & prima posterioris syllaba, effi-
 ciant turpe aliquod nomen.

* Cic in
Orat.

Id in causâ fuit, cur veteres* nobis-
 cum potius dixerint, quam citra avaser-
 oñr. Vocant Græci ρινιφατον. Quale
 Servius etiam esse putat in his Maronis,
 Dorica castra: & oœca caligine. Nam
 ex syllabis concurrentibus nascitur vox
 oœca. Quod tamen non refutit, vel
 saltem nec effugit Livius lib. xxiv. quo
 loco agit de Cn. Scipionis fessore tra-
 gulâ confixo: Haud dubium fuit, quin,
 nisi ea mora intervenisset, castra eo die
 Punicâ capi potuerint.

I.4 S. Atque hac de literarum potestate,
 quatenus variū gignit sonū. Alterum
 erat syllabarum multitudo: de qua hos
 solum precipi opus est, vocabula me-
 dioria præferri monosyllabis, & lon-
 gis. Nam monosyllaba, multaque bre-
 via, si continues; compositio clausulie
 suis concisa subsultabit. Et contrâ lon-
 giorum continuatio adfert quandam
 dicen-

dicendi tarditatem.

15 s. *ORDO* sequitur: de quo (ut Fabij vestigijs insistamus) illud primum cavendum in amplificando, ne decrecat, oratio & fortiori subjungatur alio quid infirmius.

Ut sacrilego fur, latroni petulans.

16 s. In extenuando vero contrarins oratione locum habet.

17 s. Precedere etiam debet, quod natura, vel dignitate praestans est.

Eoque viros ac feminas; diem, ac noctem; ortum, & occasum, potius dicemus, quam retrorsum. Cicero tamen non refudit, noctes diesque.

18 s. Collocanda quoque ea priori loco, quae ordine permutato sunt supervacua.

Quod utilissimum preceptum parum idoneo exemplo à Fabio illustratur. Nam *fratres gemini* dicere jubet, quia, ut inquit, si præcesserunt *gemini*, *fratres* addere non est necesse. At *gemini* quoque esse possunt, qui *fratres* non sunt; eoque Cicero etiam, & Livius, alter locuti.

19 s. Adhac verboso sensum cludere, multò.

510 PARTITIONVM ORATOR.

*si compositio sic patiatur, optimū est. In
verbis enim sermonis vis inest. Sed id
si asperum erit, cedat ratio numeris.*

Plurimos alij canonas adiiciunt, non
quidem aspernandos pueritiae, at non
magnae tamen rei. E pauculis, quos ad-
feram, cæterorum erit judicatio.

I. Eleganter aliquid interiicitur in-
ter substantivum, & adjectivum: *vt*
*longā illā ad Lentulum epistolā: An
occulta nonnullorum odia, aut obscuras
me studia cernebam.*

II. Adjectivum elegantius tum sub-
stantivo postponi solet, quando *vt*
comparativus, aut superlativus est, *ve*
pronomen; sub quo comprehendo di-
stributiva, partitiva, & numerialia. E.
G. virtute maxima, amicus quislibet, an-
nus sextus.

III. Si eleganter secundo loco pon-
itur: *vt, Id si feceris.*

IV. *Quām* venustius ponitur inter
nomina, imum locum obtinente com-
parativo. E. G. *Boni quām docti, grati-*
ores esse debent. Ejus nomen, quām So-
lonis, illustrius.

V. Negantia scitè ponuntur loco ex-
tremo. Ita Cicero Philip. II. *Qui hu-*

nos post conditam banc urbem habitus est
rogato ante me nemine. Item Cæsar clau-
dit his verbis librum secundum de bel-
lo Gallico: *Ob easq[ue] res ex literis Cesa-
ris, dies xv supplicatio decreta est, quod
ante id tempus acciderat nulli.* Paullò
antè dixerat idem: *Cum jam defenderet
nemo.*

Quem hujusmodi præceptiunculæ
delectant, haurire eas poterit è Jacobi
Publicij institutionibus, & Francisci
Sylvij progymnasmatis. Quædam e-
tiam de ijs melioris notæ rhetor, Ni-
colaus Caussinus, in suis eloquentiæ pa-
rallelis lib. vii. cap. xv. Nos ad gravi-
ora properamus. Ad periodum dico, &
numerum: quorum doctrina mirificam
orationi venustatem adfert, coque in
hâc purgatis planè auribus opus est.

CAP. II.

De Incisis, Membris, Periodis.

5. Accedamus nunc ad doctrinam de
periodo. A cuius partibus ordiemur.
Periodi alia partes majores, qua Græ-
cè κῶλα, Latinis membra dicuntur,
alia minores, qua Græcis οὐκινα, La-
tinis

tinis vocantur incisa.

2 S. De commatis, colis, & periodi definitione, non convenit Grammaticis, ac Rhetoribus; quia illi sensu orationis, bi magnitudine, aut numero, ea mensurantur. Itaque Grammaticis periodus est oratio per se absolvens sententiam; colon est pars periodi, qua extra periodum sententiam absolvere possit; comma est pars periodi, qua extra periodum sententiam absolvere non possit. At Rethores sape vocant aliquid comma, aut colon, quod propriè non est pars periodi: ut cum cum dicunt incisim, aut membratim dicere, qui paucis verbis perficiat sententiam.

Rhetoribus enim comma est, Niquid nimis. Colon est, Etiam capillus unius habet umbram suam. Grammaticis autem utrumque sit periodus quia per se sententiam compleat, ac proinde post se exigat reliquum.

3 S. Differunt comma, & colon numero: ut Fabius docet. Nam incisum vult esse sensum non expleto numero conclusum: membrum autem definit, sensum numeris conclusum, sed à corpore abruptum, & per se nihil efficientem.

4 S. Alij

4 §. Alij magnitudine potius distinguunt. Comma enim à duabus syllabis extendi aiunt usque ad septem: si ultra progrederiatur, dici colon.

Itaque perfectum comma est hoc pro Ligario: *Tulit arma contrare. Vbi syllabæ septem. At minora commata sunt ista pro eodem: Qua tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas?* Vbi comma duarum syllabarum est, manus: trium, oculi: quatuor, quæ tua mens? item, quid optabas? quinque, ardor animi: nec non quid cupiebas?

5 §. Est autem comma, vel extra periodum, quod perfectam sententiam absoluere potest: vel periodi pars, cognitibilis absoluti significans.

6 §. Incisa extra periodum frequenter in oratione concitata, ac vehementi, quaque interrogationsibus, ac responsionibus constat. Incisim quoque efferrant yvñual, & apophthegmata.

7 §. Ut autem comma, ita & colon, vel est pars periodi, vel non est. Extra periodum perficit sententiam re ipsa. In periodo non re ipsa, sed potestare, quia deinde avulsum à periodo compleat sententiā.

E. G. Cūm regium sit benefacere, & audire male; minime sinistrum hoc iudicium turbare quemquam nostrum debet. Hęc periodus constat duobus colis. Vtraque, vt in periodo ponitur, suspendit animum. At potest tamen vtraque complere sententiam. Nam perfecta sententia est: *Regium est benefacere, & audire male.* Perfectus quoque sensus est: *Iudicium hoc sinistrum quemquam nostri turbare non debet.*

85. Colon vel est simplex, quod non resolvitur in incisa: vel compositum, quod ex incisis componitur.

Simplex est, *Cur clandestinis consilis nos oppugnas?*

Compositum, *Obsequium amicos, veritas odium parit.*

95. Praterea colae vel sunt romuatae, sine brevia, qua intra septimam, ac duodecimā se continent syllabam: alia uerbia, sine mediocria, qua intra duodecimam, & decimam septimam, aut octavam: alia quatuor, sine oblonga, que hunc numerum excedunt: qualia & vinti quatuor syllabarum, atque amplius esse possunt.

105. Colae romuatae locum habent in canfusis

caussis minoribus, & ubicunque acriter erit, pugnaciter quod dicendum. Item in narrationibus, exceptis iis, que ornandi causa instituuntur. Hac enim lenis, & fluens contextus decet.

Talis est narratio in Verrinis de raptu Proserpinæ.

11 §. At colla mediocria, & oblonga, usurpanda in panegyricis, & caussis gravibus, & imprimis earum exordijs.

Vt liquet ex Ciceronis Milonianâ, & Isocratis Panathenaico.

12 §. De commate, & colo diximus, tum quâ periodi partes, tum quâ abso- lute spectantur. Nunc videamus de pe- riodo: quæ Latinis dicitur comprehensio, circumscrip^{io}, continuatio, circu- litus, verborum orbis, & ambitus.

Græcum nomen est à ^{seu} [†], & ^{odd^{sc}} [‡] ^{circum} ac vocatur ita, quia quasi in orbe quo- ^{via} ^{dam inclusa} procurratoratio.

13 §. Ut verò intelligatur, quid orbem appellemus; non ignorandum, duo esse orationis genera; unum naturale, alterum artificiosum.

14 §. Naturale nunc incisim, nunc membra- bracim, nunc utroque modo procurrit:

nec orationi tribuit modum, sed eam ferri permittit, usque dum sola sensus necessitate terminetur. *Ecce Circo Gracis Elegiū n. λέξις, b.c. Iugis ac pendens dicitio vocatur.*

355. Artificiosa autem, nec brevitate aures defraudas, nec longitudine satiat; sed modum adhibet, certisque terminis constringit orationem, ac gratia quadam harmonia jucunditate compleat.

365. *Hac si intra quatuor colas se continet, periodus vocatur: si eam excedat, attamen in orbe conclusa procurrat; periodicum dicuntur, quia periodo similiis est.*

375. *Periodus definitur ab Aristotele, dictio, qua ex se habeat principium, & finem, & conspicuam magnitudinem.*

Quæ definitio duo exigit. Vnum est, ut periodus principium & finem habeat, nō aliud, quæ ad modum sit in sequentia sive interminata oratione, sed ex se.

Altera conditio est, ut habeat magnitudinem diuina, h. e. ut facilè per illustrari ac percipi possit. Cujusmodi est structura verborum circumducta, & quasi in orbem conclusa.

Est itaque hæc Aristoteleæ definitio-

nis

niſ ſententia: Periodus eſt oratio circumducta, ex ſeſe principium ac finem habens, ac orbis magnitudinem, quæ vno intuitu facile conſpiciatur, percep- taque moveat, ac delectet.

Éadem mente à quibusdam ex ſe- cundo Ciceronis de Oratore definitur in hunc modum, Oratio in quodam- quasi orbe inclusa proeurrens, quoad infiſtat in ſingulis abſolutiſque ſen- tijſ. Cui definitioni conſentit illa Cor- nificij: Continuatio (ita periodum vo- cat) eſt densa, & continens frequen- tio verborum cum abſolutione ſen- tiarum.

Etsi autem omnis verborum ſtru- tura circumacta, & in orbem compre- hensa, periodus vocatur, non ab Ari- ſtotele modò, ſed etiam Cicerone, Cor- nificio, Demetrio, Fabio: Hermoge- nes tamen eam demum perfectam pe- riodum eſſe cenſet, quæ vel epichere- matica eſt, h.e. argumentum continens; vel enthymematica, h.e. partibus con- trarijs conſtant. Verum neutiquam in periodis neceſſarium eſt, ut argu- mentationem contineat; et ſi ea, quæ id faciat, cæteris præſtet; ut quæ non ſolū pulchra ſit ſed etiam

lacertosa. Et hæc de periodo in genere.
Nunc de ejus divisione agamus.

18 S. Periodus vel est simplex, vel duorum, vel trium, vel quatuor membrorum.

Græcè Α'φελῆς, Δίκωλος, Τείκωλος, &
Τετράκωλος.

19 S. Quod autem simplicem quandam
esse periodum dico, id non ita intelligendum, quasi periodus aliqua esse pos-
sit, quia non habeat duas istas partes,
quas vulgo οργάσιν, & στόδοσιν vo-
cant: verum simplex dicitur, quia tan-
tum est unius soli, et si hoc colon com-
prehendat duo commata, quorum pri-
us οργάσιν, posterius στόδοσιν.

* Addo
si com-
ma, propter
eos, qui cē-
sent, com-
ma summū
esse septem
syllabarū.
E. G. Gratiā tantum possumus, quan-
tum vitti. Hic & protasis, & apodosis,
est cōma, vel quasi cōma*. Periodus ta-
men est, non colon; quia est oratio
circumducta, ac ιγμῆνη habet propter
στόδοσιν.

Nempe e-
tiam octo
syllabz pro
commata
cōsentur,
& commati
mogenes, ac Terentianus quoque Maus-
jungantur. 20 S. Summū autem periodus est
membrorum quatuor.

Ut agnoscunt Demetrius, & Her-
cogenes, ac Terentianus quoque Maus-
jungantur. rius indicat, cūm scribit:

Quatuor

Quatuor è membris plenum formare videbis
Rhetora circum, si ve ambitus ille vocetur.

21 S. Interdum tamen agnoscimus periodum constare è quinque membris: verum id tum sit, cum membra illa quinque brevia adeò sunt, ut non excedat quantitatem quatuor maiusculorum membrorum.

Ita periodus hæc quinque constat colis: Vide te igitur, quām iniquè accidat, quia res digna sit, ideo turpem existimationem sequi, quia turpis existimatio sequitur, ideo rem indignam non judicari. Sanè & periodum plurium esse membrorum posse, quām quatuor; indicat quoque, quod Cicero, cum hac de re tractat, scimel iterumque eam Fere quatuor membrorum esse dicat. Quāquam & altera ratio est, cur ita Cicero loquatur. Nam ~~se~~ solè quoque, quia periodice contexitur, sub periodo comprehendit. Apponam verba ejus in Oratore: Constat ille ambitus, & plena comprehensio è quatuor ferè partibus, quae membra dicimus, ut & aures impletat, & ne brevior sit, quām satis sit, neque longior: quamquam utrumque non nunquam, vel potius sèpe accidit, ut aut

citius insistendum sit, aut longius procedendum, ne brevitas defraudasset aures videatur, neve longitudo obtudisset. Et Mox: E quatenor igitur, quasi hexametrorum instar versuum quod sit, constat fere plena comprehensio. Illustre autem periodi quadrimembris exemplum habemus initio orat. pro Cæcina: *S*ī quatum in agro, locisque desertis audacia potest, tantum in foro, atque in iudicij simpudentia valeret: non minus in causa cedebat A. Cæcina Sex. Ebuisj impudenter, quam cum in vi facienda cessit audacia.

22 *S*. *Elegantissima* autem sunt periodi, in quibus membra sunt *equalia*, aut penè *equalia*. *Id* cùm sit, *Γοργωλον* appellatur, sine *Compar*.

Cic. in *Manil.* *Extremā* hic me apparet, invenire vere suscepit, mediā aestate consecit. *Idem* pro *Mil.* *Est enim* *hec* non *scripta*, sed *nata lex*; *quam non* *discimus*, *accepimus*, *legimus*; *verum ex* *natura ipsa* *arripimus*, *hansimus*, *expressimus*; *ad quam non* *docti*, *sed facti*; *non instituti*, *sed imbuti sumus*.

23 *S*. *Vt* *huiusmodi* sit oratio, non enumeratione consequimur, que puerilis sit *industria*; *sed* *usu* & *excitatione*; que faciunt,

faciunt, ut animi quodam sensu par membrum reddamus superiorē.

24 S. Ex ijs vero periodis τετράλοις, aut τετρακόλοις, quarum membra imparia sunt, orationem illa faciunt acriorem, qua sunt βεργύκωλοι, hoc est, in quibus postremum membrum ceteris brevius est.

Ut in Miloniana: *Postremo, nisi eum Dij immortales in eam mentem inspissent, ut homo effeminatus fortissimum virum conaretur occidere, hodie remp. nullam haberemus.*

25 S. At si ornatus studcamus, preferens de crunt, quarum membrum postremum longius est prioribus. Graciū κερκώλος appellant.

Ut pro Marcello: *Tantus enim est splendor in lande vera, tātu in magnitudine animi & consilij dignitas, ut hac à virtute donata, cetera à fortuna commoda a esse videantur.*

26 S. *Quod si qua sententia longior occurrat, quām ut ambitu venusto concludi possit, eam in plures partes secare licebit, quō singulis in orbe conclusis, plures fiant periodi.*

27 S. *Periodis, Fabio teste, videntur in proamis*

proemij s gravium causarum, in locis communibus, in amplificationibus, itemque in epilogis. His adde ex Corsificio, in sententiâ, in contrario, itemque in explicanda conclusione.

28 §. Non tamen diu nimis utendum est periodis; sed interserenda his commata, & cola, quò varietate hæc tollatur fastidium, majorque oriatur delectio.

De periodis hactenus.

29 §. Quod si teneatq; excedatur, ac nihilominus orbe quodam conclusa foras un oratio, dicitur ἀερβολή, vel οὐροσκόπος.

Ut pro Archia: Si quid est in me ingenij, judices, quod sentio quam sit exiguum: aut si qua exercitatio dicendi, in qua me non inficiar mediocriter esse versatum: aut si hujusc rei ratio aliqua, ab optimarum artium studijs, & disciplina profecta, à qua ego nullum confiteor atatis mea tempus abhoruisse: earum rerum omnium vel in primis hic A. Licinius fructum à me repetere prope suo jure debet.

30 §. Sin verò non artificio, sed dicentes, viribus serminetur; ut dicitur sine spiritu.

ritus vocabitur. Est enim πνεῦμα commo-
positio sententiam membris & incisis
dimensam, pro oratoris spiritu, qui e-
ius voce perficitur, absolvens.

Sive, est oratio commatis & colis,
sine verborum ambitu, sententiam pro-
trahens, quo usque patitur spiritus di-
centis.

31. S. Utimur eo imprimis, cùm gravis
eventus narrantur.

Egregium πνεῦμα exemplum ha-
bemus in oratione Demosthenis pro
Corona: & apud Ciceronem orat. pro
Domo, cùm ait, *Si revertar*, &c. Et in
eiusdem epilogi, *Quocirca te, Capito-
line Iupiter*, &c.

32. S. Quod si oratio etiam longius pro-
trahatur, quam naturalis orationis
spiritus ferat, τάσις nominatur. Diffe-
runt enim πνεῦμα, & τάσις, quod illud
accommodeatur spiritui oratoris; hoc
vero eum excedat, ac sit πνεῦμa dilata-
tum.

Hujusmodi τάσιos habes exemplum:
septimā Verrinā, cùm ait, *Nunc te, Iu-
piter Opt. Max.* &c. usque ad, *Vos e-
tiam, arque etiam*, &c..

33 §. Est autem rāsis duplex, ~~namq; qd;~~
sive impetus, & rāsis pressò sumpta.
Differunt hec, tum celeritate & tar-
ditate, tum personis. Nam ~~qd;~~ rāsis
celeriter procurrit, & convenit accu-
satori: rāsis sedator est, visiturque eā,
qui defendit.

CAP. III.

De Numero.

1 §. De incisis, membris, & ambitu vi-
dimus: superest, ut de numero dic-
amus. Per numerum autem hoc loco non
intelligimus multitudinem ex unita-
tibus collectam, quomodo in Arithme-
ticis accipitur; sed numerum harmo-
nicum, h. e. concentum nascentem ex
motibus, aut temporibus apicē disposi-
tis.

Ita hac voce etiam usus Maro, cùm-
ait, ^{2. 1. 4.} *Numeros memini, si verbasenerem.*
Item in isto, [†]

^{† Ede. 6.} *Tum vero in numerum Faunosq; forasq; yideret.
Ludere.*

2 §. Non tamen hic de eo agimus nume-
ro, qui in solo consistit motu, aut sonore:
inanis ex

in anima (qualis tripudiorum, instru-
mentorum musicorum, aut malleorum fa-
brilium) sed illo duntaxat, qui in ser-
mone humano deprehenditur, eoque de-
finitur conveniens sententiae sonus ex
partium compositione nascens.

35. Estque hic vel poeticus, vel orato-
rius. De poetico non est hujus loci des-
serere.

45. Oratorius à nonnullis definitur ex
Aristotele, rhythmus quidam non ex-
quisitus, neque canorus, qualis est in
poematis & canticis, sed ita dissim-
ulatus & latens, ut tamen sentiatur,
& orationem jucundo fine claudar.
Vel è Cicerone hoc modo: Numerus est
modus quidam orationis, qui è perni-
stis & confusis pedibus, & temporum,
quibus constat apta ratione nascitur.

Exemplo definitionem hanc illustra-
bo. Venustus planè numerus est in isto.
Nulla est tanta copia qua non ferro, ac viri-
bus, debilitari frangique possit. At peri-
crit venustas, si inverso ordine dicas:
qua non ferro, ac viribus, possit debilitari
frangi. Quare liquet è variâ pedum
collocatione numerum nasci, qui sua-
viter afficit aures, magisque animos
moveat.

moveat auditorum. Ideo optimè ait Quintilianus, *Neque Demosthenes fulmina tantopere vibrasse diceretur, nisi numeris contorta fuissent.* Longè igitur falluntur, qui numeri suavitate putant sermonem enervari. Nam effeminatam quidem & enervem orationem reddit affectata compositio; cui fateor longè præferri debere eam, quæ dura & aspera est: verum numerus moderatus revera vim, atque impetum addit orationi; ut qui & movendo delectet, & delectando moveat, quæ duo sunt invenia oratoris.

Nec est, quod dicat quisquam, olim quidem magnum fuisse numeri usum in foro; nunc vero non item, quia non elegantur causæ continuâ oratione. Nam, ut de eo nihil dicam, quod plurimum hæc doctrina confert ad intelligendum artificium in antiquorum orationibus, ceterisque scriptis; sanè hodieque ea doctrina utilis est ecclesiasticis, ac legatis, omnibusque, qui in senatu, aut ad populum orationem habent. Deinde maximos quoque hæc res fructus adfert in exarandis epistolis, orationibus, historijs, & nullo non scribendi genere.

Quæ cùm ita sine, operæ pretium fecerimus, si paucis aperiamus, qui imprimis pedes numerosam efficiant orationem.

5. 5. Ac pedum quidem nullus non in orationem venit: unde Fabius mirari se ait, quod Aristoteles, Theophrastus, Dionysius Halicarnassus, alijque viri doctissimi, pedum alios eligant, alios damnent. Verum nec ἀπλῶς hi pedes ceteros improbant; sed alios alij putant suaviores esse, aut magis sonoros, quod verissimum est. Nam tum pedum alij conveniunt principijs, alij medijs, alij clausulis: tum pedes ac numerus variant pro rei, de qua agitur, naturâ. De viroq; deinceps agendum.

6. 5. Principia rectius à longa incipere, docet Aristoteles, & Quintilianus; ideoq; laudant peana primum, qui primam stabilem, tres breves habet.

Vt, *Multa mihi necessariò.*

7. 5. *Molossus quoq; principijs convenit:*

Vt, *Qua res in civitate.*

8. 5. *Interdum quoque à brevibus incipit oratio:*

Vt ab anapæsto, *Animadvertis, judicis:*

528 PARTITIONVM ORATOR:
ses: aut bacchio, Novum crimen, C. Ca-
sar.

95. *Media*, quia latent, minus numerum
requirunt. *Sunt* tamen in ijs quidam
conatus; coque, si fluere debet oratio,
iambici, aut trochai in primis locum
habent: si tarda esse debent, spondei.

100. *Sed* in clausulis maxima opus est
industria, quia in ijs aures quiescunt.
Optime in hac, *Cicerone* teste, cadis
ditrochae.

Ut, *Pairis* dictum sapiens temeritas
filij comprobavit.

11. *Sed* quo praeclarior hic numerus, eo
majus ejus satietas vitanda est.

12. *S. Spondeo* orationem crebro claudit
Demosthenes. *Eum* eleganter anteces-
dit *creticus*.

Ut, *De quo ego nihil dicam*, nisi de-
pellendi criminis causa. Atque hinc li-
quet, molossum quoque orationis clau-
sule convenire, dum ex quocunque pe-
de habeat ante se brevem.

13. *S. At* minus scit spondeum and
ceddit *pyrrichius*, peius etiam paen-
primus.

Ut, *Brute*, dubitavi

14. *S. At*

14 5. At recte spondens preponitur iambō:

Vt, Iisdem in armis fui,

15 5. Duo verò spondei non bene terminant, nisi constent tribus vocibus:

Vt, Cur de copijs nostris copias comparatis contra nos?

16 5. Aristoteles commendat in fine pena quartū, quia ob ultimā longam habet stabilitē gradum. Sed dissentit ab eo Fabius, quia tres breves antecedant.

17. Nec dactylum, & spondeum, ē Cicero aspernatur:

Vt, Ex illo fons doloris.

18 5. Sed Fabius male cludere ait, quia est finis hexametri.

19 5. At tūm in periodorum initijs, tūm medijs, tūm clausulis, ornat amphimacer:

Qui vītatiūs creticus dicitur, vt dignitas.

20 5. Item dochimus, qui iambo constat, & cretico.

Vt, Respublica. Hinc Rufinus, Principium, sine ac mediū tibi dochimus ornat.

21 5.

21 §. Plurimum autem, Fabij judicio, refert, num uno vocabulo, an pluribus, idem numerus continetur. Nam illo robustior, hoc mollior fit oratio.

Mollius sanè sonat, criminis cauſa: validius comprobaverunt, quod in fine durum sit. Quare, ut idem Fabius monet, hīc quoque vitandum est, ne plurimum syllabarum verbis vtamur in fine.

22 §. Præterea, pro rei natura, alijs atque alijs pedibus utimur. Vbi pondus exigitur, longæ usurpanda sunt syllabe, quia ha graviorē reddunt orationem. Vbi velocitas requiritur, convenient breves, quæ eam celere reddunt. At rebus asperis accommodatores sunt jambi, non solam, quia duabus cōſtant syllabis, eoque crebriorem quasi pulsū habent, que res lenitati contraria est: sed etiā quod omnibus partibus insurgant, & à brevibus nitanunt in longas. Ideo rebus lenibus meliores sunt trochei, qui è longis in breves cadunt.

23 §. Nec aequē numero studemus in singulis cauſarum generibus. Genus demonstrativum, quia ei proposita est delectatio, fusiones liberioresque habet

numeros: eoque Ciceroni placet omnia scribi Isocrateo, & Theopompeo more.

24 §. At parcimonia numero studemus in deliberativo: idemque de juridicali sentiendum; quia irasci, aut dolere ob eum iudex non potest, quem putat vacare orationis calamisstris.

25 §. Sunt & quedam compositionis vicia. Primum est, si poetica sit. Versum enim heroicum, aliumve e notioribus generibus in oratione fieri fædissimum est.

16 §. Deforme quoque est, si pars ejus posterior in clausula deprehendatur, aut prior in ingressus. Tamen ne prestantissimi quidem scriptores vitium hoc semper effugere potuerunt.

27 §. Alterum compositionis vitium est, si poetica quidem non sit, at uniusmodi tamen, ac continua. Nam in versificando quidem una lex datur: at in oratione similitudo tum satieratem, ac radium parit, tum manifesta affectatione fidem perdit.

28 §. Quare dissimulatio imprimis cura est debet, ut numeri sponte fluxisse, non necessitate coacti, esse videantur.

29 §. Ut autem lateat numerus; tum quia maxime laborata sunt, solvi interdum debebunt

debebunt, ne laborata videantur: tum etiam verborum sententiarumq[ue] pondere complenda erit oratio. Hoc enim pacto fiet, ut dum auditores sententia admirantur, de numero nihil cogitent; qui tamen si abeſſet, minus sententia delectassent.

30 S. Hac omnia vero non eò à nobis dicta sunt, quò oratio*, quæ referri debet, ac fluere, dimetiendis pedibus consenscat, quod sane miseri fit, & in minimis occupari: verum & ad sensu-
camus nos sedulò numerosæ orationis: quâ exercitacione paullatim futurum est, ut ex tempore etiam similia scri-
bamus.

CAP. IV.

De Triplici charactere, & speciatim de Magnifico, ac vitio ejus.

1 S. TRADIDIMVS hactenus genera-
lia Elocutionis precepta. Sequuntur
specialia, quibus docetur, quomodo
pro diversâ materia, varioque animi
moto, variet Elocutionis genus, sine
dicendi charactere.

Hanc

* Fabius
lib. 9. cap.
4.

Hanc de charactere doctrinā; uti & illam de duabus ejus affectionibus, excerpemus imprimis aureolo ē libello Demetrij, cui vulgō Phalerei cognomen tribuitur: sed ordine meliori pleraque omnia digeremus.

2 S. *Est Character triplex: magnificus, siue sublimis, humilis, siue tenuis, & aequalis, siue mediocris.*

3 S. *Magnificentia consistit in sententijs, locutione, & compositione.*

4 S. *Ac sententiae quidem magnificentiam adferunt, si explicetur magna, atque illustris aliqua siue terrestris, siue navalis pugna: item si sermo sit de cœlo, terrâve. Neque enim sufficit, ut res de quibus sermo est, ample sint: sed etiam necesse est, ut gravis gravis dicantur.*

5 S. *Quæ locutionem ornant, partim referuntur ad primā Elocutionis partē, quæ Elegancia vocatur; partim ad alterā, quæ Dignitas siue figuratio dicitur.*

6 S. *Ad primam pertinent quatuor verborum genera.*

7 S. *Nam primum magnificentiam adferunt vocabula juncta, modo non sint compositione more dictyrambico; sed similia ac*

duo hac, legislator, & Respublica.
Sed neq; frequentia nimis esse debent,
quia oratio excederet formam pedes
& stris sermonis.

8 S. Præterea idem præstant soluta.

Vt, Postea verò quam, pro postea quā;
maximo te opere, pro maximopere. Nem-
pe vbi vulgo in vsu juncta, nos vtemur
solutis: ac si soluta magis consuetudo
probet, nos juncta præponemus.

9 S. Tertiū genas constituant facta,
qua Græci ὀνοματονδέρτα appellant.

Nam sapiens quiddam videtur novi
nominis fabricatio, quia, qui novat, vi-
detur similis primis lingua autoribus.
Debent autē, qua singuntur, esse plana,
similiaq; iis, qua sunt in vsu. Alioqui
non intelligemur, sietque oratio mon-
strosa.

10 S. Quartum locum obtinent poetica,
b.c. loci poetarum inserti orationi: ve-
rum hoc ut laudabiliter fiat, non suffi-
cit, ut poete verba transponantur, sed
ita imitandus poeta, ut aliud dicere
videamur.

11 S. Quatuor his verborū generibus ad-
di possunt verbaverbia; qua & ipsa,
Fabio teste, majestatē orationi adfe-
runt,

rum modo neque crebra sunt, neque affectata, neque ab ultimis, & jam obliteratis petit a temporibus.

12 S. Quae ad dignitatem pertinent, partim tropis sunt, partim schemata.

13 S. Et tropis imprimis magnitudinem adferant translationes. Sed observandum in his, ne sint nimis crebra, aut longè ductæ: aliaq; de quibus in Topologia* diximus.

14 S. Idem quoque præstant Allegoria. 4.
Siquidem sunt errori accommodatae.
Videndum interim, ne Allegoria obscuritate suâ fiat anigma.

15 S. Et schematibus magnificentiam genitibus, alia sunt λέξεις, alia diaiectas.

16 S. Prioris generis est Anthypallage sine Antiposis. Nam quicquid consuetudine sit, pusillum est, nec admirationem parit.

17 S. Maximas quoque vires habent Ἀναφορὴ, Ἐπορεγ̄, Αὐδίπλωσις, aliaque schemata repetitionis. Ac illustris imprimis est Ἀναφορὴ conjuncta cum Διαλύσῃ sine Dissolucione.

Sanè & parvus erat Nireus, & res eius parvæ minutæque, ut qui tres tantum naves, ac paucos duxerit homines.

Sed

*lib. 4. cap.

Sed utriusque hujus figuræ beneficio, & Nireum magnum, & res ejus multas fecit Homerus, cùm in hanc sententiam dicere maluit: *Nireus è Symostris naves duxit, Nireus Aglae filius, & Charopi regis, Nireus eorum, qui ad Ilium venerat, post Achilleum pulcherrimus.*

18 S. Interdum tamen & magnitudine orationi afferit Connexio, qua Dis-
solutionis contraria est.

Ut, Militabant & Greci, & Cares,
& Lycij, & Pamphylij, & Phryges.
Nam conjunctionis repetitio facit, ut
infinita quædam videatur multitudo.

19 S. Pertinet huc quoque Πλαγιασμὸς,
sive casus obliquatio.

E.G. Non tam magnificentum est, Ca-
esar in Italiam advenit; quam Caesarem
in Italiam advenire nunciatur.

20 S. E schematibus divisiæ commendatur
Aposiopesis. Nam quedam, non dicta
videntur majora. Item Epiphemata.
Quippe rem jam prolatam ornant, co-
que divisiæ ostendunt orationis.

21 S. Supereft sublimis characteris com-
positio. Continent enim multum, or-
dinem, numerum, & periodum.

hac

22 S. Quod

22 S. Quod ad juncturam, ea partim vocales spectat, partim consonas.

23 S. Concursus vocalium hoc in charactere, nec planè est consuetudus, cum, immodicus sis sit, orationem dissolvat, ac divellat: nec usque quaque fugiens, quia, id sis fiat, oratio quasi mutatur, atque expers eius suavitatis, quae ijs oritur iunctis.

24 S. Quod ad consonarum concursum, conduncunt verba aspera, similiaque rationibus, de quibus agitur.

Aspera autem, ut superius quoque monitum, sunt excors, parricida, Xerxes, similiaque.

25 S. Ad ordinem imprimis pertinent coniunctiones, que crebra sunt in hæc stylo: sed non reddit eas exquisitè, nec expletivas temere inferit.

26 S. Observandum quoque, ut posterori loco ponamus, que magis sunt illustratione, ne à validiori decidisse videantur ad infirmius.

27 S. Si numerum species, paones, dactylos, ac similes pedes amat: contraria iambos, ac trochaos fugit.

28 S. Si periodus consideret, membris con-

stat longioribus, viis utque dicendi generere circumdat.

29 S. Et hac generatim de charactere magnifico: qua cum alijs, tum impensis orationi convenit panegyrici.

In ea, ut Dionisius Halicarnass. tradit, quæ de regibus vel Dijs dicuntur, cum venustate, sententiarum gravitate, & maiestate verborum dici debent. Quæ vero ad collationes, sive similitudines, nec non ad comparationes pertinent, requirunt sermonem urbanum, ut idem monet.

30 S. Characteri huic opponitur Forma luxuriosa, sive Frigida; quæ & ipsa in tribus spectatur.

31 S. Primum in sententijs, si nimis hyperbolica sunt; aut si de parvis rebus loquamur, tanquam de maximis.

32 S. Deinde in verbis, quod fit vocibus peregrinis, ac epithetis incompesciis, ut cum Alcidamas dixit humidum sudorem. Item si junctas fuerint more dictyramborum: ac deinde metaphoris grandibus, quaque magis conveniant tragœdiis.

33 S. Denique nascient frigidi & composti-

sione,

ssione, idque bifariam. Nam vel ea plas-
nè est numeri expers, ut si constet syl-
labis longis: vel nismis numeroſa, ut
cùm nonnulli versi aponunt continnos
aut manifestos.

Hoc voluit Demetrius, cùm dam-
nat unì κλεπτόδρια ταῦτα οὐρεχίας: h.e.ver-
sus non occultatos oratione solutā, cui
includuntur, sed adeo apertos, ut nemis
nem lateant. Cæterū de discrimine
styli grandis, & tumidi, vide &
Plinium lib. ix. epift. xxvi ad Lu-
percum.

CAP. V.

De Charactere Tenui, ac vitio ejus;
item charactere Mediocri,
vitioque opposito.

1 s. Vidimus de ſtyle magnifico. Seque-
tur tenuis. Huius Sententiae fuit exi-
les; ut de casâ, agello, exiguo fluvio,
aut oppidulo.

2 s. Locutio eſt pura, perſpicua, probabi-
lis, & evidens. Fugit verba duplicita,
facta, abiguntirem casum obligacionē.

3 S. In compositione vitat syllabarum longarum concursum, & membrorum longitudinem.

4 S. Habet hic stylus imprimis in Epistolis locū. Interdū tamē ha quoque asserunt, ut cūm ad Reges, aut civitates scribitur. Verūm familiarium epistolarū dispar est ratio, qua intrates unum ferē characterē subsistūt. Quare non incommode hoc loco paucis agemus de epistolarum sententiis, verbis, ac compositione.

5 S. Sententiæ, ac universæ materia cīus sunt res familiares, aut publicæ: nec ha ipsa nimis prolixè tractanda. Nam si aut de rebus philosophicis agamus; aut argumentum quidem sit epistolicum, sed ad libri magnitudinem excreverit; epistolam nomen suum amittere censet Demetrius.

6 S. Contexuntur epistola Verbis quotidianis, vel potius paullò ornatiis, quando epistola quodammodo dōmittitur amico.

7 S. Compositio respuit numeros, ac verborum ambitum.

8 S. Hac de stilo epistolico. Porro, ex mente Halicarnassi, nec in nuptiali oratione ab humili eloquione est rece-

dendum,

dendum, sed insistendum vestigijs
Xenophontis: in paucis vero ad gravitatem efferenda oratio, si alicubi sententiarum cogat magnitudo.

¶ 5. Tenui characteri vitium est vicinum, Forma Arida, que & ipsa spectatur in sententiis, verbis, & compositione.

Sententiis, ut cum quidam aiebat,
Xerxes descendit cum suis. Nam dicens
dum fuerat, cum innumerabilis exercitus,
aut, cum tota Asia.

Verbis, ut si de parricida dicas; Euge tibi homicidam. Nam & illud euge blandientis est, & homicida, pro parricida, satis grave non est.

Compositione denique, si crebra fuerint incisa, ut in Hippocratis aphorismo: Vita brevis, ars longa, occasio preceps, experientia fallax, iudicium difficile. Item si, cum de re majori dicamus, periodo utamur, postremâ sui parte truncatâ: ut qui Aristidem cognomento Iustum accusabat, quia non profectus esset ad pugnam Salaminiam: Atqui Ceres suâ fronte venit, & nobiscum pugnavit: Aristides autem non. Tantum de notâ tenui, atque aridâ.

105. Supereft character aquabilis, sive Mediocris; qui medium, inter tenuem & magnificum stylum, obtinet naturam.

111. 5... Itaque & sententia eius aliquantum se demittunt, neque tamen adimum genus descendunt.

112. 5. Idem esto iudicium de verbis. Nam magis, quam tenuis character, secta-cepida jucundaque verborum ac sententiarum ornamenra: at aspernatur vehementiores figuræ, quæ sublimi generi tribuntur; ut sunt grandes Metaphora, Interrogationes crebra, Apostrophia, Protopopæia, Exclamations, & similes.

113. 5. Plus, quam alia genera, numeris, accompositiōni studet.

114. 5. Vicinum est huic generi visum. Forma Fluctuans; quod, aridum furgiens characterem, nimis assurgit; aut, inflatum ac tumidum vitans, humi serpit.

C A P. VI.

De Venustate, vicioque ei opposito.

115. 5. Hactenus de triplici charactere, vissimque his oppositis. Agendum nunc de characterum.

characterum affectionibus: cuiusmodi
inter alias sunt venustas, & gravitas;
quas falso, veros esse characteres, pu-
tavit Demetrius.

2 S. *Venustas est duplex, levior, & gra-*
vior.

3 S. *Leviores joci magis convenienter Coo-*
mœdiis: unde cœbris sunt apud Aristo-
phanem, & Plantum.

Hujus quoque generis est scomma
Lysiae, qui de vetula edentula dicebat,
cum facilius numeraturam digitos,
quam dentes.

4 S. *Gravior venustas est duplex. Prior*
est ad dignitatem, atque amplitudi-
nem; cuiusmodi appetit in poesis epicas:

Ut cum Homerus† Nausicaen, eius- †Odyss. 3:
que imitatione Maro* Didonem com- vers. 102.
parat Dianæ. *4. Aen.

5 S. *Posterior est ad exacerbandum. Ita-*
que terribilis est, & impunita.

Ut cum apud Homerum† Cyclops †Odyss. 10:
ait, hoc hospitale munus habiturum V. vers. 369.
lysem, quod post socios fit devoran-
dus:
Z. 4.

544 PARTITIONVM ORATOR.
dus.: quo lepore nihil crudelius.

6 S. Est & altera venustatis distributio.
Nam alia per se inest rebus, alia est in
tractatione, alia in utroque.

7 S. Primi generis sunt nympharum hor-
ti, hymenai, amores, convivia, chorea,
totag̃ poesis Sapph̃s.

8 S. Alterius generis est, cum e rebus na-
turā odiois leporem elicimus.

Ita Xenophon* invenit venustatem
* lib. 2. de in homine invenusto, Aglaitidā Persā,
instit. Cyr̃. cum ait, citius ex eo ignem, quam ri-
sum elici posse.

9 S. Tertiij generis est, cum tractatio res
naturā venustas venustiores facit.

^{Ed. 2.} Sanè florū conjunctio res est ju-
eunda; sed lepidior redditur à Maro-
ne* his veribus:

----Tibi lilia plenis
Eco ferunt nymphæ calathis: tibi candida Nais
Pallentes violas, & summa papavera carpens,
Narcissum, & florem jungit bene olētis anethi.

10 S. Spectatur autem ornatus in tribus:
sententiss, locutione, & compositione.

IV 5. Sententiarum loci sunt minimum tres. Primus est proverbiorum, quorum etiam alia aliojs superducuntur. Alter est fabularum, sine veteres, seu novas. Tertius locus est timoris immutatio.

Ut si quis funem timuerit, quia serpentem esse putaret.

12 5. Differunt autem plurimum ridicula, & venusta. Primo enim discrepant materia; cum, quae natura venusta sunt, non rideantur; quaque ridetur, habeant deformitatem sine decoro, aut admiratione. Deinde dictione, quae in venustis pulchra, in ridiculis vulgaris. Praterea sine, qui illic est delectatio & laus, hic risus. Ac denique loco, qui in venustis etiam tragedia esse potest, in ridiculis non item. Et hac de sententiis.

13 5. Verborum venustas vel respicit elegantiam, vel dignitatem, seu significationem.

14 5. Ad priorem modum refer juncta, ac dithyrambica.

Ut in illo Pub. Syri. Mimi,

Pietaticultrix, gracilipes, crotalifris.
Avis exulhiensis.

15 S. Item oratione in dextera, sine novato.

apud Sue- Cujusmodi est illud Augusti, va-
tenium in pide se habere, pro malo; berizare, pro
Aug. cap. sangue.

16 S. Item hausta à plebe, sed tempestis
vè usurpata,

Quorum exempla suggeret Plautus,
imprimis in sermone servorum.

17 S. Ad dignitatem pertinent tropi, &
schemata, tum λέξεως, tum diavoίας.

18 S. Inter tropos commendantur Me-
taphora, Allegoria, ac Hyperbole quo-
que, sed Sapphicae.

Vt, *Auro magis aurea*. Nám comicæ
magis sunt ridiculæ, quam venustæ.

19 S. Eschematicibus λέξεως amat Anam-
phoram, & Anadiplosin.

20 S. Laudatur quoque in ea concisio fi-
ve sermonis brevitas.

*Eunuch
a fr. sc. 5.

Vt illo Terentij,

Et. Simul

----Simul alia circumspetto,
Satin explorata sint. Video esse. pessulū ostio obdo.

Periisset venustas, si dixisset: Et tunc
quidem esse omnia, animadvercebam.

21 S. E schematibus diavoīas amat Eiūōra
sive Imaginem, ac Παρασολὴν quoque
sive Collationem: sed ea modum exce-
dere non debet. Nam hyperbolica ma-
gis conveniunt poetis, quam orato-
ris.

22 S. Præterea gaudet E'myōphōt sive
Correctione.

23 S. Item Inopinato, quod Παρα-
χian vocant.

24 S. Item tecta accusatione, κατ' ἐξοχὴν
Σχῆμα, sive Figura appellatur.

25 S. Supereft compositio, quia quod all
iuncturam, suavitatem sectatur: quod
ad ordinem, in oratione egrotum, sive cōge-
rit, vulgaria priori, nova aq; in usitate
posteriori collocat loco: quod ad perio-
dum, amat ἰσόχωλα sive membra paria:
quod ad numerum, ita versibus visitur
vel integris, vel dimidiatis, ut à nemis
ne deprehendatur.

Vt initio orationis pro Archia poe-
ta: In qua me non inficior mediocriter esse
versatum;

versatum. Vbi totus est hexameter. Oritur quoque suavitas, si oratio sit versu similis, imprimis in clausulis: ut,
Ad quos conscientie contagio pertinebat.

26 S. Interdum etiam poeta alicuius
*versus, emblematis instar, inseritur
 oratione.*

Ut à Cicerone in Pisonianâ factum
 videmus. Sed imprimis id facere gaudet
 in philosophicis: ut in Academicis
 Quæst. Tusculanis, alijsque.

17 S. Opponitur venustati *Kaxo^γηλία: qua*
& ipsa partim in sententiis consistit,
ut, Centaurus seipsum equitans, par-
tim in verbis, ut, Rilat rosa suavico-
lor: partim compositione, si ea vel a-
napastica sit, vel similis verbibus molis-
ibus ac fractis, quales sunt, qui con-
stant Ionicis à maiore, ac Serades ap-
pellantur.

Kaxo^γηλία exemplum non unum in
Arruntio obseruat Seneca epist, cxi.

CAP. VII.

DE GRAVITATE, & VITIO, QUOD
EI OPPONITUR.

1. S. De venustate, & κακογλυκίᾳ, diximus
hactenus: superest gravitas, qua orati-
onem molestam acerbamq; facit.

2. S. Hujus sententie sunt per se acerba.
Iocos quidem adhibet, sed quibus ad-
mixta sit acerbitas.

3. S. Locutio spectatur partim in verbis
singulis, quā ad primam pertinent E-
locutionis partem; partim in tropis, &
schematibus.

4. S. Primi generis sunt, cum σύνδετu-
re composita, tum quacumque asperi-
tatem habent.

5. S. E tropis inserviunt gravitati Metae-
phora rem amplificātes. Itē Allegoria,
Emphasis, Hyperbole, Εὐφυτικός.

6. S. E schematibus λέξεως pertinent huc,
Ασύνδετον, Αναφορρ. Επίζωξις, Κλίναξ.
At fugit verba similia, aliaq;ne scia-
tamenta, qua magis ludentis sunt,
quām ludentis.

7. S. Eschēatibus diabolis cōmēdatur max-
ime Prateritio, Apostrophe, Prostropopœia,
Icon,

Icon, Interrogatio, A'vti'g'eta, E'p'ay'as'is, siue insultus orationis, ac denique λόγος έχνωντος λόγος, siue oratio obli- què aliquem perstringens.

8.5. Fit ea multifariam. Nam inter- dum ambigüè loquimur, inter dum mu- tamus personam; idque cum vienpe- rando similem, cum laudando dissimila- lem.

9.5. Inter dum quia de aliquo tutum di- cere non est, universe dicimus, quid fieri soleat, aut debeat; aut interro- gando amicè ingenuam elicimus con- fessionem.

10.5. Supereft compositio. Ea, quod ad juncturam, est vocalibus hulca, con- sonantibus aspera. Quod ad ordinem, in extremâ periodi parte collocat, quod maxime asperum, indignum quo est. Quod ad periodum, usurpat imprimis κωνά κορυφαντα, & periodos in fine ad- strictas consortasque.

11.5. Vitium gravitati oppositū dicitur ἄχες, siue invenustū; quod itidem con- suffit in rebus, verbis, compositione.

12.5. In rebus peccatur, si sint turpes, & obscena. In verbis si rebus non respon- deant.

Vt cum Clitarchus ait, Depascit qui- dem.

dem loca montana, involat autem in casas quercus. De vespæ genere loquitur, tanquam de bove fero, aut apro Erymanthio.

13. 5. In compositione denique, si oratio sit similis divulsa; si membra non sine colligata, sed similia fractis; si periodi sunt longæ adeo, ut penè suffocent dicentes.

Hactenus de characteribus, eorumque affectionibus; quibus claudimus doctrinam Elocutionis..

CAP. VIII..

De Pronunciatione generatim, deque voce particulatim..

1. 5. Supereft Pronunciatio sine actio: postrema quidem oratoria facultatis pars, si ordinem in tractando consideres: sed tanti illa momenti, ut primas, secundas, tertias cù tribuerit Demosthenes.

2. 5. Est verò Pronunciatio vocis gestu: unque pro rebus & verbis apta conformatio:.

552 PARTITIONVM ORATOR.

formatio.

3. S. Ejus quasi fundamentum est memoria, sine firma rerum verborumque comprehensio. Nam nisi memoriter dicamus, multum decadet de vi, & gratia pronunciationis: neque auditores tantopere mirabuntur oratorem.

Vix tamen principibus, item & agrotis, senibus, & qui se demum exercere incipiunt in arte oratoria, vitio vertinequit, si recitent è commentario.

4. S. Memoriae principium lumen ad fert ordo: coque sensu nostra, seu aliena ediscere volumus, ante omnia seriem orationis considerare oportet.

Nempe vnum melius observamus, quam multa. Quæ autem aptè cohærent, quodammodo vnum sunt, quemadmodum ex pluribus annulis fit catena.

5. S. Etiam memoria iuvatur locorum imaginumque doctrinæ. Loci se habent instar chartæ; imagines, instar scriptura.

Loco enim committitur imago, quæ nihil aliud est, quam simulacrum rei, de qua

qua dicendum est. Loca ejusmodi sunt ostium, fenestra, caminus, lectica &c. vel hortus, fons, collis &c. Imago Cesaris argumento erit, de Cæsare dicendum esse: vt equus, vel navis de equo stri certamine, vel naumachia, agi debere. Sed & metaphorica admonent. Ut lupus, sus, asinus, significabunt primum de alicujus rapacitate, inde de immundicie, ac denique de obtuso ingenio tractari oportere. Item ovis, turtrur, ciconia, repræsentabunt mite ingenium, castitatem, pietatem erga parentes: atque ita in alijs.

6 S. Sed omnis ista doctrina, quam operosè multi persequuntur, à nobis hoc loco præteribit, eò quod magna sui parte memoriam magis obseruat, quam juvet: & qua parte eam juvet, ad distinctam artem pertinet, qua Mnuordnnū * vocatur.

* Memori-alis.

7 S. Partes pronunciationis sunt dua: una vocem format, altera corporis motum.

Illa aures, hæc oculos afficit, ac movet: ab illa pronunciationis, & hac actionis nomen.

85. Praecepta harum partium vel generalia sunt, quae utramque respiciunt: vel specialia, quae earum alteram tantum spectant.

95. Prioris generis est preceptum istud, ut ne studiosè consecremur actionis deliciis.

Alioqui verendum planè, ne idem nobis visu veniat, quod equis Sybaritum. Nam, ut mollis erat populus iste, equos etiam suos saltare ad modulos docebat. Sed ea res pessimè cessit. Nam ritarum, & cum Marte esset decertandum adversus Crotoniatas, equi lascivis motibus se atque universum exercitum perdidérunt. Philisci † quoque exemplum ab ex eo Athenaeus lib. 12. & lib. 16. de hoc more nos revocare debet. Nam Animalib. cap. 23. itē Suidas † Philostratus de vitiis Sophist. lib. 2. teſſemina- tuis. † Cicero de clatis Ora- toribus.

quia voce & gestu μεσόδηλος † erat: ideo in tantum displicuit imperatori Antonino, ut neutiquam concedere illi vellet immunitatem, qua Rhetorum alij gauderunt. Etiam ad ignominiam Sexti Titij pertinet, quod tam solutus ac mollis fuerit in agendo, ut saltationis genus ab eo Titij nomen † invenerit.

10 S. Nec propterea ars in totum negligi debet: sed modus solum requiritur. Nam ut affectatio artis adversatur gravitati: ita ejus neglectus austera ac rusticam reddit actionem.

11 S. Praecepta, quae ad solam pertinent vocem, vel totam respiciunt orationem, vel partem dunt taxat.

12 S. Priora sunt vel de qualitate, vel de quantitate vocis.

13 S. Ratione qualitatis curandum, ut vox sit clara, itemque varia, cui pugnat morotoria: item ne sit nimis praecips, sed cum mora proferatur.

14 S. Ratione quantitatis videndum ut vox intendatur ac remittatur promulgatione auditorum. Sed tamen nec ascendas ad extremum, nec descendat. Nam vox imafit, vim non habet: & in acutissimo clamore, ne rumpatur plurimum est.

Et quod majus inscitix fuerit argumentum, quam clamore applausum querere velle? Quales verius clamatores dixeris, quam oratores. Cicero* eos chus in Claudis esse similes dicebat. Nempe cerone, & quia ut hi, ob imbecilitatem suam, ad equum configunt: ita isti in voce Stenatorea, tanquam in iumento, fiduciam omnem

* Plutares
ex eo Pho-
tius in Bib.
lioth. cap.

245.

omnem apud imperitos reponunt. Atqui, vt bene olim dictum fuit, cognoscitur orator sive in tuis quorundam, alio in tuis non ex yvwuñs: Nec solum hac parte peccant voce, sed artis ignari; sed, vt nihil est vndique ex mente. perfectum, est cum etiam exorbitent viri præstantes. Talis erat Q. Haterius, quem sufflaminandum esse, scitè * M. Se- dicebat Augustus*. Iccirco parere solet neca in e- liberto, qui vehementius currentem pitome controv. refrenaret.

præf. lib.

4 15 S. Præcepta, quæ partem tantum orationis spectant, vel maiorem ejus partem respiciunt, vel minorem.

16 S. Quod ad partes maiores, in exordiis utimur voce submissiori, postea magis insurgit vox: ac in narratione quidem est plana apertaque; in contentione acrior, imprimis in argumentando; in epilogo excitata, quasi parta victoria.

17 S. Quod ad partes minores, verba singularia pronuncianda sunt articulatae, & emortuæ quidem emortuæ: verba conjuncta, si numerus insit, cum quadam vocis modulatione sunt proferenda: res grandes dicenda cum majestate quadam, atroces concitatè:

suader-

suadobimus voce gravis, laudabimus magnificâ: in ira utimur voce incitâ, crebroq; interruptâ, in miseratione verò flectibili ac tristi.

CAP. IX.

DE CORPORIS MOTU.

- 1 S. HACTENVS de voce, sequitur corporis motus: de quo duplicita sunt praecepta. Alia enim Ethica sunt, & ad civilitatem morum pertinent: alia Rhetorica, que non universam spectant vitam, sed orationem ad persuadendum idoneam.
- 2 S. Priora petenda ex Ethicis. Posteriora partim respiciunt totum corpus, partim certans corporis partem.
- 3 S. Ad totum corpus pertinet status, quod erectus & celsus esse debet, ita tamen ut, si in corona sit dicendum, ad sit visibilis in latera flexio.
- 4 S. Vultus, ad quod & frontis oculorumq; conformatio pertinent, debet pro rerum nascit.

* Quod
anterdum
tristitia
est: ve
apud Cic.
in Client.
& Cæs. i.
de bell.

Gall. in-
terdum ve-
recundiæ:
vt Æn. i.
Tum brevi-
ter Dido
vultum de-
missa pro-
fatur.

natura esse letus, tristis; blandus, mi-
vax; erectus, demissus.*

5 S. Cervice utendum recta, non tamen
rigida.

6 S. Humeri non allevandi.

7 S. Brachia non projicienda, nisi in ve-
bementi affectu: quod si quid uberioris
ac speciosius tractemus, brachio dex-
tro exspaciamur in latus dextrum: si-
nistre brachio rarius utimur; nec ferè
nisi catenus, ut quasi normalem angu-
lum efficiamus.

8 S. Manus optimè à sinistro incipit la-
tere, ac dextro deponitur.

9 S. Pectus ferire, aut femur, prope sce-
nicum est.

10 S. Idem indicandum de suppoli-
one pedum; quia olim vcebantur in
contentionibus aut incipiendis: aut fi-
niscendis.

Atque hæc de gestu corporis suffi-
ciat monuisse. Reliqua, quæ ad acti-
onem pertinent, exercitatione relin-
quimus: ut cui plus hoc agendi
artificium debeat, quam præceptis.
Vel cui ista non sufficiunt, cætera petat
ex Cornificij lib. III. ad Herennium,
Fabio lib. XI. cap. XIII. ubi copiosè

de his agit: tum ex institutionibus no-
stris Oratorijs, quibus, vt alia multa,
ita hanc etiam partem, pleniū
sumus persecuti.

FINIS PARTITIONVM
ORATORIARVM.

